

ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПЛУГІНА АЛЬОНА ПЕТРІВНА

Прим. №__

УДК 373.3.011.2/.3-051:[316.77:07]](477)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО
ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ**

013 Початкова освіта
01 Освіта/Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ А. П. Плугіна

Науковий керівник: **Бірюк Людмила Яківна**, доктор педагогічних наук,
професор

Глухів – 2020

АНОТАЦІЯ

Плугіна А. П. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 013 Початкова освіта. – Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Глухів, 2020.

У дисертації здійснено теоретичне обґрунтування й практичне вирішення наукового завдання щодо формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури з проблеми формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи дав можливість дійти висновку, що в сучасних умовах освіти в Україні виникає потреба у підготовці фахівців нового покоління, а саме компетентних педагогів, готових до медіаосвітньої професійної діяльності.

Оскільки сьогодні неможливе навчання майбутніх учителів початкової школи без застосування в освітньому процесі засобів масової інформації та комунікації, то нагальною є практична потреба в підготовці майбутніх учителів до формування в учнів медіакомпетентності як вагомого фактора, що позначається на рівнях їхньої професійної компетентності. Ураховуючи, що показником здатності фахівця будь-якої професії до певного виду діяльності на сьогодні визнано компетентність, то в аспекті впровадження медіа в освіту, саме медіакомпетентність майбутніх учителів має бути ключовим поняттям в освітній діяльності.

Студіювання нормативних та законодавчих документів, теоретичних джерел дав змогу з'ясувати зміст та структуру медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи, розробити критерії, показники та рівні її сформованості; проаналізувати сучасний стан проблеми формування

медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи в педагогічних закладах освіти.

Важливим кроком у реформуванні освітньої галузі, зокрема вищої педагогічної освіти, стало ухвалення Законів України «Про вищу освіту» (2014 р., зі змінами 2018 р.), «Про освіту» (2017 р., зі змінами 2018 р.), «Про загальну середню освіту» (1999 р., зі змінами 2018 р.); указу Президента України «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013 р.); «Концепції «Нова українська школа» (2016 р.), «Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018 р.); «Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2016 р.); «Професійного стандарту «Вчитель початкових класів загальної середньої освіти» (2018 р.), «Державного стандарту початкової освіти» (2018 р.), «Положення про сертифікацію педагогічних працівників» (2018 р.), де сформульовано якісно нові вимоги до освітньої діяльності закладів освіти, окреслено пріоритетні напрями оновлення системи вищої педагогічної освіти, стратегічні завдання нової української школи. Важливе значення мають міжнародні документи «Середньострокові стратегії ЮНЕСКО на 2014 – 2021 рр.» (2014 р.), освітня програма «ERASMUS+» (2014 – 2020 рр.), «Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» (2015 р.) та ін.

Уточнено сутність поняття *«медіакомпетентність майбутніх учителів початкової школи»*.

Медіакомпетентність майбутніх учителів початкової школи – здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, що виявляється як динамічна комбінація мотивів, знань, досвіду, якостей, які сприяють навчанню медіаосвітньої діяльності в аудиторії різного молодшого шкільного віку, а також вибору, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створенню й передаванню медіапродукту в різних

видах, формах і жанрах, рефлексії складних процесів функціонування медіа в соціумі.

Визначено компоненти медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний. Відповідно до компонентів медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи виокремлено критерії її сформованості та відповідні показники: *мотиваційно-ціннісний* (показники: потреба в підвищенні власного рівня медіакомпетентності, сформованість мотивів до застосування медіаосвітніх засобів у професійній діяльності, ціннісне ставлення майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності); *інформаційно-знаннєвий* (показники: психолого-педагогічні знання для правильного усвідомлення змісту медіа майбутніми вчителями початкової школи, знання сучасних тенденцій та дидактичних можливостей розвитку різних медіа та їх функцій, методичні знання особливостей використання медіа у педагогічній діяльності); *операційно-діяльнісний* (показники: уміння провадити освітню діяльність із застосуванням медіа, оволодіння найефективнішими способами використання медіазасобів та медіатехнологій для вирішення різноманітних освітніх завдань, уміння оригінально вирішувати освітні завдання зі створенням власних медіа); *оцінювально-рефлексивний* (показники: здатність аналізувати й оцінювати результати власної діяльності, усвідомлення себе як суб'єкта медіаосвітньої діяльності, здатність до самоосвітньої діяльності). Диференційовано рівні сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи (високий, достатній, середній, початковий).

Показниками медіакомпетентності є медіаосвітні знання й уміння, що належать до її структури, дають можливість майбутнім учителям ефективно застосовувати медіа в самоосвіті, підвищуючи таким чином власний рівень медіакомпетентності. *Медіаосвітні вміння* трактуємо як здатність

особистості нового покоління розуміти й аналізувати інформаційну дійсність, критично оцінювати інформацію, інтерпретувати її, розуміти суть та мету, засновану на доцільному використанні набутих раніше знань і навичок.

Проаналізувавши сучасний стан досліджуваної проблеми, ми виявили, що у змісті професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, а також у навчальних планах формування медіакомпетентності відображено недостатньо; викладачі на заняттях обмежено застосовують медіаосвітні технології.

У контексті дослідження виявлено й обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності, а саме: формування в майбутніх учителів початкової школи позитивної мотивації до застосування медіа в освітньому процесі; створення емоційно-комфортного медіасередовища у закладах вищої освіти; удосконалення змісту та методики фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи медіаосвітніми знаннями й уміннями; залучення майбутніх учителів початкової школи до цілеспрямованої, творчої медійної діяльності та створення власного медіапродукту з метою формування в учнів медіакомпетентності.

Розроблено й теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності з такими блоками: **методологічно-цільовим**, що охоплює мету (підвищення рівнів медіа-компетентність майбутніх учителів початкової школи) та завдання підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності та є підґрунтям для відбору змісту підготовки фахівців, вибору ефективних підходів, принципів, умов, форм, методів та засобів цієї підготовки; **змістово-діяльнісним** – зміст (теоретична підготовка,

педагогічна практика, самостійна робота, позааудиторна робота, творчі завдання, упровадження навчальної дисципліни «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь»); *методи* (словесні, наочні, репродуктивні, дослідницькі, евристичні, проблемні, ігрові); форми (навчальні заняття, практична підготовка, самостійна робота, контрольні заходи тощо); засоби (слово викладача, укладені навчально-методичні посібники, навчальний посібник «Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності», засоби інформаційно-комунікаційних технологій (книги, газети, журнали, фотографії, відео, теле- та радіопроекти комп'ютерне обладнання, презентації, слайдшоу, електронні звіти, мультимедіадоповіді, електронні журнали, віртуальні тури, мультимедіа видання та ресурси інтернету тощо); **оцінювально-результативним** – *компоненти* (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний), *критерії* (мотиваційно-ціннісний, інформаційно-знаннєвий, операційно-діяльнісний, оцінювально-рефлексивний); *рівні* (початковий, середній, достатній, високий).

Схарактеризовано зміст та методику формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи, в основу якої покладено організацію цілісного процесу, що потребує функціонування всіх компонентів змістової підготовки з використанням організаційних форм і методів, що мають на меті формування мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів досліджуваної компетентності, зокрема, за допомогою авторської навчальної програми для студентів спеціальності 013 Початкова освіта «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь».

Експериментально перевірено результативність запропонованих педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Аналіз та узагальнення результатів експериментального дослідження дали змогу з'ясувати динаміку кількісно-якісних змін. У результаті цілеспрямованого впливу відбулися вагомі зміни в рівнях сформованості формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи експериментальних груп. У цих групах зросла кількість студентів із високим показником сформованості всіх компонентів досліджуваної компетентності, відповідно, зменшилася – з початковим.

Статистичний аналіз результатів формувального експерименту засвідчив об'єктивність змін, що вможливило висновок про результативність виявлених та обґрунтованих педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Наукове дослідження доводить дієвість реалізації обґрунтованих педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності. У ньому описано зміст та методику реалізації цієї підготовки, обґрунтовано критерії, показники та рівні сформованості досліджуваної компетентності, з'ясовано актуальний стан формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше: виявлено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до розвитку в учнів медіакомпетентності; розроблено структурно-функціональну модель реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності, що охоплює три блоки: методологічно-цільовий, змістово-діяльнісний та оцінювально-результативний; уточнено сутність та структуру медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи; критерії, показники та рівні її сформованості; удосконалено зміст, навчально-

методичне забезпечення та методику фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи в ЗВО.

Практичне значення здобутих результатів полягає в оновленні змісту фахових дисциплін; розробленні й упровадженні в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти авторської навчальної програми дисципліни за вибором «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь». Розробленні й упровадженні навчального посібника «Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності» як засобу поглиблення лексичного контенту з метою вільного оперування категоріями, необхідними для професійної діяльності; розробленні й упровадженні методики діагностування рівнів сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Результати наукових розвідок можна використовувати для подальшого вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в освітньому процесі вищої школи.

Ключові слова: компетентність, медіакомпетентність, медіакомпетентність майбутніх учителів початкової школи, медіаосвітні вміння, педагогічні умови, структурно-функціональна модель, майбутні вчителі початкової школи.

Pluhina A. P. Intending primary school teachers' training to the pupils' media competence formation. – Qualification scientific work as manuscript.

Thesis for Philosophy Doctor Degree in the field of knowledge 01 Education/Pedagogy, speciality 013 Primary education. – Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University. Hlukhiv, 2020.

The dissertation deals with the theoretical substantiation and practical solution of the scientific task of forming the professional competence of intending primary school teachers.

The analysis of philosophical, psychological and pedagogical literature on the problem of forming future primary school teachers' media competence has made it possible to conclude that in the present conditions of Ukrainian education there is a need for training of the new generation specialists, namely a competent teacher, ready for media-educational professional activity.

As it is impossible to educate intending primary school teachers today without using the media and communication means in the educational process, there is an urgent need to ensure intending primary school teachers training to form pupils' media competence as a significant factor in developing their professional competence. Taking into account that competence is recognized today as the indicator of the specialist's readiness of any profession to carry out a certain type of activity, if we are talking about the development and implementation of media in education, then the media competence of intending teachers should be a key concept in educational activities.

The analysis of normative and legislative documents, theoretical sources made it possible to find out the content and structure of intending primary school teachers' media competence, to develop criteria, indicators and levels of media competence formation; to analyse the current state of the problem of forming future primary school teachers' media competence.

An important step in reforming the education, in particular higher pedagogical education, was the adoption of the Laws of Ukraine «On Higher Education» (2014,

as amended in 2018), «On Education» (2017, as amended in 2018), «On general secondary education» (1999, as amended in 2018); Decree of the President of Ukraine «On the National Strategy for Developing the Education in Ukraine until 2021» (2013); «Concepts of the New Ukrainian School» (2016), «Concepts of developing the pedagogical education» (2018); «National Report on the state and prospects of education in Ukraine» (2016); «Professional standard «Primary school teacher of general secondary education» (2018), «State standard of primary education» (2018), «Regulations on certification of teachers» (2018), which formulates qualitatively new requirements for educational activities of educational institutions, outlined priority directions of updating higher pedagogical education system, strategic objectives of the new Ukrainian school. The international documents «UNESCO Medium-Term Strategies for 2014–2021» (2014), educational program «ERASMUS+» (2014–2020), «Standards and recommendations for quality assurance in the European Higher Education Area» (2015) etc. are important.

Understanding the concepts of «mediacompetence» and «intending primary school teachers' mediacompetence» has been clarified.

Media competence is the ability of a person to successfully socialize, learn, dynamically combine motivations, knowledge, skills, abilities that contribute to media-educational activity with the audience of different primary school age, as well as the choice, use, critical analysis, evaluation, creation and transfer of media-texts in different types, forms and genres, analysis of complex processes of functioning media in society.

Media competence of intending primary school teachers is the ability of a person to successfully socialize, learn, pursue a professional activity, manifests as a dynamic combination of motives, knowledge, skills, abilities, experience, qualities that contribute to media educational activities in the classroom with different primary school pupils and selection, use, critical analysis, evaluation, creation and transfer of a media product in different types, forms and genres, analysis of complex processes of functioning media in society.

The components of intending primary school teachers' media competence are defined: motivational, cognitive, activity, reflexive. According to the components of intending primary school teachers' media competence, the criteria of its formation and corresponding indicators are defined: *motivational and value* (indicators: the need to increase one's own level of media competence; the formation of motives for using the media-educational means in professional activity; value-based attitude of intending primary school teachers to forming media competence), *information and knowledge* (psychological and pedagogical knowledge for the correct awareness of the media content by intending primary school teachers; knowledge of current tendencies and didactic possibilities of developing different media and their functions; methodical knowledge of the peculiarities of using media in pedagogical activity); *operational and activity* (indicators: the ability to carry out educational activity using media; mastering the most effective ways of using media means and technologies for solving various educational tasks; the ability to originally solve educational tasks with the creation of their own media), *evaluative and reflective* (indicators: the ability to analyse and evaluate the results of its own activities; the awareness of oneself as a subject of media-educational activity; the ability to self-educate). The levels of intending primary school teachers' media competence formation (creative, sufficient, average, initial) are differentiated.

Indicators of media competence are media educational knowledge and skills that make up its structure, which enable intending teachers to effectively use media in self-education, thus increasing their own level of media competence. *Media-educational skills* are interpreted as the ability of a new generation individual to understand and analyse information reality, critically evaluate information, interpret it, understand the content and purpose based on the expedient use of previously acquired knowledge and skills.

Analysing the current state of the problem under study, we find that in the content of intending primary school teachers' professional training and in the

curricula there is no purposeful system of media competence formation; university teachers do not use enough media-educational technologies during classes.

In the context of the study, the pedagogical conditions for forming the future primary school teachers' media competence were identified and substantiated. Created pedagogical conditions are the forming future primary school teachers' positive motivation for using the media in the educational process; creating an emotionally comfortable media environment in higher education institutions; improving the content and methods of professional training of future primary school teachers of media with educational knowledge and skills; engaging future primary school teachers in purposeful, creative media activities and creating their own media products in order to form pupils media competence.

The structural and functional model of realizing the pedagogical conditions in the process of intending primary school teachers' preparation for forming pupils' media competence is developed and theoretically substantiated. It contains ***methodological and purpose block*** covering the *purpose* (theoretical substantiation and experimental verification of pedagogical conditions of forming future primary school teachers' media competence) and the *tasks* of training future primary school teachers for the forming pupils' media competence and serves as a basis for selecting the content of specialists' training, choosing effective approaches, principles, conditions, forms, methods and means of the training; ***content and activity block*** includes *content* (theoretical training, pedagogical practice, independent work, extracurricular work, creative tasks, introduction of the discipline "Theoretical and methodological principles of training future primary school teachers for forming pupils' media skills"); *methods* (verbal, visual, reproductive, research, heuristic, problematic, game); *forms* (classes, practical training, independent work, control measures, etc.); *means* (teacher's word, compiled educational manuals, textbook "Media educational activity guide dictionary", means of information and communication technologies (books, newspapers, magazines, photos, videos, television and radio programs, computer equipment, etc.) ***Evaluation and result block*** includes such *components*

(motivational, cognitive, activity, reflexive); *criteria* (motivational and value, information and knowledge, operational and activity, evaluation and reflexive); *levels* (initial, average, sufficient, creative).

The methodology of forming future primary school teachers' media competence, which is based on the organization of a holistic process, which requires functioning all the components of content training using organizational forms and methods aimed at forming motivational, cognitive, activity and reflexive components of the studied competence with the help of the author's course curriculum for the students of specialty 013 Primary education "Theoretical and methodological principles of training future primary school teachers for forming pupils' media skills", was characterised.

The effectiveness of the proposed pedagogical conditions for forming future primary school teachers' media competence was experimentally tested.

Analysing and summarizing the results of the experimental study made it possible to find out the dynamics of quantitative and qualitative changes. As a result of the purposeful influence, significant changes have occurred in the levels of intending primary school teachers' media competence formation of experimental groups. In these groups, the number of students, who has creative levels of the development of all components of the studied competence increased, and respectively, with initial ones decreased.

Statistical analysis of the forming experiment results revealed the objectivity of the changes, which made it possible to conclude on the effectiveness of the identified and substantiated pedagogical conditions of forming future primary school teachers' media competence.

Scientific research proves the effectiveness of substantiated pedagogical conditions for the forming future primary school teachers' media competence. It outlines the methodology for its implementation, substantiates the criteria, indicators and levels of its formation, and clarifies the current state of intending primary school teachers' media competence formation.

The scientific novelty of the obtained results is that for the first time: pedagogical conditions of forming future primary school teachers' media competence have been determined, theoretically substantiated and experimentally tested; the model of its forming has been developed, encompassing three blocks: methodological and purpose, content and activity, evaluation and result; it was clarified the nature and structure of intending primary school teachers' media competence; the criteria, indicators and levels of its formation; the content, educational support of intending primary school teachers' professional training at higher education establishments have been improved.

The practical significance of the obtained results lies in the development and implementation of the curriculum for the students of specialty and 013 Primary Education "Theoretical and methodological principles of training future primary school teachers for forming pupils' media educational skills"; the manual "Media educational activity guide dictionary", updated in accordance with the modern development of the educational field, the new state standards of the educational program in the specialty: 013 Primary education; the diagnostic means of measuring the level of intending primary school teachers' media competence in the educational process of professional and practical training of future primary school teachers at higher education establishments. The results of scientific research can be used to further improve the professional training of future primary school teachers in the higher education process.

Key words: competence, mediacompetence, intending primary school teachers' media competence, mediaeducational skills, pedagogical conditions, structural and functional model, intending primary school teachers.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:***Наукові праці, в яких опубліковані основні
наукові результати дисертації:****Монографії*

1. Пługіна А. П. Формування медіакомпетентності як необхідної складової підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: компетентнісний та інтегративний підходи*: монографія / за наук. ред. Л. Я. Бірюк. Суми, Вінниченко М. Д., 2019. С. 198-225.
2. Пługіна А. П. Методична підготовка майбутніх учителів початкової школи до реалізації вимог освітнього процесу на засадах упровадження сучасних медіа-освітніх технологій. *Modern Technologies in Education. Collective Scientific : monograph*. Opole: The Academy of Management and Administration, 2019. С. 386-397.

*Статті в наукових фахових виданнях України
з педагогічних наук*

3. Пługіна А. П. Аналіз європейського та вітчизняного досвіду підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2017. Вип. 35. Глухів. С. 295-303.
4. Пługіна А. П. Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі початкової школи. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2017. Випуск 15 (58). Рівне: РДГУ, С. 5-8.
5. Пługіна А. П. Обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування медіа-освітніх умінь. *Вісник Черкаського університету. Серія: педагогічні науки*. 2019. № 2, С. 123-128.

6. Плугіна А. П. Експериментальна перевірка ефективності моделі формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Випуск 21. Том 3, С. 82-86.

*Статті в наукових періодичних виданнях інших держав, які входять до
Організації економічного співробітництва та розвитку та/або
Європейського Союзу*

7. Плугіна А. П. Методика формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. *Trajectoriâ Nauki= Path of Science*, 2020. Vol. 6. № 9. С. 3034–3045.

*Опубліковані праці, які засвідчують апробацію
матеріалів дисертації:*

8. Плугіна А. П. Формування медіа-освітніх умінь майбутніх учителів початкових класів. *Глухівські наукові читання – 2017. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук: матеріали VII Міжнародної інтернет-конференції молодих учених і студентів (Глухів, 4-6 грудня 2017 р.): у 2 ч. /* відп. за випуск Вишник О. О. Суми: Вінниченко М. Д., 2017. Ч. 1. С. 68-71.

9. Плугіна А. П. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування у молодших школярів елементарних медіа-освітніх умінь. *Компетентнісний підхід в освіті /* відп. за випуск Демидчик Г. С. Суми: Видавництво Вінниченко М. Д., 2017. С. 121-125.

10. Плугіна А. П. Теоретичні передумови підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування елементарних медіа-освітніх умінь у молодших школярів. *Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи* : збірник статей П'ятої міжнародної науково-методичної конференції (Київ, 31.30-01.04.2017). Київ: Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2017. 150-158 с.

11. Pluhina A. Training future primary school teachers for shaping primary school pupils' elementary media educational skills. Матеріали V науково-

педагогічних читань молодих учених, магістрантів, студентів іноземними мовами. (Глухів, 20 квітня 2017 р.). Суми : Вінніченко М. Д. 2017. С. 56–58.

12. Пługина А. П. Медіа-освіта як процес розвитку особистості за допомогою засобів масової комунікації. *Лідерство – фундаментальний інструмент комунікацій: європейський діалог* : матеріали VIII міжнародна науково-практична конференція (м. Глухів, 14-16 вересня 2018 р.). Суми: ТОВ «ВПП «Фабрика друку», 2018. С. 70-72.

13. Пługина А. П. Применение медиа в процессе подготовки будущих учителей начальной школы. *Содружество наук. Барановичи-2018* : материалы XIV Международной научно-практической конференции молодых исследователей (Барановичи, 17 мая 2018 года). Часть 2. Барановичи БарГУ, 2018. С. 76-78.

14. Pługina A. Peculiarities of media applying in teaching primary school pupils. *The 21st Century Challenges in Education and Science* : матеріали VI науково-педагогічних читань молодих учених, магістрантів, студентів іноземними мовами (Глухів, 18-19 квітня 2018 р.) / за заг. ред. Лавриченко Н. М.: Випуск 6. Суми: Вінніченко М. Д., 2018. С. 56–58.

15. Пługина А. П. Реалізація методики підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь. *Colloquium-journal*. № 20 (44), Cześć 3. 2019. Warszawa, Polska. С. 50-55.

16. Пługина А. П. Методика формування медіа-освітніх умінь майбутніх учителів початкової школи. *Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Полтава, 23-24 травня 2018 р.) / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. С. 54–56.

17. Пługина А. П. Модель формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2019. Vol. 7, Issue 3, P. 11-24.

18. Пługина А. П. Педагогічна сутність і структурні компоненти медіакомпетентності майбутніх учителів початкових класів.

Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика. Випуск 2. Відп. за випуск Пінчук І. О. Суми: Вінниченко М. Д., 2018. С. 108-113.

19. Пługіна А. П. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь: навчальна програма курсу за вибором для студентів спеціальності 013 Початкова освіта. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2019. 79 с.

20. Пługіна А. П., Бірюк Л. Я. Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності: навчальний посібник. Суми: Вінниченко М. Д., 2018. 152 с.

ЗМІСТ

ВСТУП	21
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ	32
1.1. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності: історико-педагогічний аспект.....	32
1.2. Медіакомпетентність як результат підготовки майбутніх учителів початкової школи: педагогічна сутність і структура.....	45
1.3. Критерії, показники та рівні сформованості медіакомпетентності.....	63
1.4. Аналіз сучасного стану сформованості медіакомпетентності в освітній теорії й практиці.....	74
Висновки до першого розділу	89
Список використаних джерел до першого розділу	93
РОЗДІЛ 2	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ	109
2.1. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.....	109
2.2. Структурно-функціональна модель реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.....	127

2.3. Зміст та методика формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи	150
Висновки до другого розділу	176
Список використаних джерел до другого розділу	180
РОЗДІЛ 3	
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА	ПЕРЕВІРКА
РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ	191
3.1. Організація та зміст дослідно-експериментальної роботи	191
3.2. Аналіз результатів експериментальної роботи	209
Висновки до третього розділу	225
Список використаних джерел до третього розділу	227
ВИСНОВКИ	229
ДОДАТКИ	234

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні надзвичайно активно розвиваються інформаційні технології, перед людиною постає гостра необхідність оперувати великою кількістю інформації, з якої потрібно вибрати найнеобхідніше та відкинути непотрібне, не витрачаючи на це надто багато часу. Цифровізація суспільства набуває дедалі більших масштабів, тому важливо вміти правильно працювати з медіаресурсами. Сучасна людина для успішної життєдіяльності не може стояти осторонь інформаційних потоків. Головна складність полягає не в тому, щоб отримати певну інформацію, а в тому, щоб визначити, яка саме інформація потрібна. Її надлишок спричиняє те, що людина ризикує «потонути» в інформаційному морі. На жаль, велика кількість нинішніх медіа не перевіряє достовірність даних, що оприлюднюються, нормою вважається використання маніпулятивних технологій.

Наразі метою діяльності закладів вищої освіти є підготовка освіченого фахівця, зорієнтованого на навчання протягом усього життя, а також його постійний особистісний та професійний розвиток. Нагальною є практична потреба в підготовці майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності як вагомого фактора, що впливає на рівні професійної компетентності студентів, забезпечує розвиток у них критичного й аналітичного мислення. Педагогічні заклади вищої освіти покликані забезпечити високий рівень професійних знань та вмінь студентів, сформувати творчу особистість сучасного педагога, здатного до дослідницької та інноваційної діяльності, а також до самовдосконалення в цьому напрямі [3, с. 42].

Перед вищою школою постає проблема формування та розвитку конкурентоспроможного, із глибокою мотивацією до продуктивної педагогічної діяльності вчителя, який завдяки творчому мисленню та бажанню навчатися ефективно застосовує інноваційні засоби з метою підвищення якості знань. Сьогодні вкрай актуальний пошук способів

інтеграції двох сутностей – медіа й освіти. Дослідниця Л. Іванова [43] трактує таку інтеграцію як новий педагогічний феномен, що характеризує освіту ХХІ століття. Питання в тому, яким чином, за яких умов, за рахунок чого можлива консолідація медіа та освітнього простору.

Завдання закладів вищої освіти полягає у формуванні добре підготовленої особистості, експерта, здатного критично мислити та вирішувати проблеми, готового самостійно здобувати знання протягом життя і адаптуватися до поточних глобальних змін.

Зрозуміло, що формування такої особистості не повинно відбуватися лише за умов традиційного навчання. Тому необхідно використовувати найновітніші ефективні методи й технології, що забезпечують активний розвиток медіаосвіти в Україні з визначеною метою – розвивати навички критичного мислення, формувати медіаграмотність та медіакомпетентність особистості.

Стратегію розвитку освітньої галузі відповідно до європейських принципів проголошено в програмних освітніх документах державного значення, а саме: Національній доктрині розвитку освіти України [82], законах України «Про освіту» [110], «Про вищу освіту» [107], «Про інформацію» [109], Концепції впровадження медіаосвіти в Україні [57]. Важливим кроком у реформуванні освітньої галузі, зокрема вищої педагогічної освіти, стало ухвалення Законів України «Про вищу освіту» (2014 р., зі змінами 2018 р.), «Про освіту» (2017 р., зі змінами 2018 р.), «Про загальну середню освіту» (1999 р., зі змінами 2018 р.); указу Президента України «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013 р.); «Концепції «Нова українська школа» (2016 р.), «Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018 р.); «Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2016 р.); «Професійного стандарту «Вчитель початкових класів загальної середньої освіти» (2018 р.), «Державного стандарту початкової освіти» (2018 р.), «Положення про сертифікацію педагогічних працівників» (2018 р.), де сформульовано якісно

нові вимоги до освітньої діяльності закладів освіти, окреслено пріоритетні напрями оновлення системи вищої педагогічної освіти, стратегічні завдання нової української школи. Важливе значення мають міжнародні документи «Середньострокові стратегії ЮНЕСКО на 2014 – 2021 рр.» (2014 р.), освітня програма «ERASMUS+» (2014 – 2020 рр.), «Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» (2015 р.) та ін.

Різні аспекти проблеми теоретико-методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів відображено в науковому доробку вчених-педагогів: С. Гончаренка [20], І. Зязюна [37], В. Кременя [58], Н. Ничкало [83], Г. Луценка [69], Л. Бірюк [13], А. Кузьмінського [61], В. Ковальчука [51], О. Голюк [24], Т. Кучай [64].

У педагогічній літературі значну увагу приділяють питанням теорії і практики медіаосвіти, зокрема, досліджують: концепції, моделі та методи медіаосвіти (О. Баришполець [7], І. Жилавська [31], Л. Зазнобіна [35], Л. Мастерман [142], Г. Онкович [86], С. Пензін [89] й ін.); медіаосвіта в професійній підготовці майбутніх педагогів (Ю. Казаков [47], Н. Рижих [115], Н. Шубенко [143] та ін.); формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи (О. Федоров [126], Р. Кьюбі [149], М. Маклюен [153], Г. Онкович [87], Л. Найдьонова [81], О. Волошенюк, В. Іванов [76]).

Однак багато теоретико-методичних аспектів застосування медіаосвітніх технологій ще не отримали належного розвитку. Зокрема, це стосується підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування та розвитку в учнів медіакомпетентності й пов'язано із наявністю суперечностей між:

- потребою суспільства у фахівцях, здатних продуктивно працювати в динамічних умовах сучасного суспільства, та низьким рівнем підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності;

- потребою в удосконаленні освітнього процесу професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в аспекті формування їхньої

медіакомпетентності та недостатньою розробленістю ефективних педагогічних умов такої підготовки;

– необхідністю формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи та обмеженим володінням викладачами педагогічних закладів вищої освіти сучасним інструментарієм для реалізації цього завдання.

На жаль, в Україні медіаосвіта залишається фрагментарною і здійснюється переважно стихійно, з ініціативи ентузіастів, педагогів-новаторів за явного браку інтеграції цих зусиль в ефективну медіасистему.

Отже, актуальність і недостатня теоретична та практична розробленість зазначеної проблеми зумовили вибір теми дослідження: **«Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та психології початкової освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка згідно з темою **«Теоретико-методичні основи формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи»** номер державної реєстрації 0117U004388.

Тему дисертації затверджено вченою радою Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (протокол № 4 від 25 жовтня 2016 р.), унесено зміни до формулювання теми дисертації (протокол № 7 від 26.02.2020 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1) з'ясувати на основі аналізу історичної, філософської, психолого-педагогічної літератури розробленість проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності;

2) охарактеризувати педагогічну сутність і структурні компоненти медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи;

3) визначити критерії, рівні та стан сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи;

4) визначити та обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності;

5) розробити структурно-функціональну модель, зміст та методику підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності;

6) обґрунтувати та експериментально перевірити дієвість педагогічних умов та методики підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Для досягнення поставленої мети та вирішення окреслених завдань використано такі **методи наукового дослідження**:

– *теоретичні* – аналіз та узагальнення нормативних документів, філософської, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури з метою визначення стану розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності; узагальнення; порівняння й зіставлення з метою уточнення поняттєво-категоріального апарату дослідження; системний аналіз для обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності; моделювання навчально-

професійної діяльності майбутніх учителів початкової школи; прогнозування ефективних форм і засобів реалізації розробленої моделі;

- *емпіричні* – методи збору інформації (бесіда, анкетування, опитування, спостереження, тестування) з метою виявлення рівня сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи; педагогічний експеримент (констатувальний, пошуковий, формувальний, коригувальний) з метою перевірки впливу педагогічних умов на досліджуваний рівень сформованості медіакомпетентності у майбутніх учителів початкової школи; вивчення й узагальнення педагогічного досвіду з метою вибору педагогічного інструментарію для розроблення системи оцінювання медіакомпетентності в майбутніх учителів початкової школи; метод експертного оцінювання, методи рейтингу та самооцінювання;

- *методи математичної статистики* – для якісного та кількісного аналізу результатів дослідження, перевірки їх достовірності й об'єктивності.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- виявлено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до розвитку в учнів медіакомпетентності (формування в майбутніх учителів початкової школи позитивної мотивації до застосування медіа в освітньому процесі; створення емоційно-комфортного медіасередовища у закладах вищої освіти; удосконалення змісту та методики фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи медіаосвітніми знаннями й уміннями; залучення майбутніх учителів початкової школи до цілеспрямованої, творчої медійної діяльності та створення власного медіапродукту з метою формування в учнів медіакомпетентності);

- розроблено структурно-функціональну модель реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності, що охоплює методологічно-цільовий, змістово-діяльнісний й оцінювально-результативний блоки та реалізується за

визначених педагогічних умов, в якій цілісно відображено зміст, мету, засоби і результат професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи;

– визначено й схарактеризовано структурні компоненти досліджуваної якості (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний), критерії (мотиваційно-ціннісний, інформаційно-знаннєвий, операційно-діяльнісний, оцінювально-рефлексивний), показники та рівні (високий, достатній, середній, початковий), спрямовані на формування медіакомпетентності в молодших школярів;

уточнено:

– педагогічну сутність і визначено зміст поняття «медіакомпетентність майбутніх учителів початкової школи» як здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, що виявляється як динамічна комбінація мотивів, знань, досвіду, якостей, які сприяють навчанню медіаосвітньої діяльності в аудиторії різного молодшого шкільного віку, а також вибору, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створенню й передаванню медіапродукту в різних видах, формах і жанрах, рефлексії складних процесів функціонування медіа в соціумі;

удосконалено:

– теоретичні засади реалізації педагогічних умов ефективної підготовки майбутніх учителів до формування в учнів медіакомпетентності;

– зміст (дидактичний і методичний складники) та засоби формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи;

– навчально-методичний супровід забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи за освітнім ступенем «Бакалавр»;

подальшого розвитку набули:

– ідеї системного, синергетичного, діяльнісного, особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи, наукові положення практико-орієнтованої підготовки студентів до навчальної взаємодії учнів у контексті реалізації Концепції «Нова українська школа»;

– методи, форми і засоби професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у педагогічних ЗВО.

Практичне значення дослідження полягає в:

– в оновленні змісту фахових дисциплін («Методика навчання інформатики», «Вступ до спеціальності», «Сучасні інформаційні технології», «Методика викладання у ЗВО педагогіки початкової освіти», «Основи педагогіки», «Комп’ютерні технології у роботі з дітьми», «Методика і технології навчання інформатики», «Сучасні технології в початковій освіті», «Педагогічні технології в початковій школі», «Проблеми професійно-особистісного становлення викладача»);

– розробленні й впровадженні в освітній процес педагогічних ЗВО авторської навчальної програми дисципліни за вибором «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» (навчально-методичне забезпечення: лекційні заняття, практичні заняття, самостійна та індивідуальна робота, система оцінювання навчальних досягнень, перелік питань до підсумкового контролю (заліку), орієнтовна тематика рефератів). Розроблено і впроваджено навчальний посібник «Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності» як засіб поглиблення лексичного контенту з метою вільного оперування категоріями, необхідними для професійної діяльності;

– розробленні й упровадженні методики діагностування рівнів сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти, аспірантами, магістрантами, студентами, а також у системі післядипломної освіти підвищення кваліфікації вчителів початкової школи; всіма, хто цікавиться проблематикою реалізації медіаосвіти в Україні та формуванням медіакомпетентності.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 2204 від 18.09.2019 р.); Сумського державного педагогічного

університету імені А. С. Макаренка (довідка № 977 від 12.03.2020 р.); Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57-28/381 від 19.03.2020 р.); Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 906 від 14.04.2020 р.); ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» (довідка № 299/1 від 02.06.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, подані в дисертації, отримано автором самостійно й одноосібно. У довідковому виданні [103], написаному в співавторстві, автору належать добір і систематизація понять, що розкривають зміст медіаосвітньої діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження оприлюднено й обговорено на науково-практичних конференціях різного рівня:

– міжнародних – «Глухівські наукові читання – 2016. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (Глухів, 2016); «Естетичні орієнтири дошкільної і початкової освіти: теорія і практика» (Суми, 2017); «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі» (Одеса, 2017); «Формування особистості в багатоступеневій системі освіти: досвід, реалії, перспективи» (Умань, 2017); «Глухівські наукові читання – 2017. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (Глухів, 2017); «Використання медіа-технологій у підготовці вчителів: європейський та вітчизняний досвід» (Глухів, 2018); «Лідерство – фундаментальний інструмент комунікацій: європейський діалог» (Глухів, 2018); «Інформаційні технології в освіті та науці» (Мелітополь, 2019); «Розвиток критичного мислення в процесі освітньої діяльності: вітчизняний та європейський виміри» (Глухів, 2020);

– *всукраїнських* – «Формування соціокультурної компетентності вчителя: зміст, традиції, інновації» (Глухів, 2016); «Компетентнісно орієнтовані педагогічні технології у початковій освіті» (Рівне, 2017); «Актуальні проблеми дошкільної освіти: перспективи, інновації, розвиток»

(Глухів, 2017); «Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика» (Суми, 2017); «Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи» (Дніпро, 2017); «Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах» (Дніпро, 2017); «The 21st Century Challenges in Education and Science» (Глухів, 2017); «Наукові розробки молоді на сучасному етапі» (Київ, 2017); «Формування громадянськості як якості особистості засобами освітньої діяльності: реалії, проблеми та перспективи» (Глухів, 2017); «Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика» (Суми, 2018); «Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення» (Полтава, 2018); «Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення» (Полтава, 2019); «Нова українська школа очима студентів» (Глухів, 2019); «Прикладні аспекти інформаційного забезпечення та обґрунтування технічних і управлінських рішень» (Рівне, 2019); «Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення» (Полтава, 2020); «Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи» (Запоріжжя, 2020);

– *регіональних* – «The 21st Century Challenges in Education and Science» (Глухів, 2018); «Підготовка майбутніх учителів до реалізації Концепції «Нова українська школа» (Глухів, 2018); «Формування критичного мислення в процесі освітньої діяльності в контексті Концепції «Нова українська школа» (Глухів, 2019).

Основні результати дослідження обговорювалися та отримали позитивні відгуки на засіданнях кафедри педагогіки та психології початкової освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (2016–2020 рр.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 20 наукових праць (19 – одноосібних): 1 навчальний посібник; 1 навчальна програма; 4 публікації у фахових наукових виданнях України з педагогічних наук; 1 стаття, внесена до наукометричної бази Index Copernicus; 1 стаття в закордонному науковому періодичному виданні; 2 колективні монографії, 1 з

яких закордонна; 10 публікацій у збірниках матеріалів конференцій, 1 із яких – закордонна, 2 – іноземною (англійською) мовою.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (255 найменувань, з них 16 – іноземними мовами), 15 додатків на 44 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 278 сторінок, із яких основного тексту – 183 сторінок. У роботі міститься 18 таблиць і 17 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ

У розділі висвітлено проблеми й перспективи підготовки майбутніх учителів початкової школи, зацентовано увагу на необхідності підготовки майбутніх учителів до формування в учнів медіакомпетентності. Висвітлено питання медіакомпетентності як наукову проблему та вимогу часу.

Обґрунтовано, що медіакомпетентність є обов'язковим результатом підготовки майбутніх учителів, окреслено її педагогічну сутність та структуру. Охарактеризовано основні компоненти медіакомпетентності (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний). Визначено критерії, показники та рівні сформованості досліджуваної компетентності.

1.1. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності: історико-педагогічний аспект

У цьому підрозділі обґрунтовано історичний та педагогічний аспекти професійної підготовки майбутніх учителів в аспекті досліджуваної проблематики.

Сьогодні вирішення складних завдань інтеграції вітчизняної освіти в світовий освітній простір неможливе без ретельного вивчення власного історичного минулого, а також ознайомлення з педагогічною спадщиною видатних теоретиків та практиків, які були біля витоків педагогічної освіти. Насамперед це потрібно для обґрунтування сучасних концепцій, систем та технологій навчання, провідне місце серед яких повинно належати педагогічним технологіям, що мають забезпечувати особистісний розвиток та саморозвиток майбутніх учителів початкової школи, а також їхню

професійну, соціальну мобільність та конкурентоспроможність. Основною умовою є те, що майбутній учитель повинен мати високий рівень розвитку педагогічної майстерності й компетентності, а також позитивної мотивації до діяльності [65, с. 105].

Підготовка майбутніх учителів – найактуальніша проблема сьогодення, тому що від неї значною мірою залежить майбутнє будь-якої держави. Поняття «підготовка вчителя» еволюціонувало разом зі зміною поглядів на методи навчання, уявлень про професійні якості майбутніх учителів. Ефективність освітнього процесу тісно пов'язана з підготовкою вчителів нового тисячоліття, а також із удосконаленням та розвитком системи неперервної освіти [72, с. 131].

Проблема підготовки майбутніх учителів в історії педагогічної думки значно еволюціонувала, чому сприяли соціально-економічні, культурно-політичні, моральні й психолого-педагогічні чинники. Тому актуальним є історико-педагогічний аналіз літератури з погляду виявлення розвитку ідей щодо професійної компетентності майбутніх учителів, їхньої діяльності, а також організаційно-професійної підготовки студентів. В основі такого аналізу персоніфікований підхід, що передбачає вивчення поглядів педагогів минулого на проблему професійної компетентності майбутніх учителів [74, с. 68].

На всіх етапах розвитку суспільства до вчителя висувалися особливі вимоги. Ще філософи давнини окреслювали якісні характеристики особистості вчителя й специфіку його діяльності. Платон [39, с. 188] уважав, що вчитель не зможе успішно навчати без глибокого знання світу людей, особистості учнів, уміння викладати граючись. Найпершим професійним педагогом став Квінтіліан [39, с. 436], який у трактаті «Виховання оратора» сформулював вимоги до вчителя, а також його права та обов'язки. Особливе значення надавали вибору методів навчання, чіткому мовленню, старанності, терплячості, вимогливості й здатності зацікавити.

Подальшого розвитку теорія й практика професійної педагогічної діяльності набула в добу Відродження. З'явилися ідеї про взаємовідносини, що мають будуватися на повазі, учитель має впливати на емоційно-вольову сферу учнів, уміти викликати довіру, вчасно помічати інтерес до будь-чого, давати можливість висловлювати власну точку зору, навчати самостійно мислити та адекватно оцінювати знання. Значна роль відводилася здатності вчителів розуміти специфіку дитячого віку.

Ідеї виховання та вимоги до вчителів відображено у творах М. Монтеня [78], Т. Мора [79], Т. Кампанелли [48], Ф. Рабле [112], особливу увагу вчені звертали на моральні якості особистості вчителя, а також його готовність використовувати під час навчання нові методи [74, с. 69].

Видатні педагоги XVII–XIX століть (Я. Коменський [55], Д. Локк [68], Ж. Руссо [118], Й. Песталоцці [90], А. Дістервег [31]) вважали гуманістичні взаємини підґрунтям педагогічного спілкування, а також наголошували на необхідності врахування індивідуальних та вікових особливостей створення позитивного емоційного середовища в освітньому процесі. Учителі-практики (С. Калиновський [84], Я. Козельський [52]) значну увагу приділяли питанням спілкування. Основні вимоги до якості підготовки майбутніх учителів (глибокі знання, творча спрямованість) висував Г. Сковорода [106], який підкреслював важливість ролі вчителя в організації навчання, сам намагався перебудувати освітній процес, оновлювати його, а також розробляв нові підручники.

К. Ушинський наголошував, що потрібно регулювати взаємовідносини між учасниками освітнього процесу під час усебічного формування здібностей, засуджував бездумне заучування [26, с. 45].

П. Блонський причинами низького рівня якості професійної підготовки майбутніх учителів уважав відсутність навичок самостійної роботи, низький інтерес до навчання й слабкий розвиток інтелектуальних здібностей. Запропонував диференціацію тих, хто навчається, розподіливши їх на групи залежно від успіхів та невдач [14, с. 55].

Питанням професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів приділено увагу в працях Є. Лодатка, В. Курок, Г. Луценка, Л. Бірюк, А. Кузьмінського, В. Ковальчука, О. Голюк, Т. Кучай та ін. Проблему вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи вчені-сучасники розглядають у різних аспектах: концептуальні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до діагностичної діяльності (С. Мартиненко [73]); методологічні засади формування готовності вчителів початкової школи до гуманістичного виховання учнів (Д. Пащенко [88]); теоретичні засади формування етичної компетентності вчителя початкової школи (Л. Хоружа [134]); система формування методико-математичної компетентності майбутніх учителів початкової школи (Н. Глузман [23]).

Незважаючи на висвітлення різних аспектів удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, спільним для всіх досліджень залишається те, що сучасний розвиток шкільної освіти, формування нової моделі початкової школи спричинює потребу ґрунтовного аналізу й переосмислення теоретико-методичних і концептуальних аспектів підготовки майбутніх учителів початкової школи, забезпечення її відповідності викликам часу.

Пошук шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи відбувається за такими напрямками: вивчення питань історії та філософії вищої педагогічної освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий, Н. Ничкало, В. Шадріков, І. Яковлев й ін.); удосконалення технологій освітнього процесу в закладах вищої освіти (І. Бех, В. Беспалько, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, Л. Кандрашова, Н. Кузьміна, В. Лозова, Н. Тализіна, Р. Хмелюк, М. Шкіль, М. Ярмаченко); розроблення нових педагогічних технологій (В. Бондар, Л. Вовк, О. Глузман, О. Падалка, І. Підласий, І. Прокопенко й ін.).

Початок ХХІ століття характеризується безпрецедентним зростанням впливу масової комунікації на життя суспільства. Нині дедалі частіше воно отримує назву «століття глобального інформаційного суспільства». Це

поняття відображає об'єктивну тенденцію нового етапу еволюційного розвитку цивілізації, пов'язаного з появою інформаційних та телекомунікаційних технологій. Безсумнівно, інформаційні технології настільки глибоко проникли в життя сучасної людини, що виокремити їх із загального культурологічного й світоглядного контекстів навіть неможливо, але водночас збільшується не тільки позитивний, а й негативний вплив медійної інформації на аудиторію [128, с. 5].

Сучасний світ навіть уявити неможливо без засобів масмедіа: телебачення, преси, радіо, інтернету чи друкованих джерел. Нині жодна сім'я не може обійтися без телевізора, телефона, ноутбука, супутникового чи кабельного телебачення. Школярі та студенти багато часу витрачають на перегляд фільмів чи прослуховування музики, годинами «не виходять» з інтернету.

Узагальнювальним поняттям для засобів комунікації зі споживачем і передавання інформації слугує поняття «медіа». «Media» – це латинське слово, що виражає множину іншого слова – «medium», перекладається як «посередник», «засіб». Термін «медіа» потрактовують як «засоби комунікації», що можуть бути як масовими (масмедіа), так і немасовими (директмедіа). Масмедіа, так звані засоби масової інформації, за рахунок яких рекламне повідомлення доставляється, як правило, великій кількості потенційних споживачів. Головною відмінністю директмедіа від масмедіа є властивість прямої комунікації зі споживачем. До масмедіа належать: телебачення, радіо, преса, носії зовнішньої реклами тощо. До директмедіа належать такі засоби отримання повідомлень, як пошта, телефон, факс й інші [122, с. 13].

Розвиток цивілізації можна співвіднести з розвитком медіа. Дослідники визначили такі основні етапи розвитку цивілізації:

– дописемна культура – заснована на принципах общинного способу життя, сприйняття та розуміння навколишнього світу (усні форми комунікації);

– письмова культура – епоха індивідуалізму, націоналізму та промислових революцій;

– сучасний етап – «електронне суспільство», комунікація за допомогою електронних засобів. Багатовимірне сприйняття світу за типом акустичного простору [138].

Ці етапи дають змогу побачити чітку послідовність розвитку та розширення нашого світу й потреб, адже «вік медіа» обчислюється тисячоліттями, наприклад, наскельні малюнки й таблички виконували функції сучасних медіа в стародавні часи [131].

Першим зразком «медіа», що дійшли до нас, вважають єгипетські папіруси, де повідомлялося про продаж рабів. З часом, від ієрогліфів до алфавіту, засоби передавання інформації ставали дедалі досконалішими.

Для нашого дослідження важливим є усвідомлення класифікації сучасних медіазасобів. Усю сукупність медіа поділяють на декілька видових комплексів, що, у свою чергу, групуються за типами залежно від різноманітних критеріїв. Одним із найважливіших критеріїв класифікації медіа є історичний, що відповідає розвитку інформаційних технологій. Згідно із цим критерієм усі види засобів комунікації можна розподілити на:

– *прамедіа* – виникли тоді, коли в одного індивіда потреба передати певну інформацію іншому. Для передавання використовували звук та світло, що були основними засобами передавання інформації. Найпростішими звуковими технічними засобами, що давали можливість передавати інформацію на певні відстані, були гонги, барабани, свистки, роги тварин тощо. Світло також давало можливість передавати інформацію, для цього використовували вогнища, факели, палаючі стріли та списи. Також використовував такий спосіб передавання інформації, як малюнки. Ці примітивні засоби стали прообразами сучасних найскладніших технологій трансляції інформації в колосальних обсягах;

– *рукописні медіа* – потреба людини у вдосконаленні технологій передавання інформації спричинила виникнення писемності. Вона дала

можливість передавати інформацію на значні відстані, у великих обсягах та необмеженій кількості осіб. Винайдення алфавіту стало першою інформаційною революцією в історії людства, з'явилася можливість накопичувати, поширювати й передавати знання наступним поколінням. Ранніми рукописними медіа стали записи про господарську діяльність певної общини на дерев'яних чи глиняних табличках за допомогою предметного або піктографічного письма. Далі, з появою складних видів діяльності, розвитком держав, формуванням релігійних та культурних традицій, стало формуватися складове, а потім й алфавітне письмо, що сприяло появі нових видів медіа (знаки на берестяній грамоті, пергамент, рукописна паперова книга тощо). Письмові медіа збереглися й до нашого часу у формі листів, листівок, заяв та інших професійних документів;

- *друковані медіа* – виникли разом із появою друкарського верстата. Цей вид медіа (книги, газети, журнали, будь-яка друкована продукція у формі плакатів, буклетів тощо) мають ознайомлювальний характер та не передбачають зворотного зв'язку;

- *електронні медіа* – нові технологічні відкриття у сфері електрики привели до появи нових видів медіа, таких як кіно, радіо, телефон, телеграф та телебачення, як відповідь на актуальну потребу в розширенні комунікації;

- *цифрові медіа* – ще більше можливостей з'явилося в людства з виникненням цього виду медіа, до яких можна віднести мережеві видання, різноманітні засоби взаємодії в соціальних мережах, сайти, мобільні додатки для миттєвої комунікації тощо;

- *інтегровані медіа* – охоплюють усі види засобів комунікації, що створюють конвергентне медіасередовище, де живе сучасна людина.

Спроби класифікувати засоби медіаосвітніх технологій здійснювали різні вчені, зокрема В. Андрієвська [2], О. Бондаренко [15], В. Мантуленко [71], Г. Бакулев [7] й ін.

Найбільш універсальною, на наш погляд, є класифікація медіа з погляду їх розвитку. Як стверджує Г. Бакулев [7], класифікація не може бути повною

без розподілу медіа на традиційні та нові (електронні). До *традиційних* належить друкована продукція, періодичні видання, радіо, звукозапис, кінематограф та телебачення, до них можна віднести всі засоби комунікації, що сформувалися в традиційній аналоговій культурі (книга, газета, журнал). *Нові (електронні) медіа* виникли в період загальної цифровізації, віртуалізації, мультимедійності технологій та контенту (мережеві видання, блоги, акаунти, комп'ютерні ігри тощо). До *нових (електронних)* також належать відео, мобільні телефони, CD, DVD, комп'ютер та інтернет. У центрі уваги дослідників перебувають різні медіазасоби, основною характеристикою яких є мультимедійний характер.

Дослідниця В. Андрієвська [2] поділяє медіа на апаратні й програмні засоби. Вона розрізняє основні й спеціальні апаратні засоби. До *основних* засобів авторка відносить комп'ютер, мультимедіамонітор тощо. До *спеціальних* – пристрої CD-ROM, TV-тюнери, графічні акселератори, звукові плати, акустичні системи.

Дослідники медіаосвітніх процесів звертають увагу на доцільність використання медіа з метою професійної підготовки майбутніх фахівців. Так, В. Андрієвська [2] виокремлює мультимедійні додатки навчального призначення: мультимедіа-презентацію, слайдшоу, електронний звіт, мультимедіа-доповідь, електронний журнал, віртуальний тур, мультимедіа-видання; flash-, навчальні ігри, мультимедіа-тренажери та ресурси інтернету.

Якщо взяти до уваги критерій універсальності, то найбільший спектр робіт дає можливість виконати комп'ютер, менш універсальними пристроями можна вважати, наприклад, мультимедійні проектори, що дають можливість працювати з джерелами відео- чи аудіоінформації.

На завершення розгляду історичного аспекту та систематизації медіа варто підкреслити, що в процесі виявлення закономірностей у сфері медіакомунікації не завжди вдається зафіксувати чіткі межі між виокремленими групами. У сфері медіа як інтегральному середовищі з розмитими контурами понять класифікаційні види та підвиди в

різноманітних комунікативних, технологічних, соціальних та культурних сферах можуть проявляти себе по-різному, перетинатися та перехрещуватися [36, с. 174].

Нове медіа з'явилося завдяки глобальному прориву в технічній сфері, спрямованому на конкретного користувача. Без інтернету і персональних гаджетів ми просто не змогли б так швидко працювати з контентом і перетворювати його на нові знання. Адже для сучасної епохи характерна не замкненість, а взаємозбагачення і взаємодія культур, однак закритість властива людині як особистості і у світі, і величезному океані інформації.

Поштовхом для розвитку медіаосвіти став «Стандарт медіа-освіти, інтегрованої в гуманітарні та природничі дисципліни початкової, загальної і середньої загальної освіти» Л. Зазнобіної [40]. У цьому документі сформульовано цілі медіаосвіти. Вони передбачали:

- навчання сприймання й перероблення інформації, що передається каналами ЗМІ;
- розвиток критичного мислення, уміння розуміти прихований зміст того чи іншого повідомлення, протистояти маніпулюванню свідомістю індивіда з боку ЗМІ;
- залучення позашкільної інформації до контексту загальної базової освіти, системи предметних галузей знань та вмінь, що формуються;
- формування вміння знаходити, приймати та передавати необхідну інформацію, в тому числі з використанням різного технічного інструментарію (модеми, комп'ютери, факси тощо).

Вважається, що термін «медіаосвіта» вперше був ужитий у 1973 році на спільному засіданні сектору інформації ЮНЕСКО та Міжнародної ради з кіно та телебачення [44, с. 26]. Також побутує думка, що першу навчальну програму з медіаосвіти розробив канадський учений М. Маклюен [153] у 1959 році. Активне застосування медіаосвіти в навчально-виховному процесі розпочалося в 60-х роках ХХ століття в Канаді, Німеччині, Великій Британії, США та Франції. Завданням медіаосвіти того часу було сформувати

інформаційну культуру особистості та підготувати її до життя в інформаційному суспільстві.

У «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» зазначено, що «медіаосвіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою масмедіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій» [57].

А. Федоров визначає медіаосвіту як «напряму педагогіці, що виступає за вивчення закономірностей масової комунікації (преси, телебачення, радіо, кіно, відео тощо)» [127, с. 26].

У документах ЮНЕСКО вказано, що медіаосвіта – це навчання теорії та практичних умінь для опанування сучасних масмедіа, що розглядаються як частина специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці. Її слід відрізнити від використання медіа як допоміжних засобів у викладанні інших галузей знань [157; 154].

У педагогічній літературі значна увага приділяється питанням теорії й практики медіаосвіти, зокрема, досліджують:

– *історію медіаосвіти в різних країнах* (В. Колесніченко [54], Л. Мастерман [151], А. Новикова [85], В. Робак [117], І. Чемерис [136] та ін.);

– *концепції, моделі та методи медіаосвіти* (О. Баришполець [10], І. Жилавська [37, с. 82], Л. Зазнобіна [40], Л. Мастерман [151], Г. Онкович [87], С. Пензін [89], О. Федоров [125], О. Шариков [139] та ін.);

– *медіаосвіту в професійній підготовці майбутніх педагогів* (Ю. Казаков [47], Н. Рижих [115], Н. Шубенко [143] та ін.).

Накопичено значний досвід *підготовки фахівців із застосуванням технологій медіаосвіти* (І. Жилавська [37], Н. Кириллова [49], І. Фатєєва [124], І. Хижняк [132], І. Челишева [135] та ін.). Л. Мастерман

[150, с. 30] виділив та обґрунтував причини актуальності та пріоритетності застосування медіаосвіти в сучасному світі.

Нині значно зростає потреба в якісно підготовлених педагогічних кадрах, особливо зосереджено увагу на підготовці нового покоління педагогів. Це важливо, коли йдеться про професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів початкової школи.

Медіаосвіта не прагне захищати молоде покоління від впливу медіа і таким чином вести їх до «кращих зразків», а дає можливість студентам, учням приймати обґрунтовані рішення щодо їх власного захисту. Медіаосвіта позиціонується не як форма захисту, а як форма підготовки до сучасного життя, сучасного навчання.

Дуже багато провідних західних медіапедагогів переконані, що зараз вкрай необхідні медіаосвітні семінари/курси для майбутніх педагогів і викладачів, що вже працюють [158, с. 70; 148, с. 28]. Такої самої думки дотримуються й їхні російські колеги [8, с. 18; 119, с. 31].

Так, учені О. Вартанова [17, с. 8], Я. Засурський [41] вважають, що медіаосвіту необхідно обов'язково вводити до навчальних програм та навчальних планів середніх шкіл, середніх спеціальних навчальних закладів і ЗВО.

За С. Гудиліною, «школі потрібні кваліфіковані медіа-педагоги. ... тоді можна буде реально побачити плоди ЗВО, які повинні готувати медіа-педагогів, і плоди шкіл, які зможуть реалізувати ідеї медіа-освіти, сформувати в підлітків, що входять у цей непростий та інформаційно перенасичений світ, медіа-культуру» [28, с. 77]. До такого самого висновку приводять і результати соціологічного дослідження, проведеного ЮНЕСКО у 2001 році: «Найбільш нагальна необхідність, виявлена нами, – організація медіа-освіти вчителів як на рівні вузівського навчання майбутніх педагогів, так і на рівні підвищення кваліфікації викладачів» [147, с. 43].

У вітчизняній практиці також накопичено певний досвід дослідження медіаосвітніх технологій. Нині розробляють такі напрями:

- використання мультимедіа в навчанні;
- створення електронних підручників;
- використання ресурсів інтернету в освітніх цілях;
- формування медіакультури.

Значущою подією стало затвердження Президією Національної академії педагогічних наук України у 2010 році Концепції впровадження медіаосвіти [57, с. 193–194]. Прийняття цього документа стало значним кроком у сфері вітчизняної освіти. Уперше потребу в медіаосвіті було винесено на державний рівень [70, с. 6].

Підготовка майбутніх учителів початкової школи до практичної медіаосвітньої діяльності потребує переходу від теорії до практики, тобто перетворення знань на вміння та навички. Педагогічні заклади вищої освіти покликані забезпечити високий рівень професійних знань й умінь студентів, сформувати творчу особистість, здатну до самовдосконалення, дослідницької та інноваційної діяльності [3].

Реформування сучасної освітньої системи, зокрема початкової ланки, потребує застосування інноваційних процесів, спрямованих на модернізацію змісту, форм і методів навчання й виховання, розроблення й апробування новітніх освітніх технологій, що потребує відповідної підготовки майбутніх учителів.

Таким чином, узагальнення досліджень, що стосуються історії розвитку медіаосвіти дає можливість дійти висновку, що складні питання взаємодії суспільства та різноманітних засобів масової комунікації протягом усієї історії людства завжди були в центрі уваги вчених – як зарубіжних, так і вітчизняних.

Актуальною проблемою сьогодення є підготовка вчителів узагалі та початкової школи зокрема до професійної діяльності, тому що від неї значною мірою залежить майбутнє будь-якої держави.

Проблема підготовки вчителів значно еволюціонувала в історії педагогічної думки, цьому сприяли соціально-економічні, культурно-

політичні, моральні й психолого-педагогічні чинники. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи вчені розглядають у різних аспектах.

Варто усвідомлювати, що професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів має здійснюватися з урахуванням пріоритетів, визнаних ефективними в глобалізаційному та європейському освітньому просторі. Основними шляхами забезпечення дієвості підготовки майбутніх учителів початкової школи є оновлення змісту професійної підготовки, результатом якої є становлення конкурентоздатного фахівця в умовах неперервності педагогічної освіти.

В умовах швидкого зростання обсягів інформації та способів її передавання й поширення медіаосвіта є складовою безперервної освіти, ефективним засобом розвитку творчої особистості з критичним мисленням. Тому впровадження медіаосвіти в процес фахової підготовки є актуальною складовою професійної підготовки на шляху побудови єдиного інформаційно-освітнього простору.

З огляду на зазначене у наступному підрозділі видається доцільним обґрунтувати сутність поняття «медіакомпетентність», визначити його зміст, уточнити значення поняття «медіакомпетентність майбутніх учителів початкової школи», окреслити структуру медіакомпетентності та схарактеризувати її компоненти; обґрунтувати медіаосвітні вміння як наукову проблему.

1.2. Медіакомпетентність як результат підготовки майбутніх учителів початкової школи: педагогічна сутність і структура

До завдань підрозділу відносимо обґрунтування сутності понять «компетентність», «медіакомпетентність», їх змісту, уточнення значення поняття «медіакомпетентність майбутніх учителів початкової школи», окреслення структури медіакомпетентності та характеристику її компонентів, обґрунтування медіаосвітніх знань та вмінь як основи визначення досліджуваної якості.

Основними факторами безпеки в нинішньому інформаційному просторі є медіаосвіта, інформаційна культура та сформована в результаті професійної підготовки в ЗВО медіакомпетентність. Це дає можливість використовувати необхідну інформацію, аналізувати її, узгоджувати власні інтереси з нею. Здатність орієнтуватися у світі медіа – найважливіша культурна потреба сучасної людини, а інформаційна грамотність, медіакомпетентність і медіаграмотність – ключові характеристики її соціально-культурного розвитку [29, с. 87].

Дж. Равен [113] трактує компетентність як можливість установлення зв'язку між знаннями і ситуацією, як здатність знайти, виявити знання та дію (процедуру), що можна застосовувати до вирішення проблеми (соціальної ситуації). Л. Сохань наголошує, що «компетентність – здатність людини вирішувати життєві проблеми, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях» [38, с. 7]

На думку Т. Кремньової [59], аналізована компетентність формується ще під час навчання в закладах вищої освіти, тому повинні бути сформовані такі ключові компетентності, що становлять загальну схему медіакомпетентності: компетентність навчання (здатність до саморозвитку); комунікативна компетентність; інформаційна компетентність; організаційна компетентність.

За вченим Д. Івановим [45], загалом компетентність можна визначити як характеристику, що дається людині внаслідок оцінювання ефективності чи

результативності дій, спрямованих на вирішення значущих для певного товариства завдань або проблем. Не варто протиставляти компетентність знанням чи вмінням і навичкам. Це поняття є значно ширшим, ніж знання, вміння й навички, воно вміщує їх.

Аналіз літератури із досліджуваної проблематики переконує у всій складності, багатовимірності й неоднозначності трактування поняття «компетентність». Але більшість дослідників погоджується з твердженням, що компетентність містить комплекс знань, умінь, навичок, постійне оновлення знань; досвід; професійне та особистісне самовдосконалення; поглиблене вивчення певних проблем; уміння впроваджувати знання в практику; відповідність стандартам та креативний підхід до вирішення професійних і особистих проблем [6].

У нашому дослідженні будемо послуговуватися поняттям «компетентність», що потрактовано в Законі України «Про вищу освіту» як «здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей» [107].

Підготовка майбутніх учителів до педагогічної діяльності ґрунтується також на спеціальних знаннях і вміннях роботи з медіа та орієнтована на вміння студентів використовувати медіаджерела. Ураховуючи, що показником здатності фахівця будь-якої професії до виконання певного виду діяльності сьогодні визнано компетентність, то з огляду на розвиток і впровадження медіа в освіту саме медіакомпетентність майбутніх учителів має бути ключовою, що формується в освітній діяльності [140].

Останнім часом питанню підвищення професійної компетентності майбутніх учителів та підтримки вчителів-початківців приділяє увагу держава. Передусім цілеспрямовану допомогу в професійному становленні молодого покоління надає освітня установа, що розробляє ефективні моделі адаптації та професійного розвитку майбутніх фахівців. Однак, як переконує

аналіз практики професійної підготовки, не акцентується увага на необхідності підвищення рівня медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. На наше переконання, сьогодні потужною якістю кожного фахівця в освітній та професійній діяльності є сформована медіакомпетентність, наявність якої зробить освітньо-виховний процес більш продуктивним та цікавим, а ресурси мультимедіа стануть незамінними в самовдосконаленні й професійній самореалізації.

Вважаємо, що процес оволодіння медіакомпетентністю починає розвиватися саме під час навчання у закладі вищої освіти, адже система освіти вимагає від сучасних випускників не тільки знань, а й практичних умінь у сфері медіа. Тому не лише держава, а й майбутні фахівці повинні спрямовувати зусилля на оволодіння ключовими компетентностями й формування власних суджень та професійних якостей на користь медіаресурсів.

Розглянемо зміст та характеристику медіакомпетентності. Медіакомпетентність характеризуємо як здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність. Вона охоплює перелік здібностей і вмінь, що належать до сфери медіа та стосуються вимірювання знань, сприйняття, а також активного використання масмедіа [29, с. 87].

Питанням формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи займалися як українські (Г. Онкович, А. Литвин, В. Робак, А. Сулім, В. Гаврильченко), так і зарубіжні (О. Федоров, К. Ворсноп, Р. К'юбі, М. Маклюен, Л. Мастерман, Д. Мун) дослідники.

За Г. Онкович [86], медіакомпетентність виражає єдність теоретичної та практичної готовності до діяльності за допомогою медіа, з одного боку, використання професійно орієнтованих медіатекстів, з іншого. Медіакомпетентність, якої набувають майбутні вчителі в результаті оволодіння медіаосвітньою діяльністю, характеризує фахівця як успішного професіонала. Учені А. Литвин [67] та В. Робак [117] трактують

медіакомпетентність як готовність використовувати сукупність знань, умінь, навичок, що сприяють добору, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створенню й передаванню медіаповідомлень у різних видах, формах і жанрах, аналізу складних процесів функціонування медіа в соціумі.

За визначенням української дослідниці А. Сулім [121], медіакомпетентність – це багатовимірний аспект медіаосвіти, що потребує широкої перспективи. Для того щоб сформувати медіакомпетентність, необхідно засвоїти певні знання, а саме: що таке інформація, комунікація, текст та інші аспекти сутності медіа, тобто це буде першим етапом та підґрунтям для оволодіння необхідними навичками для роботи з медіа.

В. Гаврильченко [22] наголошує, що для формування медіакомпетентності необхідні теоретичні та практичні навички, які застосовуються в медіадіяльності. Учений схиляється до того, що, окрім знань та вмінь, важливо прагнути до задоволення власних потреб, реалізації себе під час роботи з медіа, тобто важливим є мотиваційний компонент у складі медіакомпетентності.

О. Федоров [126] медіакомпетентність особистості трактує як складне особистісне утворення, що містить сукупність знань про медіа, умінь і навичок їх практичного застосування, досвід використання медіа в різних сферах діяльності, включаючи досвід роботи з комп'ютером як основним медіаінструментом.

Проаналізувавши трактування поняття «медіакомпетентність» зарубіжними дослідниками Р. К'юбі [149], О. Федоровим [126], Дж. Береном [146], В. Вебером [18], ми дійшли висновку, що медіакомпетентність становить сукупність знань, умінь і навичок, спрямованих на оволодіння кваліфікованими, самостійними, творчими і соціально відповідальними діями щодо медіа; здатність передавати, оцінювати, аналізувати, синтезувати повідомлення в різних формах; досвід застосування медіа, що націлює особистість на самоосвіту та саморозвиток. Стрімке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ)

сьогодні ставить за мету підготовку майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності та умілого та безпечного використання медіаресурсів [142].

Згідно з Концепцією впровадження медіаосвіти в Україні [57], головною метою в процесі розвитку та навчання є оволодіння майбутніми фахівцями медіакомпетентністю та медіаграмотністю. Ці поняття більш детально розкривають принципи ефективної реалізації медіаосвіти. З огляду на те, що освіта неупинно крокує вперед, запроваджуються нові форми, методи та прийоми роботи з використанням медіа, вчителі повинні бути обізнаними та мати певне теоретико-практичне підґрунтя, щоб навчити учнів грамотно використовувати та сприймати інформацію, яку пропонують медіаджерела. Тобто в процесі професійної підготовки у ЗВО майбутні фахівці мають бути медіакомпетентними та медіаграмотними.

Розглянемо зміст та характеристику медіаграмотності та медіакомпетентності. Медіаграмотність спрямована на забезпечення професійно-педагогічної комунікації вчителя, на формування навичок роботи з комп'ютерними мережами, зокрема з інтернетом, з електронними банками інформації тощо [46]. Медіакомпетентність уміщує перелік здібностей і вмінь, що належать до медіа та стосуються вимірювання здатностей, сприйняття й активного використання масмедіа [29, с. 87].

За Концепцією впровадження медіаосвіти в Україні [57], *медіаграмотність* – складова медіакультури, орієнтована на вміння грамотно користуватися змістом та інформацією, отриманою з медіа, а *медіакомпетентність* – рівень медіакультури, що забезпечує оволодіння особистістю контекстом медіа, здатність його критично осмислювати, аналізувати, передавати та бути носієм уже теоретично переробленої інформації й створювати медіатексти. Ці дві якості є головними чинниками успішного навчання та виховання молодших школярів. В аспекті наведених трактувань наголошуємо, що медіакомпетентність є ширшим поняттям, ніж медіаграмотність [142].

Сьогодні медіа – невід’ємна частина освітнього процесу в школі, тому вчителі початкової школи мають бути обізнаними, грамотними та компетентними щодо використання медіатехнологій. Варто зазначити, що саме медіакомпетентний учитель зможе вільно орієнтуватися в інформаційних потоках, грамотно аналізувати інформацію, отриману з медіа, практично застосовувати набуті знання, оперувати термінологією та символами медіа.

Професійна медіакомпетентність майбутніх учителів початкової школи починається з медіакомпетентності особистості. На нашу думку, медіакомпетентний учитель – це особистість, яка може швидко реагувати на зміни в освітній сфері; демонструє основні теоретичні та практичні здатності щодо використання медіаресурсів; спроможний забезпечити ефективність навчання молодших школярів у загальноосвітніх школах шляхом володіння такими якостями: грамотність, компетентність, творчість, наявність фундаментальної підготовки з відповідних дисциплін, орієнтованих на формування зазначених якостей.

На основі аналізу наукових джерел визначаємо *медіакомпетентність майбутніх учителів початкової школи* як здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, що виявляється як динамічна комбінація мотивів, знань, досвіду, якостей, які сприяють медіосвітній діяльності в аудиторії різного молодшого шкільного віку, а також вибору, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створенню й передаванню медіапродукту в різних видах, формах і жанрах, рефлексії складних процесів функціонування медіа в соціумі.

Медіакомпетентний фахівець може навчити розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами [142]. Результатом медіаосвіти є підвищення рівнів медіакомпетентності аудиторії. Поняття медіакомпетентності багатовимірне й вимагає широкої перспективи, заснованої на розвиненій структурі знань та вмій. Медіакомпетентність не є сталою категорією, теоретично збільшувати рівні медіаграмотності можна

протягом усього життя людини, сприймаючи, інтерпретуючи та аналізуючи пізнавальну, емоційну, естетичну й етичну медіаінформацію. Аудиторія з високим рівнем медіакомпетентності має вищий рівень розуміння, оцінювання медійного світу та управління ним. Ця якість сприяє з'ясуванню питання, ким я можу стати, коли я бачу це [125, с. 7].

Учені по-різному підходять до визначення структурних компонентів *медіакомпетентності*. За В. Поттером [156], розвиток медіакомпетентності заснований на наявності досвіду; активному застосуванні вмінь у галузі медіа; дозріванні/готовності до самоосвіти. В. Робак [116] виділяє такі складові медіакомпетентності: медіазнавство; медіакритика, медіаорганізація, медіаспоживання.

Медіапедагог О. Федоров [126] виділяє такі складники медіакомпетентності: мотиваційний, контактний, інформаційний, перцептивний, інтерпретаційний/оцінний, практико-операційний (діяльнісний), креативний. В. Шарко [140] пропонує виділяти технічний, когнітивний, комунікативно-творчий, дидактичний компоненти, а з огляду на специфіку професії учителя можна додати ще методичний компонент, що характеризує здатність учителя проєктувати використання масмедіа у процесі вивчення свого навчального предмета.

У структурі медіакомпетентності вчена Л. Найдьонова [81] виділяє три складники: технічний, критичний, комунікативний. Дослідниця С. Міндєєва [77] до компонентного складу медіакомпетентності зараховує мотиваційний, когнітивний та діяльнісний компоненти.

Проаналізувавши дослідження вчених стосовно *компонентів структури медіакомпетентності*, відзначаємо подібність у їх виокремленні. Найчастіше визначають такі компоненти медіакомпетентності: мотиваційний, контактний, інформаційний, перцептивний, інтерпретаційний/оцінний, практико-операційний (діяльнісний), креативний, технічний, когнітивний, комунікативно-творчий, дидактичний, методичний, критичний.

Розбіжності науковців щодо визначення сутності медіакомпетентності та її компонентів спричинені предметом і контекстом дослідження, а також авторською концепцією.

Для визначення ключових компонентів медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи було застосовано методологію експертного оцінювання. Експертами виступили 20 учителів початкових класів, що мали стаж роботи не менше 5 років. Експертне оцінювання було обумовлено вимогою отримання даних у процесі анкетування, що дали б змогу узагальнити сукупність тверджень за певними ознаками з подальшим порівнянням та аналізом результатів (див. додаток А).

Отже, у результаті теоретичного аналізу наукових джерел та результатів опитування експертів ключовими компонентами структури медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи визначено: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний (рис. 1.1).

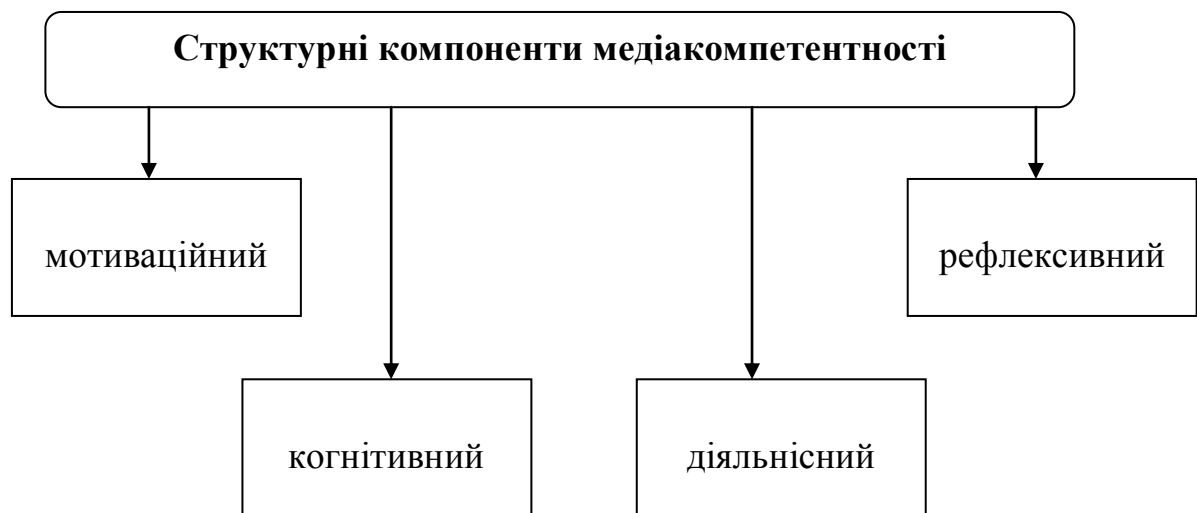

Рис. 1.1. Структурні компоненти медіакомпетентності майбутнього вчителя початкової школи

Коротко охарактеризуємо запроповану структуру медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Першим у нашому дослідженні виділяємо *мотиваційний компонент*. Підставою для його виділення є те, що діяльнісний аспект може бути актуалізований і врегульований мотиваційною основою особистості, що

характеризує усвідомлене ставлення до діяльності [66]. Успішність діяльності залежить від прагнень та бажань, інтересу до роботи та потреби в ній, тобто від наявності позитивних мотивів.

На думку Л. Семенець [120], формування компетентності починається з мотиваційної сфери: з постановки мети на основі цілей та потреб чи усвідомлення майбутнім учителем поставлених перед ним завдань. Наступним етапом є з розроблення плану, моделі та схеми подальших дій. Далі, на етапі втілення, відбувається застосування певних засобів та прийомів діяльності, порівняння проміжних отриманих результатів з поставленою метою, внесення корективів.

Мотивація є головним, системоутворювальним фактором розвитку особистості, пов'язаним з усвідомленням ціннісних аспектів педагогічної діяльності, значущості розвитку медіакомпетентності та саморозвитку, ставлення до процесу вдосконалення професійних навичок, спрямованістю особистості педагога, самостійністю та бажанням удосконалювати професійну діяльність на основі реалізації позитивних змін [137]. Цей компонент відображає позитивне емоційне ставлення до медіаосвіти, сформовану потребу в ній, систему знань, інтересів, мотивів і переконань, що організують та спрямовують вольові зусилля особистості на пізнавальну й практичну роботу з оволодіння цінностями медіаосвітньої діяльності. Професійна спрямованість майбутніх учителів початкової школи на медіаосвітню діяльність, сформованість потреб та мотивів щодо використання медіаосвітніх засобів забезпечує стабільний інтерес студентів до медіаосвіти та підвищує ефективність і якість їхньої професійної підготовки.

Варто зазначити, що професійна мотивація не може бути однаковою для всіх, вона залежить від соціологічних та психолого-фізіологічних чинників. Погоджуємося з С. Єрохіним [33], що швидкість та якість розвитку професійної мотивації також не може бути сталою величиною.

Основою будь-якої діяльності в цілому й діяльності із застосуванням медіаосвітніх засобів зокрема є знання, оскільки саме вони відображають особливості зв'язків між пізнавальною навчальною діяльністю студентів та їхніми практичними діями. Саме це й спонукало нас виокремити *когнітивний компонент* – опанування теоретичними, педагогічними, методичними та практичними знаннями щодо медіаосвіти та її використання в освітньому процесі початкової школи.

За М. Міндєєвою [77], в основі когнітивного компонента лежать медійні знання. Цей компонент характеризується знаннями медіаосвітньої термінології, медіа, їх значення в педагогічній діяльності, знаннями щодо оцінювання достовірності інформації, а також знаннями всіх можливостей, що їх надає інформаційне забезпечення в процесі підготовки майбутніх учителів.

Забезпечення вільного володіння студентами навичкою опрацювання інформації та роботи з інформаційними об'єктами. Цей компонент концентрується на відносинах між індивідом та інформаційним контентом. Реалізується у посиленні професійної спрямованості середовища ЗВО, формуванні професійних цінностей та ідеалів майбутніх учителів, актуалізує системність, міждисциплінарність загальнотеоретичних, психологічних та педагогічних знань щодо стратегій формування медіакомпетентності. Цей компонент передбачає наявність знань про шляхи самовдосконалення та самовиховання, шляхи формування медіакомпетентності, усвідомленість змісту та завдань, форм і методів формування медіакомпетентності майбутнього вчителя початкової школи.

Діяльнісний компонент – сформованість у майбутніх учителів початкової школи педагогічних та методичних умінь і навичок із застосування медіаосвіти. Найповніше відображає процесуальну сутність навчання. Саме під час діяльності майбутніх учителів і реалізується завдання засвоєння знань та досвіду. Діяльнісний компонент утілюється за допомогою певних форм, засобів і методів організації навчання.

С. Міндєєва [77] основою цього компонента вважає медіаосвітні вміння. Характерним для нього є самостійний пошук професійно значущої інформації, її оброблення й аналіз. Учена наголошує, що особистість розвивається в діяльності, тому в структурі медіакомпетентності дуже важливим є діяльнісний компонент. А медіаосвітні знання лежать в основі вибору медіакомпетентності з метою її формування.

Рефлексивний компонент передбачає оцінювання результатів досягнутих у процесі навчання, встановлення їх відповідності визначеним навчально-виховним завданням, виявлення причин відхилень, проєктування нових завдань із метою усунення виявлених прогалин у знаннях і вміннях. Самооцінювання своєї здатності до застосування медіаосвіти, самокорекція, самоаналіз. Забезпечення формування цього компонента здійснюється доцільним добором форм і методів організації навчального процесу підготовки майбутнього вчителя. Основним результатом формування рефлексивного компонента медіакомпетентності майбутніх учителів повинно стати вміння мислити й у майбутньому професійно діяти на основі отриманих у процесі навчання науково-практичних знань [11, с. 24–28].

Виділені нами компоненти формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи можуть змінюватися та взаємодіяти. Ураховуючи зазначене вище, можна передбачити, що в результаті взаємодії визначених складників формуються медіаосвітні знання й уміння, а також здатність до медіаосвітньої діяльності, що забезпечують формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Показниками (результатом) медіакомпетентності є медіаосвітні знання й уміння, що належать до її структури, дають можливість майбутнім учителям ефективно застосовувати медіа в освіті та самоосвіті, підвищуючи таким чином власний рівень медіакомпетентності.

Удосконалення професійної підготовки студентів пов'язано з використанням в освітньому процесі засобів масової інформації та комунікації. Майбутні вчителі є основними споживачами інформації

масмедіа, однак вони не завжди розуміють прихований сенс повідомлення, мотиви й механізми його створення. Оскільки скоротити або обмежити вплив масмедіа на студентську аудиторію практично неможливо, необхідно навчити їх відокремлювати реальні факти від надуманих, що стає можливим за умови сформованості в студентів медіакомпетентності, тобто необхідних медіаосвітніх умінь.

Вважаємо, що підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності потребує забезпечення переходу від теорії до практики, тобто перетворення знань на навички й уміння. Заклади вищої педагогічної освіти покликані забезпечити високий рівень професійних знань та вмінь студентів, сформувати творчу особистість сучасних педагогів, здатних до дослідницької та інноваційної діяльності, а також до самовдосконалення в цьому напрямі [3, с. 42].

Нам імпонує думка О. Мороза [80] про підготовку майбутнього фахівця, в якій він виокремлює чотири фази:

- засвоєння навчальної інформації, що стосується підготовки фахівця;
- формування професійних умінь і навичок у штучно створених умовах;
- формування професійних умінь і навичок у реальних умовах;
- формування власного професійного стилю в умовах самостійної трудової діяльності.

Цю позицію автора вважаємо підґрунтям професійної підготовки до формування медіакомпетентності майбутніх учителів. Процес професійної підготовки вчителя завжди диференційований, а особливо зараз, що виявляється як у різноманітності мотивів вибору професії, так і в результатах самої професійної діяльності. Процес становлення вчителя завжди суперечливий, необхідно застосовувати різноманітні шляхи його підготовки. У цьому процесі «зіштовхуються» вимоги до вчителя й можливості їх задоволення, прагнення, бажання, інтереси вчителя і результати його діяльності, бажання, амбіції й уміння, необхідні для їх реалізації.

Правильний вибір та інтеграція медіа в професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи дозволяє досягти цілей медіаосвіти, пов'язаних з умінням студентів знаходити, аналізувати, передавати та отримувати необхідну інформацію.

Усі ці та багато інших суперечностей не можуть бути реалізовані без участі самого вчителя у його професійно-особистісному розвитку. А це означає, що необхідно створювати умови для стимулювання вчителя до професійного становлення [21].

Загально визнано, що медіазасоби є джерелом постійно оновлюваної інформації, їх використання сприяє навчальній ефективності з метою професійної підготовки студентів на основі формування вмінь працювати з різним технічним інструментарієм та створювати власний медіапродукт. Це стає можливим за умови сформованості в студентів відповідних умінь [132].

Оскільки головними цілями інформаційного маніпулювання є моральна свідомість та наукова картина світу, то *основними принципами розвитку медіаосвітніх умінь* в освітньому процесі є:

- аксіологічність – відповідність змісту й форм педагогічної взаємодії цінностям та нормам учасників освітнього процесу;
- історичність – структурування інформації, що надходить у просторово-часовому вимірі;
- системність – об'єднання учасників освітнього процесу на всіх його етапах з метою вирішення актуальних проблем [32].

Дослідники професійної підготовки майбутніх учителів виділяють в окрему групу *медіаосвітні вміння*, що постають одним зі способів інформаційного захисту від маніпулятивних впливів ЗМІ. Багато вчених приділяють увагу проблемі формування медіаосвітніх умінь: А. Думчева [32], А. Литвин [67], О. Литвин [67], О. Якушина [144] й ін.

За А. Думчевою [32], медіаосвітні вміння можна розподілити на такі групи:

- користувачькі вміння – знаходити, готувати, передавати, приймати, переробляти інформацію на певному інформаційному носії;
- уміння цілепокладання – свідоме вивчення власних інтересів та форм мотивування, цілеспрямований пошук потрібної інформації, правила орієнтування в інтернеті та в інформації від ЗМІ, правила побудови запитів, вибір ключових слів, розуміння адресної спрямованості інформації тощо;
- загальноінтелектуальні вміння – уміння роботи з різноманітною інформацією: аналітичне осмислення, інтерпретація, конкретизація, формування альтернативних поглядів, розуміння прихованого змісту повідомлення, перекодування з мови образів на мову слів, перетворення інформації на факти й судження, оцінювання достовірності, співвіднесення інформації й знань, збереження і відтворення, забування непотрібної інформації;
- уміння спілкування й творчого самовираження – етика спілкування, у тому числі мережевого, формулювання точних, ясних, зрозумілих пропозицій, питань, використання прийомів комунікації, аналіз та облік можливих помилок сприйняття в спілкуванні, продукування нових форм взаємодії.

На переконання дослідників А. Литвин, О. Литвин [67, с. 4], у процесі підготовки майбутніх учителів потрібно сформулювати вміння:

- орієнтуватися в медіапросторі, розуміти основні принципи функціонування різних видів засобів масової інформації;
- розрізняти, аналізувати та оцінювати медіаповідомлення;
- розшифровувати та застосовувати інформацію, закодовану в медіаповідомленнях;
- знати правила культури спілкування та поведінки в інформаційному суспільстві та способи захисту від можливих негативних впливів ЗМІ;
- організовувати професійну діяльність із використанням мультимедіа;
- збирати, обробляти, зберігати та передавати інформацію з урахуванням напрямів професійної діяльності;

– самостійно створювати медіаповідомлення в галузі професійної діяльності.

О. Якушина [144] виділяє медіаосвітні вміння, орієнтовані на роботу з інформацією:

- формування навички цілеспрямованого пошуку інформації;
- розвиток критичного мислення;
- уміння розуміти прихований сенс того чи іншого повідомлення – правильне розуміння медіатекстів;
- формування навичок сприймання та перероблення інформації;
- уміння протистояти маніпулюванню свідомістю індивіда з боку ЗМІ.

Уважаємо, що у перебігу формування в майбутніх учителів початкової школи вищезазначених медіаосвітніх умінь, що є основою інформаційної культури, необхідно враховувати два основні моменти:

– психологічні можливості сприйняття інформації. Нині вчені продовжують досліджувати й шукати нові методи роботи та організації інформації для її якнайшвидшого засвоєння, а також оригінальні методики вироблення навичок самостійної роботи з інформацією з огляду на психологічні особливості індивіда. Варто наголосити на принциповій відмінності між сприйняттям «друкованого слова» та інформації, яку отримує студент з екрана комп'ютера. Наукові дані про психологічно-пізнавальні процеси широко використовують у педагогічній практиці, тому що навчання як організована форма соціальних впливів на людину є процесом пізнання певного характеру й управління психічним розвитком індивіда;

– змістовий аспект тієї інформації, яка впливає на індивіда. Варто звернути увагу на зміст інформації, що оточує сучасну людину. Освітній потенціал безпосередньо пов'язаний зі змістом інформації, що в інформаційних системах. Частина навчальної інформації створюється цілеспрямовано різними науковими та освітніми спільнотами, частина стихійно проникає в цю галузь. Зміст інформації досить різноманітний та має

як позитивні, так і негативні властивості. У зв'язку з цим, а також зі специфічною формою її подання виникає низка проблем. Наприклад, проблеми етики, достовірності, надійності інформації, впливу на психіку й підсвідомість людей тощо [144].

Молодь найчастіше є жертвою інформаційного впливу через свою довірливість, відкритість до будь-яких комунікацій узагалі, підвищену сугестивність, активний пошук образу героя чи ідеалу. Науковці виокремили найнебезпечніші *механізми інформаційного впливу* на психіку цієї вікової категорії, а саме:

- дезорієнтація (введення в оману, спотворення) – представлення в ролі істинного повідомлення того, що є завідомо неправдивим або не є фактологічним, або містить тільки одну оцінку;
- упродовження – пряме формування образу поведінки без стану свідомого контролю [32].

Ураховуючи зазначене вище, ми трактуємо *медіаосвітні вміння* як здатність особистості нового покоління розуміти й аналізувати інформаційну дійсність, критично оцінювати інформацію, інтерпретувати її, розуміти суть та мету, засновану на доцільному використанні набутих раніше знань і навичок, створювати власні медіатексти. Виділяємо такі медіаосвітні вміння майбутніх учителів початкової школи:

- уміння знаходити інформацію в різноманітних джерелах;
- уміння систематизувати її за заданими параметрами, інтерпретувати інформацію, розуміти її суть, адресне спрямування тощо;
- виокремлювати медіаосвітні технології для різних цільових аудиторій ЗМІ;
- залучати різні медіатехнології для підвищення свого професійного рівня;
- використовувати медіатехнології для самовдосконалення й саморозвитку.

Сформовані медіаосвітні вміння, вирішуючи завдання формування стійкості до маніпулятивних технологій, передбачають сформованість основних загальнологічних операцій мислення (аналіз, порівняння, класифікація, конкретизація, аналогія, узагальнення) на текстовому вербальному матеріалі. Результатом системної роботи в цьому напрямі може бути вироблення навичок критичного мислення [32].

Отже, медіакомпетентність не є сталою категорією, теоретично збільшувати її рівень можна протягом усього життя людини, сприймаючи, інтерпретуючи та аналізуючи пізнавальну, емоційну, естетичну й етичну медіаінформацію. Ще однією важливою складовою освітнього потенціалу інформаційно-технологічного простору є інформаційна культура. Основною метою навчання є не тільки отримання тієї чи іншої інформації, а й формування інформаційної культури як частини інтелектуальних умінь. Роль викладача безпосередньо пов'язана з її формуванням. Тільки у випадку, якщо викладач дасть студентові знання, сформує інформаційні вміння, майбутній фахівець буде готовий продовжувати самоосвіту.

Таким чином, можемо зробити висновок, що результатом медіаосвіти в процесі професійної підготовки в майбутніх учителів початкової школи є медіакомпетентність. *Медіакомпетентність* – багатовимірне поняття, воно передбачає врахування широких перспектив діяльності, заснованих на розвиненій структурі знань, здатності особи до успішної соціалізації, навчання; динамічна комбінація мотивів, знань, умінь, здібностей, що сприяють медіаосвітній діяльності в аудиторії різного молодшого шкільного віку, а також вибору, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створенню й передаванню медіатекстів у різних видах, формах і жанрах, аналізу складних процесів функціонування медіа в соціумі.

Отже, майбутні фахівці мають усвідомити, що в сучасному суспільстві головне – уміти знаходити та відфільтровувати потрібну інформацію та користуватися нею. Поціновується сформована здатність аналізувати, критично мислити: якщо ми не можемо захистити дітей від впливу медіа, то

хоча б повинні їх навчити грамотно користуватися інформацією, а не беззаперечно вірити тому, що вони можуть почути та прочитати.

Медіакомпетентність майбутніх учителів початкової школи визначаємо як здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, що виявляється як динамічна комбінація мотивів, знань, досвіду, якостей, які сприяють медіаосвітній діяльності під час навчання аудиторії різного молодшого шкільного віку, а також вибору, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створенню й передаванню медіапродукту в різних видах, формах і жанрах, рефлексії складних процесів функціонування медіа в соціумі.

Ключовими компонентами структури медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи вважаємо: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний.

Ми виділяємо такі медіаосвітні вміння: уміння знаходити інформацію в різноманітних джерелах; уміння систематизувати її за заданими параметрами, інтерпретувати інформацію, розуміти її суть, адресне спрямування тощо; виокремлювати медіаосвітні технології для різних цільових аудиторій ЗМІ; залучати різні медіатехнології для підвищення свого професійного рівня; використовувати медіатехнології для самовдосконалення й саморозвитку.

Оволодівши медіаосвітніми вміннями, людина буде захищена від негативного інформаційного впливу, зможе застосувати в житті знання, отримані із засобів масової комунікації, тобто буде медіакомпетентною.

У наступному підрозділі обґрунтуємо критерії й показники, що визначають рівні сформованості медіакомпетентності в майбутніх учителів початкової школи.

1.3. Критерії, показники та рівні сформованості медіакомпетентності

До завдань підрозділу відносимо обґрунтування критеріїв і показників, що визначають рівні сформованості медіакомпетентності в майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Вирішення різнопланових проблем підготовки майбутніх фахівців початкової освіти неможливе без діагностування якості педагогічного процесу. Сьогодні нагальна потреба – створення загальноосвітнього і наукового простору, розроблення єдиних критеріїв і стандартів у галузі освіти і науки, де якість вищої освіти є основою формування цього простору. Для виміру сформованості рівня медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіатехнологій у професійній діяльності ми використовували критерії, показники та рівні.

Дослідники наголошують, що медіакомпетентність можна розглядати сьогодні як критерій загальної професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, які повинні оволодіти основними поняттями та термінами, мати сформовані уміння практичного використання медіа засобів [92].

Перш ніж обґрунтувати критерії та показники медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи, звернемося до трактування цих понять в енциклопедичній та спеціальній літературі. Сучасна наукова література трактує поняття «критерій» і «показник» неоднозначно, тому їх співвідношення ще не вирішено у педагогічній теорії та практиці.

Критерій (від грец. – засіб для судження) – ознака, за допомогою якої відбувається визначення або класифікація будь-чого, вимірник оцінки [129].

У великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «критерій» розглядається як «підстава для оцінки, визначення та класифікації чогось, мірило», а «показник» як: «1) свідчення, доказ, ознака чого-небудь;

2) наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу); дані про досягнення чого-небудь; 3) явище або подія, на підставі яких можна робити висновки про перебіг якого-небудь процесу; 4) кількісна характеристика властивостей процесу, виробу» [19, с. 307].

Якщо йдеться про сукупність критеріїв, то вони повинні повністю втілювати сутність певного явища, що досліджується, враховуючи чинники динамічного розвитку особистості та аналізуючи всі властивості [141]. Кожен критерій має бути придатним для діагностування, надаючи можливість досліджувати особистість майбутніх учителів на всіх рівнях сформованості у них певної якості або утворення, а також надавати можливість аналізувати взаємодію та взаємозв'язок усіх його структурних компонентів. За допомогою критеріїв мають встановлюватися зв'язки між компонентами досліджуваної компетентності, а критерії мають визначатися через сукупність показників, що відображають усі структурні складники, засвідчуючи динаміку компетентності, що вимірюється [105].

Ураховуючи сутність поняття «критерій», визначення «показник» є співвідношенням окремого до загального, тобто кожен критерій складається із групи показників, що якісно й кількісно його характеризують. Критерій є більш стабільним, а показник динамічним [50].

У Сучасному енциклопедичному словнику пропонується тлумачення як відображення взаємозв'язку критеріїв і показників у контексті того, що критерій – принцип оцінки ефективності, а показник – характеризує модель кількісної характеристики явища [16].

У педагогічній літературі є декілька трактувань терміну «показник»:

- свідчення, доказ, характерна ознака певного предмета чи явища;
- наочні дані про результати роботи чи процесу; дані про досягнення виконання завдань певного процесу;
- явище або подія, на підставі яких можна зробити висновки щодо перебігу визначеного процесу [4].

Водночас науковці (Ю. Бабанський [5], П. Городов [27] й ін.) наголошують, що під час визначення показників варто дотримуватися таких вимог: чіткість змісту показників, можливість їх вимірювання; системність показників, що забезпечує найбільш повну характеристику досліджуваного процесу, гнучкість, адаптивність, спроможність показати реальні зміни об'єкта; результативність показників.

Учені А. Алексюк [1], Ю. Бабанський [5], В. Беспалько [12], дотримуються думки, що критерії за допомогою низки показників повинні розкриватися, визначається ступінь їх виразності, показники розкривають рівень вияву критерію та є чітким його проявом на певному етапі формування досліджуваного феномену. У аналізованих педагогічних дослідженнях визначено, що одному критерію відповідає кілька показників.

Проблемою визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи займалися вчені В. Волкова [20], М. Жижина [35], О. Кутькіна [62], О. Федоров [126], Л. Мастерман [152; 152] й ін.

Дослідниця В. Волкова [20] з метою розвитку медіакомпетентності пропонує виділяти такі критерії: когнітивний (теоретична підготовка майбутніх учителів засобами медіа); практичний (розвиток умінь і навичок); мотиваційний (розширення кругозору, одержання корисної інформації з медіа); емоційний (емоційна рівновага щодо медіа).

М. Жижина [35] виокремлює такі критерії: наявність критичного мислення в роботі з медіа; здатність розробляти та розповсюджувати власні медіа; прагнення до розвитку критичного духу. Учена наголошує: навчання з використанням медіа має застосовуватися в ігровій формі, що дає можливість сформувати кращі результати.

У дослідженнях О. Кутькіної [62] виділено такі критерії сформованості медіакомпетентності: комплекс знань, умінь і навичок у сфері медіа; наявність мотивації до роботи з медіа із метою створення власних медіа; накопичення досвіду в процесі застосування медіаресурсів.

На переконання О. Федорова [126], доцільно виділяти такі показники медіакомпетентності: мотиваційний (мотиви роботи з медіа); контактний (частота спілкування з медіа); інформаційний (знання термінології медіа); перцептивний (здатність сприймати медіатексти); інтерпретаційний (аналіз, роз'яснення медіатекстів); практико-операційний (практична діяльність із застосуванням медіа); креативний (творча активність у роботі з медіа).

Згідно медіаосвітньої моделі Л. Мастермана [151; 152], ефективність медіаосвіти може бути реалізована двома принциповими критеріями: здатністю майбутніх учителів застосовувати отримані знання в нових ситуаціях і спектром інтересів, мотивів, набутих аудиторією.

Визначаючи критерії, показники та рівні сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи, ми виходили з того, що критерії мають бути об'єктивними; містити найістотніші, основні аспекти досліджуваного явища; формуватися точно, чітко й коротко, відображати динаміку розвитку медіакомпетентності.

Ураховуючи виокремлені вище компоненти медіакомпетентності (п. 1.2) для виявлення рівнів її сформованості визначено такі критерії: мотиваційно-ціннісний, інформаційно-знаннєвий, операційно-діяльнісний, оцінювально-рефлексивний.

Мотиваційно-ціннісний трансформується з мотиваційного компонента медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Для критерію характерні мотиваційні установки майбутніх учителів – система мотивів вибору фаху. Критерій включає мотиви, ціннісні установки майбутніх учителів, що передбачає ставлення до професії як до цінності та потреби у формуванні медіакомпетентності й окреслюється такими показниками:

- потреба в підвищенні власного рівня медіакомпетентності;
- сформованість мотивів до застосування медіаосвітніх засобів у професійній діяльності;
- ціннісне ставлення майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності.

Інформаційно-знаннєвий критерій вважаємо за доцільне співвіднести з когнітивним компонентом. Характеризується сукупністю знань, на основі яких формується медіакомпетентність майбутніх учителів початкової школи із проєкцією на майбутню професійну діяльність. Критерій дає можливість оцінити рівень знань, що стосуються медіаосвіти, змісту, форм та методів формування медіакомпетентності. Окреслюється такими показниками:

- знання сучасних тенденцій та дидактичних можливостей розвитку різних медіа та їх функцій;
- психолого-педагогічні знання для правильного усвідомлення змісту та способів добування інформації медійними засобами;
- методичні знання особливостей використання медіа в педагогічній діяльності.

Операційно-діяльнісний критерій відповідає діяльнісному компоненту. Основа – практичні уміння майбутніх учителів, що є запорукою розвитку інформаційної культури. Сутність критерію полягає в здатності розуміти та застосовувати медіа у педагогічній діяльності, а також умінні вибирати ті чи інші медіа. Характеризується показниками:

- уміння провадити освітню діяльність із застосуванням медіа;
- оволодіння найефективнішими способами використання медіазасобів та медіатехнологій для вирішення різноманітних освітніх завдань;
- уміння оригінально вирішувати освітні завдання із створенням власних медіа.

Оцінювально-рефлексивний критерій співвідноситься із рефлексивним компонентом, характеризується здатністю до самоаналізу, спроможністю планувати та визначати подальший особистісний розвиток. Означений критерій реалізується в таких показниках:

- здатність аналізувати, систематизувати й оцінювати результати власної діяльності;
- усвідомлення себе як суб'єкта медіаосвітньої діяльності;
- здатність до рефлексії та самоосвітньої діяльності.

Компоненти, критерії та показники сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи відображено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

**Критерії та показники сформованості медіакомпетентності
майбутніх учителів початкової школи**

Компоненти	Критерії	Показники
Мотиваційний	Мотиваційно-ціннісний	– потреба в підвищенні власного рівня медіакомпетентності; – сформованість мотивів до застосування медіаосвітніх засобів у професійній діяльності; – ціннісне ставлення майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності.
Когнітивний	Інформаційно-знанневий	– знання сучасних тенденцій та дидактичних можливостей розвитку різних медіа та їх функцій; – психолого-педагогічні знання для правильного усвідомлення змісту та способів добування інформації медійними засобами; – методичні знання особливостей використання медіа в педагогічній діяльності.
Діяльнісний	Операційно-діяльнісний	– уміння провадити освітню діяльність із застосуванням медіа; – оволодіння найефективнішими способами використання медіазасобів та медіатехнологій для вирішення різноманітних освітніх завдань; – уміння оригінально вирішувати освітні завдання із створенням власних медіа.
Рефлексивний	Оцінювально-рефлексивний	– здатність аналізувати, синтезувати й оцінювати результати власної діяльності; – усвідомлення себе як суб'єкта медіаосвітньої діяльності; – здатність до рефлексії та самоосвітньої діяльності.

Аналізуючи наукові розвідки з теми дослідження, ми виявили наявність різноманітних підходів щодо оцінювання рівнів результативності показників медіакомпетентності. Зокрема, Д. Бек (D. Baake) [145] виділяє чотири рівні

медіакомпетентності: медіакритика (аналітична, рефлексивна, етична); наука про медіа (інформативна, інструментальна, кваліфікаційна); застосування медіа (просте та інтерактивне сприйняття); медіапроекування (інноваційне, творче).

Учені В. Тоіскін та В. Красильников [122, с. 65–66] виділяють такі рівні сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів: високий, середній та низький. Дослідник О. Федоров [125] вважає за доцільне також виділити високий, середній та низький рівні. Він наголошує, що такого роду типологія досить умовна, проте дає уявлення про диференційований підхід щодо розвитку медіакомпетентності. Навіть за наявності високих рівнів контактних або креативних показників можливий середній або навіть низький рівень інформаційного та оцінного показників. Погоджуємося з думкою автора, що без розвиненого медіасприйняття та здатності до аналізу й оцінювання медіатексту неможливо говорити про високий рівень розвитку медіакомпетентності майбутніх учителів. Ні знання фактів історії медіакультури, ні частота спілкування із медіа, ні практичні вміння створювати медіатексти не можуть зробити особистість медіакомпетентною [125, с. 92–93].

Класифікація рівнів може бути ще більш розгорнутою та детальною. Один із таких варіантів запропонований Н. Хілько [133, с. 196]: *рекреативно-гедоністичний рівень медіасприйняття* (обмежений розважально-рекреативною мотивацією, відсутністю яскраво виражених характерів); *побутової* (побутова, утилітарна мотивація і відповідний характер персонажів); *естетичний рівень* (особистісна мотивація, естетичне сприйняття образу); *рівень інтерпретації* (виявлення особистісного сенсу й духовного змісту твору, яскраве вираження внутрішнього бачення); *мікросоціальний рівень* (проявляється в зв'язку із мікросередовищем, дається психологічна мотивація персонажів, встановлюється зв'язок із сприйняттям творів конкретною аудиторією); *макросоціальний рівень* (передбачає критичний аналіз проблеми та її розгортання в часовому просторі,

спрямованість на соціум); *рівень усвідомлення художнього образу* (детальна характеристика екранного образу, його складових, виділення смислових одиниць оповідання); *рівень розуміння авторської концепції* (уміння робити висновки про те, яку ідею хотів висловити автор, виходячи із системи художньої образності твору); *рівень виникнення власної концепції (автономний) і формування свого бачення*: власні висновки із приводу висунутої автором проблеми і полемічного діалогу з авторською концепцією.

Згідно Дж. Поттера [156, с. 129], усередині інтерпретаційного / оцінного критерію можна виділити такі рівні: *пізнавальні* (знання: структурні, оповідні й інші особливості жанрової формули; *уміння*: здатність аналізувати зміст медіатексту, розпізнати його жанрову формулу, ідентифікувати / порівнювати ключові епізоди фабули, типи персонажів і теми); *емоційні* (знання: спогади про особистий досвід, що відображалось у конкретній ситуації сюжету медіатексту; *уміння*: здатність аналізувати почуття персонажів, ідентифікувати себе із різними персонажами, здатність керувати своїми емоціями, викликаними сюжетом і темою медіатексту); *естетичні* (знання: про сценарії, режисуру, редагування, звукозапис тощо; *уміння*: аналізувати професіоналізм і художній рівень медіатексту; порівнювати майстерність, проявлену в трактуванні даного сюжету зі знайомими аналогами); *моральні* (знання: моральних принципів, цінностей і рішень, історії; *уміння*: здатність аналізувати моральні складові медіатексту, значущість поведінки персонажів для сюжету та основної теми медіатексту; порівняння етичних рішень, представлених у медіатексті із рішеннями в інших подібних творах).

На цьому етапі наукового пошуку нами було визначено рівні сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Уважаємо за доцільне спиратися на усталену систему оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності [130, с. 221–224]. А також на підставі аналізу наукових джерел маємо можливість виділити такі рівні сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи:

високий, достатній, середній, початковий. Коротко охарактеризуємо кожен із виокремлених рівнів.

Високий рівень сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи характеризується:

- стійкою потребою в підвищенні власного рівня медіакомпетентності; високою сформованістю мотивів до застосування медіаосвітніх засобів у професійній діяльності; сформованістю ціннісного ставлення майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності;

- наявністю глибоких психолого-педагогічних знань для правильного усвідомлення змісту медіа майбутніми учителями; знань сучасних тенденцій та дидактичних можливостей розвитку різноманітних медіа та їх функцій; методичних знань особливостей використання медіа в педагогічній діяльності;

- високою здатністю провадити освітню діяльність, творчо застосовувати здобуті знання, уміння й досвід; високим рівнем оволодіння найефективнішими способами застосування медіазасобів та медіатехнологій для вирішення різноманітних освітніх завдань; уміння створювати власні медіа;

- сформованою спроможністю об'єктивно аналізувати й оцінювати результати власної діяльності; усвідомленням себе як суб'єкта медіаосвітньої діяльності; високою мотивованістю до самоосвіти.

Достатній рівень окресленої компетентності характерний для майбутніх учителів:

- інтерес яких у поглибленні та розширенні знань щодо змісту медіа та можливостей застосування медіа в освітній діяльності зумовлений насамперед зовнішніми мотивами використовувати їх у діяльності без усвідомлення практичної доцільності та позитивного результату, властива нестійка позитивна мотивація, епізодичний інтерес до формування медіакомпетентності;

- які володіють фундаментальним психолого-педагогічним запасом знань щодо змісту медіа, їх дидактичних можливостей та функцій, застосування медіа в освітній діяльності, що дають можливість успішно виконувати типові завдання;

- які володіють базовими вміннями провадити освітню діяльність із використанням медіа, але недостатньо використовують їх на практиці, ефективно застосовують певні медіатехнології під керівництвом викладача;

- які володіють ефективними способами використання медіазасобів і медіатехнологій для вирішення освітніх завдань, виявляючи достатньо розвинені вміння оригінально вирішувати педагогічні завдання;

- які спроможні оцінювати власну медіакомпетентність, характеризуються елементарною сформованістю здатності до аналізу й оцінювання результатів своєї діяльності; здатні до самоосвітньої діяльності, досягнення вищого професіоналізму, усвідомлення недоліків власної підготовки до медіадіяльності.

Середній рівень сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи характеризується:

- слабким інтересом до застосування медіаосвітніх засобів у професійній діяльності; поверховим розумінням вагомості застосування медіа в професійній діяльності; епізодичним інтересом до підвищення власного рівня медіакомпетентності;

- наявністю фрагментарних психолого-педагогічних знань для усвідомлення змісту медіа; епізодичним розумінням дидактичних можливостей різних медіа та їх функцій; засвоєнням знань формально, із метою отримання позитивної оцінки, складання екзамену чи заліку; діями за підказкою, іноді неможливістю пояснити, на що спрямовані започатковані дії;

- необ'єктивним оцінюванням власної здатності до застосування медіаосвітніх засобів; невмінням працювати самостійно; елементарною

спроможністю до самоосвітньої діяльності й лише за умови зовнішнього стимулювання або заохочення.

Початковий рівень сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи властивий студентам, які:

- не виявляють інтересу до застосування медіаосвітніх засобів у освітньому процесі; не розуміють вагомості застосування медіа в професійній діяльності; не мають інтересу до підвищення власного рівня медіакомпетентності;

- характеризуються безсистемністю психолого-педагогічних знань, необхідних для усвідомлення змісту медіа; не усвідомленням дидактичних можливостей різних медіа та їх функцій;

- не володіють ні теоретичними, ні практичними знаннями щодо ефективності застосування медіаосвітніх засобів, а також їх дидактичних можливостей та функцій; мають недостатньо розвинені спеціальні професійні уміння; відсутність умінь творчо мислити; не знають, як медіаосвітні знання застосовувати на практиці;

- не спроможні до об'єктивного самооцінювання власної здатності до застосування медіаосвітніх засобів; не можуть організувати ефективну самоосвітню діяльність, мають низький рівень розвитку особистісних якостей; не прагнуть удосконалювати свої знання та вміння шляхом застосування медіаосвітніх технологій.

Таким чином, виділяємо мотиваційно-ціннісний, інформаційно-знаннєвий, операційно-діяльнісний, оцінювальний-рефлексивний критерії медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи та відповідні їм показники. Виділено рівні: високий, достатній, середній, початковий.

Виокремлені компоненти, критерії, показники та рівні сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи є концептуальним підґрунтям для вивчення сучасного стану сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

1.4 Аналіз сучасного стану сформованості медіакомпетентності в освітній теорії й практиці

Завдання підрозділу вбачаємо в аналізі стану досліджуваної проблеми в державних документах, що регламентують підготовку фахівців початкової школи, та реального стану формування досліджуваної компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у закладах вищої освіти.

Сьогодні для успішного виконання професійних обов'язків майбутніми фахівцями потрібно зрозуміти логіку інформаційних процесів, уміння швидко знаходити потрібну інформацію, оцінювати її повноту та достовірність, а це, у свою чергу, потребує змін у сфері надання освітніх послуг. Тому не випадково в загальній картині вищої школи з'являються нові напрями й розроблення, спрямовані на підключення соціальних медіа та використання їх як вагомого засобу навчання.

Нинішня освіта розвивається надзвичайно швидкими темпами, що зумовлено процесом цифровізації. Упроваджується новий вектор розвитку освіти – медіаосвіта. Вона допомагає людині активно використовувати можливості інформаційного поля інтернету, телебачення, радіо, відео тощо, допомагає краще зрозуміти мову медіа. Медіаосвіта робить людину медіакомпетентною, бути спроможною подолати та уникнути негативного впливу медіа на суспільство взагалі та на особистість зокрема.

Сьогодні зростають запити щодо підготовки аудиторії, яка вміє критично мислити, може активно залучатися до освітніх процесів нашої держави. Тому є дуже актуальним питання розгляду сучасних тенденцій розвитку медіакомпетентності, а також розуміння шляхів її подальшого становлення [123, с. 229-230].

Виконання вищезазначених завдань тісно пов'язано із удосконаленням професійної підготовки педагогічних кадрів. Тому в Національній доктрині розвитку освіти України в XXI ст. підготовку педагогічних кадрів

проголошено центральним завданням модернізації освіти та провідним принципом державної освітньої політики [82, с. 43].

Основні положення щодо ролі педагогічних кадрів та національної освіти відображено у Законах України «Про освіту» [110], «Про вищу освіту» [107] та Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти [108]. Так, у статті 34 Конституції України [56] зазначено, що «кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір». Закон України «Про інформацію» [109] закріплює право громадян України на інформацію, закладає правові основи інформаційної діяльності. У статті 9 Закону України про інформацію зазначається, що всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів.

Згідно проєкту «Концепції розвитку педагогічної освіти» ключовим завданням різноманітних рівнів педагогічної освіти «...є підготовка педагогів-дослідників для усіх складників освіти, які здатні розв'язувати комплексні проблеми в галузі педагогічної та/або дослідницько-інноваційної діяльності» [111].

За Державним стандартом початкової освіти [30], майбутні вчителі початкової школи повинні уміти сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в медіатекстах та використовувати її для збагачення досвіду.

Теоретичні моделі та концепції медіаосвіти розробляються педагогами, журналістами, мистецтвознавцями, соціальними педагогами та психологами, а також фахівцями інших галузей, що засвідчує сталий міжгалузевий інтерес до медіаосвіти з перспективами на майбутнє.

Медіаосвіта можуть здійснювати медіаосвічені учителі, які повинні одержати відповідну професійну підготовку з цієї галузі. Згідно Резолюції Європарламенту, некомпетентний користувач може «потонути» в океані

інформації, яку пропонують новітні комунікаційні технології, яка ніяк не систематизується за ступенем важливості, що призводить до ще більш серйозної проблеми – нестачі інформації. Медіаосвіта має істотне значення для досягнення високого рівня медіакомпетентності. В аналізованому документі також звертається увагу на те, що мета навчання медіакомпетентності полягає у допомозі практично й творчо використовувати медіа та їх зміст, навчити їх критично аналізувати продукцію медіа, розуміти характер роботи індустрії медіа, самостійно створювати власний медіаконтент [114].

Сьогодні перед українськими медіапедагогами стоять завдання розроблення навчально-методичних рекомендацій із основ медіаграмотності для різних вікових груп; відбору й оформлення роздаткового матеріалу до медіаосвітніх занять – ілюстрацій, шаблонів, дисків із фільмами і телепрограмами, фотографій, схем, таблиць, презентацій тощо; підготовки ігрових завдань, матеріалів до занять з медіаосвіти школярів; рекомендацій щодо роботи з батьками; авторських адаптованих навчальних програм для початкової, середньої та старшої школи, в тому числі, інтегрованої; створення он-лайн ресурсів із просування медіаосвітнього експерименту серед освітніх та позашкільних закладів [63].

Нині в Україні спостерігається значний суспільний інтерес до формування медіакомпетентності. За уже наявних теоретико-методологічних і практичних досягнень, варто констатувати, що сьогодні недостатньо працює із питань інтеграції медіаосвітніх елементів до освітніх програм ЗВО, а також недостатня розробленість моделей інтегративного медіанавчання.

Однією із основних ідей чинного Державного стандарту початкової загальної освіти [30] є перехід від знаннєвої до компетентнісної й особистісно орієнтованої парадигм початкової освіти. Перед закладами вищої освіти стоїть проблема кваліфікованої підготовки майбутніх учителів початкової школи, готових до реалізації завдань, передбачених новим Державним стандартом початкової загальної освіти. Відповідно, сучасні

освітні цілі й завдання вимагають нового змісту освіти, а також використання нових технологій, засобів і прийомів навчання, що ґрунтуються на свідомій і творчій діяльності вчителя, на вмінні продуктивно спілкуватися, зокрема й використовуючи засоби медіаосвітньої діяльності.

Значний інтерес для дослідження становить аналіз змісту освітньо-професійних програм підготовки майбутніх учителів, навчальних планів та навчальних програм різних дисциплін, за якими відбувається підготовка майбутніх фахівців ЗВО, із метою виокремлення тих, що мають об'єктивно закладені можливості для формування досліджуваної якості.

Освітні програми підготовки майбутніх фахівців відповідно до Закону України «Про вищу освіту» [107] орієнтуються на компетентнісний підхід, що передбачає вироблення узгоджених вимог та компетентностей із предметних галузей.

Плани освітнього процесу підготовки бакалаврів у галузі знань «Педагогічна освіта» за напрямом підготовки «Початкова освіта» Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка; Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка; Бердянського державного педагогічного університету; Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» відповідно до освітніх програм містять варіативну та інваріативну складові (нормативні дисципліни, вибіркові дисципліни за вибором ЗВО, вибіркові дисципліни за вибором студента циклу загальної підготовки, професійної підготовки й дисципліни спеціалізації).

Аналіз освітньо-професійних програм (ОПП) підготовки майбутніх учителів початкової школи, навчальних планів та навчальних програм професійно спрямованих дисциплін різних закладів вищої освіти України дає можливість виокремити ті, що мають об'єктивно закладені можливості для формування медіакомпетентності.

Навчальні дисципліни, що мають або можуть мати складник медіакомпетентності у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи: «Методика навчання інформатики», «Вступ до спеціальності», «Сучасні інформаційні технології», «Методика викладання у ЗВО педагогіки початкової освіти», «Основи педагогіки», «Комп'ютерні технології у роботі з дітьми», «Методика і технології навчання інформатики», «Сучасні технології в початковій освіті», «Педагогічні технології у початковій школі», «Проблеми професійно-особистісного становлення викладача».

«Методика навчання інформатики» займається дослідженням і розробленням відповідного до цілей та змісту навчання програмного, технічного, навчально-методичного, організаційного, психолого-педагогічного забезпечення застосування комп'ютерних технологій у навчальному процесі. У своїх дослідженнях та висновках *«Методика навчання інформатики»* спирається на філософію, логіку, педагогіку, психологію, інформатику, математику та узагальнений практичний досвід роботи вчителів інформатики.

Особливість *«Методики навчання інформатики»* виявляється в тому, що інформатика (і як наука, і як навчальний предмет), бурхливо розвивається. У зв'язку з цим існує потреба постійно узгоджувати зміст навчання з досягненнями в розвитку науки й техніки. За таких умов вимушеним (і плідним) рішенням є максимальне опертя на результати загальної дидактики та психології, на конкретні методики навчання інших дисциплін, зокрема математики й фізики. Звідси випливає також вимога добору такого змісту навчання інформатики, який за можливості якомога менше залежав би від типів комп'ютерів та їхнього програмного забезпечення. Зрозуміло, процес навчання неминуче реалізується із застосуванням деяких конкретних програмних і технічних засобів, але вони повинні розглядатися лише як окремі зразки різного комп'ютерного обладнання, як можливі засоби унаочнення і дидактичного супроводу навчального матеріалу, а також технічної підтримки навчально-пізнавальної діяльності. Варто формувати

найбільш загальні, фундаментальні знання, за можливості уникаючи машинозалежних знань і умінь, що можуть виявитися непридатними до використання та навіть шкідливими для учнів у новій ситуації, під час роботи на інших типах комп'ютерів, з іншою операційною системою та прикладним програмним забезпеченням або іншою мовою програмування.

«Вступ до спеціальності» – насамперед студентам – майбутнім учителям необхідно з'ясувати труднощі обраної професії й отримати чітке уявлення про знання й компетентності, якими необхідно оволодіти. Її освоєння сприяє пробудженню і закріпленню інтересу до обраної професії, розвитку ціннісно-сислової сфери майбутніх учителів, формуванню уявлень про базу професійних знань, умінь і компетентностей, необхідних для успішного здійснення діяльності, підтримки в усвідомленні зробленого професійного вибору. Зазначена дисципліна є складовою підготовки студентів освітньо-кваліфікаційних рівнів – бакалавр і магістр. Вона повинна максимально сприяти саморозкриттю й самопізнанню майбутніх учителів; пробуджувати інтерес, формувати професійну мотивацію; показати структуру професійних знань, умінь і компетентностей; підвести до усвідомлення етичних принципів і професійної відповідальності; формувати культуру особистості як системної якості.

«Сучасні інформаційні технології» передбачають застосування відкритих інформаційних систем, розрахованих на використання всього масиву інформації, доступної в даний момент суспільству в певній його сфері, дають можливість удосконалити механізми управління суспільним устроєм, сприяють гуманізації і демократизації суспільства. Процеси, що відбуваються в зв'язку з цифровізацією суспільства, сприяють не тільки прискоренню науково-технічного прогресу, інтелектуалізації всіх видів людської діяльності, а й створенню якісно нового інформаційного середовища соціуму, що забезпечує розвиток творчого потенціалу індивіда. Один з напрямів цифровізації сучасного суспільства є інформатизація освіти – процес забезпечення сфери освіти методологією та практикою розроблення

та оптимального використання сучасних або, як їх прийнято називати, нових інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічних цілей навчання й виховання.

Оволодіння курсом *«Методика викладання у ЗВО педагогіки початкової освіти»* спрямоване на формування знань майбутніх учителів початкової школи про: сутність педагогіки як науки та навчальної дисципліни в системі підготовки вчителя; особливості та вимоги до створення навчально-методичного забезпечення курсу *«Педагогіка»* в умовах вищої школи; теоретичні основи щодо організації навчального процесу у вивченні *«Педагогіки»*; шляхи активізації пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення педагогіки; особливості та специфіку викладання окремих розділів педагогіки; закономірності, закони, принципи, форми, методи, прийоми щодо викладання теоретичного та практичного курсу *«Педагогіка»* в умовах вищої педагогічної школи.

Педагогічне знання більше, ніж будь-яке інше, повинне підкріплюватися постійним спостереженням за професійною діяльністю педагогів-майстрів, її аналізом, залученням майбутніх учителів до освітнього процесу. Тільки таке його вивчення забезпечує міцні знання з педагогіки, сприяє перетворенню знань у переконання, фундаменталізує знання формуванням навичок, умінь і компетентностей.

Курс *«Основи педагогіки»* передбачає формування знань студентів про загальні основи педагогіки як науки в умовах вищої освіти. Спрямований на засвоєння: основних понять та категорій; тенденцій розвитку освіти як способів входження людини в світ науки і культури; специфіки управління педагогічною діяльністю. Мета курсу – опанування студентами основами педагогічних знань та успішним застосуванням їх на практиці.

«Комп'ютерні технології у роботі з дітьми». У сучасних умовах розвитку освітньої системи України комп'ютер є своєрідним «інтелектуальним знаряддям», яке дозволяє людині вийти на новий інформаційний рівень. Комп'ютер, будучи найсучаснішим інструментом для

оброблення інформації, є технічним засобом навчання та відіграє значну роль у загальному технічному розвитку дошкільників.

Дисципліна *«Методика і технології навчання інформатики»* передбачає формування знань про інформацію та інформаційні процеси в природі й суспільстві, методи та засоби пошуку, збирання, одержання, опрацювання, зберігання, подання, передавання інформації та управління інформаційними процесами. У своїх дослідженнях та висновках *«Методика і технології навчання інформатики»* спирається на філософію, логіку, педагогіку, психологію, інформатику, математику та узагальнений практичний досвід роботи вчителів інформатики. *«Методика і технології навчання інформатики»* визначається як наукова дисципліна, що займається дослідженням і розробкою відповідного до цілей і змісту навчання програмного, технічного, навчально-методичного, організаційного, психолого-педагогічного забезпечення застосування комп'ютерних технологій у шкільному навчальному процесі.

«Сучасні технології в початковій освіті» розглядаються як засіб, за допомогою якого може бути реалізована нова освітня парадигма. Тенденції розвитку освітніх технологій безпосередньо пов'язані з гуманізацією освіти, що сприяє самоактуалізації й самореалізації особистості. Термін «освітні технології» передбачає ще й виховний аспект, пов'язаний із формуванням і розвитком особистісних якостей майбутніх учителів.

«Педагогічні технології у початковій школі» – складна система засобів і методик, об'єднаних пріоритетними загальноосвітніми цілями, концептуально взаємопов'язаними між собою завданнями і змістом, формами й методами організації навчально-виховного процесу, де кожна позиція накладає відбиток на всі інші, що й створює в результаті певну сукупність умов для розвитку майбутніх учителів.

«Проблеми професійно-особистісного становлення викладача» – особистість сучасного учителя, його духовний світ, уявлення про проблеми сьогодення, прагнення до саморозвитку й самореалізації виступають тим

стрижнем, що веде до успішного розвитку весь освітній процес. Саме тому на сучасному етапі розвитку освіти, майбутні учителі ЗВО, потребують допомоги у формуванні гуманістичної спрямованості, самореалізації, розвитку та діагностиці професійно важливих та особистісних якостей, особистісному та професійному становленні.

У процесі професійної підготовки важливу роль у формуванні в майбутніх учителів медіакомпетентності відіграє *педагогічна практика*, що поєднує теоретичну підготовку й практичну діяльність та визначає ступінь професійної компетентності майбутніх учителів. Зауважимо, що традиційна система майбутніх учителів початкової школи не задовольняє потреби нової української школи і не повною мірою виконує поставлені завдання.

На наш погляд, процес формування медіакомпетентності неможливе у межах однієї дисципліни, а потребує *інтеграції багатьох дисциплін* протягом усього навчання в закладі вищої освіти. Під час аналізу змісту навчальних дисциплін виявлено, що єдина система формування медіакомпетентності відсутня. А тому можемо дійти висновку, що діюча система підготовки майбутніх учителів початкової школи не повною мірою забезпечує вимоги сучасності.

Використання медіазасобів у навчальних та робочих аналізованих програмах також не прослідковується. Упровадження медіа в процес підготовки майбутніх учителів знаходимо лише в циклі дисциплін спеціалізації, що, на нашу думку, має фрагментарний характер і не може бути достатнім для здійснення ефективної професійної діяльності з огляду на формування досліджуваної компетентності.

Вважаємо за доцільне застосування медіазасобів, спрямованих на формування медіакомпетентності майбутніх учителів, у межах дисциплін «Методика навчання інформатики», «Вступ до спеціальності», «Сучасні інформаційні технології», «Методика викладання у ЗВО педагогіки початкової освіти», «Основи педагогіки», «Комп'ютерні технології у роботі з дітьми», «Методика і технології навчання інформатики», «Сучасні технології

в початковій освіті», «Педагогічні технології у початковій школі», «Проблеми професійно-особистісного становлення викладача».

У процесі формування медіакомпетентності, на нашу думку, є доцільним застосування медіазасобів, а міжпредметна інтеграція – дієвою. Ураховуючи міжпредметну природу медіаосвіти, можна вести мову про реалізацію інтердисциплінарного підходу в освіті. Це дає змогу перейти на новий рівень – діяти інформаційно ємними категоріями й формування здатності мислити. Медіазасоби як освітній феномен не тільки забезпечують множинні канали передавання інформації, а й створюють умови для взаємодоповнення різних середовищ. Перед студентами відкривають великі можливості для творчого використання певного індивідуального середовища, що володіє своєю мовою. Деякі з цих мов просторово-орієнтовані (графіка, текст), інші – орієнтовані на час (відео, звук й анімація). Тому використання й впровадження медіа як засобу формування медіакомпетентності в діючих навчальних планах і освітньо-професійній програмі підготовки 013 Початкова освіта можливе в контексті циклу професійної й практичної підготовки.

З метою визначення загальної позиції викладачів та майбутніх учителів початкової щодо формування медіакомпетентності скористаємося емпіричним методом опитування. Так, нами здійснено опитування 240 студентів та 15 викладачів ЗВО (Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка; Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка; Бердянський державний педагогічний університет; Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»), що здійснюють підготовку майбутніх учителів початкової школи.

Змістове наповнення опитувальників містить різноаспектні запитання, а саме: довільні відповіді й закриті питання, що дає можливість дослідити проблему комплексно і об'єктивно (див. дод. Б). Ми здійснили опитування 15 викладачів, які здійснюють підготовку фахівців початкової ланки. На

запитання «Чи повинна бути обов'язковою медіаосвіта в педагогічних ЗВО?» 87 % опитаних зазначили, що медіаосвіта має бути обов'язковою. Майже 100 % респондентів дали ствердну відповідь на запитання «Чи повинно бути обов'язковим формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи?». Це підтверджує необхідність формування медіакомпетентності в процесі професійного становлення.

Результати опитування щодо ставлення викладачів педагогічних ЗВО до медіаосвіти та формування медіакомпетентності (тобто навчання за допомогою засобів і на матеріалі медіа: преси, телебачення, кінематографа, інтернету, відео тощо) відображено на рис. 1.2.

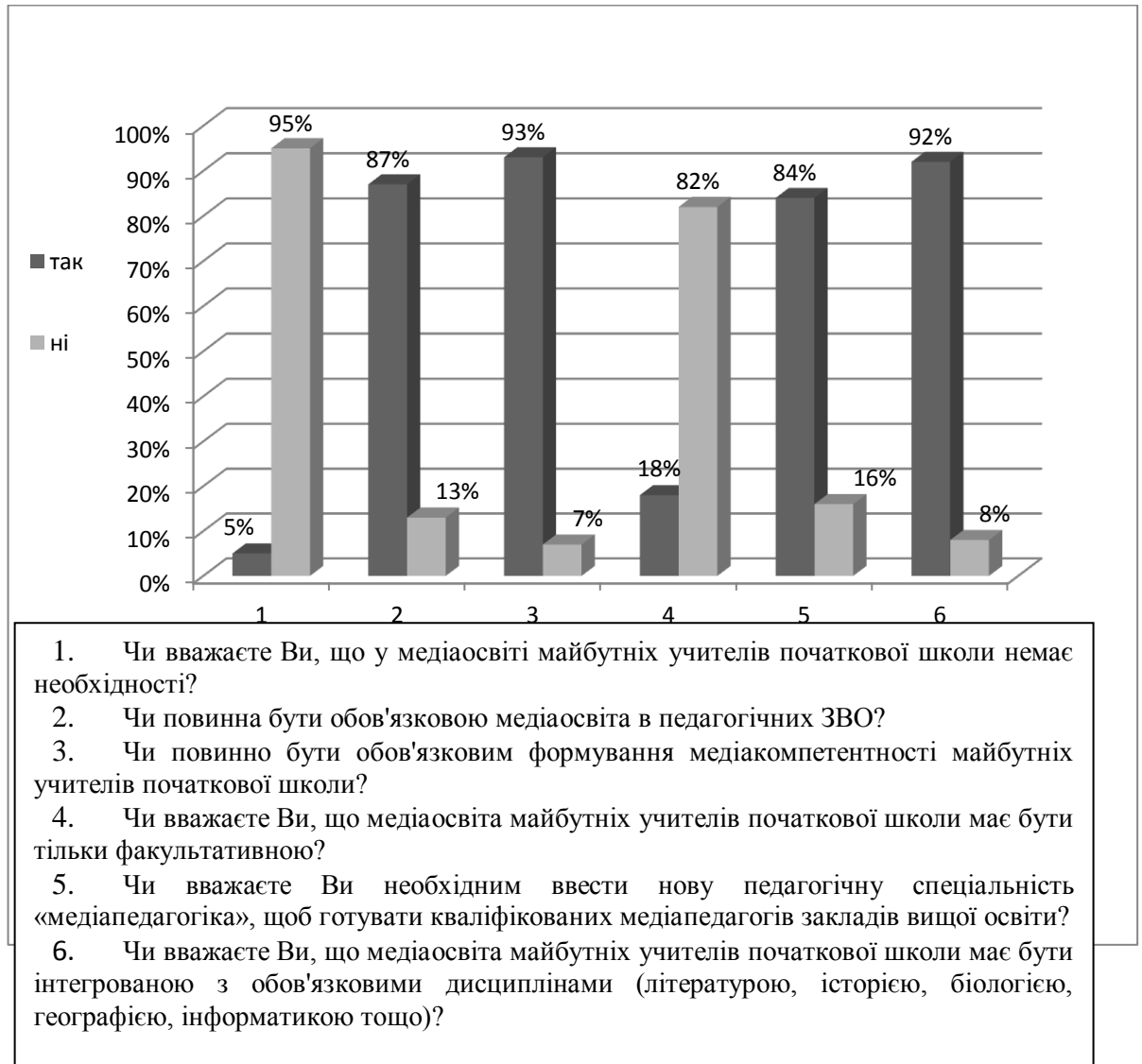

Рис. 1.2. Ставлення викладачів до медіаосвіти та формування медіакомпетентності (15 осіб)

На запитання «Які, на Вашу думку, основні завдання медіаосвіти?» із 13 тверджень було обрано респондентами 5 основних: формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи; розвиток критичного мислення; навчання майбутніх учителів початкової школи практичним умінням роботи з медіатехнікою; розвиток умінь самовиражатися за допомогою медіа, створювати медіатексти; отримання майбутніми учителями початкової школи знань з історії медіа та медіаосвіти.

На запитання «Чи використовуєте Ви елементи медіаосвіти на своїх заняттях?» лише 10 % респондентів відповіло, що використовують на кожному занятті, факультативі чи гуртку; 48 % – під час проведення більшості занять, факультативів чи гуртків; 42 % – дуже рідко або взагалі не використовують (рис. 1.3).

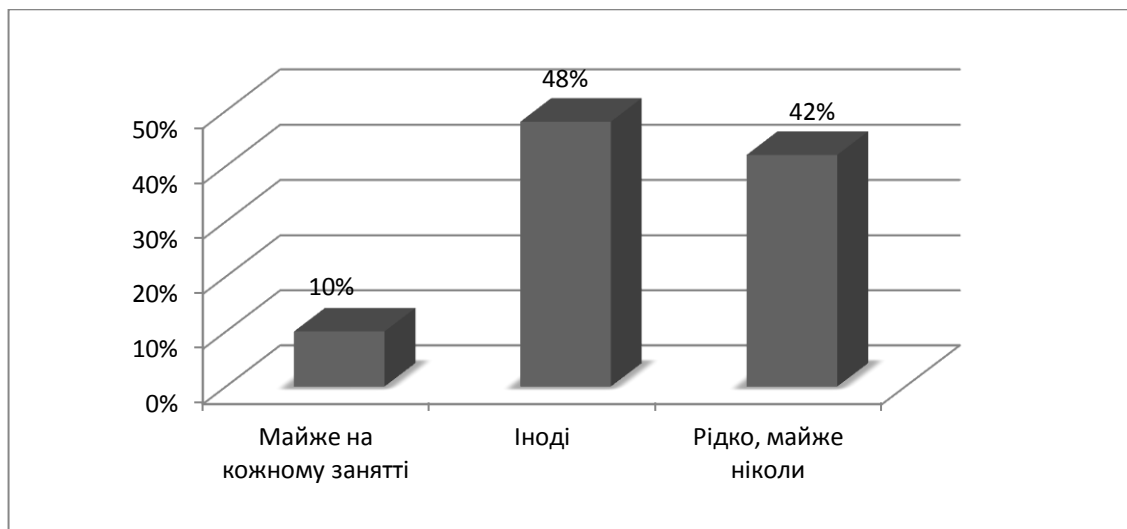

Рис. 1.3. Стан використання викладачами елементів медіаосвіти на своїх заняттях (15 осіб)

Окреслюючи питання «Якщо Ви НЕ використовуєте елементи медіаосвіти на своїх заняттях, то що Вам заважає це робити?», визначили такі основні перешкоди: немає рекомендацій щодо медіаосвіти з боку керівництва; немає матеріальної зацікавленості в проведенні медіа-освітніх занять; немає бажання займатися медіаосвітою студентів (див. дод. В).

Опитані респонденти дали ствердну відповідь на запитання «Чи є медіакомпетентність однією із необхідних (базових) складових професійного портрета фахівця початкової школи?», обґрунтовуючи це тим, що вона дає

можливість використовувати необхідну інформацію, аналізувати її, орієнтуватися в світі медіа, наявність медіакомпетентності зробить освітньо-виховний процес більш продуктивним та цікавим, а ресурси медіа стануть незамінними в самовдосконаленні й професійній самореалізації.

Досліджуючи позицію респондентів щодо дисциплін, спрямованих на розвиток медіакомпетентності в навчальних планах підготовки майбутніх учителів початкової школи галузі «Початкова освіта», було визначено найбільш пріоритетні для формування медіакомпетентності у майбутніх учителів початкової школи: «Сучасні інформаційні технології», «Комп'ютерні технології у роботі з дітьми», «Методика і технології навчання інформатики», «Педагогічні технології у початковій школі», «Проблеми професійно-особистісного становлення викладача», «Вступ до спеціальності», «Методика викладання у ВНЗ педагогіки початкової освіти», «Основи педагогіки» (рис. 1.4).

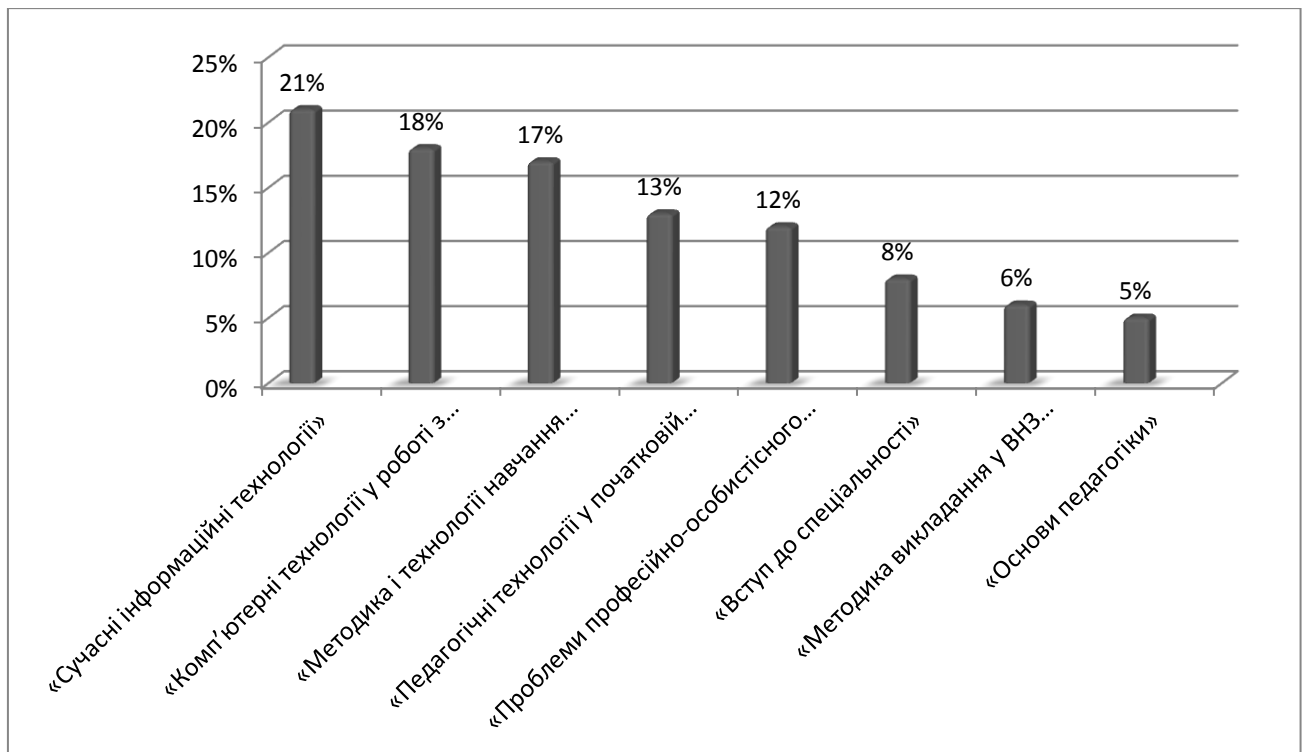

Рис. 1.4. Визначення дисциплін, спрямованих на розвиток медіакомпетентності в навчальних планах підготовки майбутніх учителів початкової школи галузі «Початкова освіта» (15 осіб)

Оптимальні шляхи підвищення рівня медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи 53 % респондентів вбачають у веденні студентами медіащоденників; розробленні презентацій; написанні статей у газету, журнал чи інтернет-сайт; розробленні програм організації дозвілля з допомогою медіазасобів; створенні та представленні власного медіапродукту; впровадженні в освітній процес нових медіатехнологій; формуванні вміння критичного мислення тощо. 32 % респондентів не змогли визначити шляхи підвищення рівня медіакомпетентності; а 15 % – вважають, що рівень медіакомпетентності студентів достатній і не потребують його підвищення (рис. 1.5).

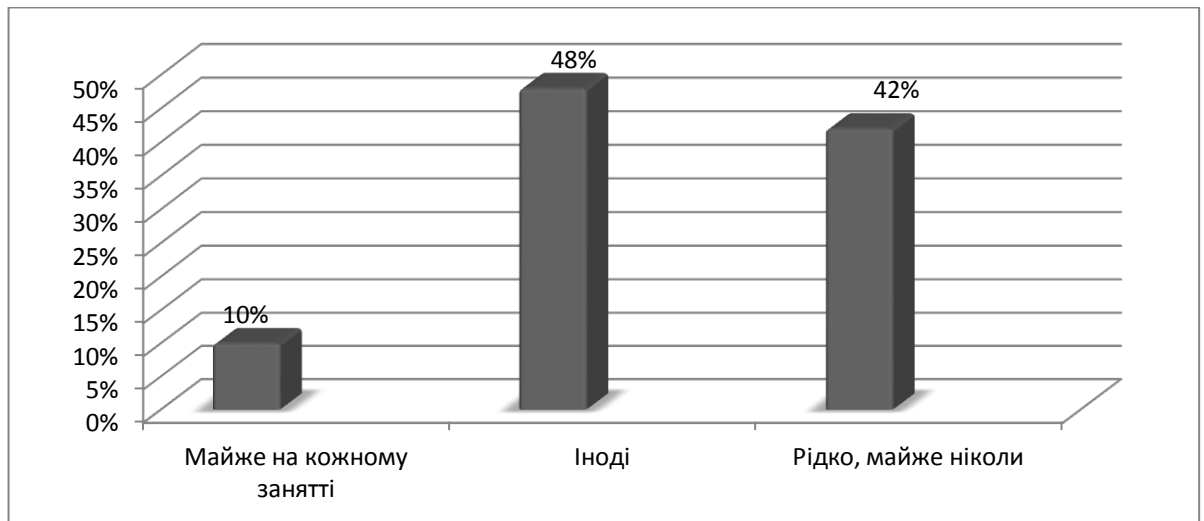

Рис. 1.5. Оптимальні шляхи підвищення рівня медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи (240 осіб)

На сьогодні творчі педагоги, які розуміють значення медіакомпетентності для особистості в опануванні сучасним світом і мають власне бачення методики й змісту медіаосвіти мають змогу створювати авторські програми курсів, спецкурсів, факультативів, студій з медіаосвіти, а також створювати власні підручники і посібники. Варто зазначити, що значна частина часу у навчальних програмах присвячена практичній роботі з різноманітними медіазасобами й самостійним створенням власного медіапродукту.

Викладачам ЗВО, які здійснюють підготовку майбутніх учителів початкової школи, було запропоновано оцінити рівень сформованості медіакомпетентності студентів 2–3 курсів під час аудиторних занять (див. дод. Г). Дане опитування дає можливість визначити стан сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи та перевірити, чи достатньо приділяється уваги формуванню досліджуваної якості в процесі професійної підготовки. В опитуванні взяло участь 15 респондентів-викладачів (кандидати наук, стаж роботи не менше п'яти років). На основі опрацювання відповідей респондентів ми дійшли висновку, що 52 % студентів поверхово володіють медіаосвітніми вміннями, практичне застосування медіа проходить за завченим алгоритмом або інтуїтивно; 23 % – взагалі не виявляють прагнення до ефективної професійно-педагогічної діяльності із застосуванням медіа; 17,3 % – уміють організовувати освітню діяльність для пошуку додаткової інформації, необхідної щодо вирішення навчального завдання (книги, інтернет-ресурси тощо); 7,7 % – обґрунтовано використовують на заняттях медіаосвітні технології (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Оптимальні шляхи підвищення рівня медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи (15 осіб)

За результатами експертного опитування можемо дійти висновку, що більшість майбутніх фахівців має недостатній рівень сформованості медіакомпетентності.

Отже, за результатами здійсненого аналізу сучасного стану професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у ЗВО нами виявлено:

- бажання майбутніх учителів початкової школи оволодіти досліджуваною якістю;
- відсутність у змісті професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи й у навчальних планах цілеспрямованої роботи формування медіакомпетентності;
- недостатнє застосування на заняттях викладачами медіаосвітніх технологій;
- питання формування медіакомпетентності у освітньому процесі залишається невизначеним, не достатньо реалізованим.

Таким чином, аналіз сучасного стану досліджуваної проблеми в державних документах засвідчив недостатнє висвітлення реального стану проблеми формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи в освітньому процесі ЗВО. Це диктує необхідність розроблення відповідних теоретико-методичних основ підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

До подальших розвідок відносимо визначення й обґрунтування педагогічних умов, розроблення структурно-функціональної моделі реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності та розроблення методичного забезпечення формування означеної компетентності.

Висновки до першого розділу

Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури з проблеми формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи дав можливість дійти висновку, що в сучасних умовах освіти в Україні виникає потреба в підготовці фахівців нового покоління, а саме компетентного вчителя, готового до медіаосвітньої професійної діяльності.

Здійснений аналіз літературних джерел дав можливість уточнити термінологічний інструментарій проблеми формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Медіакомпетентність нами трактується як здатність особи до успішної соціалізації, навчання, динамічна комбінація мотивів, знань, умінь, здібностей, що сприяють медіаосвітній діяльності в аудиторії різного молодшого шкільного віку, а також вибору, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створенню й передаванню медіатекстів у різних видах, формах і жанрах, аналізу складних процесів функціонування медіа в соціумі

Медіакомпетентність майбутніх учителів початкової школи нами трактується як здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, що виявляється як динамічна комбінація мотивів, знань, досвіду, якостей, які сприяють медіаосвітній діяльності в аудиторії різного молодшого шкільного віку, а також вибору, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створенню й передаванню медіапродукту в різних видах, формах і жанрах, рефлексії складних процесів функціонування медіа в соціумі.

Медіаосвітні уміння – здатність особистості нового покоління розуміти і аналізувати інформаційну дійсність, критично оцінювати інформацію, інтерпретувати її, розуміти суть та мету, заснованої на доцільному використанні набутих раніше знань і навичок.

Компонентами медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи визначено: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний. Відповідно до компонентів медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи визначено критерії її сформованості та відповідні показники: *мотиваційно-ціннісний* (показники: потреба в підвищенні власного рівня медіакомпетентності; сформованість мотивів до застосування медіаосвітніх засобів у професійній діяльності; ціннісне ставлення майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності), *інформаційно-знаннєвий* (показники: знання сучасних тенденцій та

дидактичних можливостей розвитку різних медіа та їх функцій; психолого-педагогічні знання для правильного усвідомлення змісту та способи добування інформації медійними засобами; методичні знання особливостей використання медіа в педагогічній діяльності), *операційно-діяльнісний* (показники: уміння провадити освітню діяльність із застосуванням медіа; оволодіння найефективнішими способами використання медіазасобів та медіатехнологій для вирішення різноманітних освітніх завдань; уміння оригінально вирішувати освітні завдання із створенням власних медіа), *оцінювально-рефлексивний* (здатність аналізувати, систематизувати й оцінювати результати власної діяльності; усвідомлення себе як суб'єкта медіаосвітньої діяльності; здатність до рефлексії та самоосвітньої діяльності). Диференційовано рівні сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи (високий, достатній, середній, початковий).

Аналіз сучасного стану досліджуваної проблеми дав змогу виявити, що в змісті освітнього ступеня «Бакалавр» професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та навчальних планах Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка; Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка; Бердянського державного педагогічного університету; Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» відсутня цілеспрямована система формування медіакомпетентності; викладачі на заняттях недостатньо застосовують медіаосвітні технології.

Окреслення теоретичних основ формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи дає можливість прогнозувати подальшу діяльність у цьому напрямі:

- обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності;

– спроектувати структурно-функціональну модель реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності;

– розробити зміст та методику формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Матеріали, що увійшли до розділу, опубліковані автором у наукових статтях [93], [98], [99], [100], [101], [102], [155].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

1. Алексюк А. М., Аюрзанайн А. А., Підкасистий П. І. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. посібник. Київ, 2009. 336 с.
2. Андрієвська В. М., Олефіренко Н. В. Мультимедійні технології у початковій ланці освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2010. № 2 (16). URL: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html> (дата звернення: 15.03.2017).
3. Бабакіна О. О. Теоретичні засади підготовки майбутнього вчителя початкової школи до інноваційної діяльності через застосування принципу диференціації. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. № 2. Бердянськ: БДПУ, 2009. С. 42-46.
4. Бабанский Ю. К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе. Москва, 1985. 208 с.
5. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса. Москва, 1982. 192 с.
6. Бабаян Ю. О., Нор К. Ф. Структура рефлексивної компетентності викладача вищої школи. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Психологічні науки. 2014. Вип. 2. 13. С. 22-26.
7. Бакулев Г. П. Новые медиа: теория и практика. Москва: Изд-во КЛІМ, 2008. 137 с.
8. Баранов О. А. Медиаобразование в школе и вузе. Тверь: Изд-во Твер. гос. ун-та, 2002. 87 с.
9. Баришполець О. Т. Основні теорії та концепції медіаосвіти. *Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник* / за ред. Л. А. Найдьонової, О. Т. Баришпольця. К.: Міленіум, 2010. С. 285-292.

10. Баришполець О. Т. *Форми організації медіаосвіти. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник; за ред. Л. А. Найдьонової, О. Т. Баришпольця.* К.: Міленіум, 2010. С. 293-302.
11. Бескровний О., Тернов С., Фортуна В. *Рефлексивно-оцінний компонент готовності студентів до науково-дослідницької діяльності. Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць.* Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2016. Випуск 17. 228 с.
12. Беспалько В. П. *Педагогика и прогрессивные технологии обучения.* Москва, 1995. 336 с.
13. Бірюк Л. Я. *Компетентнісний підхід як методологічне підґрунтя формування професійної компетентності майбутнього викладача. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.* Сер.: Педагогічні науки. 2016. Вип. 30. С. 7-12.
14. Блонский П. П. *Мои воспоминания.* М.: Педагогика, 1971. 175 с.
15. Бондаренко О. *Вимоги до мультимедійних систем навчання та їх класифікація.* Рідна шк. 2007. № 3. С. 60–63.
16. Буркова Л. В. *Класифікація педагогічних інновацій як елемент механізму управління інноваційним процесом в освіті. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: збірник наукових праць / ред. кол. Л. І. Даниленко та ін.* Київ, 2000. С. 231–238.
17. Вартанова Е. Л., Засурский Я. Н. *Российский модуль медиаобразования: концепции, принципы, модели.* Информационное общество. 2003. № 3. С. 5–10.
18. Вебер В. *Портфолио медиаграмотности. Информатика и образование.* 2002. № 1. URL: http://www.infojournal.ru/journal_arxiv/2002 (дата звернення: 20.01.2017).
19. *Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250 000 слів / укл. і голов. ред. В. Т. Бусел.* Київ: Ірпінь: Перун, 2009. 1736 с.
20. Волкова В. В. *Развитие медиакомпетентности студентов: от теории к практике. Медиа. Информация. Коммуникация.* 2012. № 1. С. 10–12.

21. Воробйова О. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів у сучасних освітніх умовах. *Особистість, сім'я і суспільство: питання педагогіки і психології*: зб. ст. по матер. XXI міжнар. наук.-практ. конф. Частина I. Новосибірськ: СіБАК, 2012.

22. Гаврильченко В. Медіакомпетентність майбутнього вчителя музики як результат впровадження медіа-освіти. URL: <http://nauka.udpu.org.ua/wpcontent/uploads/2013/04/ValentynaHavrylchenko.pdf> (дата звернення: 23.02.2017).

23. Глузман Н. А. Система формування методико-математичної компетентності майбутніх учителів початкових класів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти. Луганськ, 2011. 44 с.

24. Голюк О.А., Пахальчук Н.О. Досвід підготовки вчителя до естетичного виховання молодших школярів: історико-педагогічний аспект. *European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences: the experience of Ukraine and the Republic of Poland: collective monograph.* – Sandomierz: Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2018. Volume 3. P. 93-114.

25. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

26. Гончаров Н. К. Педагогическая система К. Д. Ушинского. М., 1974. 220 с.

27. Городов П. Н. Оптимизация процесса воспитания в высшей военной школе. Москва, 1983. 341 с.

28. Гудилина С. И. Перспективы развития медиаобразовательных технологий. *Образовательные технологии XXI века* / под ред. С. И. Гудилиной, К. М. Тихомировой и Д. Т. Рудаковой. М., 2004. С. 77.

29. Гура В. В. Новые виды интеллектуальной деятельности в медиасреде как основа развития медиакомпетентности. *Медиаобразование. Российский журнал истории, теории и практики медиапедагогика.* 2007. № 2. С. 87-98.

30. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Початкова школа*, 2011. № 7. С. 1–18.
31. Дістервег Ф. А. Вибрані педагогічні твори. М., 1956.
32. Думчева А. Г. Развитие медиаобразовательных умений учащихся. *Профилактика зависимого поведения в образовательном учреждении: классные часы, родительские собрания, материалы для обучения педагогов*. СПб.: СПбАППО, 2004. С. 57-69.
33. Єрохін С. А., Нікітін Ю. В. Концепція професійної мотивації студентів як фактору конкурентності на ринку праці. *Науковий юридичний журнал*. 2011. № 1 (1). Частина II. С. 20–27.
34. Жалдак М. І. Система підготовки вчителя до використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі. *Інформатика та інформаційні технології в навчальному закладі*. 2011. № 4–5. С. 76–82.
35. Жижина М. В. Медиаграмотность как стратегическая цель медиаобразования: о критериях оценки медиакомпетентности. *Российский журнал истории, теории и практики медиапедагогике*. 2016. № 4. С. 47–65.
36. Жилавская И. В. Классификация медиа. Проблемы, понятия, критерии. *Вестник Волжского университета имени В. Н. Татищева*. 2016. № 4. С. 169-175.
37. Жилавская И. В. Медиаобразование молодежной аудитории. Томск: ТИИТ, 2009. 322 с.
38. Життєва компетентність особистості: науково-методичний посібник / за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Гессен. К.: Богдана, 2003. 520 с.
39. Жураковский Г. Е. Очерки по истории античной педагогики. М.: Учпедгиз, 1940. 742 с.
40. Зазнобина Л. С. Стандарт медиаобразования, интегрированного в гуманитарные и естественно-научные дисциплины начального общего и среднего общего образования. *Медиаобразование* / под ред. Л. С. Зазнобиной.

М.: Изд-во Москов. ин-та пов. квалификации работников образования, 1996. С. 72-78.

41. Засурский Я. Роль средств массовой информации в обществе. *Вестник Московского университета. Серия 10: Журналистика*. 1995. № 2. С. 3–6.

42. Зязюн І. А. Процеси модернізації сучасної педагогічної освіти в Україні. *Професійна освіта: педагогіка і психологія: польсько-український журнал* / за ред. Т. Левовацького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. Ченстохова. Київ: АІД, 2006. VIII. С. 105-115.

43. Иванова Л. А. Медиаобразование: взгляд в будущее. *Magister Dixit» – научно-педагогический журнал Восточной Сибири*. Иркутск. 2011. № 2. С. 1-15.

44. Иванов В. Ф., Иванова Т. В. Медіа-освіта і медіаграмотність як актуальні тенденції виховання сучасної молоді. *Медіа-освіта в Україні: наукова рефлексія викликів, практик, перспектив*: збірник статей методологічного семінару (3 квітня 2013 року). К., 2013. 741 с.

45. Иванов Д. А., Митрофанов К. Г., Соколова О. В. Компетентнісний підхід в освіті. Проблеми, поняття, інструментарій. *Зарубіжна література в школі*. 2006. № 23. С. 16-28.

46. Казаков Ю. М. Педагогічні умови застосування медіаосвіти у процесі професійної підготовки майбутніх учителів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2007. 245 с.

47. Казаков Ю. М. Функції медіаосвіти в професійній підготовці майбутнього вчителя. *Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка*. 2006. № 6 (101). С. 272–278.

48. Кампанелла Т. Город Солнца. М.: Директмедиа Паблшинг, 2006. 104 с.

49. Кириллова Н. Б. Медиакультура как интегратор среды социальной модернизации: автореф. дис. ... д-ра культурологии: 24.00.01. Рос. ин-т культурологии. М., 2005.

50. Клак І. Є. Критерії, показники та рівні сформованості професійної комунікативної компетентності майбутніх учителів англійської мови. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологічна*. 2017. Вип. 64 (1). С. 165-168.

51. Ковальчук В. І., Щербак А. В. Впровадження інноваційних технологій навчання у процесі професійної підготовки студентів закладів вищої освіти. *Молодий вчений*. 2018. № 3. С. 543-547.

52. Козельский Я. П. Философические предложения. СПб., 1768. 216 с.

53. Козлакова Г. О., Пахотина П. К. Информатика. Технічне і програмне забезпечення: навчальний посібник. Умань: Візаві, 2007.

54. Колесніченко В. Л. Специфіка канадської медіа-освіти. Програма восьмого міжнародного науково-практичного семінару «Практика й перспективи розвитку партнерства в сфері вищої школи». Донецьк, 2007.

55. Коменський Ян Амос: Учитель вчителів («Материнська школа», «Велика дидактика» й ін. твори). М.: Карапуз, 2009, 288 с.

56. Конституція України. URL: <http://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення: 12.11.2017).

57. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України. URL: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm. (дата звернення: 30.08.2018).

58. Кремінь В. Освіта в контексті сучасних соціокультурних змін. *Філософія освіти*. 2008. № 1-2(7). С. 15-22.

59. Кремнева Т. Л. Компетентностный подход как базовый принцип Европейской системы образования. *Вестник московского государственного областного университета*. 2009. № 3. Т. 2. С. 33–38.

60. Кристопчук Т. Є. Особливості підготовки фахівців в умовах застосування інформаційних технологій у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації. *Формування громадянського суспільства в контексті*

Європейської інтеграції: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, 13-15 жовтня 2005 р. Рівне, 2005. Вип. V. С. 325–327.

61. Кузьмінський А. Підготовка майбутнього фахівця у контексті компетентнісного підходу. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: зб. матер. III Міжнародної наук.-практ. конф.* 2012. Вип. 3. Частина 1. Київ - Львів. С. 62-65.

62. Кутькіна О. П. Педагогические условия формирования медиакомпетентности будущих библиотечно-информационных специалистов: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 Теория и методика профессионального образования. Барнаул, 2006. 22 с.

63. Куценко Е. В. Медиаобразование в Крыму URL: http://edu.of.ru/mediaeducation/news.asp?ob_no=98640 (дата звернення: 18.01.2018).

64. Кучай Т. П., Кучай О. В. Забезпечення якості вищої освіти в європейському освітньому просторі. *Освітній простір України*. 2019. Вип. 16. С. 15-19.

65. Лавріненко О. А. Педагогічна майстерність у професійному саморозвитку вчителя ХІХ століття: історико-педагогічний аспект. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2011. Вип. 14. С. 105-109.

66. Лазарев В. С. Инновационная деятельность учителя. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/innovatsionnaya-deyatelnost-uchitelya> (дата звернення: 10.10.2017).

67. Литвин А. В. Литвин О. Г. Медіа-освіта: використання мультимедіа у професійній підготовці фахівців. *Директор школи*. Шкільний світ, 2010. № 21 (597). С. 1–5.

68. Локк Дж. Мысли о воспитании: хрестоматия по истории зарубежной педагогики. М., 1981. 195 с.

69. Луценко Гр. В. Інформаційна культура і наукова підготовка майбутнього фахівця в умовах фундаменталізації професійної освіти.

Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 3 «Фізика і математика у вищій і середній школі». К., 2012. Вип. 10. С. 72–77.

70. Майборода Г. Я., Матвійчук М. М. Медіа-освіта соціальних педагогів. навчально-методичний посібник. Черкаси: ФОП Гордієнко Є. І., 2014. 90 с.

71. Мантуленко В. В. Особенности использования электронных медиа в учебно-воспитательном процессе общеобразовательной школы: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01 Общая педагогика, история педагогики и образования. Самара, 2007. 21 с.

72. Маракли Е. Ш. Підготовка майбутніх учителів-філологів у Республіці Туреччина: історико-педагогічний аспект. *Наукові записки кафедри педагогіки.* 2017. Вип. 41. С. 129-136.

73. Мартиненко С. М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія. К.: КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2008. 434 с.

74. Матвієнко О. В. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної взаємодії: монографія. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 384 с.

75. Машбиц Е. И. Компьютеризация обучения: Проблемы и перспективы. М.: Знание, 1986. 80 с.

76. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за науковою редакцією В. В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.

77. Миндеева С. В. Компонентный состав медиакомпетентности будущего инженера. *Информационное поле современной России: практики и эффекты: сб. статей XII Междунар. научно-практ. конференции, 15–17 октября 2015 г.* Казань: Казан. ун-т, 2015. 490 с. http://kpfu.ru/portal/docs/F766540947/Informpole_2015.pdf (дата обращения 22.07.2017).

78. Монтень М. Досліди. *Людина: Мислителі минулого і сьогодення про його життя, смерть і безсмертя. Стародавній світ - епоха Просвітництва* / сост. П. С. Гуревич. М., 1991. С. 259.
79. Мор Т. Утопія. К.: Дніпро, 1988. 415 с.
80. Мороз О. Г., Сластьонін В. О., Філіпенко Н. І. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація. К.: ІЗМН, 1997. 168 с.
81. Найдьонова Л. А. Європейські критерії медіаграмотності (фрагмент з програми Л. А. Найдьонова Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу). На основі «Media Literacy Study The Framework». URL: http://ec.europa.eu/culture/media/literacy/docs/studies/eavi_annex_b_framework_rev_en.pdf (дата звернення: 13.10.2018).
82. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. К.: «Шкільний світ», 2001. 16 с.
83. Ничкало Н. Г. Розвиток людського капіталу – виклик ХХІ століття. *Професійна освіта України за роки незалежності (1991-2003 рр.): енциклопедичне видання*. К., 2004. С. 5-8.
84. Нічик В. М. Філософія в Києво-Могилянській академії: Стефан Калиновський. *Філософська думка*, 1969. № 3.
85. Новикова А. А. Медиаобразование в англоязычных странах. *Педагогика*. 2001. № 5. С. 87-91.
86. Онкович Г. В. Вектори розвитку сучасної медіа-освіти. *Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції «Журналістика. Філологія. Медіаосвіта»*. Полтава, 2014. С. 150-156.
87. Онкович Г. В. Медіаосвіта. Експериментальна програма базового навчального курсу для студентів вищих навчальних закладів. К.: Логос, 2010. 41 с.
88. Пащенко Д. І. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до гуманістичного виховання учнів: автореф. дис... д-ра пед.н.: 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти. К., 2006. 37 с.

89. Пензін С. М. Аналіз фільму: навчально-методичний посібник для студентів. Воронеж: Изд- під Воронеж. держ. ун-ту, 2005. 31 с.
90. Песталоцці Й. Г. Вибрані педагогічні твори. В 3- х т., М., 1961.
91. Петльована Л. Л. Педагогічні основи професійної адаптації студентів-економістів засобами новітніх інформаційних технологій: дис... канд. пед. наук: 13.00.04; Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2008. 254 с.
92. Петренко Т. А. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі навчання студентів юридичних спеціальностей у ВНЗ. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Серія: Педагогічні науки. 2011. С. 245-248.
93. Пługіна А. П. Аналіз європейського та вітчизняного досвіду підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Вип. 35. Глухів. 2017. С. 295-303.
94. Пługіна А. П. Експериментальна перевірка ефективності моделі формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Науковий журнал «Інноваційна педагогіка». Випуск 21. Том 3, 2020. С. 82-86.
95. Пługіна А. П. Методична підготовка майбутніх учителів початкової школи до реалізації вимог освітнього процесу на засадах упровадження сучасних медіа-освітніх технологій. *Modern Technologies in Education. Collective Scientific Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole*, 2019. С. 386-397.
96. Пługіна А. П. Модель формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. *Науковий часопис «Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology»*. 2019. Vol. 7, Issue 3, P. 11-24.
97. Пługіна А. П. Обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування медіа-освітніх умінь. *Вісник Черкаського університету*. Серія: педагогічні науки. 2019№ 2. С. 123-128.

98. Пługіна А. П. Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі початкової школи. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. Випуск 15 (58). Рівне: РДГУ, 2017. С. 5-8.

99. Пługіна А. П. Формування медіакомпетентності як необхідної складової підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: компетентнісний та інтегративний підходи*: монографія / за наук. ред. Л. Я. Бірюк. Суми, Вінниченко М. Д., 2019. 382 с.

100. Пługіна А. П. Формування медіа-освітніх умінь майбутніх учителів початкових класів. *Глухівські наукові читання – 2017. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук: матеріали VII Міжнародної інтернет-конференції молодих учених і студентів 4-6 грудня 2017 року: у 2 ч.* / відп. за випуск Вишник О. О. Суми: Вінниченко М. Д., 2017. Ч. 1. С. 68-71.

101. Пługіна А. П. Медіа-освіта як процес розвитку особистості за допомогою засобів масової комунікації. *VIII міжнародна науково-практична конференція «Лідерство – фундаментальний інструмент комунікацій: європейський діалог»* (14-16 вересня 2018 року). Суми: ТОВ «ВПП «Фабрика друку», 2018. С. 70-72.

102. Пługина А. П. Применение медиа в процессе подготовки будущих учителей начальной школы. *Материалы XIV Международной научно-практической конференции молодых исследователей* (Барановичи, 17 мая 2018 года). Часть 2. Барановичи БарГУ, 2018, С. 76-78.

103. Пługіна А. П., Бірюк Л. Я. Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності: навчальний посібник. Суми: Вінниченко М. Д., 2018. 152.

104. Подзигун О. А. Педагогічні умови застосування інформаційних технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів іноземної мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2009. 17 с.

105. Подымова Л. С. Педагогика: Инновационная деятельность. М.: ИЧП «Изд-во Магистр», 1997. 308 с.

106. Поліщук Ф. Григорій Сковорода: життя і творчість. К.: Дніпро, 1978. 261 с.
107. Про вищу освіту: Закон України від 4 серпня 2015 р. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 37–38. Ст. 2004. URL: <https://xn--80aagahqw-yibe8an.com/ukrajiny-zakony/zakon-ukrajini-pro-vischu-osvitu-vidomosti2014.html> (дата звернення: 21.11.2018).
108. Про затвердження галузевої концепції розвитку неперервної педагогічної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 14.08.2013 р. № 1176. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/ (дата звернення: 26.01.2018).
109. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48, ст. 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 12.11.2017).
110. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 12.10.2017).
111. Проект Концепції розвитку педагогічної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proekt-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 23.03.2018).
112. Рабле Ф. Гаргантюа и Пантагрюель. М.: Правда, 1991.
113. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. М.: КоГито-Центр, 2002. 257 с.
114. Резолюция Европарламента от 16 декабря 2008 года по медиаграмотности в мире цифровых технологий (2008/2129(INI)) URL: <http://www.ifar.ru/pr/2009/n090716a.pdf> (дата звернення: 14.12.2017).
115. Рижих Н. П. Медіаосвіта студентів педагогічного вузу на матеріалі англomовних екранних мистецтв. Таганрог: Изд-во Кучма, 2007. 188 с.
116. Робак В. До питання про розвиток медіапедагогіки у Німеччині. *Другий український педагогічний конгрес: збірник матеріалів конгресу*. Львів : ТзОВ Камула, 2006. С. 275–286.

117. Робак В. Медіа-педагогіка: аналіз інноваційного зарубіжного досвіду. *Діалог культур: Україна у світовому контексті: Філософія освіти*: зб. наук. праць. ред. кол. І. А. Зязюн (гол. ред.) та ін. Л.: Сполом, 2002. Вип. 8. С. 70–92.
118. Руссо Ж.-Ж.. Педагогічні твори. В 2-х т., М., 1981.
119. Сапунов Б. Образование и медиакультура. *Высшее образование в России*. 2004. № 8. С. 26–34.
120. Семенець Л. М. Діяльнісна модель формування професійної готовності майбутніх учителів. *Вісник Житомирського державного університету*. 2015. № 4 (82). С. 68–71.
121. Сулім А. А. Медіакомпетентність як результат упровадження медіаосвіти. URL: http://mediaeducation.ucoz.ru/_ld/9/954__2012.pdf.
122. Тоискин В. С., Красильников В. В. Медиаобразование в информационно-образовательной среде: учебное пособие. Ставрополь: Изд-во СГПИ, 2009. 122 с.
123. Токарева А. В., Яланська М. М., Кузнецова К. С. До питання визначення сучасного стану медіаосвіти в Україні. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки, 2015. № 2 (10). С. 229–233.
124. Фатеева И. А. Медиаобразование: теоретические основы и практика реализации: монография. Челябинск: Челяб. гос. ун-т, 2007. 270 с.
125. Федоров А. В. Медиаобразование будущих педагогов. Таганрог: Изд-во Кучма, 2005. 314 с.
126. Федоров А. В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза. М.: Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007. 616 с.
127. Федоров А. В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности. М.: МОО «Информация для всех», 2014. 64 с.

128. Федоров А. В., Новикова А. А., Колесниченко В. Л., Каруна И. А. Медиаобразование в США, Канаде и Великобритании. Таганрог: Изд-во Кучма, 2007. 256 с.

129. Философский энциклопедический словарь / под ред. С. С. Аверинцева и др. 2-е изд. М.: Сов. энциклопедия, 1989. 815 с.

130. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. 3-тє вид., стер. Київ, 2009. 560 с.

131. Хасьянова Н. М. Понятие медиа и его трансформация в культуре XX века. Материалы VII Международной студенческой электронной научной конференции «Студенческий научный форум». 13 с.

132. Хижняк И. М. Профессиональная подготовка будущих учителей иностранного языка на основе использования технологии медиаобразования: автореферат дис. ... к. пед. наук. Пенза, 2008. 20 с.

133. Хилько Н. Ф. Роль аудиовизуальной культуры в творческом самоосуществлении личности. Омск: Изд-во Сиб. фил. Рос. ин-та культурологии, 2001. 446 с.

134. Хоружая Л. Л. Методологические основания проблемы формирования этической компетентности учителя. *Проблемы воспитания семьи в научных исследованиях*. М.: Гос. НИИ семьи и воспитания, 2003. С. 100-111.

135. Чельшева И. В. Медиареальность как новый тип социокультурного пространства. *Инновации в образовании*. 2011. № 11.

136. Чемерис І. М. Медіаосвіта за кордоном: теорія медіаосвіти та коротка історія розвитку. *Вища освіта України*. 2006. № 3. С. 104–108.

137. Чубарук О. В. Мотиваційно-ціннісний компонент управління розвитком професійної компетентності вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти. *Народна освіта*. Електронне наукове фахове видання. Випуск №2 (26). 2015 р. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3351 (дата звернення: 05.02.2018).

138. Чумакова В. Тетрада Маклюэна: как автомобили, сэлфи и DIY связывают нас с прошлым. *Интернет-Журнал Theory & Practice*. URL: <http://theoryandpractice.ru/posts/9383--tetrada-makluena> (дата звернення: 03.01.2018).

139. Шариков А. В., Фазульянова С. Н., Петрушкіна Є. В. На шляху гармонізації медіа та суспільства (медіаресурси і медіаосвіта в школах Самари). Самара, 2006. 50 с.

140. Шарко В. Д. Медіакомпетентність як складова методичної підготовки вчителя та її діагностування. *Інформаційні технології в освіті*. URL: http://ite.kspu.edu/webfm_send/349 с.88-89. (дата звернення: 16.01.2018).

141. Швець Т. А. Критерії та показники формування професійної майстерності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. Херсон, 2017. Вип. 75, Ч. 3. С. 93-97.

142. Шевирьова І. Г. Проблема формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки: матеріали XXXIV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії»: збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2017. С. 58–61.

143. Шубенко Н. О. Формування медіакультури майбутнього вчителя музики засобами аудіовізуальних мистецтв: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти. Київ, 2010. 21 с.

144. Якушина Е. В. Медиаобразовательные умения работы с информацией. URL: http://vio.uchim.info/Vio_103/cd_site/articles/art_3_7.htm (дата звернення: 27.11.2017).

145. Waacke D. *Medienpaedagogik*. Tuebingen: Niemeyer, 1997. 105 s.

146. Baran S. J. *Introduction to Mass Communication*. Boston-New York: McGraw Hill, 2002. 535 p.

147. Buckingham D. and Domaille K. *Where Are We Going and How Can We Get There? General Findings from the UNESCO Youth Media Education*

- Survey 2001. In: Feilitzen, C. von, Carlsson, U. (Eds.). *Promote or Protect? Perspectives on Media Literacy and Media Regulation*. Goteborg: The International Clearinghouse on Children, Youth and Media, Nordicom, 2003. P. 43
148. Considine D. Media Literacy Across the Curriculum. In: *Thinking Critically about Media*. Alexandria: Cable in the Classroom, 2003. P. 28.
149. Kubey R. Media Literacy in the Information Age. *New Brunswick (U.S.A.) and London (U.K.)*, 1997. 484 p.
150. Masterman L., Mariet F. Media Education in 1990s' Europe. Strasbourg: Council of Europe, 1994. P. 6–59.
151. Masterman L. Teaching the Media. London: Comedia Publishing Group, 1985. P. 30.
152. Masterman L. A Rational for Media Education. In: Kubey, R. (Ed.) *Media Literacy in the Information Age*. New Brunswick (U.S.A.) and London (UK): Transaction Publishers, 1997. P. 15-68.
153. McLuhan M., Hutchon K., McLuhan E. *City as Classroom: Understanding Language and Media*. Ontario: Irwin Publishing, 1977.
154. Media Education. Paris: UNESCO, 1984. 211 p.
155. Pluhina A. Peculiarities of media applying in teaching primary school pupils. *Матеріали VI науково-педагогічних читань молодих учених, магістрантів, студентів іноземними мовами «The 21st Century Challenges in Education and Science»* / за заг. ред. Лавриченко Н. М.: Випуск 6. Суми: Вінніченко М. Д. 2018. С. 56–58.
156. Potter W. J. *Media Literacy*. Thousand Oaks – London : Sage Publication, 2001. 423 p.
157. Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization UNESCO. *Education for the Media and the Digital Age*. Vienna: UNESCO, 1999. P. 273-274. Regim of access: <http://edu.of.ru/medialibrary/> (дата звернення: 30.08.2018).
158. Semali L. M. *Literacy in Multimedia America*. New York – London: Falmer Press, 2000. P. 70.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ

У другому розділі виявлено, теоретично обґрунтовано педагогічні умови, розроблено модель, зміст та методика формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

2.1. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності

Важливим компонентом забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності є визначення й дотримання педагогічних умов, що сприяють підвищенню рівнів сформованості досліджуваної якості. У цьому підрозділі окреслимо педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Одним з основних завдань вищої освіти є створення умов для розвитку компетентних медіаосвічених учителів, здатних реалізувати свої медіазнання та вміння на практиці [30].

Цілі, що ставлять перед собою майбутні вчителі початкових класів у процесі освітньої діяльності у ЗВО, одним з основних компонентів такої діяльності. Інший, не менш важливий компонент зазначеної діяльності – умови досягнення поставлених цілей, що визначають способи діяльності. Отже, аналіз того, яким шляхом та за яких умов досягається поставлена мета, є необхідним для розуміння специфіки та якісної реалізації педагогічних завдань професійної підготовки.

Процес формування вмінь вирішувати професійні педагогічні завдання у майбутніх учителів початкової школи ми розглядали як багатофункціональну

систему педагогічної освіти, що відповідно до класичної системи навчання має мету, зміст, форми, методи та засоби [23]. Будь-яка система успішно функціонує та розвивається за дотримання певних педагогічних умов. У педагогічних дослідженнях є різні тлумачення поняття «умова», вважаємо за доцільне уточнити його зміст.

За словником С. Ожегова, під «умовою» розуміється «вимога, що висувається однією зі сторін; усний або письмовий договір про що-небудь; правила, встановлені в будь-якій сфері життя, діяльності; обставини, за яких відбувається що-небудь» [55, с. 776].

Є й інші трактування поняття «умова»:

– «обстановка, де здійснюється що-небудь; обставини, за яких відбувається що-небудь; обов'язкові обставини, передумови, що визначають, зумовлюють існування чого-небудь» [25, с. 870-871];

– «необхідна обставина, що робить можливим здійснення, створення утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [73].

Поняття «умова» в енциклопедичному словнику розглядається як «сукупність чинників, що впливають на кого-небудь, що-небудь; що створюють середовище, в якому відбувається щось. Умова характеризує постійні чинники суспільного, побутового та іншого оточення» [74, с. 625].

У філософському словнику «умова» трактується як «те, від чого залежить щось інше (зумовлене), що вможливає наявність речі, стану, процесу, на відміну від причини, що з необхідністю, неминучістю породжує що-небудь (дія, результат дії), і від підстави, що є логічною умовою наслідку» [88, с. 286]. Отже, з позиції філософії, «умова» – це фактори, завдяки яким явище або процес виникає й існує.

Термін «педагогічний» указує на те, що означені обставини пов'язані з організацією освітнього процесу, із зовнішнім середовищем, де відбувається пізнавальна й навчальна діяльність майбутніх учителів початкової школи, спрямована на формування в них певних знань, умінь та навичок.

Проведені нами розвідки дали можливість з'ясувати, що дослідження феномену «педагогічні умови» було предметом уваги в роботах багатьох науковців: О. Федорова [80], В. Манько [48], А. Алексюка [1], К. Біктагірова [6], А. Аюрзанайна [2], П. Підкасистого [58], А. Зубка [31], К. Касярум [35], Б. Чижевського [92].

Зокрема, О. Федоров [80] під педагогічними умовами розуміє сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм та матеріальних можливостей його здійснення, що забезпечують успішне вирішення поставленого завдання.

Учений К. Біктагіров [99] поняття «педагогічні умови» розглядає як обставини, за яких компоненти навчального процесу (зміст, викладання й учіння) подаються в найкращому взаємозв'язку та створюють атмосферу плідної співпраці між педагогом і вихованцями.

Дослідник В. Манько [48] визначає педагогічні умови як взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, що забезпечують високу результативність навчального процесу і відповідають психолого-педагогічним критеріям оптимальності.

Достатньо ґрунтовне визначення цього поняття пропонує К. Касярум, трактуючи педагогічні умови як взаємопов'язану сукупність обставин, засобів і заходів у педагогічному процесі, що сприяє ефективній професійній підготовці майбутніх фахівців [35]. Автором запропоновано організацію педагогічних умов за допомогою п'яти підгруп – психологічні, дидактичні, методичні, комунікативні, організаційні, які можна згрупувати в суб'єктивні внутрішньоособистісні та об'єктивні зовнішні.

Ці групи умов є нерозривними у своїй значущості. Водночас вихідна значущість єдності всієї сукупності умов не заперечує їх самостійного значення. Найбільш важливою для формування вміння вирішувати педагогічні задачі є група зовнішніх умов. Вони становлять сукупність

заходів для підтримки й розвитку мотивації, активності та особистісних здібностей студентів.

Погоджуємося з твердженням К. Касярум [35], що саме зовнішні умови можна назвати суто педагогічними, оскільки вони створюються викладачем-організатором зовнішнього середовища професійної підготовки, що впливає на формування професійних умінь майбутніх фахівців. Можна дійти висновку, що з позиції педагогіки умови найчастіше тлумачать як фактори, обставини, сукупність заходів, від яких залежить якість та ефективність навчально-виховного процесу.

Єдність зовнішніх педагогічних умов і внутрішніх факторів є чинниками розвитку особистості в будь-якому навчально-виховному процесі, їх урахування обов'язкове під час створення відповідного освітнього середовища на всіх етапах навчання, розвитку і виховання людини.

Дослідники професійного навчання майбутніх учителів у ЗВО застосовують поняття «педагогічні умови» та розкривають їх сутність у різних контекстах щодо підготовки фахівців різного профілю [47]. Зокрема, К. Костюченко [41] наголошує, що педагогічні умови – це сукупність об'єктивних можливостей, обставин і заходів педагогічного процесу, що є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання й використання елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчально-виховного процесу для досягнення поставлених цілей.

Поняття «педагогічні умови» охоплює компоненти, пов'язані з організацією освітнього процесу, складовими якого є цілі навчання, методи, форми і засоби, а також взаємозалежна навчальна діяльність викладача та студентів. Вони повинні віддзеркалювати структуру формування в майбутніх учителів умінь вирішувати педагогічні задачі [45].

Виходячи з вищезазначеного, визначаємо поняття «педагогічні умови» як особливості організації освітнього процесу, що детермінують результати виховання, навчання та розвитку людини і об'єктивно забезпечують можливість їх досягнення.

На думку Н. Дяченко [23], причини помилок у професійній підготовці майбутніх учителів частіше за все не в обсязі й не завжди в якості навчання, а у відсутності інтегративності навчальних предметів, у формах організації аудиторної та позааудиторної діяльності, недостатній теоретичній обґрунтованості програми практичної підготовки, у порушенні єдності системного та особистісно орієнтованого підходів до організації навчально-виховного процесу. Їх усунення, за Н. Дяченко [23], передбачає дотримання двох головних умов.

По-перше, в змісті практико-орієнтованої діяльності майбутніх учителів повинні бути відображені перспективні цілі педагогічної освіти, що полягають у неперервному професійному розвитку. В останні роки в умовах цифровізації освіти вимогою часу стає підсилення технічної складової навчального середовища ЗВО (з метою підтримки аудиторних занять та позааудиторної діяльності викладачів та студентів) – ІТ-складової. Це передбачає наявність персональних комп'ютерів, локальної мережі та інтернету.

По-друге, важливою вбачається можливість відбору інноваційних педагогічних засобів, форм і методів, застосування яких спрямовується на формування мотивації діяльності майбутніх учителів початкової школи, самостійне цілепокладання й спільне з викладачем ефективне вирішення педагогічних задач. Адже важливим є виявлення залежності формування вмінь майбутніх учителів вирішувати ці задачі, розкриття їх особистісного потенціалу під час педагогічної діяльності за умови актуалізації інноваційних складників навчально-виховного процесу [23].

Н. Леготіна [43] виокремлює такі педагогічні умови підготовки студентів університету до реалізації медіаосвіти в загальноосвітніх закладах:

- актуалізацію потреби студентів у реалізації медіаосвіти в загальноосвітніх закладах;
- визначення обсягу знань, необхідних для реалізації медіаосвіти;
- розроблення та апробація комплексу творчих завдань із медіаосвіти.

Умови, необхідні для успішної реалізації освітніх програм підготовки майбутніх учителів у педагогічному університеті, визначив Р. Гуревич [2]. До них науковець пропонує віднести: високий рівень професійної компетентності викладача вищої школи, орієнтованого на різноманітні формати й контексти; сприяння побудові індивідуальної навчальної траєкторії, де значне місце посідає дослідницька практика, що дає можливість студенту залучатися до вирішення актуальних проблем освіти; наявність розробленої системи моніторингу освітнього процесу, орієнтованої на фіксування змін в індивідуальному становленні професіонала; науковий та науково-методичний супровід навчального процесу (насамперед шляхом створення науково-методичної й інформаційної бази даних); активізацію використання різноманітних ресурсів професійно-освітнього середовища університету.

Сьогодні, за І. Жилавською [28, с. 9], виникає проблема медіаосвіти молодіжної аудиторії, її самоідентифікації та самовиявлення. Цей процес може відбуватися в умовах взаємного підвищення медіакомпетентності споживачів і виробників інформаційного продукту, коли змінюється насамперед сама аудиторія, а потім, природно й еволюційно, змінюються й ЗМІ. З'являються нові питання, зокрема, які медіаосвітні стратегії, моделі, методи і технології можуть найефективніше підготувати нове покоління до життя в сучасних інформаційних умовах та наскільки вони ефективні в розкритті особистості молодого людини [27, с. 21].

Практичний підхід у медіаосвіті, на думку І. Фатєєвої [78, с. 34], повинен спиратися на «теорію медіадіяльності», згідно з якою медіаосвіта як форма організації навчального процесу логічно має будуватися на послідовному створенні педагогами сприятливих умов для засвоєння аудиторією таких форм діяльності:

- адекватне сприйняття медіатекстів як продуктів людської діяльності, розуміння механізмів їх виникнення та тиражування, їх критичне оцінювання й кваліфіковане судження про них;

- спостереження за характером функціонування в суспільстві засобів масової інформації та комунікації (як системи, так і її окремих підприємств), орієнтування в них із метою їх усвідомленого вибору й споживання;
- участь у діалозі з масмедіа на основі використання сучасних технічних засобів;
- засвоєння процесу створення медіатекстів на основі участі в медіаосвітніх проєктах різного ступеня масштабності.

О. Дем'янчук і П. Саварін [20] наголошують, що успішність розвитку медіакомпетентності майбутніх учителів початкових класів забезпечується реалізацією таких педагогічних умов:

- потреба студентів у медіаосвіті в загальноосвітніх закладах актуалізується;
- визначення обсягу знань, необхідних для реалізації медіаосвіти в загальноосвітніх навчальних закладах;
- удосконалення моделей, програм, методів та форм проведення занять зі студентами за допомогою медіатехнологій.

На думку Н. Коновалова [38, с. 8-9], успішність розвитку медіакультури студентів ЗВО можна забезпечити такими педагогічними умовами: суб'єктна позиція студента цілеспрямовано розвивається в процесі медіаосвіти; технології розвитку медіакультури ґрунтуються на особистісно-діяльнісному підході; процес розвитку медіакультури повинен здійснюватися ступенево – від загального до професійного; застосовується технологія розвитку медіакультури, що є процесом діалогової взаємодії студентів і викладача.

Ураховуючи обґрунтування сутності педагогічних умову роботах учених, у контексті нашого дослідження тлумачимо їх як *«необхідні обставини, що забезпечують покращення підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності»*, тобто вважаємо, що підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності буде більш продуктивною, якщо врахувати педагогічні

умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Аналіз поглядів науковців щодо педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів засвідчує їх неоднозначність, у зв'язку з чим виникає потреба пошуку оптимального шляху формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

У процесі дослідження було використано метод експертного оцінювання із визначенням вагомих коефіцієнтів педагогічних умов, забезпечення яких сприяє формуванню медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Із цією метою ми сформували експертну групу, до якої ввійшли 15 фахівців різних закладів вищої педагогічної освіти.

У ході опитування експертам було запропоновано проранжувати визначені педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності (див. додаток Д):

- удосконалення змісту практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи;
- формування у майбутніх учителів початкової школи позитивної мотивації до застосування медіа в освітньому процесі;
- встановлення взаємозв'язку теоретичних уявлень щодо застосування медіаосвітніх технологій із набутими практичними вміннями та навичками;
- створення емоційно-комфортного медіа середовища у закладах вищої освіти;
- удосконалення змісту та методики фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи медіа освітніми знаннями й уміннями;
- створення суб'єкт-суб'єктних відносин викладачів і студентів із застосуванням медіаосвітніх технологій з метою формування медіакомпетентності;
- розроблення та впровадження методики забезпечення інтеграції медіаосвітніх засобів у професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи;

- залучення майбутніх учителів початкової школи до цілеспрямованої, творчої медійної діяльності та створення власного медіапродукту;
- активно-діяльнісна організація освітнього процесу, спрямованого на формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи;
- упровадження медіаосвітніх технологій у практичну підготовку майбутніх учителів початкової школи.

У процесі проведення експертного опитування було виявлено послідовне розміщення педагогічних умов. На основі вищезазначеного ми окреслили педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Перша умова – *формування в майбутніх учителів початкової школи позитивної мотивації до застосування медіа в освітньому процесі*. Забезпечення цієї педагогічної умови переважно спрямовуватиметься на формування мотиваційного компонента досліджуваної компетентності.

Медіаосвіта має величезний інформаційний, дидактичний та мотиваційний потенціал. Використання медіаосвітніх технологій у навчанні має велике значення завдяки новим можливостям. Упровадження нових медіазасобів розширює доступ до освіти, формує систему відкритої освіти, змінює уявлення про кваліфікаційні характеристики, яким повинен відповідати сучасний фахівець. Ця умова реалізується на етапі формування мотивації ведення роботи щодо реалізації медіаосвіти в закладах вищої освіти. Відбувається усвідомлення студентами ролі медіазасобів у сучасному суспільстві й процесі соціалізації. Необхідно домогтися позитивного емоційного ставлення до опанування медіа; інтересу до роботи із засобами масової комунікації; постійного й стійкого прагнення застосовувати медіа; розуміння сутності медіаосвіти.

У майбутніх фахівців має сформуватися бажання бути компетентними в сучасному інформаційному просторі, уміти вирішувати професійні завдання засобами медіа, самостійно інтерпретувати інформацію, знаходити актуальні

факти, новини, прагнення майбутніх учителів стати медіакомпетентними у сфері медіа.

У сучасній науковій літературі *мотивацію* визначають як сукупність мотивів, що допомагають досягненню певної мети, вона інтегрує особистісні якості з вимогами професійної діяльності [89]. В основі мотивації лежать мотиви, вони є сенсом діяльності, спонукають до певної відповідної дії. Варто зазначити, що в основі мотиву лежить інтерес, що є стрижнем у фаховій підготовці. Погоджуємося з Т. Гончаровою [16], що процес мотивації поєднує мотиви й інтерес, без зацікавленості унеможливується досягнення будь-якої мети. Важливо, щоб у процесі професійної підготовки майбутніх учителів сформувалася позитивна мотивація, що спрямовуватиме їхню увагу на важливі та актуальні події, що відбуваються в сучасному медіапросторі, брати участь у обговоренні актуальних питань, перебувати в постійному пошуку корисної інформації. Відтак, позитивна мотивація націлює майбутніх учителів початкової школи бути сучасними та компетентними у сфері медіа [95, с. 132].

Як допоміжні засоби навчання, медіа за відповідної організації освітнього процесу допомагають вирішити питання як групового, так і індивідуального навчання, забезпечують активність і самостійну роботу учнів, посилюють наочність та покращують зворотний зв'язок у навчанні. А. Маркова [49] наголошує, що використання медіа в освіті дає можливість стимулювати три види внутрішньої мотивації:

- *широкий пізнавальний мотив засвоєння і пошуку нових знань* – підтримується цікавими фактами, новизною матеріалу;

- *навчально-пізнавальний мотив* – спонукає оволодівати новими способами засвоєння знань, підтримується наданням можливості діяти в навчанні різними способами;

- *мотив самоосвіти* – підтримується зв'язками навчального змісту з досвідом, особистісними очікуваннями, прийомами самооцінювання, навичками самоорганізації.

Цікавість нинішнього покоління студентів до всього, що пов'язано з технічним прогресом, величезна. Наразі викладачам варто спрямувати цю зацікавленість у правильне русло та впроваджувати в освітній процес медіатехнології.

Другою умовою нами визначено *створення емоційно-комфортного медіасередовища у закладах вищої освіти*.

Ця умова дає змогу майбутнім учителям зорієнтуватися у вимогах, що висуває сучасний медіаосвітній простір, опанувати необхідні знання та сформувати уміння. Аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що медіасередовище – це *освітнє середовище*, що вміщує різні медіазасоби: друковану продукцію (книги, газети тощо), інтернет, аудіо, відеотехніку, мобільні телефони тощо [53]; соціально організоване освітнє середовище зі всіма необхідними умовами (наявність медіазасобів, організація роботи щодо їх застосування) для оволодіння медіатехнологіями [11].

Конвергенція медіапростору й освітнього середовища вишу може відбуватися за кількома напрямками: *технологічним* – створення потужних телекомунікаційних систем, технологій супутникового мовлення, освітніх соціальних мереж, глобальних технологій мобільного зв'язку тощо; *змістовим* – використання контенту ЗМІ в освітньому процесі, формування вишами запиту на інтелектуальний контент, створення інтегрованих інформаційних продуктів у вигляді міжвузівських газет, журналів, альманахів, просвітницьких телерадіопрограм, цифрового освітнього телебачення, міжуніверситетських інформаційних агентств тощо [27, с. 169].

Одним із найважливіших компонентів медіаосвітнього середовища вишу є наявність медіаосвітніх програм, інтегрованих у навчальні плани різних факультетів, у варіативну частину або як курси додаткової освіти. Надзвичайно важливим фактором формування медіаосвітнього середовища ЗВО є сіпльні для всього колективу студентів і викладачів медіапроекти у формі фестивалів, оглядів, конкурсів, виставок тощо.

Медіаосвіта дає можливість особистості використовувати необхідну інформацію, аналізувати її, ідентифікувати економічні, політичні, соціальні та/або культурні інтереси, пов'язані з нею. Вона навчає індивідів інтерпретувати й створювати повідомлення, вибирати найбільш вдалі для комунікації медіа. Медіаосвіта дає можливість людині реалізувати її право на свободу самовираження та інформацію, що не тільки сприяє особистісному розвитку, а й збільшує соціальну участь й інтерактивність. У цьому сенсі медіаосвіта готує молодь до демократичного громадянства й політичного розуміння. Необхідно розвивати медіаосвіту як частину концепції навчання протягом усього життя людини [80, с. 5].

У процесі розроблення методики формування медіакомпетентності ми передбачали ознайомлення майбутніх учителів початкової школи з можливістю маніпулювання в засобах медіа. Проблема захисту людської свідомості від маніпулювання ЗМІ постійно загострюється. Медіаосвіта, інтегрована навчальними дисциплінами, покликана виконувати унікальну функцію підготовки майбутніх учителів до життя в інформаційному просторі. У цих умовах сам факт ігнорування медіаосвітньої підготовки дітей у стінах школи можна розглядати як антигуманний.

Для нашого дослідження актуальним є питання щодо застосування в освітньому процесі медіазасобів. Не викликає сумнівів, що їх запровадження сприяє покращенню якості освіти. Оволодівши необхідними знаннями, уміннями та навичками, учителі зможуть застосовувати їх для вдосконалення методів та прийомів роботи засобами мультимедіа та інтернету у початковій школі [93, с. 418]. Ми практикували системне введення медіазасобів у освітній процес на різних етапах підготовки майбутніх учителів із використанням міжпредметних зв'язків. Продуктивним виявилось поступове інформаційне й практичне занурення в різні види медіа технологій – від позиції спостерігача до практичної й творчої діяльності.

Під час навчальних занять розширювалися можливості застосування медіазасобів (використання блогів, персональних сайтів, електронних

презентацій, хмарних технологій навчання (онлайн сервіси для навчання, тестування), медіатека, системи дистанційного навчання, участь у відеоконференціях). Застосування цих технологій дає можливість виконувати багато видів навчальної роботи, контролювати їх виконання та оцінювати онлайн. Таким чином, медіа виступають у ролі засобів, що можуть бути реалізовані в різних напрямках: індивідуалізація навчання, оцінювання, творча діяльність, заохочення до майбутньої професійної діяльності. Таким чином, інтеграція навчальних дисциплін із медіазасобами і є результатом організації відповідного медійного середовища [95].

Варто зазначити, що медійне середовище – це не лише інтеграція медіазасобів із навчальними дисциплінами, а також створення у ЗВО таких умов, що дозволяли б майбутнім учителям користуватися зазначеними засобами, комп'ютерними технологіями, навчатися, перебуваючи навіть за межами навчального закладу.

Третя умова – *удосконалення змісту та методики фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи медіа освітніми знаннями й уміннями*. Реалізацію цієї педагогічної умови спрямовано на формування когнітивного та діяльнісного компонентів.

Процес формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи має професійне спрямування, орієнтує студентів на ґрунтовне засвоєння теоретичного матеріалу, а також на використання отриманих знань у практичній діяльності, формування професійної рефлексії.

Однією з найактуальніших проблем освіти в Україні є вдосконалення змісту навчання і виховання студентів закладів вищої освіти. Виникає нагальна потреба введення до навчальних планів підготовки вчителів дисциплін, що створюють можливості реалізації компетентнісного, комунікативного, творчого підходів у контексті зазначеної проблематики, що трансформуються в проблеми усвідомлення природи суб'єкта навчання та спілкування, розвитку його як творчої особистості.

Ця педагогічна умова успішного формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи реалізується на етапі теоретичної підготовки, коли студенти засвоюють теоретичні знання, необхідні для цілісного аналізу медіатексту. Вони вивчають зміст поняття «медіаосвіта», способи передавання інформації, здобувають знання про засоби масової комунікації та закономірності їх функціонування; розглядають окремі медіаосвітні засоби та їх особливості (преса, фотографія, радіо і звукозапис, кіно, телебачення, інтернет), а також питання соціального функціонування медіаосвітніх засобів. Крім того, на цьому етапі триває реалізація першої педагогічної умови за допомогою детального вивчення функцій і ролі медіаосвітніх засобів у суспільстві.

Із метою реалізації аналізованої умови та відповідно до вимог сучасних держстандартів ми розробили навчальну програму курсу «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» [65] (див. додаток Е). Навчальна програма має таку структуру: пояснювальна записка, загальні положення, розподіл часу для опанування навчального матеріалу за розділами та видами занять, орієнтовні теми лекцій, орієнтовні теми практичних занять, зміст курсу, інформаційний обсяг навчальної дисципліни, зміст практичної роботи (до модуля 1. Теоретико-методологічні основи медіаосвіти; до модуля 2. Медіаосвіта як складова підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників; до модуля 3. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності), самостійна робота, індивідуальна робота, діагностичний апарат сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи, рекомендована література, орієнтовна тематика рефератів до практичної, самостійної та індивідуальної роботи.

Актуальність розроблення навчальної програми визначається нагальною необхідністю створення теоретично і методично обґрунтованої системи освіти з використанням медіазасобів, що сприяє не тільки формуванню

медіакомпетентності та індивідуального, творчого мислення студентської молоді, а й готує її до проведення медіаосвітніх факультативів та гуртків, кіно-, відеоклубів у школах, коледжах, ліцеях, закладах вищої освіти. Важливим також є опанування студентами історії медіаосвіти, що надалі стане основою для формування в них історично, теоретично й методично обґрунтованого уявлення про медіаосвіту як ефективний засіб розвитку творчої, самостійної особистості, що вміє критично мислити, в умовах інтенсивного збільшення інформаційного потоку.

Запровадження в закладах вищої освіти навчальної дисципліни «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» забезпечить реалізацію навчально-виховної мети зазначеного курсу. Мета полягає в підготовці студентської молоді до життя в сучасних інформаційних умовах тотального впливу аудіовізуальних засобів, розвитку навичок із розуміння та усвідомлення наслідків впливу різних видів медіа на психіку особистості та суспільства в цілому; набутті майбутніми вчителями початкової школи медіакомпетентності, зокрема, знань про теоретичні основи, методичні механізми й технології формування, розвитку та корекції зазначеної здатності майбутніх учителів початкової школи, що забезпечує формування в учнів медіакомпетентності; ознайомлення з основними поняттями та сучасними засобами масової комунікації.

Основні завдання навчального курсу: сприяння опануванню майбутніми фахівцями компетентностей, необхідних для формування медіакомпетентності; оволодіння знаннями, уміннями та навичками вирішувати професійні завдання з урахуванням сучасних вимог до майбутніх учителів початкової школи; формування мотивації до постійного самовдосконалення й саморозвитку професіонала, здатного грамотно будувати навчальну діяльність; вироблення навичок розпізнавання маніпулятивної медіаінформації; формування практичних навичок використання загальноосвітніх медіапродуктів у професійній діяльності

педагогічних і науково-педагогічних працівників, формування в учнівської та студентської молоді полікультурної карти світу; визначення сутності медіакомпетентності; висвітлення дидактичних, психолого-педагогічних і методичних аспектів застосування медіа в освітньому процесі; вивчення впливу різних медіазасобів на навчання й виховання молоді, можливих наслідків їх негативного впливу.

Зміст навчальної дисципліни ґрунтується на загальнодидактичних і специфічних принципах: доступності, наочності, активності, проблемності, комунікативності, асоціативності, сенсорності, експресивності, емоційної насиченості навчально-виховного процесу, спонукання до творчої діяльності. Практична підготовка майбутніх учителів початкової школи визначається сукупністю засвоєних теоретичних знань і сформованих практичних умінь або здатностей [65].

У результаті опанування пропонованого курсу студенти повинні опанувати поняттєво-термінологічний апарат курсу, зокрема, вільно володіти термінологією медіаосвітньої діяльності [66], знання основ теорії комунікації й медіа, оволодіти методикою використання основних технологій реалізації діяльнісного підходу в початковій школі; уміти усвідомлено застосовувати набуті знання на практиці, володіти медіатехнікою, створювати власні медіатексти, самостійно виконувати творчі завдання, обґрунтовувати власні судження тощо.

Четверта умова – *залучення майбутніх учителів початкової школи до цілеспрямованої, творчої медійної діяльності та створення власного медіапродукту з метою формування в учнів медіакомпетентності*. Зазначена умова забезпечує формування практичних навичок самостійної діяльності в системі «майбутній фахівець – медіа». Її реалізація пов'язана з діяльністю, що є узагальненою формою засвоєння будь-яких знань, які стають критеріальною ланкою для усвідомлення значущості обраного фаху. Практична медіадіяльність була спрямована на формування в майбутніх учителів початкової школи необхідного комплексу особистісних якостей, що

дають можливість уміло реалізувати на практиці набуті здатності у сфері медіатехнологій. Залучення майбутніх учителів до медійної діяльності за допомогою правильного відбору традиційних та інноваційних методів, форм і прийомів стимулювало активність стосовно оволодіння структурними компонентами педагогічної діяльності загалом та формування медіакомпетентності зокрема. Результатом медіадіяльності є створення власного медіапродукту, зокрема мультимедійних текстів, електронних книг, презентацій, енциклопедій, баз даних тощо. Вважаємо за доцільне наголосити, що формування практичних навичок застосування медіазасобів майбутніми вчителями в професійній діяльності сприяло формуванню медіакомпетентності [95].

Успішне формування здатності до впровадження медіаосвіти реалізовувалося в процесі виконання завдань, пов'язаних з аналізом різних медіатекстів. Далі майбутні вчителі виконували творчі завдання, спрямовані на створення власних медіатекстів, що вони зможуть застосовувати в подальшій роботі з учнями [43, с. 59-60].

Важливу роль у формуванні вмінь сприйняття й подальшої інтерпретації медіатекстів відіграють творчі завдання, спрямовані на зміну різних компонентів творів. Студенти вигадують, а потім обговорюють різні варіанти назв медіатекстів, переконуючись, як істотно змінюється сприйняття однієї історії. Змінюючи у своїх роботах час і місце дії, жанр, композицію медіатексту, майбутні вчителі можуть продемонструвати свої творчі здібності, фантазію, уяву.

Мета творчого завдання, розрахованого на розкриття сутності механізму чергування епізодів, що викликають позитивні й негативні емоції, переконати аудиторію, що емоційний вплив є закономірним і природним для *медіатексту*, як і для твору мистецтва, що використовує психофізіологічний рівень впливу на аудиторію, заснований на зверненні до почуттів людини. Будь-яке мистецтво впливає на читача, глядача, слухача не тільки інтелектуально, а й емоційно.

Важливо, щоб майбутні вчителі зрозуміли, що так зване «сильне враження», яке вони отримують, наприклад, від творів масової (популярної) культури, залежить зовсім не від високих художніх якостей, а й від умілого впливу на чуттєву сферу людини.

Таким чином, у ході підготовки майбутніх учителів початкової школи визначено й упроваджено такі педагогічні умови: формування в майбутніх учителів початкової школи позитивної мотивації до застосування медіа в освітньому процесі; створення емоційно-комфортного медіа середовища у закладах вищої освіти; удосконалення змісту та методики фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи медіа освітніми знаннями й уміннями; залучення майбутніх учителів початкової школи до цілеспрямованої, творчої медійної діяльності та створення власного медіапродукту з метою формування в учнів медіакомпетентності, що сприяли розвитку критичного мислення, вміння аналізу медіатекстів, удосконаленню практичних навичок застосування медіа. Головним завданням викладачів ЗВО є організація освітнього процесу таким чином, щоб підготувати висококваліфікованих фахівців, які досконало володіють засобами медіа, творчо мислять, тобто є медіакомпетентними. Урахування об'єктивних та суб'єктивних факторів дає змогу визначити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності. Зауважимо, що описані у підрозділі педагогічні умови ми розглядаємо не розрізнено в контексті формування окремого складника досліджуваної якості, а комплексно.

Подальші наукові розвідки пов'язуємо з розробленням структурно-функціональної моделі реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності, опис якої подано в наступному підрозділі.

2.2. Структурно-функціональна модель реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності

Напрацювання та реалізація основних положень нашого дослідження спрямовані на якісне доповнення існуючої системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, а також на подальший розвиток її теоретичних і методичних основ в умовах інтеграції вищої освіти України в світовий та європейський освітній простори.

Результати констатувального етапу дослідження підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності зумовили необхідність розроблення моделі підготовки студентів – майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності у професійній діяльності. Метою даного підрозділу є створення структурно-функціональної моделі реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Метод моделювання широко використовується в педагогічних дослідженнях для вирішення таких завдань, як управління освітнім процесом, поліпшення організації підготовки майбутніх учителів, планування навчального процесу, оптимізація структури матеріалу тощо.

Моделювання дає можливість за результатами дослідів, розрахунків, вимірювань, спостережень, логічного аналізу моделей вивчати явища й процеси, що відбуваються в реальних об'єктах; на основі вивчення різних сторін оригіналу створювати узагальнювальну, абстрактну, ідеальну модель об'єкта; застосовувати модель як замітник об'єкта, імітувати структуру та функціонування тих чи інших його аспектів, аргументувати висновки; виконувати роль оператора, який об'єднує апарат вираження моделі й завдання дослідження [3, с. 73].

Ураховуючи вищезазначене, можемо дійти висновку, що моделювання – невід'ємна складова багатьох наукових досліджень. Погоджуємося з думкою

Є. Лодатка [46], що дослідження педагогічних явищ відбувається не безпосередньо, а через моделювання і в процесі моделювання, що дає можливість виокремити із сукупності характеристик педагогічного явища окремі характеристики й досліджувати їх із застосуванням різноманітних методик.

Основною ідеєю моделювання процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності є розроблення такої моделі, що дала можливість підвищити ефективність освітнього процесу, зробити його відповідним вимогам сучасного суспільства.

Теоретичне дослідження зазначеної проблеми дає можливість відмітити, що моделювання процесу підготовки полягає у створенні уявних ситуацій, які потребують професійного реагування й вирішення певних педагогічних завдань.

На думку Р. Гришкової [17], моделювання – найважливіший етап розвитку будь-якої теорії. Ключовим поняттям педагогічного моделювання є «модель». Варто зазначити, що в словниках та енциклопедіях модель тлумачать як уявну чи матеріальну характеристику об'єкта, яка відображає або відтворює об'єкт і яка здатна його заміщати так, що її опанування дає нам нову інформацію про досліджуваний об'єкт [87]; систему, дослідження якої є засобом одержання інформації про іншу систему [15, с. 290]; уявна або матеріально реалізована система, яка відображає або відтворює об'єкт дослідження (природний або соціальний) і здатна змінювати його так, що її опанування дає нову інформацію стосовно цього об'єкта [24, с. 648].

Модель – це не лише формулювання знань, що вже є у людини, а й невідомих фактів, які ще потрібно перетворити в знання. Тому одним із завдань педагогічної науки є вивчення моделей, здобуття з їх допомогою інформації та потенційних знань, що в них закладено [17].

Науковці К. Щербакова та Л. Макаренко модель освіти розглядають як «образ, схему, опис системи освітніх об'єктів, які між собою взаємодіють на підставі норм, правил, розроблених суспільством на відповідному етапі свого

історичного розвитку» [97]. І. Зязюн [32] вважає, що модель – це штучно створений зразок у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм чи формул, який, будучи подібним досліджуваному об'єкту (чи явищу), відображає й відтворює в більш простому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки й відношення між елементами цього об'єкта.

Поняття «модель» тісно пов'язане з дефініцією «моделювання». О. Савченко трактує моделювання як «метод дослідження об'єктів на їх моделях-аналогах; побудова й вивчення моделей реально існуючих предметів та явищ і тих, що спеціально сконструйовані; у навчанні моделі розуміють як зміст, що треба засвоїти» [71, с. 358].

Вважаємо слушною думку Л. Бірюк, яка наголошує, що «об'єктами дидактичного моделювання виступають природні і штучні системи, а суб'єктом – власне, сама людська свідомість. Модель освітнього процесу – це еталонне уявлення про навчання студентів, його конструювання в умовах конкретних освітньо-виховних закладів. Вона визначає цілі, основи організації й проведення навчального процесу» [7]. Тому *модель* ми розуміємо як спеціально створений і теоретично обґрунтований аналог педагогічного процесу, умовну структуру чи зразок, за яким побудовано певний об'єкт, що відтворює суттєві властивості процесу чи явища, що вивчаються.

Загальними принципами побудови моделей та послідовність операцій щодо їх розроблення є: визначення мети та конкретних завдань моделювання; аналіз і синтез інформації, що належить до сформульованих завдань; виокремлення основних факторів, які впливають на зміну тенденцій та закономірностей досліджуваного об'єкта чи явища [70].

С. Мартиненко [50, с. 118] сформулювала вимоги, що потрібно враховувати під час розроблення теоретичних основ підготовки майбутніх учителів початкової школи до діагностичної діяльності: модель має відображати цілісність процесу та взаємозв'язок основних функцій діагностичної діяльності; відповідати реальним властивостям структурних

елементів модельованої системи; повинна мати відтворювальний характер, за якого стає можливою її експериментальна перевірка.

Як стверджує В. Биков [5], у педагогічних дослідженнях моделі можуть виконувати пояснювальну, ілюстративну чи передбачувану функції. Вони допоможуть проілюструвати функціонування певної системи, визначити особливості її існування, передбачити результат та порівняти його з попереднім. Це дає можливість вносити необхідні корективи в поведінку системи й оптимізувати її розвиток.

За В. Штоффом [96], технологія формування моделі включає ряд етапів:

- створення певної ситуації, системи чи процесу та основні шляхи її реалізації;
- подальше розроблення побудованої моделі й доведення її до рівня практичного використання;
- деталізація розробленого проєкту, що наближає його до використання в конкретних умовах реальними учасниками навчального процесу.

Дослідниця О. Дубасенюк [21] запропонувала концептуальну модель підготовки майбутніх фахівців, що складається з чотирьох елементів: *структурний* (мета, завдання, суб'єкт, предмет, засоби педагогічної діяльності); *процесуальний* (охоплює етапи педагогічної діяльності; проєктувально-цільовий, організаційний, стимулювально-спонукальний, контроль-но-оцінний); *аксіологічний* (уключає сукупність інтегральних якостей майбутнього педагога; професіоналізм особистості й професіоналізм діяльності; професійно-педагогічна спрямованість, особистісні властивості); *технологічний* (передбачає запровадження системного підходу в педагогічний процес підготовки – від постановки мети, розробки засобів до оцінювання результатів).

Медіапедагоги також активно розробляють і впроваджують в освітній процес моделі медіаосвіти. Більшість моделей зорієнтовані на формування медіакультури, медіакомпетентності; отримання професійних знань та вмінь;

розвиток психологічних, професійних і творчих якостей особистості. Так, І. Жилавською [26] розроблена інтерактивна (журналістська) модель; Ю. Казаковим [34] – модель застосування медіаосвіти в підготовці майбутнього вчителя; Ю. Усовим [77] – модель, засновану на синтезі естетичних і соціокультурних підходів; О. Федоровим [81] – модель розвитку медіакомпетентності та критичного мислення тощо.

Учена Н. Духаніна [22] звертає особливу увагу на практико-утилітарну модель із поєднанням освітньо-інформаційної та соціокультурної моделей, оскільки синтез даних моделей набуває особливої ефективності під час вирішення поставлених завдань.

Узагальненням медіаосвітніх моделей займалися науковці О. Федоров та І. Челишева [81], які дійшли висновку, що розроблені моделі медіаосвіти можна узагальнити так:

- *освітньо-інформаційні моделі* (опанування теорії та історії, мови медіакультури тощо), що спираються в основному на культурологічну, естетичну, семіотичну, соціокультурну теорії медіаосвіти;
- *етико-виховні моделі* (розгляд моральних, релігійних, філософських проблем на матеріалі медіа);
- *практико-утилітарні моделі* (практичне вивчення і застосування медіатехніки);
- *естетичні моделі* (орієнтовані насамперед на розвиток художнього смаку й аналіз кращих творів медіакультури);
- *соціокультурні моделі* (сприяють соціокультурному розвитку творчої особистості в плані сприйняття, уяви, зорової пам'яті, інтерпретації, аналізу, самостійного, критичного мислення стосовно медіатекстів будь-яких видів і жанрів тощо).

Науковці наголошують [81], що дані моделі не завжди існують у чистому вигляді, але часто пов'язані між собою. Загальне поширення медіа, поява нових інформаційних технологій, на їх погляд, дає можливість у сучасних умовах успішно застосовувати й розвивати практично багато

існуючих вітчизняних та зарубіжних моделей медіаосвіти, інтегрувати й синтезувати їх.

Прихильники медіаосвіти (Л. Зазнобіна [29], С. Гуділіна [82; 18], К. Тіхомірова [75], С. Bazalgette [99], А. Hart [100] й ін.) виступали / виступають за впровадження медіапедагогічних завдань у теорію й практику опанування основних навчальних дисциплін.

Сучасні медіаосвітні моделі орієнтуються на максимальне використання потенційних можливостей медіаосвіти залежно від поставлених перед ними цілей і завдань; їм притаманні варіативність, можливість цілісного або фрагментарного впровадження в освітній процес [81]. Під час створення моделей, як наголошує О. Федоров [81, 80-81], варто орієнтуватися не тільки на загальнодидактичні принципи навчання (виховання і всебічний розвиток особистості в процесі занять, науковість, доступність, систематичність, зв'язок теорії з практикою, наочність, перехід від навчання до самоосвіти, зв'язок навчання із життям, міцність результатів навчання, позитивний емоційний фон, облік індивідуальних особливостей учнів тощо), а й специфічні, пов'язані з матеріалом медіа.

Виходячи із зазначеного вище, структурно-функціональна модель реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності визначаємо як графічно представлену логічно структуровану єдність складників, спрямованих на формування медіакомпетентності у майбутніх учителів початкової школи.

Виникає потреба створення сучасної структурно-функціональної моделі реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності, адже на сьогодні простежується суперечність між рівнем підготовки та сучасними вимогами до означених фахівців. Оновлення змісту, методів та форм навчання є нагальною потребою, що вимагає нової схеми підготовки вчителів, здатних працювати в динамічних умовах сучасних комп'ютерних

технологій та активно їх використовувати в своїй професійній діяльності [57].

Структурно-функціональна модель реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності розроблялася як сукупність певних блоків, компонентів, педагогічних умов, а також змістового наповнення до них. В узагальненому вигляді модель представлена на рис. 2.1.

У структуру розробленої моделі нами віднесено такі блоки: *методологічно-цільовий* (мета та завдання, методологічні підходи, принципи), *змістово-діяльнісний* (зміст, засоби, методи, форми), *оцінювально-результативний* (компоненти, критерії, рівні та результат) та виокремлено *педагогічні умови*. Стисло схарактеризуємо блоки структурно-функціональної моделі реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Методологічно-цільовий блок передбачає окреслення основної мети – підвищення рівнів медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Конкретизуючи мету, ми виділили такі *завдання*:

- мотивувати майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності;
- формувати систему медіаосвітніх знань, умінь, навичок;
- стимулювати до підвищення рівня медіакомпетентності, саморозвитку та самовдосконалення.

Таким чином методологічно-цільовий блок охоплює мету та завдання підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності та є підґрунтям для відбору змісту підготовки фахівців, вибору ефективних підходів, принципів, умов, форм, методів та засобів зазначеної підготовки.

У контексті нашого дослідження вважаємо за доцільне реалізувати такі підходи до процесу підготовки майбутнього вчителя початкової школи: *системний, синергетичний, діяльнісний, особистісно орієнтований та компетентнісний*.

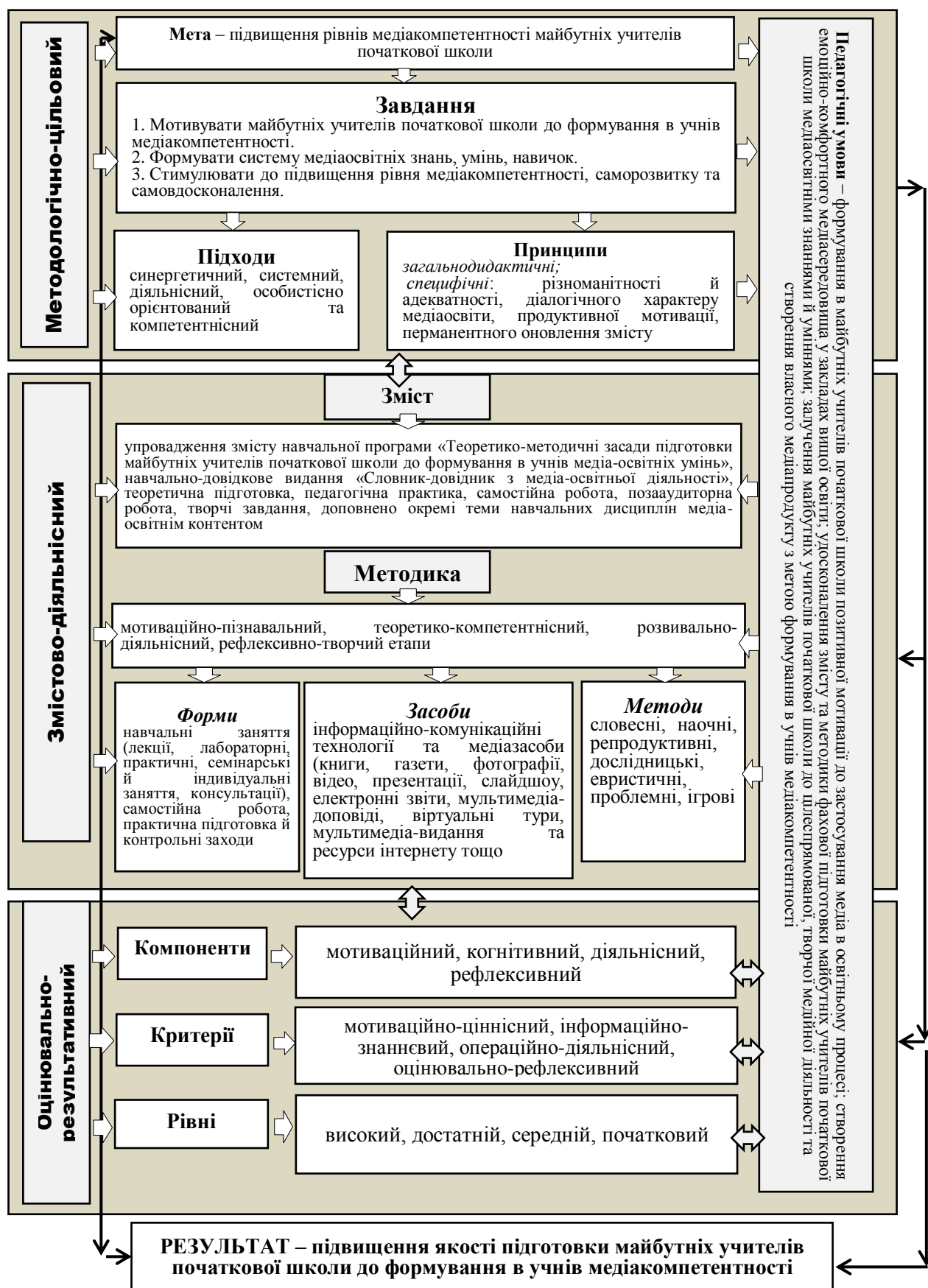

Рис. 2.1. Структурно-функціональна модель реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності

Системний підхід у нашому дослідженні є одним із провідних, тому що діяльність майбутніх учителів початкової школи є складовою загальної системи професійної підготовки до формування медіакомпетентності молодших школярів.

У сучасних умовах стрімкого розвитку інноваційних технологій головною проблемою освітньої діяльності є не пошук інформації, а її відбір, аналіз та оцінювання. Важливо розвивати критичне мислення, що спонукатиме аналізувати отримані відомості, перевіряти знайдені дані, виявляти інформаційні загрози тощо [36]. Погоджуємося з Т. Козак [36], що вагомим питанням сьогодення є вироблення стратегії, яка давала б змогу й спонукала молоде покоління формувати й розвивати навички оцінювання інформації.

Безперечно, лише систематична медіаосвітня діяльність у процесі проведення навчальних занять різних типів може привести до бажаного результату – підвищення рівня медіакомпетентності [81]. Як наголошує О. Федоров [83], у результаті системного використання різноманітних творчих завдань майбутні фахівці опановують культуру спілкування з медіа, вчать повноцінно сприймати, інтерпретувати, аналізувати й оцінювати медіатексти, засвоюють різні форми самовираження, у тому числі й за допомогою медійної техніки.

Проблема нашого дослідження в межах системного підходу може бути представлена в таких аспектах: системна структура професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності; системні взаємозв'язки компонентів медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. В обох випадках до уваги беруться основні характеристики системи: цілісність, динамічність, взаємозв'язок усіх елементів, взаємозалежність змінних у кожному елементі тощо.

Наукове обґрунтування *діяльнісного підходу* відображено в працях Б. Ананьєва [3], Л. Виготського [10], С. Рубінштейна [69], О. Леонтьєва [44]. Загалом їх висновки зводяться до твердження, що становлення особистості та

її психічний розвиток залежать від діяльності й зумовлені нею. Діяльнісний підхід орієнтує відмовитися від стереотипу «вкладати» готові знання, а спрямовувати на самостійність у навчанні, тобто в процесі діяльності відкривати нові знання більшою мірою самостійно, за цих обставин підвищується рівень відповідальності за набуті знання [40]. Для даного підходу характерне створення можливості самостійного засвоєння нових знань, умінь і здатностей, тобто вміння вчитися.

Синергетичний підхід до організації освітнього процесу дає можливість забезпечити виховання особистості, підготовленої до життя і праці в суспільстві, формування в молоді сучасного світогляду, а також навичок самоосвіти та самореалізації.

Погляди на різні типи інформаційної діяльності із позиції синергетики відображено в роботах науковців Є. Прохорова [68] та Л. Щукіна [98]. Синергетичний підхід дає можливість «примирити» існуючі методологічні підходи до соціальних комунікацій, до яких відносяться осмислення сучасних реалій використання інформаційних технологій.

Є. Голуб [13] наголошує на тому, що в умовах сучасної науково-технічної революції зростає роль інформації, в зв'язку з чим актуалізується необхідність проведення ретроспективного аналізу інформаційної парадигми, її специфічних рис, тому виникає потреба в синергетичному аналізі інформаційних процесів.

Як наголошує Є. Прохоров [68], у медійних дослідженнях більшою мірою приходить усвідомлення необхідності активного застосування синергетичного підходу. Дана тенденція пов'язана із зростанням ролі інформації в житті суспільства.

Діяльнісний підхід отримав інтенсивний розвиток і продуктивне використання в системі освіти. У всесвітній доповіді ЮНЕСКО «До суспільств знання» [9] звертається увага на формування здатності орієнтуватися в потоці інформації й критичного мислення (відрізнити корисну інформацію від некорисної). За О. Леонтєвим [44], в освітньому

процесі головним є вміння діяти завдяки наявним знанням, а не накопичувати ці самі знання. Як наголошує С. Рубінштейн [69], діяльнісний підхід передбачає наявність у майбутнього вчителя спрямованості до застосування професійних знань, умінь і навичок під час практичної роботи. Характеризується виявленням взаємозв'язку між теоретичною і практичною професійною діяльністю.

Можемо дійти висновку, що діяльнісний підхід у підготовці майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності зумовлює сформованість у вчителів до професійної діяльності із застосуванням медіазасобів, сприяє розвитку пізнавальної активності, професійного мислення, передбачає організацію й управління освітнім процесом у початковій школі, використовуючи елементи медіаосвіти тощо.

Особистісно орієнтований підхід. На особистісному рівні медіаосвіта означає здатність людини ефективно взаємодіяти з масмедіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі, здійснювати ціннісно-вольову рефлексивну регуляцію інформаційної поведінки.

Згідно Концепції впровадження медіаосвіти в Україні [57], медіаосвіта ґрунтується на актуальних потребах споживачів інформації, урахування їх вікові, індивідуальні та соціально-психологічні особливості. А також передбачено наявність медіауподобань та рівнів сформованості медіакомпетентності особистості та її оточення.

Дослідженням проблематики технологій особистісно-орієнтованого навчання в медіаосвіті займалася О. Мурюкіна [52]. Погоджуємося з ученою, що варто відійти під час навчання від методу «питання-відповідь» у медіаосвітній діяльності, а необхідно застосовувати особистісно орієнтовані ситуації, основним інструментом яких є діалог. Під час створення особистісно орієнтованої ситуації медіаматеріал, що використовується, визначає сферу творчого пошуку й самовираження його учасників, які в результаті діяльності реконструюють зміст. Реалізація таких ситуацій у процесі медіаосвітнього заняття дає можливість набути студенту знання про

досліджувані предмети, явища, а також досвід, що здатний вплинути на уявлення й думку про себе. Ця позиція є дуже важливою, тому що позначає прерогативу особистості студента над самим освітнім процесом формування медіакомпетентності.

Особистісний компонент виділяє й В. Серіков [72], наголошуючи на тому, що студент не просто включається у виконання завдання, а приймає діяльність у цілому з відповідним йому мотивом; критично оцінює інформацію, подію, що відбувається, і власні дії; формує думку і висновок; його захоплює сам процес, гра творчих сил, радість спілкування із однодумцями; відповідальність, очікування.

Компетентнісний підхід акцентує увагу на результативності освіти, полягає не в певній сумі набутих школярем або студентом знань або кількості засвоєної інформації, а в здатності «людини діяти в різних проблемних ситуаціях» [33, с. 13], набутті відповідних якостей у процесі пізнання.

Навчаючись у ЗВО, багато студентів зацікавлені не тільки в отриманні документу про освіту, а й у нових знаннях, розвитку творчих здібностей, критичного мислення тощо. У зв'язку з цим, проблема впровадження медіаосвіти в традиційний освітній процес навчального закладу, так само як і розвиток медіакомпетентності студентів, є надзвичайно важливою й значущою для освіти.

Підготовка медіакомпетентних студентів, які прагнуть до професійного саморозвитку особистості – важливе завдання сьогодні, і його вирішення можливе за умови відповідної підготовки фахівців у ЗВО. Зростання інтересу до проблем медіаосвіти та професійного саморозвитку обумовлене одним із напрямів реалізації компетентнісного підходу в педагогіці, сюди можна віднести педагогічні техніки й технології формування умінь роботи з інформацією: орієнтація в медійному потоці, пошук необхідної інформації, усвідомлення функціонування медіа в сучасному світі [42].

Таким чином, компетентнісний підхід у нашому дослідженні буде проявлятися в моделі, що визначається вмістом компонентів компетентності; предметної підтримки її формування та розвитку; модульності змісту дисципліни за вибором.

На нашу думку, зазначені підходи взаємозалежні та мають рівноцінний вплив на процес підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності.

Вважаємо за доцільне в контексті нашого дослідження підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності молодших школярів виділити *загальнодидактичні принципи* (характеризують зміст і організацію підготовки загалом) та *специфічні принципи* (характеризують зміст і організацію як особливу підготовку).

Під принципами підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності розуміємо загальні положення, що визначають зміст, методiku та процес відповідної підготовки студентів.

Серед *загальнодидактичних принципів* ключовими вважаємо такі:

– *принцип науковості* – згідно цього принципу, усі факти, положення, що викладаються під час навчання, мають бути науково правильними. Означений принцип передбачає розкриття причиново-наслідкових зв'язків явищ, процесів, подій, орієнтацій на міжпредметні зв'язки тощо. Розуміння науковості навчання як відповідності рівню сучасної науки сприяє формування критичного мислення, оскільки для вирішення цього завдання необхідно пред'явлення тим, хто навчається, найхарактерніших зразків помилкових відомостей. Принцип науковості в умовах інтеграції медіаосвіти з традиційним навчанням варто розуміти як дотримання науково обґрунтованих принципів і правил розроблення та практичного застосування в освітньому процесі медіазасобів навчання, а його реалізацію в плані відбору інформації для створення засобів навчання як несуперечливість сучасним науковим уявленням та відображення існування альтернативних точок зору з досліджуваних питань;

– *принцип систематичності й послідовності* – утверджує системність і послідовність у роботі викладача: опору на вже відомий матеріал, розгляд нового матеріалу частинами, постійне акцентування на ключових питаннях. Педагогічна систематизація знань студентів передбачає дотримання шляху від простих понять до складних, установлення зв'язку із вивченим раніше матеріалом, а також перспективності – орієнтування на те, що розглядатимуть згодом. Доцільним вважаємо систематичні дослідження медіапереваг молодіжної аудиторії, відстеження динаміки змін та дискусії з аналізованої проблематики. В основі принципу систематичності й послідовності лежить низка закономірностей: людина тільки тоді володіє дієвими знаннями, коли в його свідомості відбивається чітка картина існуючого світу; процес розвитку студентів сповільнюється, якщо немає системи й послідовності в навчанні; тільки певним чином організоване навчання є універсальним засобом формування системи наукових знань. Принцип систематичності й послідовності в навчанні вимагає дотримання ряду дидактичних правил: формування системи знань на основі розуміння їх взаємозв'язку; розподіл досліджуваного матеріалу на логічно пов'язані розділи і блоки; використання схем, планів, таблиць, опорних конспектів, модулів й інших форм логічного подання навчального матеріалу; здійснення міжпредметних зв'язків; проведення занять з узагальнення й систематизації;

– *принцип зв'язку навчання з практичною діяльністю* передбачає вивчення наукових проблем у тісному зв'язку з розкриттям найважливіших шляхів їх використання в житті. В основі даного принципу лежать закономірності: практика – критерій істини, джерело пізнання й сфера застосування теоретичних результатів; практикою перевіряється, підтверджується й спрямовується якість навчання; чим більше набуті знання взаємодіють із життям, застосовуються на практиці, використовуються для перетворення навколишніх процесів і явищ, тим вище свідомість навчання та інтерес до нього. Реалізації даного принципу сприяють певні правила: опора в навчанні на наявний практичний досвід; показ сфери застосування

теоретичних знань; вивчення сучасних медіосвітніх технологій; використання проблемно-пошукових і дослідницьких завдань; застосування знань на практиці; вирішення задач і вправ у практичній діяльності;

– *принцип наочності* – головна мета полягає в тому, що під час опанування навчального матеріалу потрібно намагатися ілюструвати свої слова. Це можуть бути презентації, інтерактивні дошки, ілюстрації з книг, періодичних видань, фотокартки тощо. Сьогодні викладачі мають у своєму розпорядженні комп'ютерну техніку, яка є універсальною для розроблення засобів наочності й реалізації принципу наочності. Можливості медіатехнологій під час відображення інформації дуже великі – від ділової графіки до віртуальної реальності;

– *принцип індивідуалізації* – мається на увазі використання таких індивідуальних медіазасобів й методів навчання і така побудова системи занять, за яких враховуються індивідуальні особливості студентів, реалізується індивідуальний підхід до них і тим самим створюються сприятливі умови для освітнього процесу. Індивідуалізація навчання виражається в диференціації завдань і способів їх вирішення (тобто засобів, методів, форм організації занять тощо) відповідно до індивідуальних особливостей студентів;

– *принцип доступності* – щоб медіаосвіта була успішною, тобто виконувала своє призначення і готувала нове покоління до життя в медіатизованому суспільстві, вона повинна бути перш за все доступною. Причому це належить рівною мірою до професійних і непрофесійних видів.

До *специфічних принципів* процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи нами віднесено такі:

– *принцип різноманітності й адекватності* – освіта в галузі медіа має бути різноманітною та адекватною за змістом і формами, має бути диференціація за рівнями, за програмними цілями, за ступенем організованості навчальної діяльності тощо. Але вимога щодо різноманітності має співвідноситися з вимогою адекватності, оскільки зміст,

призначений для професійної підготовки, буде не повною мірою адекватним для масовості; форми, що підходять для інтегрованої медіаосвіти, не підійдуть для вузькоспеціалізованого модуля тощо. Урахування специфіки всього спектру видів медіа та медіаосвітніх модулів вимагає високої кваліфікації вчителя [78];

– *принцип діалогічного характеру медіаосвіти* – плануючи спільну роботу, викладач і студент змушені виходити із урахування взаємних інтересів та можливостей. Учений О. Шаріков [94] стверджував, що саме удосконалення комунікативних здібностей є основним особистісно-значущим результатом медіаосвітньої педагогічної діяльності. Даний принцип визначає й формат педагогічного спілкування, спрямованого на співпрацю та шанобливе ставлення до думки учнів / студентів (суб'єктно-суб'єктна парадигма).

– *продуктивна мотивація* – в рамках медіаосвіти мають поєднуватися акценти творчого сприйняття медіа та розвитку здатності людини створювати власну медіапродукцію. Виробництво власної продукції в медіаосвітньому просторі з метою подальшого використання її на різноманітних конкурсах, фестивалях тощо сприяє формуванню в учасників медіаосвітнього процесу продуктивної мотивації.

– *перманентне оновлення змісту* – зміст медіаосвіти зазнає постійних змін відповідно до розвитку технологій, системи масмедіа, стану медіакультури тощо. У здійсненні медіаосвіти забезпечується баланс між тим, що актуально сьогодні й історичним надбанням. Використання актуальних інформаційних подій, новин, сучасних медіафеноменів, що є популярними у молодіжному середовищі.

Таким чином, сукупність загальнодидактичних і специфічних принципів, що лежать в основі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності, являє собою взаємопов'язану систему, де зазначені вище принципи взаємодіють між собою. Можна дійти висновку, що лише за умови їх реалізації можна досягти

позитивних результатів у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів означеної компетентності.

Реалізація поставленої мети процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності й досягнення належного рівня досліджуваної компетентності можливі під час дотримання певних *педагогічних умов* (формування в майбутніх учителів початкової школи позитивної мотивації до застосування медіа в освітньому процесі; створення емоційно-комфортного медіа середовища у закладах вищої освіти; удосконалення змісту та методики фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи медіа освітніми знаннями й уміннями; залучення майбутніх учителів початкової школи до цілеспрямованої, творчої медійної діяльності та створення власного медіапродукту з метою формування в учнів медіакомпетентності), що детально схарактеризованих у параграфі 2.1.

Змістово-діяльнісний блок ґрунтується на взаємодії викладача та студентів – майбутніх учителів початкової школи за допомогою таких компонентів:

Зміст підготовки. Уважаємо, що опанування навчальної дисципліни «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» сприятиме активізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності та підвищення власних рівнів досліджуваної компетентності.

Для майбутніх учителів початкової школи є важливою історико-теоретична підготовка, тому що без знайомства із теорією й історією медіаосвіти, а також особливостями сучасної медіаситуації майбутні фахівці, фактично не будуть наближені до рівня відповідних знань учнів, учитель не зможе відповісти на багато їх питань, виявиться не в змозі кваліфіковано скласти медіаосвітню програму тощо. Інформаційний запас, безсумнівно, позитивно вплине на загальний культурний рівень майбутніх учителів.

Що ж стосується творчих та ігрових підходів до занять під час їх проведення, які готують майбутніх учителів до формування в учнів медіакомпетентності, то їх необхідність також не підлягає сумніву, тому що саме в грі відбувається розвиток особистості (психіки, інтелекту, індивідуального мислення, комунікативності тощо), активізація й мобілізація додаткових резервів людських можливостей. Це стосується як дидактичних, рольових, так і спеціальних педагогічних ігор, пов'язаних з формуванням конкретних умінь, необхідних для учительської професії.

Таким чином, у плані підготовки майбутніх фахівців до формування медіакомпетентності учнів передбачаються специфічні напрямки, що включають вивчення методів і форм медіаосвіти аудиторії та використання отриманих знань і умінь у сфері медіа в процесі педагогічної практики [76].

Оволодіння аудиторією медіаосвітніми вміннями перш за все пов'язано з новими можливостями, яким сприяє поширення різноманітних видів медіа. Безсумнівно, передбачаються і традиційні медіаосвітні завдання (наприклад, написання статей для преси, міні-сценаріїв, «екранізації» уривків літературних творів тощо). Однак, відеокамера, відео-магнітофон, комп'ютер і монітор дають можливість в ігровій формі «ідентифікувати» себе з авторами творів медіакультури (журналістами, продюсерами, сценаристами, режисерами, акторами, дизайнерами, аніматорами та ін.). Подібні завдання, крім творчих здібностей, мислення, уяви, фантазії також допомагає удосконалювати сприйняття і аналіз медіатекстів, створених професіоналами [84].

Форми, методи. Форми організації процесу навчання розглядалися нами через способи взаємодії педагога зі студентами під час вирішення дидактичних завдань. Вони виявлялися за допомогою різних шляхів керування діяльністю, спілкуванням, стосунками. У формах реалізувався зміст освіти, освітні технології, стилі, методи й засоби навчання. Беручи до уваги класифікацію організаційних форм дидактичного процесу, запропоновану В. Ортинським [56], а також послуговуючись положеннями

Закону України «Про вищу освіту» [67] з метою формування медіакомпетентності вважаємо доцільним використовувати різні види навчальної *аудиторної роботи* (лекції, семінарські, практичні, індивідуальні заняття), *практичну підготовку, самостійну роботу* (робота з друкованими джерелами, самостійне вивчення питань, перегляд фільмів, створення медіапродукту тощо), *контрольних заходів* (іспити/заліки, модульні контрольні роботи, самоаналіз, захист проєктів тощо).

Успішне засвоєння навчальної програми передбачало наявність у майбутніх фахівців особистісного й професійного саморозвитку щодо реалізації медіаосвіти, а також позитивний настрій на участь у творчих формах роботи. Передбачалося поєднання аудиторних занять, заснованих на лекційних і практичних різновидах організації освітнього процесу; використання досвіду майбутніх учителів; самостійної роботи, орієнтованої на включення отриманих теоретичних знань і засвоєного методичного інструментарію в реальну практику для вирішення конкретних медіаосвітніх проблем студентів у ЗВО. З метою формування досліджуваної якості нами проводилися такі аудиторні форми організації навчальних занять:

– *інтерактивний семінар* – форма закріплення і поглиблення знань, коли слухачі заздалегідь готують інформацію з певних тем та презентують її із застосуванням прийомів і технік інтерактивного навчання;

– *творча майстерня* – форма заняття, що має прикладний характер і передбачає засвоєння різноманітного методичного інструментарію для реалізації індивідуальних і групових медіаосвітніх проєктів;

– *заняття-тренінг* – форма роботи, що моделює певну освітню ситуацію, що дозволяє слухачам на практиці апробувати основні прийоми й методи роботи з медіаматеріалами.

Використовувалися й інші форми роботи – групова, індивідуальна та колективна робота над проєктами; практику ділових, рольових ігор на медійному матеріалі; аналіз та обговорення медіатекстів різних видів і жанрів; презентації медіаосвітніх проєктів. Розглянуті теоретичні питання

дають уявлення майбутнім учителям початкової школи про ті компетентності, що їм належить засвоїти; визначають зміст та методику формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи; допомагають їм ознайомитися зі своєрідною медійною культурою.

Що ж стосується використання творчих та ігрових підходів до занять під час їх проведення, які готують майбутніх учителів до формування в учнів медіакомпетентності, то їх необхідність також не підлягає сумніву, тому що саме в грі відбувається розвиток особистості (психіки, інтелекту, індивідуального мислення, комунікабельності тощо), активізація й мобілізація додаткових резервів людських можливостей. Це стосується як дидактичних, рольових, так і спеціальних педагогічних ігор, пов'язаних з формуванням конкретних медіаумінь, необхідних для учительської професії.

Типовими методами медіаосвіти є *словесні* (розповідь, лекція, бесіда, діалог, обговорення, аналіз, дискусія тощо); *наочні* (перегляд аудіовізуального матеріалу: газети, журнали, презентації тощо), *репродуктивні, дослідницькі, евристичні, проблемні, ігрові* (моделювання художньо-творчої діяльності створювачів медіатексту, імпровізація тощо).

Засоби навчання – це різноманітне навчальне обладнання, що використовується в системі пізнавальної діяльності (підручники, посібники, методичні рекомендації, книги, письмове приладдя, лабораторне обладнання, технічні засоби тощо) [12].

Найістотнішим засобом навчання ми вважаємо слово викладача, за допомогою якого організовується засвоєння знань майбутніми вчителями, формування в них умінь і навичок. Повідомляючи новий матеріал, педагог спонукає до роздумів над ним. Важливу роль у формуванні досліджуваної компетентності відігравали й друковані навчальні засоби: підручники, посібники, довідники тощо. Підручник, як важливий засіб навчання, сприяє відновленню в пам'яті, повторення та закріплення здобутих на занятті знань, виконання самостійного завдання, повторення пройденого. З огляду на це, нами створено навчально-методичне видання «Теоретико-методичні засади

підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» [65], а також навчальний посібник «Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності» [66] як засіб поглиблення словникового запасу, вільного оперування категоріями, необхідними для здійснення професійної діяльності.

Необхідними чинниками, що сприяли успішному формуванню досліджуваної якості, було використання засобів медіаосвіти (книги, газети, журнали, фотографії, відео, теле- та радіопрограми комп'ютерне обладнання, презентації, слайдшоу, електронні звіти, мультимедіадоповіді, електронні журнали, віртуальні тури, мультимедіа видання та ресурси інтернету тощо).

Оцінювально-результативний блок. Дотримання й реалізація попередньо виділених нами блоків моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності сприятиме досягнення успішного результату, описаного в даному блоці.

Погоджуємося із О. Федоровим [81], що необхідність оцінного і результативного складників моделі обґрунтовано важливістю мати чітке уявлення про рівні розвитку медіакомпетентності аудиторії як на початку, так і на завершення реалізації головних структурних компонентів досліджуваної компетентності. На початку – для визначення обсягу знань, а в підсумку – внаслідок виконання медіаосвітніх завдань, визначення ефективності навчального курсу та методики його вивчення.

Блок містить *структурні компоненти медіакомпетентності* майбутніх учителів початкової школи (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний); *критерії* (мотиваційно-ціннісний, інформаційно-знаннєвий, операційно-діяльнісний, оцінювально-рефлексивний), *показники та рівні її сформованості* (високий; достатній; середній; початковий), за допомогою яких і визначається *результативність* професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Проведений теоретичний аналіз особливостей формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи та виявлення

зазначених вище суперечностей спричинює необхідність обґрунтування педагогічних умов, які забезпечать дієвість та ефективність формування медіакомпетентності. Для цього нами з'ясовано сутність поняття «педагогічна умова»: сукупність факторів, норм, правил, що забезпечують оптимальне функціонування педагогічного процесу загалом чи окремих його елементів.

Уважаємо, що реалізація поставленої мети процесу формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи й досягнення належного рівня компетентності можливі під час дотримання визначених нами таких *педагогічних умов* (формування в майбутніх учителів початкової школи позитивної мотивації до застосування медіа в освітньому процесі; створення емоційно-комфортного медіа середовища у закладах вищої освіти; удосконалення змісту та методики фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи медіа освітніми знаннями й уміннями; залучення майбутніх учителів початкової школи до цілеспрямованої, творчої медійної діяльності та створення власного медіапродукту з метою формування в учнів медіакомпетентності).

Результат впровадження моделі в освітній процес ЗВО – підвищення якості підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Таким чином, на основі аналізу науково-педагогічної літератури та власного бачення процесу професійної підготовки нами спроектовано структурно-функціональну модель реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності, що охоплює такі взаємозумовлені блоки: *методологічно-цільовий* (мета, завдання, підходи, принципи), *змістово-діяльнісний* (зміст, методи, форми), *оцінювально-результативний* (компоненти, критерії, показники, рівні), результат та педагогічні умови.

Розроблена структурно-функціональна модель реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до

формування в учнів медіакомпетентності представляє різноманітні аспекти процесу їхньої професійної підготовки та сприятиме ефективному досягненню поставленої мети дослідження.

Охарактеризована структурно-функціональна модель реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності та її впровадження в освітній процес дасть змогу сформувати медіакомпетентність студентів як професійне новоутворення шляхом використання підібраних форм роботи, методів, а також змісту та засобів за урахуванням особливостей організації освітнього процесу в ЗВО, тобто підготувати майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Таким чином, вирішення поставлених у побудованій теоретичній моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи задач за допомогою змісту та всіх виокремлених форм, методів і засобів навчання, із дотриманням названих вище умов та принципів дає можливість викладачам ЗВО досягти поставленої мети та завдань, що виражається в результаті – підвищенні якості підготовки студентів взагалі, у тому числі сформованості професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності молодших школярів зокрема.

У наступному підрозділі вважаємо за доцільне обґрунтування змісту та методики формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

2.3. Зміст та методика формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи

Основною метою параграфа є характеристика змісту й методики формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи, що реалізуються в процесі впровадження засобів медіаосвіти під час професійної підготовки.

У той час як роль засобів масової інформації в освітніх процесах зростає, виникає складність їх застосування. Тому умови, в яких повинна здійснюватися підготовка учнів до життя в інформаційному суспільстві, потребують визначення й конкретизації змісту медіаосвітньої підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Ряд вчених займалися обґрунтуванням медійного змісту професійної підготовки майбутніх учителів (В. Кондратюк [37], О. Мороз, В. Сластьонін, Н. Філіпенко [51] й інші).

Зміст медіаосвіти інтегрується в контекст змісту навчальних дисциплін на основі тематичних, інструментальних, історико-логічних, фактологічних та інших взаємозв'язків. Принципи взаємозв'язку можна розглядати з точки зору *доцільності впливу медіаосвіти* на навчання інших навчальних дисциплін (підвищення результативності), *доцільності й можливості впровадження елементів медіаосвіти* в процес оволодіння тих чи інших навчальних дисциплін, *розробленості методичних прийомів, засобів і форм медіаосвіти* [29].

За В. Кондратюком [37], удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх учителів передбачає відбір:

- пізнавально-інформаційних фільмів чи кіноекскурсів, що відповідатимуть навчальній програмі;
- ресурсів інтернету, що дадуть можливість ефективно застосовувати вчителями режимів on-line або off-line як під час уроків, так і в позанавчальний час;

- комп'ютерних програмно-методичних комплексів, що можуть надавати складну комбінацію інформації (текст, звук, візуальний ряд) у досить простій та доступній формі;

- програмно-апаратних комплексів «Інтерактивна дошка», що дає можливість графічних коментувань екранних зображень, сприяє креативному навчанню, забезпечує ергономічність навчання.

Перш за все, добираючи на заняття програмне забезпечення, медіатехнології та електронні засоби навчання, ми враховували їх відповідність певним вимогам:

- бути цікавими та викликати позитивні емоції;
- активізувати розумову та пізнавальну діяльність;
- викликати бажання вчитися працювати самостійно;
- відповідати валеологічним та психолого-педагогічним вимогам;
- розвивати творчі здібності;
- носити навчально-контролювальний характер.

Формування медіакомпетентності має два аспекти: загальноосвітній і професійний. Загальноосвітній аспект пов'язаний із компетентністю застосовувати медіатехнології в різних сферах діяльності. Професійний аспект – зі здатністю застосовувати дані технології в освітньому процесі початкової школи. Останній аспект підготовки майбутніх учителів, у свою чергу, має дві сфери використання: *методичну* (оволодіння знаннями про зміст, методи, форми та засоби медіаосвіти) і *технологічну* (формування умінь, навичок і досвіду практичної реалізації теоретичних, методологічних та методичних знань у галузі медіаосвітньої діяльності) [20, с. 21].

На основі контекстного аналізу змісту дисциплін професійної підготовки майбутніх учителів зі спеціальності 013 Початкова освіта («Методика навчання інформатики», «Вступ до спеціальності», «Сучасні інформаційні технології», «Методика викладання у ВНЗ педагогіки початкової освіти», «Основи педагогіки», «Комп'ютерні технології у роботі з дітьми», «Методика і технології навчання інформатики», «Сучасні технології

в початковій освіті», «Педагогічні технології у початковій школі», «Проблеми професійно-особистісного становлення викладача») ми визначили шляхи його вдосконалення (див. дод. Ж).

З метою підвищення рівня медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи була розроблена дисципліна за вибором «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» [65], спрямовану на формування медіакомпетентності в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Зазначена вище дисципліна забезпечувала формування й розвиток медіакомпетентності, зокрема мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів.

Навчальною програмою, обсяг якої розраховано на три кредити (90 годин), передбачається опанування студентами закладів вищої педагогічної освіти теоретичного матеріалу, проведення лекційних і практичних занять, виконання завдань самостійної та індивідуальної роботи.

У навчальному курсі за вибором «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» ми пропонуємо різні форми діяльності, що мають на меті формування медіакомпетентності майбутнього вчителя початкової школи.

Курс за вибором орієнтований на сучасні форми навчання із запровадженням як традиційних, так й інноваційних підходів. У процесі формування медіакомпетентності передбачено гармонійне поєднання в структурі занять різних видів діяльності, перевага надавалася проблемним, аналітичним та оглядовим лекціям, що спонукали до комунікації. На практичних заняттях переважали форми і методи медіаосвіти, що характеризувалися діалогічністю.

Актуальність цієї навчальної програми визначається нагальною необхідністю теоретично й методично обґрунтованої системи освіти з використанням медіазасобів, що сприяє не тільки формуванню

медіакомпетентності та індивідуального, творчого мислення студентської молоді, а й готує її до ведення медіаосвітніх факультативів та гуртків, кіно-, відео-клубів у школах, коледжах, ліцеях, вищих закладах. Важливим також є опанування майбутніми учителями історії медіаосвіти, що далі стане основою для формування в них історично, теоретично і методично обґрунтованого уявлення про медіаосвіту як ефективного засобу розвитку творчої, самостійної особистості, що вміє критично мислити, в умовах інтенсивного збільшення інформаційного потоку.

Вирішення проблеми формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи на основі глибокого розуміння сучасних педагогічних технологій має велике практичне значення. З'ясування взаємозв'язку теоретичних і практичних компонентів у методиці формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи зовсім не випадковий. Методика, ґрунтуючись на теоретичних засадах, висуває вимоги до керування, що саме вчителі повинні обрати з методичного арсеналу для практичного здійснення пізнавальної діяльності молодших школярів та досягнення виховної мети навчання [7, с. 220-221].

У великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «методика» розглядається як «сукупність взаємопов'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи» [8, с. 522].

Вважаємо, що багатоаспектність трактування цього поняття зазначено в українському педагогічному словнику під редакцією С. Гончаренка. Термін «методика» там визначено як «галузь педагогічної науки, яка досліджує закономірності навчання», а тому може розглядатися як часткова дидактика, зміст якої складається з мети, завдань, «вироблення відповідно до завдань і змісту навчання методів, методичних засобів і організаційних форм навчання» [14, с. 206]. Окреслений підхід і був покладений нами за основу розроблення методики формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Дослідниця Л. Бірюк [7, с. 221] наголошує, що методика викладання складається з двох частин – теоретичної та практичної. Теоретична – визначає місце та роль опанування дисципліни, формує наукові засади, розглядає історію виникнення і розвитку методів навчання, з'ясовує структуру і форми організації освітнього процесу. Практична – пропонує конкретні методи, прийоми навчання і розкриває «механізм» упровадження їх у освітній процес.

Нами визначається *методика формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи* як сукупність взаємопов'язаних форм, засобів, методів, вправ та прийомів, спрямованих на підвищення якості підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Згідно з розробленою методикою формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи здійснювалось поетапно: мотиваційно-пізнавальний, теоретико-компетентнісний, розвивально-діяльнісний, рефлексивно-творчий.

Кожен етап професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи передбачав систематичне та планомірне використання різноманітних засобів та способів проведення навчальних занять, відповідно до певної мети [60].

Мотиваційно-пізнавальний етап передбачав осмислення необхідності застосування медіатехнологій у процесі освітньої діяльності; усвідомлення значущості професійної педагогічної діяльності та потреби у формуванні медіакомпетентності; формування установки на подальшу професійну діяльність.

Відповідно до цього етапу застосовувалися методи переконання, звернення до власних інтересів та прикладів. Передбачалося опанування таких тем та основних питань до них:

– *Медіаосвіта як навчальна дисципліна. Основні терміни, ключові концепції, напрямки медіаосвіти.* Зміст і основні завдання медіаосвіти, її

зв'язок із соціальною педагогікою, психологією, філософією, культурологією, іншими навчальними дисциплінами. Методологічні та світоглядні установки стосовно цифровізації освіти. Інтегрально-філософський аналіз дефініцій: «медіаосвіта», «медіапедагогіка», «медіакультура», «медіаграмотність», «медіакомпетентність», «критичне мислення», «медіасприйняття». Функції медіаосвіти у процесі здійснення навчально-виховних завдань закладів вищої освіти. Місце медіаосвіти в процесі професійної підготовки педагогічних працівників. Види медіа (преса, телебачення, кінематограф, відео, звукозапис, радіо, інтернет). Класифікація та функції сучасних медіа за соціально-педагогічними критеріями: місце використання (індивідуальні, групові, масові тощо), змісту інформації (морально-виховні, пізнавально-навчаючі, естетичні), функціям та цілям використання (отримання інформації, освіти, спілкування тощо), впливу на особистість (розвиток кругозору, самопізнання, самонавчання, соціалізація тощо).

– Місце та роль медіа й медіаосвіти в сучасному світі. Основні історичні етапи розвитку медіаосвіти в Україні та зарубіжних країнах. Медіаосвіта в сучасному світі й її вплив на розвиток особистості. Зародження медіа в Україні, українські газети та телебачення. Медіапроекти перших років незалежності. Стан та перспективи впровадження медіаосвіти в Україні. Розвиток медіаосвіти в США, Канаді, Австралії, Великобританії, Франції, Австралії та Німеччині. Роль ЮНЕСКО і Ради Європи в процесі медіаосвіти.

На кожному із етапів освітній процес у ЗВО здійснювався за принципом поєднання як інноваційних, так і традиційних технологій. Для досягнення високого результату засвоєння знань використовувалися різнопланові практичні завдання, спрямовані на формування досліджуваної якості. Нижче подано приклади таких завдань.

Завдання 1. *«Знайомство з медіа».*

Наш час називають віком інформації та комунікації. Комунікація в перекладі з латинської – «спілкування», «передавання інформації». Вона потребує певного носія, способу передавання інформації («медіум»). На занятті ознайомимося з різноманітними медіа. Кожного дня, йдучи на заняття ви бачите газетні кіоски, знаходите в своїй поштовій скриньці різноманітні друковані видання (газети, реклама, релігійні та агітаційні видання, програми телепередач тощо).

Демонстрація майбутнім учителям газети та інтернет-видання. Бесіда за запитаннями типу: Що їх об'єднує, а що в них відмінного? З якою метою існують ці видання? Які слова-синоніми можна придумати до цих видань? Хто їх створює?

Завдання 2. *«Дослідження понять і термінів медіаосвіти».*

Віднайти в інтернеті сайти медіаосвітньої тематики, зокрема, тексти, де йдеться про поняття й терміни медіаосвіти. Записати 10 ключових визначень із забезпеченням адреси сайту.

Завдання 3. *«Порівнюю визначення термінів медіаосвіти».*

На сайтах в інтернеті вибрати кілька визначень одного поняття (наприклад, *медіаосвіта, медіакомпетентність, медіаграмотність* тощо) у трактуванні різних авторів. Прокоментувати ці визначення. Спробувати запропонувати своє.

Завдання 4. *«Аналізую дослідження українських науковців з проблем медіаосвіти».*

На порталі «Медіаосвіта і медіаграмотність» вибрати праці українських дослідників із проблем медіаосвітньої діяльності. Охарактеризувати їх з метою виявлення проблем формування медіакомпетентності майбутніх фахівців. Записати міркування у вигляді тез.

Завдання 5. *«Досліджую медіаосвіту зарубіжних країн».*

Віднайти в інтернеті сайти з медіаосвітньої тематики, де йдеться про стан медіаосвіти в певній зарубіжній країні. Можна скористатися

літературою освітніх сайтів. Записати результати вашої розвідки у вигляді розширених тез із власним коментарем.

Теоретико-компетентнісний етап передбачав формування позитивного ставлення до навчання, знань та умінь, що сприятимуть застосуванню медіаосвітніх технологій у майбутній професійній діяльності. Передбачалося опанування таких тем:

– *Медіаосвіта як засіб розвитку критичного мислення.* Упровадження в українську педагогіку технології критичного мислення. Теорія медіаосвіти як засіб формування критичного мислення. Критичне мислення як здатність аналізувати медіаінформацію із урахуванням стандартів логіки, психолого-етичного та естетичного підходів. Умови розвитку критичності мислення: створення середовища спілкування, проведення дискусій, диспутів, мозкових штурмів тощо. Аналіз впливу медіатекстів на учнів та студентів, розвиток критичного мислення аудиторії стосовно медіаінформації.

– *Медіакомпетентність майбутніх учителів початкової школи.* Поняття медіакомпетентності та її основні компоненти. Майбутній учитель як основний фігурант цифровізації в освіті. Сучасна парадигма освіти: запровадження інноваційних технологій, створення єдиного інформаційного простору, визначення нових функцій педагога та його ролі в освітньому процесі. Дидактичний і виховний потенціал медіа (інтерактивність, комунікативність, мультимедійність, індивідуалізація навчання тощо). Сприйняття світу та взаємодія з соціумом за допомогою аудіовізуальних засобів, масмедіа.

Для досягнення високого результату сформованості медіакомпетентності використовувалися різнопланові практичні завдання, зокрема й спрямовані на розвиток критичного мислення:

Завдання 1. «Метод 3-Х-Д («знаю – хочу дізнатися – дізнався»)»

Запропоновано майбутнім учителям заповнити таблицю 2.1:

Таблиця 2.1

Метод З-Х-Д («знаю – хочу дізнатися – дізнався»)

Що ми знаємо?	Про що хочемо дізнатися?	Про що дізналися

Стратегія «З-Х-Д» передбачала аналіз майбутніми учителями власних знань з теми, що буде розглядатися на занятті; постановку власних запитань з цієї теми, що виявляють їх зацікавленість тією чи іншою стороною питання; стислий запис інформації з теми, яку вони отримали на занятті, а також планування власних кроків щодо можливих шляхів отримання нових знань (переглянути відео, знайти інформацію в інтернеті тощо).

Завдання 2. «Займи позицію».

Майбутнім учителям пропонувалися зразки медіатекстів (рекламний буклет, газета, відеоролик, інтернет-сайт). Потрібно було проаналізувати його за такою схемою:

- що можна дізнатися з цього медіатексту?
- чи важливий для вас медіатекст?
- що вам подобається, а що ні в цьому медіатексті?

Далі пропонувалося дати відповіді на запитання («так», «ні», «не можу сказати») та прокоментувати їх:

- медіа транслюють лише достовірну інформацію?
- медіа не нав'язують ставлень, а лише висвітлюють факти?
- медіа об'єктивно характеризують усі категорії людей?
- медіа формують ставлення людини до проблем, подій, людей?

Завдання 3. «Комбінування»

Запропоновано майбутнім учителям задіяти декілька чуттів одночасно: слухати музику, роздивлятися картину та листати книгу. Важливо зосередити увагу на тому, щоб усі дії були контрольованими та усвідомленими. Майбутні учителі переконувалися, наскільки спочатку це важко, мозок намагається виокремити одну дію, але згодом ставало легше, так як утворювалися нові нейронні зв'язки.

Комбінувати можна не лише дії, а й предмети, наприклад, фотографію. Як можна її удосконалити? Змінити?

Завдання 4. «Німе кіно»

Запропоновано майбутнім учителям прослухати записані заздалегідь звуки (стук у двері, дзюрчання струмка, шум ріки, гуркіт автомагістралі тощо) із заплющеними очима вгадати, що це за звук. А також запропоновано намалювати в уяві місце, де вони можуть його почути.

Завдання 5. «Метод переконання»

Створити короткі анімації або оголошення, що демонструватимуть здоровий спосіб життя (наприклад, правила безпеки, здорове харчування й фізичні вправи) для певної аудиторії та підібрати для неї відповідні техніки переконання.

Розвивально-діяльнісний етап передбачав набуття практичних навичок застосування медіаосвітніх технологій під час підготовки до занять, а також на практиці у школі. Майбутні учителі навчилися застосовувати медіаосвітні технології в освітньому процесі.

Передбачалося опанування таких тем:

– *Медіапедагогіка і основи медіакомпетентності як психолого-педагогічна складова підготовки майбутніх учителів.* Специфіка сучасних медіаосвітніх засобів, приклади їх застосування в освітній галузі, особливості використання медіаінформації студентами закладів вищої освіти та учнями загальноосвітніх шкіл.

Медіапедагогіка і медіакомпетентність як засоби створення середовища для культурного і духовного зростання студентської й учнівської і молоді та їх соціальної адаптації. Психолого-педагогічні аспекти застосування медіаосвітніх засобів. Поєднання традиційних методів навчання із засобами масової інформації й комунікації.

– *Використання можливостей медіаосвітніх засобів в освітній діяльності закладів вищої освіти.* Організаційно-методичні аспекти формування основ медіакомпетентності майбутніх учителів початкової

школи закладів вищої освіти. Сприйняття й перероблення інформації, уміння розуміти сутність повідомлень. Прихований зміст медіаповідомлень. Недостовірна інформація та засоби її розповсюдження.

Для досягнення високого результату формування умінь використовувалися різнопланові практичні завдання:

Завдання 1. *Інтерактивна гра «Так – ні».*

На відповідь «так» студенти підводяться, на відповідь «ні» – сидять.

– Чи знаєте ви, що таке маніпуляція?

– Чи часто ви щось купуєте, переглянувши рекламу?

– Чи довіряєте ви всій інформації, яку передають медіа?

На занятті потрібно проаналізувати маніпулятивні можливості преси та реклами.

Завдання 2. *«Вплив медіа на особистість»*

Заповнити таблицю 2.2 щодо специфіки впливу певного виду масмедіа на особистість.

Таблиця 2.2

Специфіка впливу певного виду масмедіа на особистість

Вид масмедіа	Вплив на людину
Телебачення	
Радіо	
Книги, журнали	
Кіно	
Фотографія	

Завдання 3. *«Технології педагогічного вектору розвитку медіаосвіти: створюю власну технологію використання медіапродукту з освітньою метою»*

Представити на занятті власну технологію використання медіапродукту з навчальною або виховною метою. Бути готовими до її обговорення.

Завдання 4. *«Медіатека».*

Скласти медіатеку щодо певної освітньої тематики. Підібрати можливий матеріал для поповнення медіатеки:

- електронні тексти програмних творів української та світової літератури (обов'язково вказати інтернет-адреси електронних бібліотек, якими Ви скористалися); аудіо-книги;
- тематична підбірка фотографій (наприклад, «Фотоальбом Лесі Українки», «Степові квіти», «Земля з Космосу» тощо);
- відеокліпи, документальні, художні фільми або мультфільми, які можна використати на уроках;
- аудіо-збірки дитячих пісень, пісень про школу, класичної музики, народних пісень тощо.

Після представлення студентами групової роботи пропонувалося проаналізувати власну діяльність за запитаннями:

- Чому Ви обрали саме цю тематику?
- Яка головна ідея Вашої роботи?
- Чи вдалося Вам повністю відобразити ідею в кінцевому варіанті?
- Наскільки ґрунтовно вдалося дослідити поставлене завдання?
- Наскільки вдалою є форма презентації проекту?
- Чи задоволені Ви своїм результатом?
- Які ідеї й рішення не були реалізовані? Що завадило це зробити?

Рефлексивно-творчий етап передбачав формування рефлексивного ставлення майбутніх учителів до власної діяльності, конструктивного удосконалення власних медіаосвітніх умінь та підвищення рівня медіакомпетентності. Використання прогресивних медіаосвітніх технологій особистісно орієнтованого навчання, прагнення до самовдосконалення та здатність творчо підходити до вирішення практичних завдань.

Передбачалося опанування таких тем:

- *Формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.* Репродуктивні, евристичні, ігрові, проблемні медіаосвітні заняття. Розвиток повноцінного сприйняття майбутніх учителів на матеріалі медіаосвіти. Аналіз творів медіаосвіти (розгляд змісту ключових епізодів медіатексту, спроба розібратися в логіці авторського мислення: в розвитку

конфліктів, характерів, ідей тощо; виявлення авторської концепції й вираження власного ставлення до позиції творців медіатексту).

Форми медіаосвіти (лекції, бесіди, письмові роботи – рецензія, твір; творчі роботи – написання репортажу, статті, інтерв'ю, міні-сценаріїв, розповіді від імені героя фільму, телепередачі; складання колажів, афіш, кіно-, відеозйомка тощо; евристичні, ігрові заняття – вікторини, конкурси тощо; диспути, конференції з різних тем, пов'язаних із медіаосвітою); використання отриманих знань і умінь у процесі педагогічної практики. Практичне застосування отриманих знань під час проведення поточних і залікових занять зі школярами (факультативи, гуртки, тематичні ранки і вечори, вікторини, ігри тощо).

– *Медіа в освітньому процесі закладів вищої освіти і загальноосвітніх закладів.* Використання можливостей медіаосвітніх засобів в освітній діяльності закладах вищої освіти і загальноосвітніх закладах. Вплив аудіовізуальної інформації на навчання і виховання майбутніх учителів закладів вищої освіти і учнів загальноосвітніх шкіл. Формування світоглядних позицій майбутніх учителів закладів вищої освіти і учнів загальноосвітніх шкіл засобами масової інформації.

З метою активізації пізнавальної діяльності майбутніх учителів у освітньому процесі використовувалися різнопланові види занять. Ці завдання сприяли формуванню у майбутніх учителів стійкої мотивації та бажання застосовувати медіаосвітні технології у навчанні та в подальшій професійній діяльності:

– *творчі вправи* – передбачали тренування в застосуванні вивченого матеріалу на практиці. Вправи давали можливість поглиблювати знання, формувати відповідні уміння й навички, розвивати мислення й застосовувати медіаосвітні засоби;

– *ділова гра* – передбачала моделювання реальної діяльності у спеціально створеній проблемній ситуації. Вона є методом активного навчання, що сприяє досягненню конкретних завдань, конфліктності

ситуацій, активності учасників, відповідний психологічний клімат, між групове спілкування.

– *евристичні завдання* – передбачалися бесіди, що базувалися на уже сформованих певних уявленнях та життєвих спостереженнях майбутніх учителів початкової школи, це давало можливість засвоювати нові знання.

Для досягнення високого результату засвоєння знань і вмінь використовувалися такі практичні завдання. Подамо приклади завдань, що застосовувалися на рефлексивно-творчому етапі, які сприяли формуванню медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи:

Завдання 1. *«Я пропоную...»*.

Написати статтю в газету/журнал/інтернет-сайт, у якій би Ви запропонували ефективні методи поліпшення сприйняття медіатекстів різних видів і жанрів.

Завдання 2. *«Достовірність медіа»*

Продемонструвати майбутнім учителям певну фотографію. Розглянути фотографію та дати відповіді на запитання: «Чи довіряєте ви фотографії і чому?», «Як можна підтвердити чи спростувати ваші висловлювання?».

Щоб проаналізувати джерело, потрібно знати певні критерії перевірки достовірності інформації:

- 1) Чи відомий автор, джерело інформації?
- 2) Чи ви довіряєте джерелу, автору?
- 3) Що говорять інші джерела, автори?

Виділяють такі рівні маніпулювання:

- 1) посилення наявних у свідомості людей потрібних маніпуляторів ідей, настанов, мотивів, цінностей, норм;
- 2) часткові, незначні зміни поглядів на ті чи інші події, процеси, факти, що впливають на емоційне й практичне ставлення людей до певного явища;
- 3) докорінна, кардинальна зміна життєвих настанов шляхом поширення серед виборців сенсаційних, драматичних, надзвичайно важливих для них повідомлень.

Завдання 3. Ділова гра «Створюємо газету/журнал/інтернет-сайт».

Створити випуск газети/журналу, що містить актуальну для вашої аудиторії інформацію. Обрати тему, придумати вдалий і змістовний заголовок. Проаналізувати статті в газетах, журналах, на інтернет-сайтах. Вибрати й систематизувати їх за змістом медіатекстів. Підібрати ілюстрації до статей. Оформити естетично стінгазету/журнал. Продумати презентацію свого медіапродукту.

Завдання 4. «Технології розвитку медіаосвіти: створюю власний медіапроект».

Представити на занятті власний медіапродукт, виконаний як медіаосвітній проєкт (шпальта, спецвипуск газети, телевипуск новин, інтернет-сайт тощо). Підготуватися до його публічної демонстрації.

Завдання 5. «Особистісні якості»

Розділити аркуш паперу на три колонки. В одну записати не менше 10 історичних особистостей, персонажів книг, фільмів, телепередач. Важливо, щоб вони подобались. У другу колонку навпроти кожного імені 2-3 якості, які найбільше приваблюють та захоплюють. У третій колонці записати якості у порядку їх повторюваності, від найбільшої кількості до найменшої. Наприклад, мужність – 2 рази, почуття гумору – 5 разів, сміливість – 1 раз, то потрібно записати якості в такому порядку: почуття гумору, мужність, сміливість.

Запропонувати майбутнім учителям перечитати список якостей із третьої колонки – вони і є проєкцією їх якостей. Майбутні учителі не вибирали б якості, що не звучали б в унісон із власною душею, вони віддзеркалюються.

Для перевірки засвоєних знань майбутніми учителями, застосовувалися такі методи:

– *усний контроль* – передбачав індивідуальне, фронтальне та групове опитування, допомагав активізувати увагу майбутніх учителів;

– *письмовий контроль* – передбачав застосування тестових завдань та запитань за змістом навчальної програми «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь».

Сучасні медіа забезпечують легкість отримання різноманітної інформації. Тому завдання педагога полягає в тому, щоб спрямувати зусилля студента на самостійне вироблення нових знань, що являють собою результат пізнавального процесу, отриманий ним самим.

Обираючи певну технологію, перш за все звертали увагу на запитання: «Яка мета використання на уроці медіатехнологій?». Від постановки мети й завдань залежить ефективність подальшої роботи з медіазасобами. Наголошуємо на продуктивності медіатехнологій, оскільки вони забезпечують можливість:

- ілюструвати навчальний матеріал;
- естетично оформлювати візуальну інформацію;
- створювати відповідний емоційний фон уроку;
- перевіряти знання матеріалу учнями;
- організувати інтерактивність [29].

Усвідомлюючи необхідність розроблення сучасних засобів формування медіакомпетентності, нами розроблено та видано навчальний посібник «Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності».

Аналіз лексикографічних джерел і сучасного стану навчально-методичної бази ЗВО засвідчив необхідність створення видання, у якому зібрана основна термінологічна база, що стосується медіаосвіти. Однією з вимог до майбутнього вчителя початкової школи є оволодіння глосарієм предметних галузей та професійно-педагогічною термінологією, що спонукало до розроблення «Словника-довідника з медіаосвітньої діяльності» [66] та інших методичних матеріалів, необхідних для проведення формувального етапу експерименту. «Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності» розрахований на використання викладачами, студентами,

аспірантами, вчителями, а також усіма, хто цікавиться проблематикою медіаосвіти, новітніх медіа та комунікаційних технологій.

Метою вибору понять та термінів було підвищення рівня когнітивного та діяльнісного компонентів процесу формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи, що втілюється в застосуванні найпростіших медіаосвітніх та педагогічних дефініцій, які є складниками професійної термінології майбутніх учителів.

У процесі відбору термінів та понять для означеного видання використовувалися різноманітні монографії, навчальні програми, підручники, методичні посібники, наукові збірники та статті з періодичних видань, що містять новітню медіаосвітню лексику. Список основних використаних джерел зазначено наприкінці видання. Посібник ставав у нагоді студентам, магістрам, аспірантам під час підготовки до занять та екзаменів, дасть можливість організувати цілеспрямоване оволодіння навчальним курсом за вибором. Викладачі та вчителі користувалися навчальним виданням під час написання доповідей, підготовки до методичних семінарів тощо.

Словник-довідник побудовано за класичним алфавітним принципом. Терміни та наукові поняття презентують основну проблематику медіаосвітньої діяльності, її методи. У разі уточнення змісту поняття, роз'яснення наводиться через крапку з комою.

Особливістю словника є спеціалізоване пояснення деяких загальнонаукових понять, у тих випадках, коли автори наголошували на необхідності уточнити термін, наприклад, *алгоритм* (у медіа), *опис* (у медіа), *оповідь* (у медіа), *покликання* (у медіа) тощо.

У окремих поняттях представлено іншомовні аббревіатури, що традиційно не перекладаються і в сучасній інформаційній сфері (передусім, інтернеті), відтворюються автоматично, наприклад, *word-Press*, *HTML*, *e-mail*, *3D-технології*, *FTP*, *gopher*, *www*, *CD* тощо [66].

Ми усвідомлюємо, що термінологічна база постійно перебуває в стані розвитку й корекції відповідно до розширення та уточнення уявлень щодо проблем сучасної освіти. Завдання запропонованого нами посібника полягає у тому, щоб зібрати та узагальнити, наскільки можливо, найважливіші поняття медіаосвіти, систематизувати їх та подати коротку характеристику до кожного. Посібник з медіаосвіти сприяв формуванню медіакомпетентності й медіаосвітніх умінь у майбутніх учителів початкової школи, підвищив результативність засвоєння знань, сприяв усвідомленню незрозумілих або невідомих понять та термінів.

Варто зазначити, що під час проведення словникової роботи прагнули не лише до розширення пасивного словника, а й до його активізації, розуміння значення слів, наявних у лексичному запасі майбутніх учителів, уживання їх під час професійного спілкування.

Безперечно, ефективним шляхом збагачення словникового запасу майбутніх учителів початкової школи є їхня практична діяльність, що, з одного боку, має на меті спостереження студентів за мовленням, а з іншого – застосування набутих знань. Продуктивним для формування медіакомпетентності майбутніх учителів виявилися завдання на спостереження за мовленням у засобах масової інформації та подальше його обговорення. Майбутні учителі записували незнайомі слова, а далі знаходили значення цих слів у лексикографічних виданнях.

Отже, «Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності» дає можливість представити й уточнити у свідомості значення слів і сформуванню навички правильного їх уживання в процесі комунікативної взаємодії.

Медіаосвіта як набір засобів і методик для навчання молоді адекватному сприйняттю засобів масової комунікації на сьогодні дуже актуальна. Уміння працювати з потоками інформації, сприймати їх, критично оцінювати, інтерпретувати й створювати власний інформаційний продукт – ось той інструментарій, що передбачає цей напрямок навчальної діяльності майбутніх учителів.

Необхідність упровадження в практику навчання моделі реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності спонукала нас розробити методику формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Методика формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи, як правило, базується на реалізації різноманітних завдань. Теоретичний аналіз елементів, розроблення та застосування на практиці, дають можливість виділити основні функції даних завдань: *навчальні* (засвоєння знань про теорії та закони, прийоми сприйняття та аналізу медіатекстів), *розвивальні* (розвиток мотиваційних, вольових та інших якостей та властивостей особистості, а також досвіду контактів з медіа), *адаптаційні* (первісний, понятійний етап взаємодії з медіа) та *керувальні* (формування найкращих умов для аналізу медіатекстів) [79].

Дослідниця О. Нечай справедливо наголошує, що майбутнім учителям треба чітко «уявляти собі структуру сучасної аудиторії» [54, с. 238], що вони повинні оволодіти методикою, де форми й методи «можуть бути найрізноманітнішими. Дуже багато залежить від ініціативи та творчих можливостей майбутніх фахівців, а також від реальних умов» [54, с. 252] освітнього процесу.

Запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, за Т. Черниш [91], як і будь-яких інших інновацій, в тому числі й медіатехнологій, проходять, так званий, 5-етапний процес прийняття:

- *пізнання* (усвідомлення факту існування певної інновації й отримання певного уявлення про її функції);
- *переконування* (формування в собі сприятливого або несприятливого ставлення до інновації);
- *рішення* (розпочинається діяльність, що призводить до прийняття або ігнорування інновації);
- *упровадження* (розпочинається застосування інновації);

– *підтвердження* (пошук підкріплення для зробленого вибору або перегляд попереднього рішення про прийняття чи ігнорування інновації в разі отримання суперечливої інформації).

Такий поетапний шлях може успішно подолатися в тому разі, якщо впровадження інновацій відбувається у відповідному навчальному середовищі. У процесі формування медіакомпетентності засобами медіа ми практикували обговорення та створення медіатекстів.

Загальна *схема обговорення медіатексту*:

– *вступне слово вчителя* (мета – дати коротку інформацію про авторів медіатексту, назвати їхні попередні роботи, щоб аудиторія могла вийти за рамки конкретного твору та звернутися також до інших творів; якщо є в тому потреба, зупинитися на історичному або політичному контексті подій, не торкаючись художніх, моральних та інших оцінок авторської позиції, і, зрозуміло, не переказуючи фабулу твору, тобто установка на медіасприйняття;

– *колективне «читання» медіатекстів* (комунікативний етап);

– *обговорення медіатексту, підбиття підсумків* [76, с. 182].

Завершувалося обговорення проблемно-перевірними питаннями, за якими визначається ступінь засвоєння аудиторією отриманих умінь аналізу медіатексту (наприклад: «З якими відомими Вам медіатекстами можна порівняти даний твір? Чому? Що спільного є в їх концепції?» тощо) [85, с. 275].

Основними формами організації освітнього процесу є навчальні заняття (лекції, лабораторні, практичні, семінарські й індивідуальні заняття, консультації), самостійна робота, практична підготовка й контрольні заходи.

Основною формою організації навчальних занять є лекція – структурований, логічно завершений, науково обґрунтований послідовний виклад наукової проблеми чи теми, ілюстрований за необхідності наочною. Вона має слугувати підґрунтям для поглиблення й систематизації знань, що набувають студенти в процесі аудиторної та позааудиторної роботи.

З метою активізації пізнавальної діяльності майбутніх учителів у освітньому процесі використовувалися такі види лекцій:

– *лекція-візуалізація* – одна із форм подання навчального матеріалу засобами аудіо- та відеотехніки. Дає можливість забезпечити оптимальний обсяг передавання й засвоєння майбутніми вчителями навчальної інформації, а також раціоналізувати освітній процес і підвищити його ефективність. Використання цього різновиду лекцій забезпечувала можливість подавати достовірну інформацію про події та явища, що вивчаються. Використовувалася під час опанування теми «Основні історичні етапи розвитку медіаосвіти, зародження медіа в Україні та зарубіжних країнах». Для активізації навчальної діяльності створено презентацію, де відображено основні аспекти становлення медіаосвіти, що виводилося на слайди поетапно, залежно від появи певного медіаосвітнього засобу в зарубіжних країнах і Україні;

– *інтерактивна лекція* – лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку, передбачала ведення активного діалогу з аудиторією. Сприяло кращому засвоєнню знань завдяки високій розумовій активності майбутніх учителів. Під час опанування теми «Медіаосвіта як засіб розвитку критичного мислення» передбачалося активне ведення діалогу;

– *відеолекція* – сприяла розвитку наочно-пізнавального мислення майбутніх учителів початкової школи. Здійснювався підбір матеріалів з теми «Медіаосвіта як навчальна дисципліна. Основні терміни, ключові концепції, напрямки медіаосвіти», що вивчалася, у процесі перегляду відеопрезентації, коментувалися події, які передавалися на екрані. Змонтовано відеоматеріали щодо змісту і основних завдань медіаосвіти, її зв'язку із соціальною педагогікою, психологією, філософією, культурологією, іншими навчальними дисциплінами. Функцій медіаосвіти у процесі здійснення освітніх завдань; місця медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх учителів; видів медіа; класифікації та функцій сучасних медіа за соціально-педагогічними критеріями; місце використання, змісту інформації,

функціям та цілям використання, впливу на особистість. Відбувалося коментування основних понять та термінів;

– *бінарна лекція* – полягала в діалозі двох викладачів, які читають лекцію за однією й тією ж темою. Передбачалося опанування теми «Медіапедагогіка і основи медіакомпетентності як психолого-педагогічна складова підготовки майбутніх учителів», була проведена із залученням до викладення матеріалу викладача психології. Це сприяло кращому засвоєнню майбутніми вчителями психологічних особливостей формування основ медіакомпетентності.

– *проблемна лекція* – для оволодіння певною темою майбутнім учителям пропонувалися знайти й застосувати нові для себе знання чи способи дій. Застосовувалася під час опанування теми «Місце та роль медіа й медіаосвіти в сучасному світі», пропонувалося завдання, щоб майбутні вчителі самі дійшли висновку про важливість медіа в сучасному світі;

– *лекція-консультація* – передбачала організацію опанування нового матеріалу за такими сценаріями: попередня підготовка студентів → підготовка ними запитань для поглиблення знань → відповіді викладача; висвітлення нової теми викладачем → запитання студентів → відповіді викладача → узагальнення й підведення підсумків. Застосовувалася під час опанування теми «Медіакомпетентність майбутніх учителів початкової школи», спочатку пропонувалося майбутнім учителям самостійно віднайти інформацію щодо формування медіакомпетентності та розробити запитання для поглиблення власних знань.

– *лекція із заздалегідь запланованими помилками* – передбачала висвітлення викладачем певної теми із фіксацією основних положень на дошці, а далі під час виконання певних дій майбутні учителів разом з викладачем підходять до того, що виявлено помилку. Студентам пропонувалося віднайти у логіці розмірковувань помилки, що спричинили подібний результат. Передбачалося опанування теми «Медіа в освітньому процесі закладів вищої освіти і загальноосвітніх закладів»;

– *лекція-бесіда (лекція-діалог)* – активне залучення студентів до освітнього процесу. Активне залучення майбутніх учителів відбувалося під час опанування теми «Використання можливостей медіаосвітніх засобів в освітній діяльності закладів вищої освіти»;

– *лекція-дискусія* – організовувався вільний обмін думками, що активізувало пізнавальну діяльність аудиторії. Передбачалося опанування теми «Формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи».

Розроблюючи зміст лекцій з курсу «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь», ми брали до уваги, що повинно відбуватися залучення майбутніх учителів до наукової творчості, а не тільки передавання їм наукової істини. Тому вважаємо характерною особливістю лекції діяльнісну основу – взаємодію викладача та студентів у сумісному навчальному пошуку.

Лекція повинна забезпечувати: великий об'єм чітко систематизованої й концентрованої, методично грамотно підібраної наукової інформації; аргументованість суджень; достатню кількість фактів, аргументів чи документів, що підтверджують основні тези лекції; лаконічність, логічність і ясність викладу інформації; активізацію освітньої діяльності майбутніх учителів різноманітними засобами; чітке окреслення кола запитань для самостійного опрацювання матеріалу з посиланням на літературні джерела; доцільне використання різноманітних засобів наочності.

Під час опанування дисциплін ми використовували *за дидактичними завданнями* такі види лекцій: вступна, тематична й заключна. *За способом викладу* навчального матеріалу: проблемна, з елементами дискусії, з наперед запланованими помилками, бінарні тощо. До кожної лекції розроблялася презентація.

Розкриємо методику проведення лекційних занять з курсу «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь».

У процесі викладення лекційного матеріалу майбутнім учителям пропонувалися для перегляду презентація, де було відображено основні тези лекції, основні поняття, різноманітні завдання, проблемні запитання й висновки. Лекція могла починатися із проблемного завдання, вирішення якого сприяло обговоренню основних термінів нової теми або яке вирішувалося протягом заняття. У процесі ознайомлення із планом лекції, основною літературою та обговорення основних питань відбувалася активна взаємодія викладача та майбутніх учителів, з апеляцією до тих знань і досвіду студентів, який вони здобули значно раніше чи на попередніх заняттях [64].

Лекційний матеріал старанно відбирався, на заняттях обговорювався найбільш важливий у структурному й змістовому значенні навчальний матеріал. Майбутні учителі мали чітко усвідомити, яку саме інформацію вони повинні засвоїти на лекції, яку – на практичному занятті та в процесі самостійної роботи. Вважаємо за доцільне на початку опанування дисципліни провести вступну лекцію, де в стислій схематичній формі надавати інформацію про завдання, зміст та структуру усієї навчальної дисципліни, а також її взаємозв'язок з іншими дисциплінами, значення у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи з метою формування медіакомпетентності.

Для створення ефективної навчальної атмосфери виявилось доцільним використання прийомів: пряма постановка проблеми; проблемне завдання у вигляді запитання; подання інформації, що містить суперечність; повідомлення протилежних думок з певного питання; співставлення життєвих уявлень з науковими тощо .

Під час лекції майбутнім учителям пропонувалися такі види завдань: пошуково-дослідницькі, репродуктивні, конструктивні й продуктивно-творчі.

Щодо типів завдань, то їх ми розподіляли залежно від характеру змісту навчального матеріалу (певні факти та явища систематизували на теоретичні та практичні тощо); від характеру вимог (встановити, якого саме типу вимога може знаходитися в основі задачі); від співвідношення «ціле» та «дані» виконання певного навчального завдання; від форми його організації та виконання (індивідуальні, групові тощо). Також нами враховувалася необхідність повторення та закріплення методичних прийомів, за допомогою яких удосконалюються отримані аудиторією вміння, поступове ускладнення завдання (розширення спектру самостійності), стимулювання творчості.

Цикл практичних занять передбачає використання проблемних колективних обговорень та рецензування медіатекстів. Тут можуть використовуватися такі види проблемних творчих завдань:

- зіставлення й обговорення рецензій (статей, книг) професійних медіакритиків, журналістів;
- підготовка рефератів, присвячених теоретичним проблемам медіакультури;
- усні колективні обговорення (за допомогою проблемних питань педагога) медіатекстів;
- письмові рецензії студентів на конкретні медіатексти різних видів і жанрів.

Під час занять майбутні учителі набували навичок під час роботи з різними медіатекстами, зокрема фотографіями, статтями з інтернет-сайтів і новинними сюжетами. Студентам нагадували, що починати аналіз певного медіа важливо не з самого змісту повідомлення, а з перевірки його джерела, авторства, і тільки потім приступати до аналізу змісту й припущення щодо мети.

Логіка послідовності творчих завдань виходить з того, що критичний аналіз медіатекстів починається зі знайомства з роботами медіакритиків – професіоналів (рецензії, теоретичні статті, монографії, присвячені

медіакультурі й конкретним медіатекстам), за якими аудиторія робила певні висновки про різні підходи та форми даного виду робіт.

Під час роботи з медіатекстами акцентували увагу на знаннях та навичках, отриманих на попередніх заняттях із даного предмету або на інших заняттях. Студентська аудиторія шукала відповіді на такі проблемні питання: «У чому ви вбачаєте переваги й недоліки даного медіатексту?», «Чи згодні ви з тими чи іншими оцінками автора? Чому?», «Чи є в автора свій індивідуальний стиль? Якщо так, то в чому він проявляється (стилістика, лексика, доступність, наявність іронії, гумору тощо)?», «Що застаріло, а що ні в даній книзі?», «Медіатексти якої тематичної, жанрової спрямованості підтримує автор статті? Чому?», «Чому автор побудував композицію своєї статті саме так, а не інакше?» тощо.

Незалежно від форм медіаосвітньої роботи, прийомів, що використовувалися під час організації медіаосвітнього лекційного чи практичного заняття, медіапедагогічна діяльність будувалася як цілісна система, а кожне заняття мало чітку мету й комплекс педагогічних завдань. Ми поділяємо думку І. Челишевої [90, с. 139-141] про те, що задум конкретного медіаосвітнього заняття відповідав інтересам та можливостям студентів, їх життєвому досвіду, сприяв отриманню нових знань, активізації пізнавальної активності й розвитку творчого потенціалу. Бачення й розуміння головної ідеї, мети й завдань медіаосвітніх занять допомагало викладачу забезпечити творчу участь кожного студента в процесі медіаосвіти.

Таким чином, аналіз змісту дисциплін професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи виявили недостатність приділення уваги формуванню медіакомпетентності, що сприяло удосконаленню змісту дисциплін зі спеціальності 013 Початкова освіта питаннями медіаосвітнього змісту та розробленню навчальної дисципліни за вибором «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь». Курс за вибором передбачав

використанням пошуково-дослідницьких, репродуктивних, конструктивних і творчих завдань сприяє формуванню в майбутніх учителів початкової школи стійкого інтересу до опанування матеріалом навчальної програми. Ми пропонуємо різнопланові форми діяльності, що спрямовані на формування медіакомпетентності. Також аналіз сучасного стану навчальної методичної бази засвідчив необхідність створення видання, де зібрана основна термінологічна база, що стосується медіаосвіти «Словник-довідник з медіаосвітньої діяльності».

Пропонована методика формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи сприяла формуванню як окремих компонентів досліджуваної якості, так і медіакомпетентності в цілому. Використання в освітньому процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи медіаосвітніх засобів дозволяє дійти висновку, що вони є унікальним засобом не лише формування критичного мислення, а й розвитку комунікативних, креативних здібностей студентів, засобом стимулювання самопідготовки та освітньої діяльності й формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Із огляду на це, нагальною є дослідно-експериментальна перевірка обґрунтованих педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності, що послідовно реалізуються складниками спроектованої моделі.

Висновки до другого розділу

Аналіз джерельної бази та проведення експертного оцінювання педагогічних умов, забезпечення яких сприяло формуванню медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи, дали можливість виявити педагогічні умови: формування в майбутніх учителів початкової школи позитивної мотивації до застосування медіа в освітньому процесі; створення емоційно-комфортного медіа середовища у закладах вищої освіти; удосконалення змісту та методики фахової підготовки майбутніх учителів

початкової школи медіа освітніми знаннями й уміннями; залучення майбутніх учителів початкової школи до цілеспрямованої, творчої медійної діяльності та створення власного медіапродукту з метою формування в учнів медіакомпетентності.

Розроблено навчальну програму для студентів спеціальності 013 Початкова освіта «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» та навчальний посібник «Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності», що сприяло формуванню медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Опанування майбутніми учителями змісту навчальної програми курсу стало основою для формування в них історично, теоретично і методично обґрунтованого уявлення про медіаосвіту, медіаосвітні уміння, медіакомпетентність як ефективного засобу розвитку творчої, самостійної й особистості, що вміє критично мислити, в умовах інтенсивного збільшення інформаційного потоку.

Розроблено й теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності, що містить:

– **методологічно-цільовий блок** охоплює *мету* (теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності) та *завдання* підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності та є підґрунтям для відбору змісту підготовки фахівців, вибору ефективних підходів, принципів, умов, форм, методів та засобів цієї підготовки; *методологічні підходи* (системний, синергетичний, діяльнісний, особистісно орієнтований та компетентнісний) та *принципи* (загальнодидактичні, специфічні);

– **змістово-діяльнісний блок** – *зміст* (теоретична підготовка, педагогічна практика, самостійна робота, позааудиторна робота, творчі завдання, упровадження навчальної дисципліни «Теоретико-методичні

засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь»); *методи* (словесні, наочні, репродуктивні, дослідницькі, евристичні, проблемні, ігрові); *форми* (навчальні заняття, практична підготовка, самостійна робота, контрольні заходи тощо); *засоби* (слово викадача, укладені навчально-методичні посібники, навчальний посібник «Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності», засоби інформаційно-комунікаційних технологій (книги, газети, журнали, фотографії, відео, теле- та радіопрограми комп'ютерне обладнання, презентації, слайдшоу, електронні звіти, мультимедіадоповіді, електронні журнали, віртуальні тури, мультимедіа видання та ресурси інтернету тощо).

– *оцінювально-результативний блок* – *компоненти* (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний) *критерії* (мотиваційно-ціннісний, інформаційно-знаннєвий, операційно-діяльнісний, оцінювально-рефлексивний); *рівні* (високий; достатній; середній; початковий).

З метою реалізації педагогічних умов було розроблено методика формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи, що передбачає застосування під час проведення навчальних занять, самостійної роботи та практичної підготовки методів, спрямованих на формування в майбутніх учителів початкової школи медіакомпетентності.

Методика стала інструментом вирішення освітніх завдань формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи засобами медіаосвіти, що реалізувалися під час проведення навчальних занять, практичної підготовки та самопідготовки за допомогою вербальних (розповідь, лекція, бесіда, діалог, обговорення, аналіз, дискусія тощо), наочних (перегляд аудіовізуального матеріалу), репродуктивних, дослідницьких, евристичних, проблемних, ігрових (моделювання художньо-творчої діяльності творців медіатекстів, імпровізація тощо) методів.

Таким чином, виявлені педагогічні умови, структурно-функціональна модель реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності та методика

формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи дають можливість експериментально перевірити ефективність запропонованої методики.

Матеріали, що увійшли до розділу, опубліковані автором у наукових статтях [59], [60], [61], [62], [63], [64], [65], [66].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

1. Алексюк А. А. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. К., 1998.
2. Алексюк А. М., Аюрзанайн А. А., Підкасистий П. І. та ін. Організація самоосвітньої роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. посібник. К.: ІСДО, 1993. 336 с.
3. Ананьев Б. Г. Личность, субъект деятельности, индивидуальность. М. Директ-Медиа, 2008. 134 с.
4. Архангельский С. И. Лекции по теории обучения в высшей школе. М. Высш. шк., 1974. 383 с.
5. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. К.: Атіка, 2008. 684 с.
6. Биктагиров К. Л. Дидактические условия обучения татарскому языку: автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук: 13.00.01 Общая педагогика и история педагогики; Казанский госуниверситет. Казань, 1973. 37 с.
7. Бірюк Л. Я. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і технології (на матеріалі методики викладання російської мови): монографія. К.; Глухів, 2009. 317 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. Київ; Ірпінь, 2001. 1440 с.
9. Всемирный доклад ЮНЕСКО «К обществам знания». ЮНЕСКО, 2006. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001418/141843r.pdf> (дата звернення: 19.01.2019).
10. Выготский Л. С. Психология развития человека. М.: Изд-во Смысл; Изд-во Эксмо, 2005. 1136 с.
11. Габидуллина А. Р. Воспитательная медиасреда как условие формирования ценностных ориентаций студентов. *Среднее профессиональное образование*. 2010. № 10. С. 25-29.

12. Гладуш, В. А., Лисенко, Г. І. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія: навч. посіб. Д., 2014. 416 с.
13. Голуб Є. С. Синергетична інтерпретація сучасної інформаційної парадигми (методологічний аспект): автореферат. к. філос. наук, спец.: 09.00.09 Філософія науки. К.: Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди, 2007. 20 с.
14. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Гол. ред. С. Головка. Київ, 1997. 376 с.
15. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-ге, допов. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
16. Гончарова Т. М. Педагогические условия успешной реализации практико-ориентированной модели формирования медиакомпетентности студентов вузов. *Вестник Челябинского государственного педагогического университета*. 2012. № 7. 38-44.
17. Гришкова Р. О. Педагогічні умови реалізації особистісно орієнтованого навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей вищих закладів освіти: дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 К., 2000. 446 с.
18. Гудилина С. И. Перспективы развития медиаобразовательных технологий. *Образовательные технологии XXI века* / под ред. С. И. Гудилиной, К. М. Тихомировой и Д. Т. Рудаковой. М., 2004. С. 77.
19. Гуревич Р. С. Підготовка магістрів у педагогічному ВНЗ: як її здійснювати? URL: http://ito.vspu.net/SAIT/inst_kaf/kafedru/matem_fizuka_tex_osv/www/mater_conf/files/PDF/Pidgotovka_magistriv.pdf (дата звернення: 03.12.2018).
20. Дем'янчук О., Саварин П. Медіаграмотність та медіакомпетентність викладачів як основа підготовки фахівців технічного профілю. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія «Педагогічні науки», 2014. № 8 (285). С. 19–23.

21. Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В., Антонова О. Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності. Житомир, 2003. 192 с.
22. Духаніна Н. М. Моделі медіаосвіти. URL: http://www.rusnauka.com/18_ADEN_2013/Pedagogica/2_141169.doc.htm (дата звернення: 02.01.2019).
23. Дяченко Н. О. Організаційно-педагогічні умови формування вмінь розв'язувати педагогічні задачі у майбутніх викладачів педагогіки в умовах магістерської підготовки. URL: <https://nadiadyachenko.wordpress.com/2013/10/02/>. (дата звернення: 02.04.2018).
24. Енциклопедія освіти. АПН України: голов. ред. В. Г. Кремень; заст. голов. ред.: О. Я. Савченко, В. П. Андрущенко; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
25. Ефремова Т. Новый словарь русского языка толково-образовательный. М.: Русский язык, 2000. Т. 2. 1088 с.
26. Жилавская И. В. Интерактивная (журналистская) модель медиаобразования. *Медиаскоп*. М., 2008. Выпуск № 2.
27. Жилавская И. В. Медиаобразование молодежи: монография. М.: РИЦ МГГУ им. М. А. Шолохова, 2013. 243 с.
28. Жилавская И. В. Медиаобразование молодежной аудитории. Томск: ТИИТ, 2009. 322 с.
29. Зазнобина Л. С. Стандарт медиаобразования, интегрированного с различными школьными дисциплинами. *Стандарты и мониторинг в образовании*. 1998. № 3. С. 26–34.
30. Змановская Н. В. Формирование медиа-образованности будущих учителей: дис. на соискание ученой степени к. пед. наук: спец. 13.00.01 Общая педагогика, история педагогики и образования. Иркутск, 2004. 152 с.
31. Зубко А. М. Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів:

автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.: 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти. Київ, 2002. 22 с.

32. Зязюн І. А. Педагогічна психологія чи психологічна педагогіка. Етика естетика педагогічної дії: зб. наук. пр. Ін-т пед. освіти дорослих НАПН України. Київ: Полтава, 2012. Вип. 3. С. 20-37.

33. Иванов Д. А., Митрофанов К. Г., Соколова О. В. Компетентностный подход в образовании. Проблемы, понятия, инструментарий: учебно-метод. пособие. М.: АПК и ППРО, 2005. 101 с.

34. Казаков Ю. М. Педагогічні умови застосування медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх учителів: автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 Теорія та методика професійної освіти. Луганськ, 2007. 21 с.

35. Касярум К. В. Формування комунікативної компетенції майбутніх викладачів вищої школи. *Збірник наукових праць*. Частина 1. Умань, 2011. С. 99-105.

36. Козак Т. М. Системний підхід у реалізації безпечної роботи учнів в інтернеті. *Медіасфера и медіаобразование: специфика взаимодействия в современном социокультурном пространстве*: сборник статей. М-во внутр. дел Респ. Беларусь, учреждение образования «Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь»; редкол.: С. В. Венидиктов (отв. ред.) и др. Могилев: Могилев. институт МВД, 2015. URL: <http://mic.org.ru/phocadownload/mediasfeta2015.pdf> (дата звернення: 18.12.2018).

37. Кондратюк В. Д. Використання медіаосвітніх технологій у професійній підготовці майбутнього вчителя. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*: зб. наук. пр. VI Кримські педагогічні читання: «Нові педагогічні технології в освіті та формування гуманітарно-технічної еліти»: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 21-24 травня 2013 р. / ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Г. РОМАНОВСЬКИЙ. Харків: НТУ "ХПІ", 2013. Вип. 34-35 (38-39). С. 173-179.

38. Коновалова Н. А. Развитие медиакультуры студентов педагогического вуза: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Вологда, 2004. 25 с.

39. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України. URL: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm (дата звернення: 18.12.2018).

40. Корчагина И. Р. Деятельностный подход как парадигма модернизации современного школьного образования. *Молодой ученый*. 2012. № 11. С. 435-437.

41. Костюченко К. Є. Педагогічні умови формування раціонально-критичного мислення у майбутніх учителів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кіровоград, 2011. 20 с.

42. Ларичева В. В. Компетентностный подход к профессиональной подготовке студентов. *Успехи современного естествознания*. 2011. № 3. С. 85-87. URL: <http://natural-sciences.ru/ru/article/view?id=15980> (дата обращения: 04.02.2019).

43. Леготина Н. А. Педагогические условия подготовки студентов университета к реализации медиаобразования в общеобразовательных учреждениях. *Медиаобразование*. № 1. С. 56-66.

44. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. 2-ое изд. М. 1977.

45. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности: дис. ... док. пед. наук. К., 1996. 371 с.

46. Лодатко Є. О. Моделювання в педагогіці: точки відліку. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*. 2010. Випуск 1. URL: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_2/. (дата звернення: 23.01.2019).

47. Максимчук Л. В., Романишина Л. М. Педагогічні умови застосування інтерактивних технологій у підготовці майбутніх економістів-міжнародників. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. № 1. 2012. С. 23 – 29.

48. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. *Соціалізація особистості*: зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. К.: Логос, 2000. Вип. 2. С. 153–161.

49. Маркова А. К., Матис Т. А., Орлов А. Б. Формирование мотивации учения. М., 1990.

50. Мартиненко С. М., Хоружа Л. Л. Загальна педагогіка: навч. посіб. Київ: МАУП, 2002. 176 с.

51. Мороз О. Г., Сластьонін В. О., Філіпенко Н. І. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація. К.: ІЗМН, 1997. 168 с.

52. Мурюкина Е. В. Медиаобразовательные занятия со студентами педагогического вуза в контексте личностно-ориентированных подходов. *Медиаобразование: рос. журн. истории, теории и практики медиапедагогике*. Учредители: ассоц. кинообразования и медиапедагогике России; Бюро ЮНЕСКО в Москве; МОО «Информация для всех» и др. М.: Ю. Д. Кучма, 2005. С. 111-115.

53. Наток С. Х. Национально-культурные особенности формирования новой медийной среды (на примере малой республики). *Вестник Кубанского социально-экономического института*. 2013. № 3. С. 109–114.

54. Нечай О. Ф. Основы киноискусства. М.: Просвещение, 1989. 288 с.

55. Ожегов С. Словарь русского языка. С. Ожегов. М.: Русский язык, 1984. 816 с.

56. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К., 2009. 472 с.

57. Петренко Т. А. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі навчання студентів юридичних спеціальностей у ВНЗ.

Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2011. С. 245-248.

58. Підкасистий П. І. Самостійна пізнавальна діяльність школярів у навчанні: теоретико-експериментальне дослідження. М.: Педагогіка, 1980. 240 с.

59. Пługіна А. П. Методика формування медіа-освітніх умінь майбутніх учителів початкової школи. *Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Полтава, 23-24 травня 2018 р.) / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. С. 54–56.

60. Пługіна А. П. Методика формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. *Trajectoriâ Nauki= Path of Science*, 2020. Vol. 6. № 9. С. 3034–3045.

61. Пługіна А. П. Методична підготовка майбутніх учителів початкової школи до реалізації вимог освітнього процесу на засадах упровадження сучасних медіа-освітніх технологій. *Modern Technologies in Education. Collective Scientific Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole*, 2019. С. 386-397.

62. Пługіна А. П. Модель формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. *Науковий часопис «Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology»*. 2019. Vol. 7, Issue 3, P. 11-24.

63. Пługіна А. П. Обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування медіа-освітніх умінь. *Вісник Черкаського університету*. Серія: педагогічні науки. № 2, 2019. С. 123-128.

64. Пługіна А. П. Реалізація методики підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь. *Colloquium-journal*. № 20 (44), Część 3. 2019. Warszawa, Polska. С. 50-55.

65. Пługіна А. П. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь:

навчальна програма курсу за вибором для студентів спеціальності 013 Початкова освіта. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2019. 67 с.

66. Плугіна А. П., Бірюк Л. Я. Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності: навчальний посібник. Суми: Вінніченко М. Д., 2018. 152 с.

67. Про вищу освіту: Закон України від 4 серпня 2015 р. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 37–38. Ст. 2004. URL: <https://xn--80aagahqwuipe8an.com/ukrajiny-zakony/zakon-ukrajini-pro-vischu-osvitu-vidomosti2014.html> (дата звернення: 21.11.2018).

68. Прохоров Е. П. Введение в теорию журналистики. М.: Аспект Пресс, 2011. 351 с.

69. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб.: Изд-во Питер, 2002. 720 с.

70. Савельев А. Я., Семушина Л. Г., Кагерманьян В. С. Модель формирования специалиста с высшим образованием на современном этапе. М., 2005. 72 с.

71. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: сутність і чинники впливу. Київ: Грамота, 2012. 504 с.

72. Сериков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем. М.: Карапуз, 2000. 256 с.

73. Словник української мови. К.: Наукова думка, 1979. т. 10. 442 с.

74. Советский энциклопедический словарь. М.: сов. энциклопедия, 1991. 1600 с.

75. Тихомирова К. М. Визуальные средства обучения в системе медиаобразовательных технологий в начальных классах. *Образовательные технологии XXI века*. Ред. С. И. Гудилина, К. М. Тихомирова, Д. Т. Рудакова. М.: Изд-во Ин-та содержания и методов обучения Российской Академии образования, 2004. С. 243-268.

76. Тоискин В. С., Красильников В. В. Медиаобразование в информационно-образовательной среде: учебное пособие. Ставрополь: Изд-во СГПИ, 2009. 122 с.

77. Усов Ю. Н. и др. Основы экранной культуры. Цикл программ. М.: Изд-во Российской Академии образования. 1998. С. 55.
78. Фатеева И. А. Медиаобразование: теоретические основы и практика реализации: монография. Челябинск: Челяб. гос. ун-т, 2007. 270 с.
79. Федоров А. В. Медіа-освіта: творчі завдання для школярів. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2008. № 1. С. 55-60.
80. Федоров А. В. Медиаобразование будущих педагогов. Таганрог: Изд-во Кучма, 2005. 314 с.
81. Федоров А. В. Медиаобразование будущих педагогов. Таганрог: Изд-во Кучма, 2005. 314 с.
82. Федоров А. В. Медиаобразование и медиаграмотность: мнения экспертов. *Образовательные технологии XXI века*. Ред. С. И. Гудилина, К. М. Тихомирова, Д. Т. Рудакова. М.: Изд-во Ин-та содержания и методов обучения Российской Академии образования, 2004. С. 51-71.
83. Федоров А. В. Медиаобразование: вчера и сегодня. М.: Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2009. 234 с.
84. Федоров А. В. Медиаобразование: история, теория и методика. Ростов н/Д.: Изд-во ЦВВР, 2001. 708 с.
85. Федоров А. В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза. М.: Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007. С. 275.
86. Федоров О. Ф. Некоторые вопросы активизации учащихся в процессе теоретического и производственного обучения. М.: Высшая школа, 1970. 301 с.
87. Философский энциклопедический словарь / под ред. А. М. Прохорова. М.: Сов. энцикл., 1989. 815 с.
88. Філософський енциклопедичний словник. К.: Абрис, 2002. 742 с.
89. Хурум С. Формирование мотивации достижения у подростков. *Вестник Адыгейского государственного университета*. № 5. С. 217–219.

90. Чельшева И. В. Методика и технология медиаобразования в школе и вузе / под ред. А. В. Федорова. Таганрог: Изд. центр Таганрог. гос. пед. ин-та, 2009. С. 132-133

91. Черниш Т. В. Психологічні чинники успішності впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність вчителя. *Інформаційно-комунікаційні технології навчання: психолого-педагогічні та дидактичні аспекти впровадження : матеріали обласної науково-практичної Інтернет-конференції*, Кіровоград, 13 квітня 2011 р. / упоряд. Л. Голодюк. Кіровоград, 2011. 81 с. URL: <http://timso.koippo.kr.ua/blogs/index.php/Internet-konferencia/>. С. 18-21.

92. Чижевський Б. Г. Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні. К.: Інститут педагогіки АПН України, 1996. 249 с.

93. Чупріна О. В. Проблема готовності учителів початкових класів до застосування мультимедійних засобів на уроках рідної мови. *Збірник наукових праць Уманського державного університету імені Павла Тичини* / гол. ред.: М. Т. Мартинюк, 2014. Частина 2. С. 417–421.

94. Шариков А. В. Медиа-образование: мировой и отечеств. опыт. М.: НИИ СОиУК АПН СССР, 1990. С. 64.

95. Шевирьова І. Г. Обґрунтування педагогічних умов формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2017. Ч. 1. № 8 (313). С. 130–139.

96. Штофф В. А. Моделирование и философия. М.: Наука, 1966. 231 с.

97. Щербакова К. Й., Макаренко Л. В. Вступ до спеціальності: навч.-метод. посіб. для студентів напряму підготовки 6.010101 Дошкільна освіта. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2011. 199 с.

98. Щукина Л. С. Перспективы псиользования системного и синергетического подходов в исследовании рекламных коммуникаций. *Вестник ВГУ. Серия Филология. Журналистика*. 2004, № 1. URL:

<http://www.vestnk.vsu.ru/pdf/filolog/2004/01/shukina.pdf> (дата звернення: 05.02.2019).

99. Bazalgette C., Bevort E., Savino J. (Eds.) (1992) *Media Education Worldwide*. Paris: UNESCO, 256 p.

100. Hart A. *Understanding Media: a Practical Guide*. London: Routledge, 1991. 268 p.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ

У розділі схарактеризовано процес проведення педагогічного експерименту та його етапи, проаналізовано результати констатувального експерименту дослідження щодо стану сформованості медіакомпетентності у майбутніх учителів початкової школи, доведено ефективність визначених педагогічних умов та розробленої структурно-функціональної моделі реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

3.1 Організація та зміст дослідно-експериментальної роботи

Експериментальна робота вибудовувалася відповідно до завдань дослідження, що передбачали визначення етапів, розроблення програми експерименту, визначення критеріїв оцінювання, підготовку експериментальної бази, проведення експерименту, аналіз та інтерпретацію результатів, формулювання висновків.

Теоретичний аналіз проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності надав можливість визначити умови, компоненти, критерії, показники, за якими можна визначити рівні медіакомпетентності майбутніх учителів.

Теоретичною базою організації педагогічно експерименту слугували роботи Р. Атаханова та В. Загвязинського [1], С. Гончаренка [4], А. Киверялга [6], О. Рудницької [12] та ін.

Під час розроблення та проведення педагогічного експерименту враховувалися рекомендації А. Ашерова [2] та Ю. Бабанського [3] щодо ефективного проведення експерименту:

- попередній історичний та теоретичний аналіз досліджуваного явища, вивчення сучасного досвіду та практики для максимального звуження поля експерименту та постановки завдань;
- чітке формулювання завдань експерименту, визначення ознак, за якими будуть вивчатися явища та критерії оцінювання;
- визначення достатньої кількості експериментальних об'єктів, враховуючи цілі та завдання експерименту, а також необхідної тривалості його проведення.

У ході експерименту необхідно було апробувати педагогічні умови реалізації структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності шляхом упровадження методики формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи у освітній процес закладу вищої освіти.

Основною метою проведення експерименту полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності. Відповідно до мети було сформульовано такі завдання:

- мотивувати майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності;
- формувати систему медіаосвітніх знань, умінь, навичок;
- мотивувати підвищувати власний рівень медіакомпетентності, саморозвитку та самовдосконалення.

Розроблені педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності та структурно-функціональна модель реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності потребують дослідно-експериментальної перевірки їх

ефективності. Протягом 2018–2020 н. р. було проведено експериментальну роботу в умовах освітнього процесу студентів спеціальності 013 Початкова освіта Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка; Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка; Бердянського державного педагогічного університету; Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди».

Для визначення обсягу репрезентативної вибірки ми послуговувалися формулою математичної статистики [6]:

$$n = t^2 \frac{w(1-w)N}{\Delta^2 N + t^2 (1-w)w} \quad (\text{Формула 3.1})$$

де n – обсяг вибірки;

N – обсяг генеральної сукупності;

w – вибіркова доля досліджуваного явища;

Δ – гранична помилка вибірки (при $\Delta = 5\%$, $t = 2$).

За відсутності відомостей про вибіркову долю вона приймається рівною 0,5; тобто $w(1-w) = 0,25$.

На момент проведення експерименту (2018–2020 н. р.) диплом фахівця початкової ланки освіти в Україні здобували близько 8000 студентів. Відповідно до цього:

$$n = 2^2 \frac{0,25 \cdot 8000}{0,05^2 \cdot 8000 + 2^2 \cdot 0,25} = 380 \quad (\text{Формула 3.2})$$

На підготовчому етапі експерименту діагностикою було охоплено 402 студенти й 15 викладачів. Достатнім обсягом репрезентованої вибірки в межах нашого дослідження було визначено 380 респондентів, тому вибірка 402 респонденти задовольняє вимоги експерименту.

Кількісний склад КГ й ЕГ наведено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Кількісний склад респондентів КГ й ЕГ

Назва освітнього закладу	Кількісний склад			
	2 курс		3 курс	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка	13	10	8	6
Бердянський державний педагогічний університет	11	10	15	15
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка	25	22	17	17
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка	7	8	6	9
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»	10	12	9	10
	66	62	55	57
Всього	240			
Експериментальна група	121			
Контрольна група	119			

У педагогічному експерименті взяли участь усього 255 респондентів, з-поміж них: 240 студентів та 15 досвідчених викладачів університетів. До складу експериментальних груп увійшов 121 студент, до складу контрольних груп – 119 студентів.

Експеримент проводився у три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний. На першому етапі – *констатувальному* – проаналізовано філософську, психолого-педагогічну літературу та практику сучасного стану розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності; сформульовано завдання дослідження; визначено критерії, показники та рівні сформованості означеної компетентності; проведено констатувальний зріз із подальшим обробленням та аналізом отриманих даних. На другому етапі експерименту – *формувальному* – передбачено реалізацію педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності, перевірку їх ефективності; упровадження навчально-методичного комплексу відповідно до структурно-функціональної моделі реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності. На третьому етапі – *контрольному* – здійснено аналіз та статистичний обрахунок результатів педагогічного експерименту, сформульовано висновки.

Для виконання завдань експериментальної роботи розроблено діагностичний інструментарій відповідно до обґрунтованої структури досліджуваної компетентності, критеріїв та показників її сформованості, які детально описано в підрозділі 1.4. Взаємозв'язок складників, критеріїв, показників та діагностичного інструментарію рівнів сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи подано в додатку 3.

Під час планування експериментальної роботи було визначено **залежну змінну** – рівень сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Часткові залежні змінні:

- рівень розвитку мотиваційного компонента медіакомпетентності;
- рівень розвитку когнітивного компонента медіакомпетентності;
- рівень розвитку діяльнісного компонента медіакомпетентності;

– рівень розвитку рефлексивного компонента медіакомпетентності;

Експериментальний чинник (незалежна змінна): комплекс навчально-методичних матеріалів, що реалізує педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності медіазасобами в процесі професійної підготовки.

Під час розроблення й застосування діагностичного інструментарію було враховано вимоги *об'єктивності* (експеримент повинен проводитися в умовах, максимально наближених до тих, в яких об'єкт функціонуватиме); *валідності* (відповідність тестових даних вимірюваній властивості); *надійності* (точність та стабільність вимірювань); *прогностичності* (припущення щодо розвитку вимірюваної властивості).

Усього в констатувальному етапі експерименту взяли участь 240 студентів денної форми навчання спеціальності 013 Початкова освіта.

Для якісного аналізу мотиваційного компонента сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи було використано комплекс методик, наведений у додатках. Визначення сформованості мотивів професійної діяльності було проведено за допомогою анкетування із використанням методики К. Замфір у модифікації А. Реана [11] (див. дод. К) 1. Методика складається із семи тверджень, що відображають різні професійні мотиви. Дає можливість діагностувати такі типи мотивації: *внутрішня мотивація (ВМ)* – характерна для особистості саме діяльність; *зовнішня мотивація (ЗМ)* – характеризується у професійній діяльності прагненням до задоволення інших потреб, зовнішніх відносно змісту самої діяльності. Поділяється на *зовнішню позитивну мотивацію (ЗПМ)* – характерні для особистості переваги в заробітній платі, прагненні до просування в роботі й соціальному престижі; *зовнішню негативну мотивацію (ЗНМ)* – характерно для особистості уникання критики від керівництва й колег, а також уникання покарань чи неприємностей.

У ході анкетування виявлено, що значна частина студентів має добре виражену ВМ та ЗПМ (виконуються сполучення ВМ>ЗПМ>ЗНМ або

ВМ>ЗПМ=ЗНМ). Відповідно, можемо дійти висновку щодо свідомого вибору студентами майбутньої професії та задоволеності нею.

З метою визначення навчальної мотивації майбутніх учителів початкової школи було обрано методику діагностики навчальної мотивації майбутніх учителів початкової школи (А. Реан, В. Якунін, модифікація Н. Бадмаєвої) [9] (див. дод. Л).

За допомогою анкетування з'ясовано, наскільки усвідомленим є вибір студентами обраної професії. Запитання анкети були спрямовані на розкриття таких позицій: комунікативні мотиви, мотиви уникнення, мотиви престижу, професійні мотиви, соціальні мотиви, навчально-пізнавальні мотиви, мотиви творчої самореалізації.

За ступенем значущості кожної групи мотивів зроблено узагальнений висновок, наскільки виражені в майбутніх учителів початкової школи професійні й навчально-пізнавальні мотиви. Сформованість мотиваційного компонента медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи визначалася за відповідями на запитання анкети. В опитуванні брало участь 240 майбутніх учителів початкової школи.

Анкетування дає змогу визначити, яка група мотивів для респондентів є вирішальною. З цією метою ми додали кількість отриманих відповідей та порівняли отримані результати. Відповідно, отримана кількість балів дала можливість визначити рейтинг запропонованих груп мотивів.

У результаті анкетування зафіксовано, що в респондентів домінують професійні мотиви – 28%, далі навчально-пізнавальні мотиви – 20%, мотиви престижу – 17%, мотиви творчої самореалізації – 15%, соціальні мотиви – 12%, мотиви уникнення – 8%. Отримані дані наведено на рисунку 3.1.

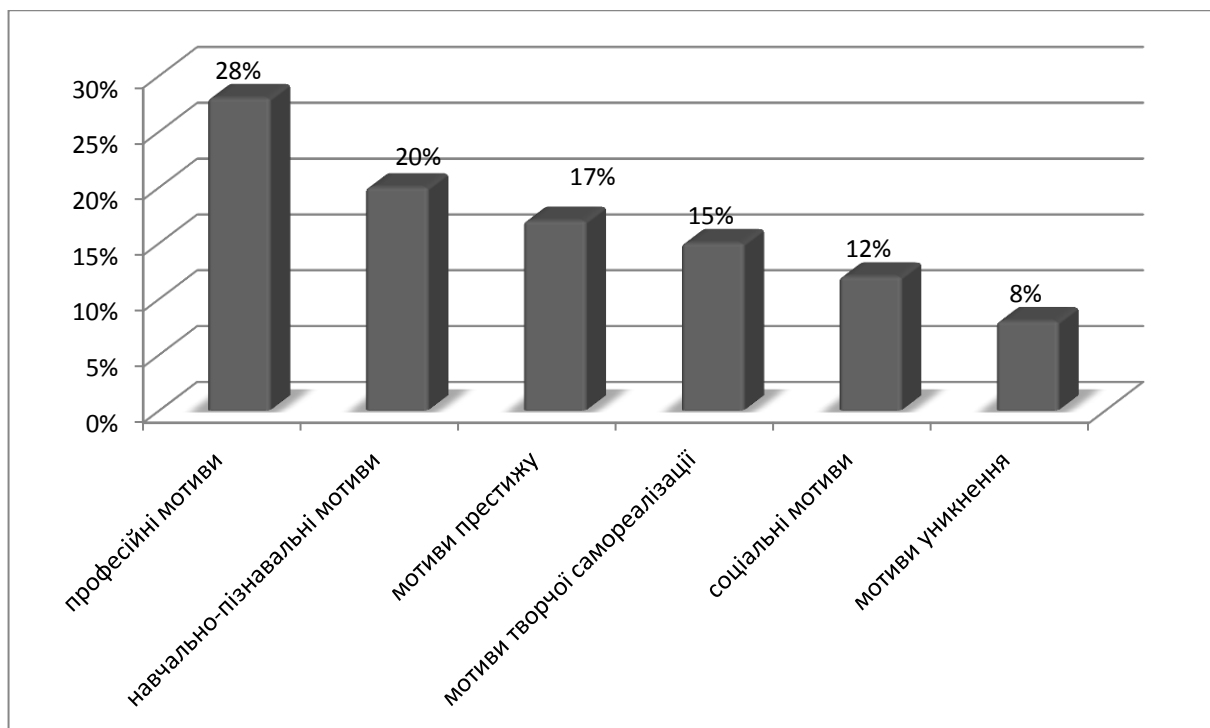

Рис. 3.1. Розподіл студентів за рівнями сформованості навчальної мотивації на основі методики діагностики навчальної мотивації майбутніх учителів початкової школи (А Реан, В. Якунін, модифікація Н. Бадмасвої) (240 осіб)

За результатами анкетування встановлено, що початковий рівень сформованості мотиваційного компонента медіакомпетентності має 10,4% студентів, які задіявалися в констатувальному етапі експерименту, середній – 52,8%, достатній – 21,7%, високий – 15,1% студентів.

Розподіл майбутніх учителів початкової школи згідно рівнів сформованості мотиваційного компонента медіакомпетентності за результатами констатувального етапу експерименту наведено у таблиці 3.2

Таблиця 3.2

Рівні сформованості мотиваційного компонента медіакомпетентності на констатувальному етапі експерименту

Рівні	Кількість студентів	Відсоток, %
Високий	36	15,1
Достатній	52	21,7
Середній	127	52,8
Початковий	25	10,4

Аналіз результатів констатувального етапу педагогічного експерименту засвідчив недостатній рівень сформованості мотиваційного компонента сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Дані таблиці проілюстровано на діаграмі (рис. 3.2).

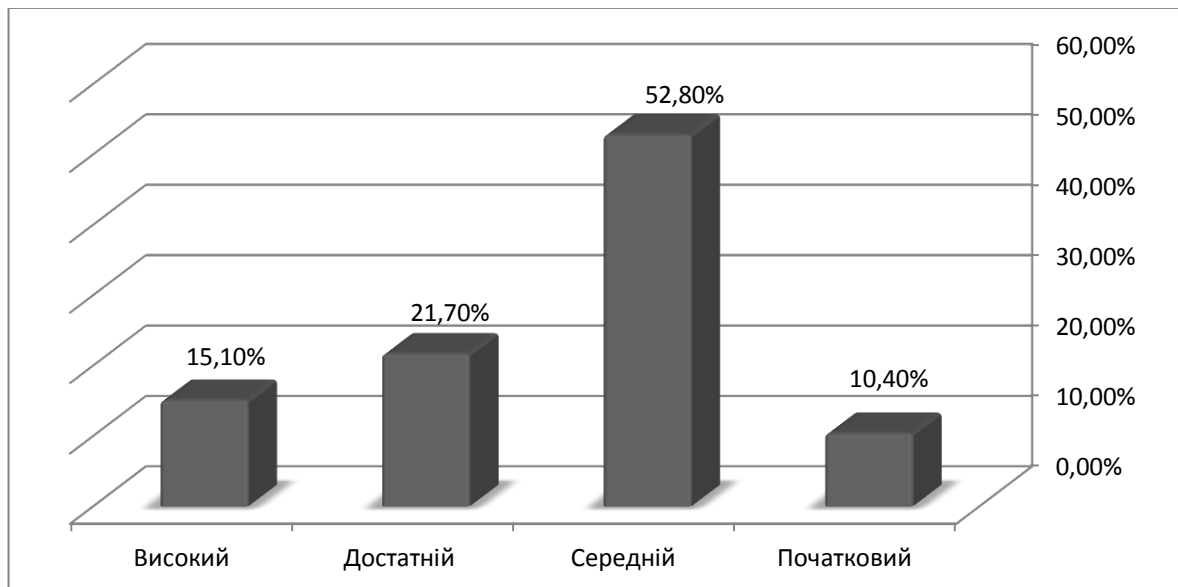

Рис. 3.2. Розподіл майбутніх учителів початкової школи за рівнями сформованості мотиваційного компонента медіакомпетентності (240 осіб)

Сформованість когнітивного компонента визначали за результатами анкетування й тестування.

Анкетування проводили з метою виявлення самооцінювання студентами сформованості медіакомпетентності, а також для об'єктивного визначення рівня теоретичних знань. Результати та зміст анкетування наведено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Самооцінювання майбутніми учителями початкової школи знань з теорії формування медіакомпетентності (240 осіб)

№	Теоретичні знання з теорії формування медіакомпетентності	Самооцінювання студентами знань	
		Так (осіб)	Ні (осіб)
1	Знання з теорії медіаосвіти як навчальної дисципліни, основних термінів, ключових концепцій, напрямів	88	152
2	Знання про місце та роль медіа й медіаосвіти в	110	130

	сучасному світі.		

Продовження табл. 3.3

3	Знання про медіаосвіту як засіб розвитку критичного мислення. Роль медіа в формуванні сучасної картини світу.	105	135
4	Знання про медіакомпетентність педагогічних і науково-педагогічних працівників.	97	143
5	Знання про проблеми медіасприйняття й розвитку аудиторії в сфері медіаосвіти.	112	128
6	Знання про медіапедагогіку й основи аудіовізуальної грамотності як психолого-педагогічної складової підготовки вчителя.	84	156
7	Знання про використання можливостей засобів масової інформації й комунікації в освітній діяльності закладів вищої освіти.	119	121
8	Знання про методику формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.	75	165
9	Знання про медіа в освітньому процесі загальноосвітніх закладів і закладів вищої освіти.	116	124

Результати анкетування дали можливість визначити, що майбутні вчителі невпевнені у власних знаннях щодо питань формування медіакомпетентності. Установлено, що теоретичний складник потребує особливої уваги, оскільки майбутні учителі початкової школи не володіють достатньою інформацією про зміст медіаосвітньої діяльності.

Безперечно, анкетування не може забезпечити повну об'єктивність результатів, тому для підтвердження проведено тестування (див. дод. М). Знання майбутніх учителів оцінювали за такою методикою: 0 балів (неправильна відповідь), 0,5 бала (неповна відповідь), 1 бал (правильна відповідь). Максимальна сума балів, яку могли отримати студенти, становила 15. Аналіз одержаних результатів показав, що максимально можливу кількість балів не набрав жоден із майбутніх учителів.

Результати анкетування дали можливість з'ясувати, що більшість студентів фрагментарно володіють знаннями понятійно-термінологічного апарату, необхідного для професійної діяльності; не усвідомлюють місце та роль медіа й медіаосвіти в сучасному світі; роль медіа в формуванні сучасної

картини світу; мають слабок уявлення про медіакомпетентність педагогічних і науково-педагогічних працівників; роль медіа в освітньому процесі загальноосвітніх закладів і закладів вищої освіти; використання можливостей засобів масової інформації й комунікації в освітній діяльності закладів вищої освіти.

На основі анкетування, встановлено, що 14,1% студентів показали початковий рівень сформованості когнітивного компонента, 62,5% – середній, 23,4% – достатній, 0% – високий (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

**Рівні сформованості когнітивного компонента
медіакомпетентності на констатувальному етапі експерименту**

Рівні	Кількість студентів	Відсоток, %
Високий	0	0
Достатній	56	23,4
Середній	150	62,5
Початковий	34	14,1

Дані таблиці проілюстровано на діаграмі (рис. 3.3).

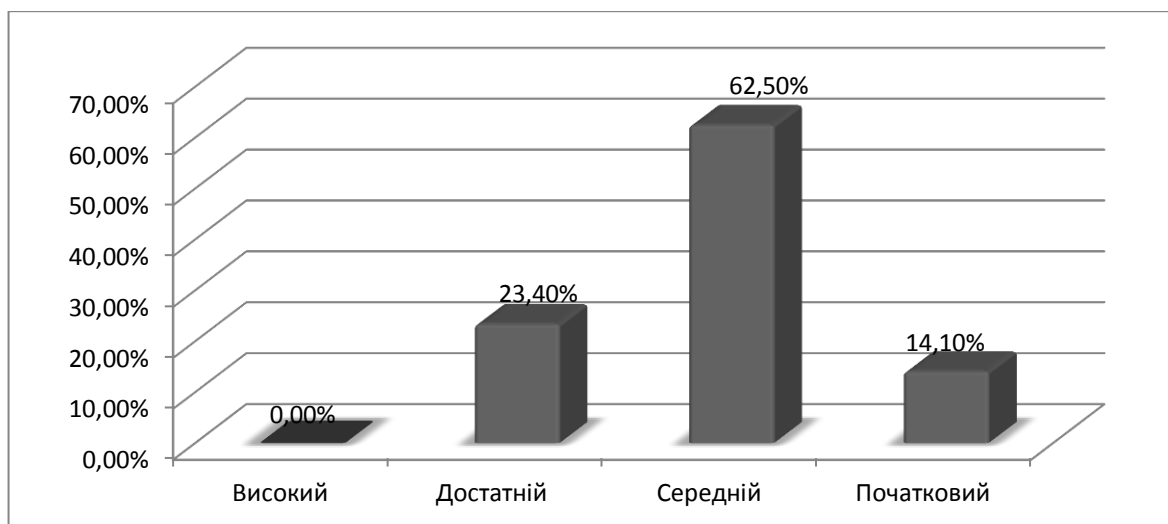

Рис. 3.3. Розподіл майбутніх учителів початкової школи за рівнями сформованості когнітивного компонента медіакомпетентності (240 осіб).

У процесі діагностування діяльнісного компонента спиралися на те, що практична підготовка є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми бакалаврів та є практичним апробуванням своїх здатностей у

професійній діяльності. З-поміж умінь, що мають бути сформовані в майбутніх учителів початкової школи, можемо виокремити такі: уміння знаходити інформацію в різноманітних джерелах; уміння систематизувати її за заданими параметрами, інтерпретувати інформацію, розуміти її суть, адресне спрямування тощо; виокремлювати медіаосвітні технології для різних цільових аудиторій ЗМІ; залучати різні медіатехнології для підвищення власного професійного рівня; використовувати медіатехнології в самовдосконаленні й саморозвиткові.

Для діагностування діяльнісного компонента медіакомпетентності важливо розуміти якість застосування теоретичних знань та практичних навичок у професійній підготовці. Тому вважаємо найбільш дієвим способом діагностування – спостереження. З цією метою було розроблено карту спостереження (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

**Карта спостережень
за проявом сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів
початкової школи**

№ п/п	Показники	Оцінка
1	Сформованість умінь знаходити інформацію в різноманітних джерелах	
2	Сформованість умінь систематизувати інформацію за заданими параметрами, інтерпретувати, розуміти її суть, адресне спрямування тощо	
3	Сформованість умінь виокремлювати медіаосвітні технології для різних цільових аудиторій ЗМІ	
4	Сформованість умінь застосовувати різні медіатехнології для підвищення свого професійного рівня	
5	Сформованість умінь використовувати медіатехнології у самовдосконаленні й саморозвиткові	

Карту спостережень заповнювали викладачі закладів вищої освіти на основі спостережень за майбутніми вчителями під час проходження ними педагогічної практики. Оцінювання відбувалося таким чином: 0 балів – указані вміння практично не сформовані або показники проявляються нерегулярно; 0,5 балів – вміння проявляються нерегулярно; 1 бал – вміння студентами виявлялися цілеспрямовано.

На основі результатів у процесі спостереження встановлено, що 54,3% студентів продемонстрували початковий рівень сформованості когнітивного компонента, 28,2% – середній, 17,5% – достатній, 0% – високий (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

**Рівні сформованості діяльнісного компонента
медіакомпетентності на констатувальному етапі експерименту**

Рівні	Кількість студентів	Відсоток, %
Високий	0	0
Достатній	39	16,2
Середній	70	29,4
Початковий	131	54,4

Дані таблиці проілюстровано на діаграмі (рис. 3.4).

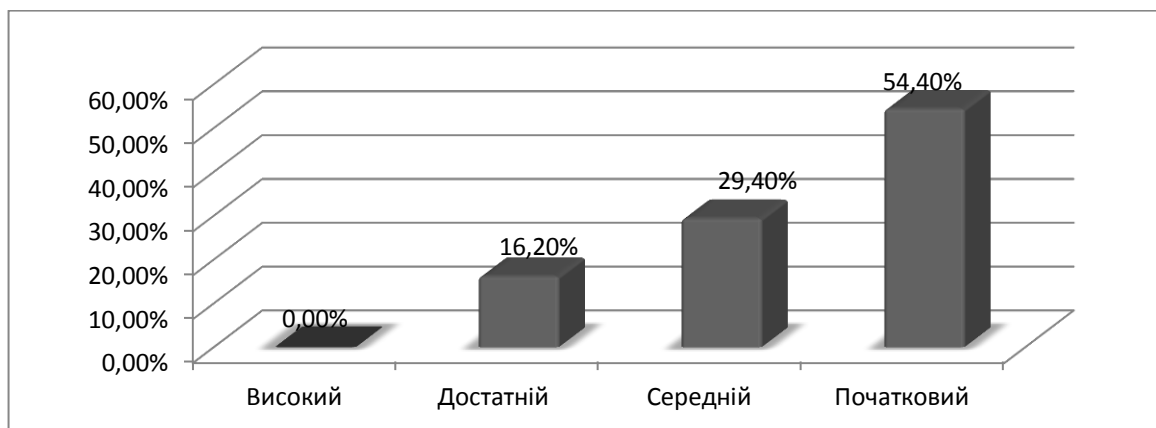

Рис. 3.4. Розподіл майбутніх учителів початкової школи за рівнями сформованості діяльнісного компонента медіакомпетентності (240 осіб)

Низькі показники діяльнісного компонента сформованості медіакомпетентності показали респонденти на констатувальному етапі експерименту.

Сформованість рефлексивного компонента визначали за показниками сформованості вмінь самоаналізу своєї навчальної медіадіяльності. Для діагностування цього компонента нами було запропоновано методику діагностування рефлексивності за А. Карповим (див. дод. Н). Більша частина контрольної (65%) та експериментальної (67%) груп мають початковий та середній рівень рефлексивності. Це свідчить про те, що на даному етапі дослідження майбутні вчителі менше замислюються над вчинками інших людей та власною діяльністю. Початковий рівень переосмислення своєї діяльності не дає можливість майбутньому вчителю саморозвиватися, удосконалювати знання та уміння засобами медіаосвіти.

Достатній та високий рівні рефлексивності мають менше половини респондентів. Це свідчить про те, що вони схильні звертатися до аналізу своєї діяльності, розуміння інших.

Для виявлення рівня вираження творчих здібностей майбутніх учителів початкової школи ми використали методику діагностики креативності за Д. Джонсоном, модифікація Є. Тунік (див. дод. О). Кожен пункт опитувальника креативності Джонсона є однією із характеристик творчого мислення, поведінкової специфіки особистості.

Результати опитування відображено на діаграмі (рис. 3.5).

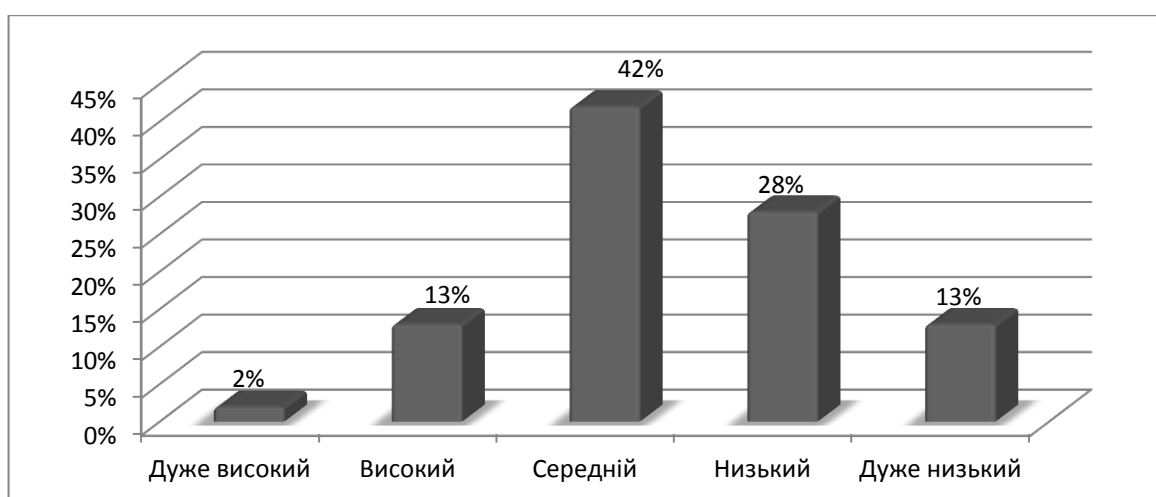

Рис. 3.5. Розподіл студентів за рівнями вираження творчих здібностей майбутніх учителів початкової школи (методика діагностики креативності за Д. Джонсоном, модифікація Є. Тунік) (240 осіб)

На основі проведеного діагностування, встановлено, що 12,7% майбутніх учителів продемонстрували початковий рівень сформованості рефлексивного компонента, 51,8% – середній, 35,5% – достатній, 0% – високий (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

**Рівні сформованості рефлексивного компонента
медіакомпетентності на констатувальному етапі експерименту**

Рівні	Кількість студентів	Відсоток, %
Високий	0	0
Достатній	86	35,5
Середній	124	51,8
Початковий	30	12,7

Дані таблиці проілюстровано на діаграмі (рис. 3.6).

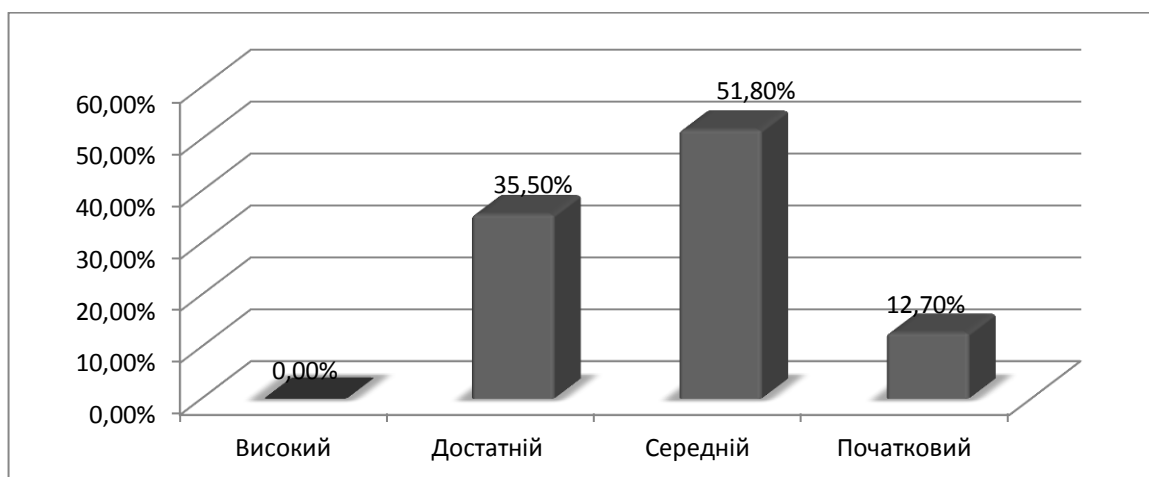

Рис. 3.6. Розподіл майбутніх учителів початкової школи за рівнями сформованості когнітивного компонента медіакомпетентності (240 осіб)

Отримані результати показали, що необхідно зосередити увагу на розвитку творчих здібностей майбутніх учителів. Це є можливим за умови впровадження у освітній процес творчих завдань та медіаосвітніх технологій, що сприятиме розвитку творчих здібностей майбутніх учителів початкової школи.

На підставі отриманих даних наводимо узагальнені результати констатувального етапу педагогічного експерименту (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту

Рівні сформованості компетентності	Компоненти медіакомпетентності							
	Мотиваційний		Когнітивний		Діяльнісний		Рефлексивний	
	К-сть студ.	Відс., %	К-сть студ.	Відс., %	К-сть студ.	Відс., %	К-сть студ.	Відс., %
Високий	36	15,1	0	0	0	0	0	0
Достатній	52	21,7	56	23,4	56	23,4	86	35,5
Середній	127	52,8	150	62,5	150	62,5	124	51,8
Початковий	25	10,4	34	14,1	34	14,1	30	12,7

Отже, констатувальний етап педагогічного експерименту сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи засвідчує, що більшість респондентів мають середній та достатній рівні сформованості окремих компонентів.

За отриманими результатами варто зазначити, що в традиційній підготовці майбутніх учителів початкової школи недостатньо уваги приділено формуванню медіакомпетентності. Як наслідок, високого рівня сформованості більшості компонентів медіакомпетентності у респондентів взагалі не виявлено. Однією із причин є відсутність спеціальних методик, спрямованих на формування медіакомпетентності.

Схарактеризовані діагностичні методики застосовувалися на початку педагогічного експерименту (констатувальний етап) для визначення рівнів сформованості медіакомпетентності і по його завершенню (контрольний етап) для виявлення ефективності запропонованої методики.

Формувальний етап експерименту відбувався в природних умовах освітнього процесу закладів вищої освіти і мав на меті теоретичне обґрунтування й експериментальну перевірку педагогічних умов, засобів та методів формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Протягом проведення формувального експерименту реалізувалася програма формувальної дії в експериментальних групах та здійснювався проміжний контроль рівня прояву залежних змінних. Апробація запропонованої структурно-функціональної моделі реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності передбачала забезпечення студентів експериментальної групи відповідними засобами з урахуванням педагогічних умов, описаних у параграфі 2.1.

Необхідність упровадження в практику навчання структурно-функціональної моделі реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності спонукала нас до впровадження курсу за вибором для майбутніх учителів спеціальності 013 Початкова освіта «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь», а також «Словника-довідника з медіа-освітньої діяльності» й інших методичних матеріалів, необхідних для проведення формувального етапу експерименту.

Запропонована методика орієнтована на сучасні форми навчання із запровадженням як традиційних, так й інноваційних підходів. Нею передбачено гармонійне поєднання в структурі занять різних видів діяльності, перевага надавалася проблемним, аналітичним та оглядовим лекціям, що спонукали до комунікації. На практичних заняттях переважали форми і методи медіаосвітньої діяльності, що характеризувалися діалогічністю.

Контрольний етап педагогічного експерименту передбачав аналіз і статистичне оброблення результатів, отриманих у процесі науково-дослідної роботи, визначення ефективності запропонованої структурно-функціональної моделі реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності шляхом порівняння початкових і кінцевих зрізів рівнів сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи та підрахунок результатів.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що нами було розроблено програму експерименту, визначено етапи її реалізації й критерії перевірки педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності. Розроблено методики визначення рівнів сформованості означеної компетентності, що уможливило порівняння результатів експерименту та виявлення динаміки розвитку компонентів медіакомпетентності. Про це йтиметься у наступному підрозділі.

3.2. Аналіз результатів експериментальної роботи

Ефективність педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності визначалася порівнянням результатів констатувального й контрольного діагностування в двох групах: контрольній та експериментальній.

Оцінювання динаміки відбувалося шляхом дослідження рівнів сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи до формування зазначеної компетентності і після.

Перш за все, потрібно було встановити різницю між кількісними показниками контрольної й експериментальної груп перед початком формувального експерименту із метою коректного проведення експерименту.

Кількісний аналіз результатів констатувального етапу педагогічного експерименту наведено у таблиці (3.9)

Таблиця 3.9

Кількісний аналіз результатів констатувального етапу педагогічного експерименту

Компоненти медіакомпетентності	Рівні сформованості	Контрольна група (КГ)		Експериментальна група (ЕГ)		χ^2_{krit}	χ^2_{emp}
		К-ть студ.	%	К-ть студ.	%		
1	2	3	4	5	6	7	8
Мотиваційний	Високий	17	14,4	19	15,5	7,81	0,34
	Достатній	23	21,2	24	22,2		
	Середній	61	53,3	62	52,6		
	Початковий	18	11,1	16	9,7		
Когнітивний	Високий	0	0	0	0	5,99	0,31
	Достатній	29	24,4	27	22,3		
	Середній	76	62,2	75	62,9		
	Початковий	16	13,4	17	14,8		
Діяльнісний	Високий	0	0	0	0	5,99	0,15
	Достатній	20	16,4	19	15,9		
	Середній	35	28,4	36	30,3		
	Початковий	66	55,2	64	53,8		
Рефлексивний	Високий	0	0	0	0	5,99	0,61
	Достатній	44	36,3	42	34,7		
	Середній	63	52,3	61	51,4		
	Початковий	14	11,4	16	13,9		

З метою порівняння контрольних та експериментальних груп застосовувався критерій згоди Пірсона. Доцільність його використання було підтверджено тим, що він не ставить жорстких вимог до типу вимірювальної шкали.

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^n \left[\frac{(f'_{E} - f'_{K})^2}{f'_{K}} \right] \text{ (Формула 3.2)}$$

де f'_{E} – відносна частота i -го інтервалу експериментальної групи;

f'_{K} – відносна частота i -го інтервалу контрольної групи;

n – кількість інтервалів (у нашому випадку $n = 4$ – за кількістю рівнів).

Рівень значущості приймаємо: $\alpha = 0,05$ і для ступеня вільності $n - 1 = 3$ знаходимо критичне значення критерію згоди $\chi^2_{\text{krit}\bullet} = 7.81$ (мотиваційний компонент) та для ступеня вільності $n - 1 = 2$ – $\chi^2_{\text{krit}\bullet} = 5.99$ (когнітивний, діяльнісний, рефлексивний компоненти).

Порівняння здійснювалося за кожним із виділених компонентів медіакомпетентності.

Було сформульовано нульову (H_0) та альтернативну (H_1) гіпотези:

Нульова гіпотеза H_0 – розподіли рівнів сформованості медіакомпетентності контрольної та експериментальної груп не відрізняються

Альтернативна гіпотеза H_1 – рівень сформованості медіакомпетентності в експериментальній групі відрізняється від рівня контрольної групи.

За результатами узагальнення емпіричних даних, отриманих під час проведення констатувального етапу педагогічного експерименту, бачимо, що в майбутніх учителів і експериментальних, і контрольних груп

спостерігається приблизно однаковий рівень сформованості медіакомпетентності.

Для перевірки H_0 гіпотези розраховано значення критерію χ^2 та порівняно його з табличним значенням χ^2_{krit} . Виявлено, що на констатувальному етапі педагогічного експерименту емпіричне значення критерію χ^2 по кожному з компонентів медіакомпетентності менше за критичне.

Мотиваційний компонент – на початок експерименту $\chi^2 = 0,34$. Кількість ступенів вільності – 3, критичне значення – 7,81. Виконується рівність – $\chi^2_{\text{emp.}} < \chi^2_{\text{krit}}$.

Когнітивний компонент – на початок експерименту $\chi^2 = 0,31$. Кількість ступенів вільності – 2, критичне значення – 5,99. Виконується рівність – $\chi^2_{\text{emp.}} < \chi^2_{\text{krit}}$.

Діяльнісний компонент – на початок експерименту $\chi^2 = 0,15$. Кількість ступенів вільності – 2, критичне значення – 5,99. Виконується рівність – $\chi^2_{\text{emp.}} < \chi^2_{\text{krit}}$.

Рефлексивний компонент – на початок експерименту $\chi^2 = 0,61$. Кількість ступенів вільності – 2, критичне значення – 5,99. Виконується рівність – $\chi^2_{\text{emp.}} < \chi^2_{\text{krit}}$.

Отже, нульова гіпотеза приймається за всіма компонентами медіакомпетентності.

Вважаємо за доцільне наголосити, що упровадження медіаосвітніх технологій у освітній процес підвищило зацікавленість та компетентність. У майбутніх учителів початкової школи змінилося ставлення до підвищення рівня медіакомпетентності. Також вони змінили ставлення до професії вчителя – зазначили, що професія вчителя їм подобається. Можемо також відмітити, що у майбутніх учителів контрольної групи відбулося незначне зростання позитивного ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Майбутні учителі початкової школи контрольної групи працювали в умовах застосування традиційних методів та засобів організації освітнього

процесу. А в експериментальній групі було апробовано модель, що є засобом реалізації обґрунтованих педагогічних умов. Формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи відбувалося поетапно, відповідно до розробленої методики, описаної в п. 2.3 дослідження.

З метою реалізації першої педагогічної умови передбачено активізацію спільної діяльності викладачів та майбутніх учителів початкової школи у освітньому процесі, що сприяло посиленню мотивації останніх до здобуття медіаосвітніх знань, набуття вмінь виявляти та аналізувати проблему, знаходити шляхи її вирішення, критично мислити, обґрунтовувати та ухвалювати власні рішення, формуючи власне критичне мислення.

Фахівцям пропонувалися завдання із використанням медіаосвітніх засобів, аналіз яких сприяв формуванню у них стійкої мотивації до медіаосвітньої діяльності й ціннісного ставлення до професійної діяльності. Для подальшого поглиблення та конкретизації ціннісних орієнтацій на практичних заняттях майбутнім учителям пропонувалися завдання, що дали можливість деталізувати й обґрунтувати цінність власної професійної підготовки й опанувати необхідними знаннями для ефективної медіаосвітньої діяльності.

У контексті забезпечення другої педагогічної умови актуалізоване умовами сьогодення впровадження медіаосвітніх технологій спрямовувалося на створення емоційно-комфортного середовища, а також на формування умінь роботи з інформацією, зокрема її оброблення, систематизація та узагальнення, отримання та аналіз висновків, ухвалення обґрунтованого рішення. Організація у ЗВО медійного середовища передбачала створення таких умов, за яких відбувалася інтеграція навчальних дисциплін та медіа засобів, що уможливило саморозвиток майбутніх учителів початкової школи у процесі професійного становлення та формування в них медіакомпетентності.

Відповідно до третьої педагогічної умови відбувалося посилення медіаосвітнього змісту окремих дисциплін професійної підготовки, введення курсу за вибором «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» та «Словника-довідника з медіа-освітньої діяльності», що сприяло поступовому накопиченню в майбутніх учителів медіаосвітніх знань, практичних навичок та вмінь, поетапному формуванню в них медіакомпетентності.

Відповідно до четвертої педагогічної умови формувалися практичні уміння роботи з медіа. Формування здатності застосовувати медіа, реалізовувалося у процесі виконання практичних завдань. Далі майбутні учителі виконували творчі завдання, спрямовані на створення власних медіа текстів. Результатом медіаосвітньої діяльності є створення власного медіапродукту: електронні книги, презентації, енциклопедії й ін. Це вможливило закріплення майбутніми фахівцями медіаосвітніх знань на практиці, набуття практичних умінь та навичок їх застосування в реальних умовах.

За підсумками педагогічного експерименту було здійснено аналіз та узагальнення даних, отриманих під час його проведення. Вважаємо за доцільне проілюструвати динаміку формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи за окремими компонентами процесу формування досліджуваної компетентності.

Рівні сформованості мотиваційного компонента медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи ЕГ і КГ відображено в таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

**Рівні сформованості мотиваційного компонента
медіакомпетентності КГ і ЕГ (контрольний етап)**

Рівні сформованості	КГ, %		ЕГ, %	
	К-ть	%	К-ть	%
Високий	19	15,8	31	26,2

Продовження табл. 3.10

Достатній	28	23,2	40	32,7
Середній	58	50,1	41	33,5
Початковий	14	10,9	9	7,6
Разом	119	100	121	100

Результати діагностування зобразили на діаграмі (рис. 3.7)

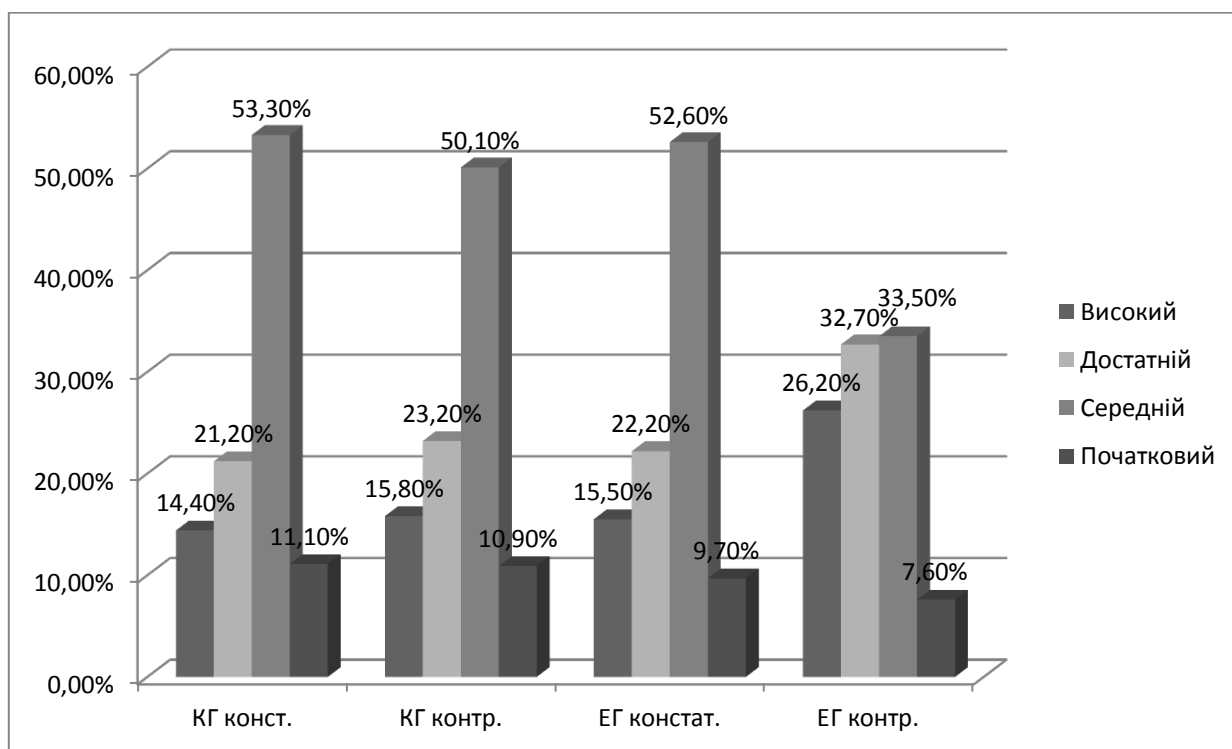

Рис. 3.7 Динаміка сформованості мотиваційного компонента медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи (240 осіб)

Аналіз діаграми (рис. 3.7) засвідчує, що рівень сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів у ЕГ за мотиваційно-ціннісним критерієм на етапі контрольного вимірювання порівняно з констатувальним, змінилася так: високий рівень – збільшився на 10,7%, достатній – збільшився на 10,5%, середній – зменшився на 19,1%, початковий – зменшився на 2,1%.

Отримані результати дають можливість дійти висновку, що упровадження дослідно-експериментальної методики мотивує майбутніх учителів підвищувати власний рівень медіакомпетентності; застосовувати медіаосвітні засоби у професійній діяльності.

Рівні сформованості когнітивного компоненту медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи ЕГ і КГ відображено в таблиці 3.11.

Таблиця 3.11

**Рівні сформованості когнітивного компонента медіакомпетентності
КГ і ЕГ (контрольний етап)**

Рівні сформованості	КГ, %		ЕГ, %	
	К-ть	%	К-ть	%
Високий	3	2,5	11	9,1
Достатній	32	26,4	42	34,8
Середній	70	59,2	58	47,9
Початковий	14	11,9	10	8,2
Разом	119	100	121	100

Результати діагностування зобразили на діаграмі (рис. 3.8)

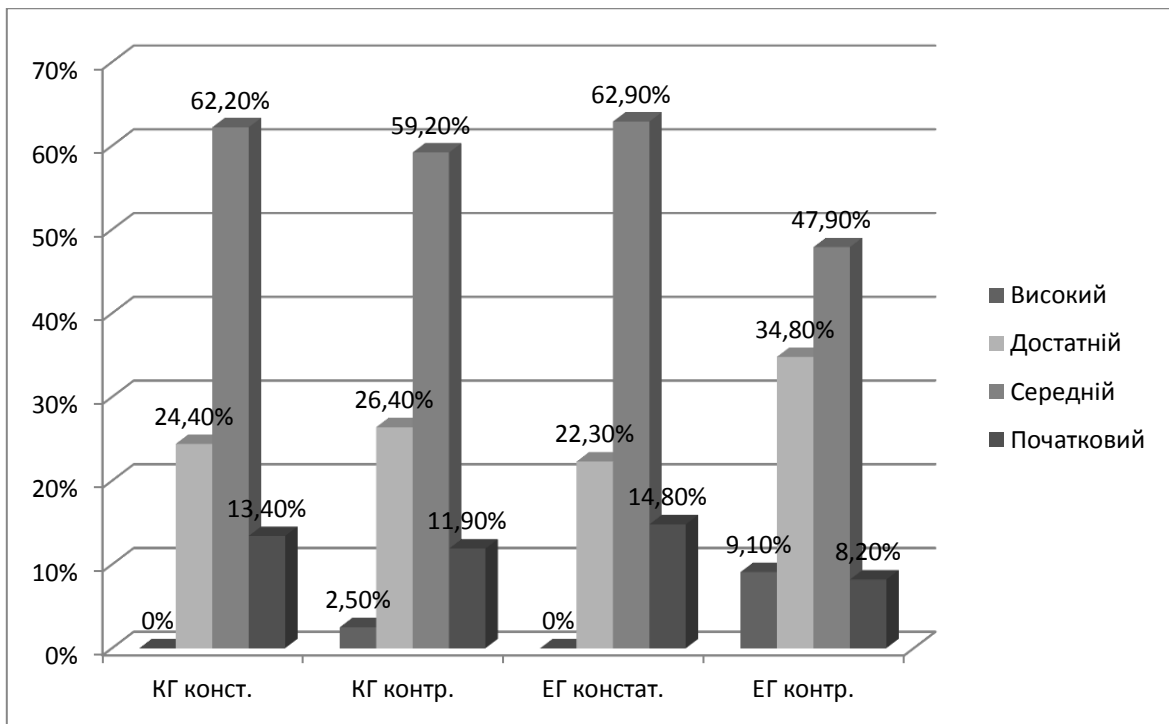

Рис. 3.8 Динаміка сформованості когнітивного компонента медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи (240 осіб)

Аналіз діаграми (рис. 3.8) засвідчує, що рівень сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів у ЕГ за інформаційно-знанневим критерієм на етапі контрольного вимірювання порівняно з констатувальним, змінилася так: високий рівень – збільшився на 9,1%, достатній – збільшився на 12,5%, середній – зменшився на 15%, початковий – зменшився на 6,6%.

Отримані результати дають можливість дійти висновку, що упровадження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності підвищує рівень психолого-педагогічних знань щодо усвідомлення змісту медіа майбутніми учителями початкової школи; про сучасні тенденції та дидактичні можливості різноманітних медіа та їх функції; щодо методичних знань особливостей використання медіа в педагогічній діяльності.

Рівні сформованості діяльнісного компонента медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи ЕГ і КГ.

Таблиця 3.12

**Рівні сформованості діяльнісного компонента медіакомпетентності
КГ і ЕГ (контрольний етап, 240 осіб)**

Рівні сформованості	КГ, %		ЕГ, %	
	К-ть	%	К-ть	%
Високий	3	2,5	11	9,1
Достатній	32	26,4	42	34,8
Середній	70	59,2	58	47,9
Початковий	14	11,9	10	8,2
Разом	119	100	121	100

Результати діагностування зобразили на діаграмі (рис. 3.9)

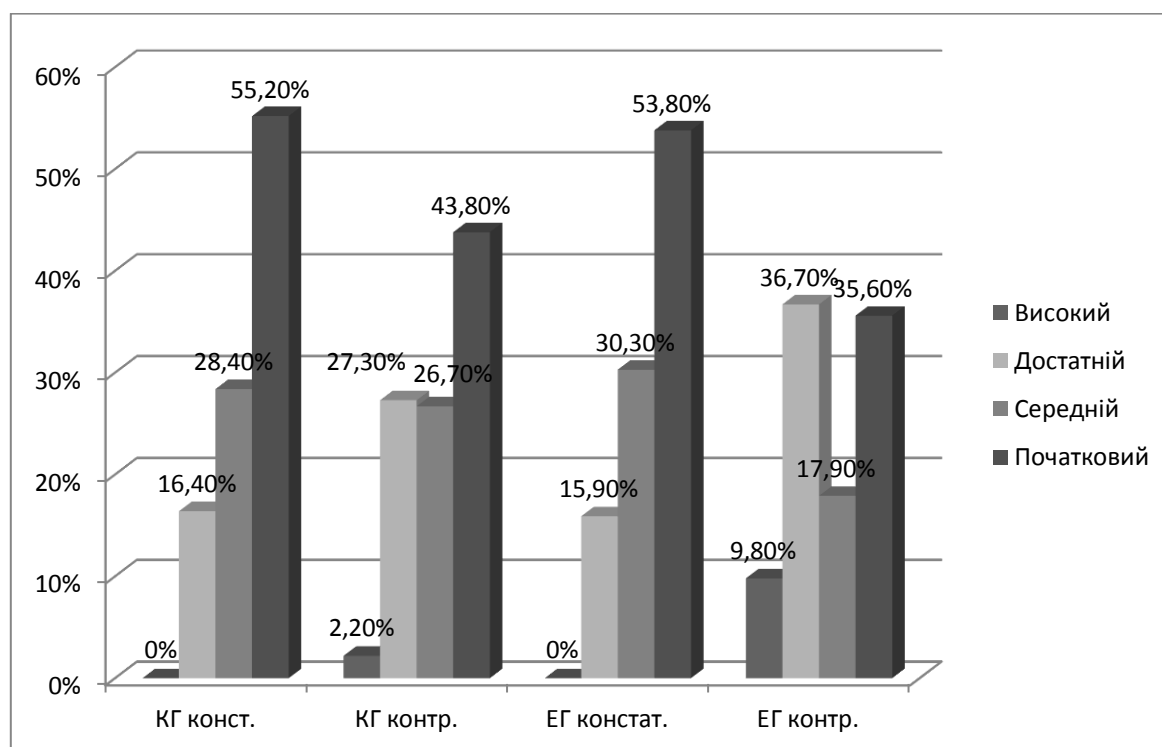

Рис. 3.9 Динаміка сформованості діяльнісного компонента медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи (240 осіб)

Аналіз діаграми (рис. 3.9) засвідчує, що рівень сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів у ЕГ за операційно-діяльнісним критерієм на етапі контрольного вимірювання порівняно з констатувальним, змінилася так: високий рівень – збільшився на 9,8%, достатній – збільшився на 20,8%, середній – зменшився на 12,4%, початковий – зменшився на 18,2%.

Отримані результати дають можливість дійти висновку, що упровадження дослідно-експериментальної методики сприяє формуванню умінь провадити освітню діяльність із застосуванням медіа; оволодінню найефективнішими способами використання медіазасобів та медіатехнологій для вирішення різноманітних освітніх завдань; умінню оригінально вирішувати освітні завдання із створенням власних медіа.

Рівні сформованості рефлексивного компонента медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи ЕГ і КГ.

Таблиця 3.13

**Рівні сформованості рефлексивного компонента
медіакомпетентності КГ і ЕГ (контрольний етап)**

Рівні сформованості	КГ, %		ЕГ, %	
	К-ть	%	К-ть	%
Високий	6	408	14	11,4
Достатній	53	44,7	65	53,8
Середній	51	43,2	36	29,6
Початковий	9	7,3	6	5,2
Разом	119	100	121	100

Результати діагностування зобразили на діаграмі (рис. 3.10)

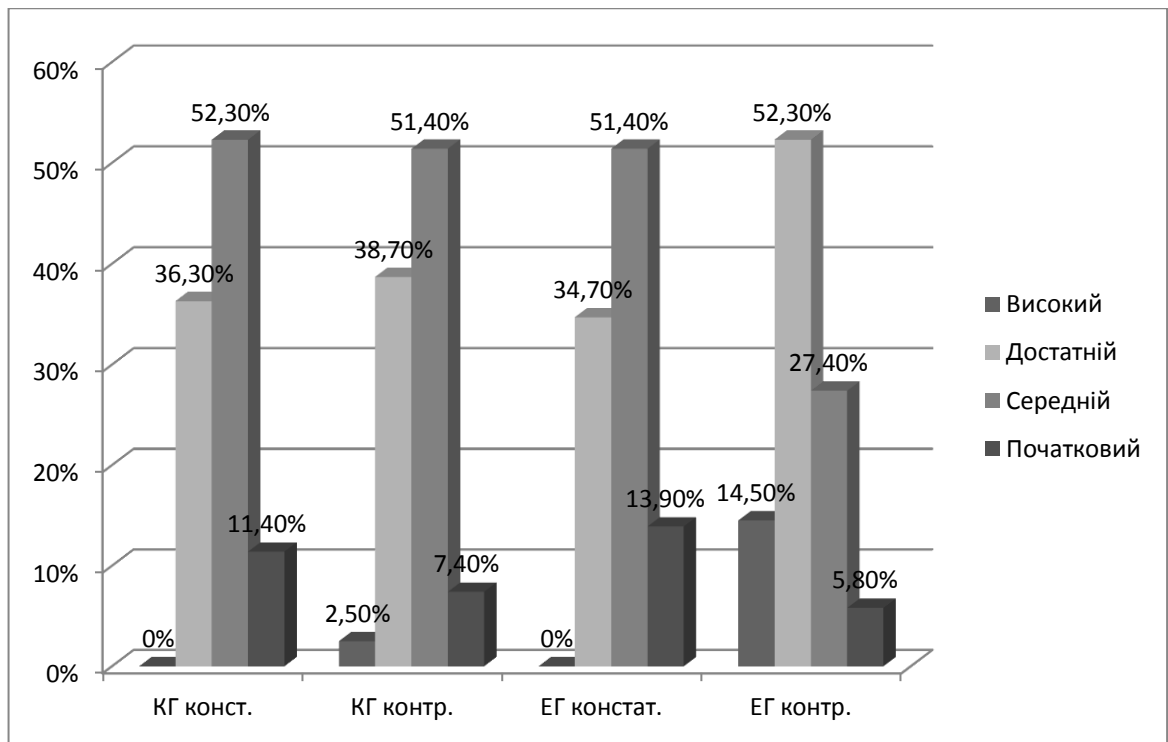

Рис. 3.10 Динаміка сформованості рефлексивного компонента медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи (240 осіб)

Аналіз діаграми (рис. 3.10) засвідчує, що рівень сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів у ЕГ за оцінювально-рефлексивним критерієм на етапі контрольного вимірювання порівняно із констатувальним, змінилася так: високий рівень – збільшився на 11,4%, достатній – збільшився на 19,1%, середній – зменшився на 21,8%, початковий – зменшився на 8,7%.

Отримані результати дають можливість дійти висновку, що упровадження дослідно-експериментальної методики сприяє підвищенню здатності аналізувати й оцінювати результати власної діяльності; усвідомлювати себе як суб'єкта медіаосвітньої діяльності; самоосвітній діяльності.

Для перевірки достовірності різниці між контрольною та експериментальною групами ми звернулися до критерію згоди К. Пірсона.

Виявлено, що на контрольному етапі педагогічного експерименту емпіричне значення критерію χ^2 по кожному із компонентів медіакомпетентності більше за критичне.

Кількісний аналіз результатів контрольного етапу педагогічного експерименту наведено у таблиці 3.14, поданій нижче.

Таблиця 3.14

Кількісний аналіз результатів контрольного етапу педагогічного експерименту

Компоненти медіакомпетентності	Рівні сформованості	Контрольна група (КГ)		Експериментальна група (ЕГ)		χ^2_{krit}	χ^2_{emp}
		Констатувальний етап %		Контрольний етап %			
		К-ть студ.	%	К-ть студ.	%		
1	2	3	4	5	6	7	8
Мотиваційний	Високий	19	15,8	31	26,2	7,81	17,1
	Достатній	28	23,2	40	32,7		
	Середній	58	50,1	41	33,5		
	Початковий	14	10,9	9	7,6		
Когнітивний	Високий	3	2,5	11	9,1	7,81	29,3
	Достатній	32	26,4	42	34,8		
	Середній	70	59,2	58	47,9		
	Початковий	14	11,9	10	8,2		
Діяльнісний	Високий	3	2,2	12	9,8	7,81	33,9
	Достатній	33	27,3	44	36,7		
	Середній	31	26,7	22	17,9		
	Початковий	52	43,8	43	35,6		
Рефлексивний	Високий	6	40,8	14	11,4	7,81	15,9
	Достатній	53	44,7	65	53,8		
	Середній	51	43,2	36	29,6		
	Початковий	9	7,3	6	5,2		

Визначено, чи є істотна різниця між контрольною та експериментальною групами після проведення формувального етапу експерименту. Сформульовано нульову (H_0) та альтернативну (H_1) гіпотези.

(H_0) – сукупності є однорідними – виявлена несуттєва різниця між показниками рівнів сформованості медіакомпетентності в майбутніх учителів початкової школи в досліджуваних групах.

(H_1) – сукупності є неоднорідними – виявлена статистично значуща різниця між показниками рівнів сформованості медіакомпетентності в майбутніх учителів початкової школи в досліджуваних групах.

Для перевірки H_0 гіпотези розраховано значення критерію χ^2 та порівняно його із табличним значенням χ^2_{krit} . Після проведення формувального етапу експерименту значення критерію χ^2 за кожним із компонентів медіакомпетентності вище за критичне.

Мотиваційний компонент – на кінець експерименту $\chi^2 = 17,1$. Кількість ступенів вільності – 3, критичне значення – 7,81. Виконується рівність – $\chi^2_{\text{emp}} > \chi^2_{\text{krit}}$.

Когнітивний компонент – на кінець експерименту $\chi^2 = 29,3$. Кількість ступенів вільності – 3, критичне значення – 7,81. Виконується рівність – $\chi^2_{\text{emp}} > \chi^2_{\text{krit}}$.

Діяльнісний компонент – на кінець експерименту $\chi^2 = 33,9$. Кількість ступенів вільності – 3, критичне значення – 7,81. Виконується рівність – $\chi^2_{\text{emp}} > \chi^2_{\text{krit}}$.

Рефлексивний компонент – на кінець експерименту $\chi^2 = 15,9$. Кількість ступенів вільності – 3, критичне значення – 7,81. Виконується рівність – $\chi^2_{\text{emp}} > \chi^2_{\text{krit}}$.

Отже, нульова гіпотеза відхиляється на користь альтернативної за всіма компонентами медіакомпетентності.

Із зазначеного вище можемо дійти висновку, що в процесі проведеного дослідження запроваджені нами педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності мали позитивний вплив.

Отже, можемо стверджувати про доцільність розроблених педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Різницю між рівнями сформованості компонентів медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи на початку та в кінці педагогічного експерименту наведено у таблиці 3.15.

Таблиця 3.15

Динаміка рівнів сформованості компонентів медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи

Компоненти медіакомпетентності	Рівні сформованості	Контрольна група (КГ)		Динаміка, %	Експериментальна група (ЕГ)		Динаміка, %
		Констатив. етап	Контр. етап		Констатив. етап	Контр. етап	
1	2	3	4	5	6	7	8
Мотиваційний	Високий	14,4	15,8	+1,4	15,5	26,2	+10,7
	Достатній	21,2	23,2	+2	22,2	32,7	+10,5
	Середній	53,3	50,1	-3,2	52,6	33,5	-19,1
	Початковий	11,1	10,9	-0,2	9,7	7,6	-2,1
Когнітивний	Високий	0	2,5	+2,5	0	9,1	+9,1
	Достатній	24,4	26,4	+2	22,3	34,8	+12,5
	Середній	62,2	59,2	-3	62,9	47,9	-15
	Початковий	13,4	11,9	-1,5	14,8	8,2	-6,6
Діяльнісний	Високий	0	2,2	+2,2	0	9,8	+9,8
	Достатній	16,4	27,3	+10,9	15,9	36,7	+20,8
	Середній	28,4	26,7	-1,7	30,3	17,9	-12,4
	Початковий	55,2	43,8	-11,4	53,8	35,6	-18,2
Рефлексивний	Високий	0	4,8	+4,8	0	11,4	+11,4
	Достатній	36,3	44,7	+8,4	34,7	53,8	+19,7
	Середній	52,3	43,2	-9,1	51,4	29,6	-21,8
	Початковий	11,4	7,3	-4,1	13,9	5,2	-8,7

Можемо стверджувати, що після проведення формувального етапу педагогічного експерименту відбулися позитивні зрушення в показниках кожного із компонентів медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Отримані результати на цьому етапі педагогічного експерименту відображають незначну зміну (у контрольній групі) та суттєве покращення (в експериментальній групі) за всіма виділеними показниками до початку експерименту та після його завершення.

Варто звернути увагу на те, що контрольні групи мають незначний рівень коливань показників – у межах 5%. У процес професійної підготовки

було впроваджено методику формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи, що забезпечила підвищення рівня медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Після проведення формувального етапу педагогічного експерименту нами було проведено спостереження за освітньою діяльністю майбутніх учителів початкової школи контрольної групи. Спостереження засвідчило, що майбутні учителі цієї групи почали дещо частіше звертатися до медіаосвітніх технологій під час підготовки до занять та під час занять. Ми можемо стверджувати про незначні позитивні зрушення в контрольній групі, на нашу думку, цьому сприяє цифровізація сучасного суспільства та спілкування майбутніх учителів контрольної групи із майбутніми учителя експериментальної групи. Але загалом рівень сформованості медіакомпетентності контрольної групи залишився незначним у порівнянні із експериментальною групою.

Спостереження за освітньою діяльністю майбутніх учителів експериментальної групи засвідчило, що після опанування курсу «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» більшість майбутніх учителів почали активно застосовувати медіаосвітні технології: в підготовці до занять вони використовують презентації, беруть участь у онлайн-конференціях, використовують різноманітні інтернет-ресурси, телепередачі, аудіо- та відеозаписи тощо та інші медіазасоби потрібної тематики. Можемо говорити про значне підвищення рівнів медіакомпетентності експериментальної групи порівняно із рівнями констатувального етапу педагогічного експерименту.

Рівень сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи засвідчує ефективність педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності та методики їх упровадження, оскільки в експериментальній групі спостерігається значне підвищення високого та зменшення початкового рівнів за всіма компонентами медіакомпетентності,

тоді як у контрольній групі відбулися незначні зміни, що пояснюються природним впливом.

Одним із важливих етапів нашого дослідження була фіксація змін у значеннях рівнів медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи до і після впровадження розробленої моделі. Для виявлення тенденції й візуалізації закономірності відображення кількісних і якісних показників було використано методику визначення критеріїв згоди К. Пірсона.

Можемо дійти висновку, що розходження достовірні, а це свідчить про ефективність виявлених та обґрунтованих педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Висновки до третього розділу

У розділі описано етапи експериментального дослідження рівня медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи шляхом формулювання та визначення організаційних етапів (вибір мети педагогічного експерименту; формулювання завдань дослідження; визначення етапів педагогічного експерименту; вибір експериментальної бази дослідження; визначення контрольних та експериментальних груп; вибір методів вимірювання, оброблення результатів педагогічного експерименту; синтез, аналіз та узагальнення результатів педагогічного експерименту).

Описано організацію педагогічного експерименту, що проводився протягом 2018–2020 років в умовах реального освітнього процесу студентів педагогічних спеціальностей Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка; Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка; Бердянського державного педагогічного університету; Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» і охоплював три етапи: констатувальний етап (2018 р.), метою якого було діагностування реального стану проблеми формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи; формувальний (2018–2019 н. р.) – аналіз змісту процесу формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи, стану методичного забезпечення; контрольний (2019–2020 н. р.) – визначення рівнів сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. У формувальному етапі експериментального дослідження подано послідовність його проведення, представлено змістово-методичне забезпечення кожної з визначених педагогічних умов. Розроблено авторську навчальну програму «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх

учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» та навчальний посібник «Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності».

У педагогічному експерименті взяли участь всього 255 респондентів, з-поміж них: 240 студентів та 15 досвідчених викладачів університетів. Результати статистичної перевірки довели істинність висунутого припущення щодо результативності структурно-функціональної моделі реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності, зокрема завдяки запропонованим та апробованим формам, засобам і методам підготовки.

Позитивна динаміка переходу від одного рівня до іншого з певними якісними змінами в мотиваційному, когнітивному, діяльнісному та рефлексивному компонентах сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи засвідчує дієвість і можливість подальшого застосування запропонованих нами педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Результати двох діагностичних зрізів (на формувальному й контрольному етапах педагогічного експерименту) свідчать, що в контрольній групі в процесі професійної підготовки кількісні показники рівнів формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи змінилися несуттєво та пояснюються природною похибкою педагогічної діагностики. Водночас в експериментальній групі простежуються позитивні зміни в показниках сформованості медіакомпетентності на формувальному етапі експерименту, що свідчить про ефективність спроектованої моделі. Надійність отриманих результатів перевірено методами математичної статистики визначення критеріїв згоди К. Пірсона.

Матеріали, що увійшли до розділу, опубліковані автором у науковій статті [10].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

1. Атаханов Р., Зягвязинський В. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М., 2006. 208 с.
2. Ашеро́в А. Т. Підготовка, експертиза і захист дисертацій : курс лекцій для майбутніх професіоналів у галузі педагогіки вищої школи і управління навч. закладом для студ. спец. 8.000005 – Педагогіка вищої школи; 8.000009 – Управління навчальним закладом. Укр. інж.-пед. акад. Харків, 2007. 112 с.
3. Бабанский Ю. К. Педагогика: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. Под ред. Ю. К. Бабанского. 2-е изд., доп. и перераб. Москва: Просвещение, 1988. 479 с.
4. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. К.; Вінниця, 2008. 278 с.
5. Змановская Н.В. Формирование медиа-коммуникативной образованности будущих учителей : автореф. дис. канд. пед. наук і В.В. Змановская. Красноярск, 2004. - 24 с.
6. Киверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике. Таллин, 1980. 335 с. URL: https://eknigi.org/nauka_i_ucheba/139537-metody-issledovaniya-v-professionalnoj-pedagogike.html. (дата звернення: 30.07.2019).
7. Клак І. Є. Критерії, показники та рівні сформованості професійної комунікативної компетентності майбутніх учителів англійської мови / І. Є. Клак // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна. - 2017. - Вип. 64(1). - С. 165-168.
8. Колесніченко В.Л. Розвиток медіакомпетентності молодого вчителя в інноваційній освітньої середовищі. *Сучасна психологія і педагогіка: проблеми і рішення*: зб. ст. по матер. VIII міжнар. наук.-практ. конф. № 3 (7). Новосибірськ: СіБАК, 2018. С. 9-13.

9. Методика для диагностики учебной мотивации студентов (А. А. Реан и В. А. Якунин, модификация Н. Ц. Бадмаевой). Бадмаева Н. Ц. Влияние мотивационного фактора на развитие умственных способностей: Монография. Улан-Удэ, 2004. С. 151-154.

10. Плуґіна А. П. Експериментальна перевірка ефективності моделі формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Науковий журнал «Інноваційна педагогіка». Випуск 21. Том 3, 2020. С. 82-86.

11. Реан А. А., Коломинский Я. Л. Социальная педагогическая психология. Санкт-Петербург, 1999. 416 с.

12. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник. Тернопіль, 2005. 360 с.

13. Фёдоров А.В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза : монография. М.: МОО ВПП ЮНЕСКО “Информация для всех”, 2007. 16 с.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне обґрунтування й практичне вирішення актуального наукового завдання щодо формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи, що сприятиме формуванню медіакомпетентності в учнів початкових класів. На основі узагальнення результатів дослідження сформульовано такі висновки:

1. На основі аналізу науково-методичних джерел з'ясовано розробленість проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності. З'ясовано, що формування цієї компетентності забезпечують дві складові: медіаграмотність (елементарне володіння медіасвітом) та медіакомпетентність (формується на 3-4 курсах ЗВО).

2. Аналіз базових дефініцій дослідження дав можливість уточнити термінологічний інструментарій проблеми формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Медіакомпетентність майбутніх учителів початкової школи – здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, що виявляється як динамічна комбінація мотивів, знань, досвіду, якостей, які сприяють медіаосвітній діяльності в аудиторії різного молодшого шкільного віку, а також вибору, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створенню й передаванню медіапродукту в різних видах, формах і жанрах, рефлексії складних процесів функціонування медіа в соціумі.

Виокремлено компоненти медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний.

3. Визначено критерії сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи та відповідні їм показники: *мотиваційно-ціннісний* (показники: потреба в підвищенні власного рівня медіакомпетентності, сформованість мотивів до застосування медіаосвітніх засобів у професійній діяльності, ціннісне ставлення майбутніх учителів

початкової школи до формування медіакомпетентності); *інформаційно-знаннєвий* (показники: знання сучасних тенденцій та дидактичних можливостей розвитку різних медіа та їх функцій, психолого-педагогічні знання для правильного усвідомлення змісту та способів добування інформації медійними засобами, методичні знання особливостей використання медіа в педагогічній діяльності); *операційно-діяльнісний* (показники: уміння проводити освітню діяльність із застосуванням медіа, оволодіння найефективнішими способами використання медіазасобів та медіатехнологій для вирішення різноманітних освітніх завдань, уміння оригінально вирішувати освітні завдання зі створенням власних медіапродуктів); *оцінювально-рефлексивний* (показники: здатність аналізувати, систематизувати й оцінювати результати власної діяльності, усвідомлення себе як суб'єкта медіаосвітньої діяльності, здатність до рефлексії та самоосвітньої діяльності).

У процесі констатувального експерименту з'ясовано недостатню зорієнтованість освітнього процесу в ЗВО на професійну підготовку майбутніх учителів до формування в учнів медіакомпетентності та формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Виявлено низку проблем, що потребують вирішення:

- слабка мотивація студентів до набуття медіаосвітніх знань;
- епізодичність застосування медіаосвітніх технологій в освітньому процесі;
- відсутність у майбутніх учителів інтересу до підвищення власного рівня медіакомпетентності;
- недостатній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями, пов'язаними з ефективним застосуванням медіаосвітніх засобів, їх дидактичними можливостями та функціями;
- відсутність у студентів прагнення вдосконалювати свої знання та вміння шляхом застосування медіаосвітніх технологій.

4. Визначено та обґрунтовано педагогічні умови, що сприятимуть підвищенню рівнів медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи: формування в майбутніх учителів початкової школи позитивної мотивації до застосування медіа в освітньому процесі; створення емоційно-комфортного медіа середовища у закладах вищої освіти; удосконалення змісту та методики фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи медіа освітніми знаннями й уміннями; залучення майбутніх учителів початкової школи до цілеспрямованої, творчої медійної діяльності та створення власного медіапродукту з метою формування в учнів медіакомпетентності.

5. Розроблено структурно-функціональну модель реалізації педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності, що містить:

– **методологічно-цільовий блок**, що охоплює *мету* (теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності) та *завдання* підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності та є підґрунтям для відбору змісту підготовки фахівців, вибору ефективних підходів, принципів, умов, форм, методів та засобів цієї підготовки;

– **змістово-діяльнісний блок** – *зміст* (теоретична підготовка, педагогічна практика, самостійна робота, позааудиторна робота, творчі завдання, упровадження навчальної дисципліни «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь»); *методи* (словесні, наочні, репродуктивні, дослідницькі, евристичні, проблемні, ігрові); *форми* (навчальні заняття, практична підготовка, самостійна робота, контрольні заходи тощо); *засоби* (слово викладача, укладені навчально-методичні посібники, навчальний посібник «Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності», засоби інформаційно-комунікаційних технологій (книги, газети, журнали,

фотографії, відео, теле- та радіопрограми комп'ютерне обладнання, презентації, слайдшоу, електронні звіти, мультимедіадоповіді, електронні журнали, віртуальні тури, мультимедіа видання та ресурси інтернету тощо);

– *оцінювально-результативний блок* – *компоненти* (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний); *критерії* (мотиваційно-ціннісний, інформаційно-знаннєвий, операційно-діяльнісний, оцінювально-рефлексивний); *рівні* (початковий, середній, достатній, високий).

Розроблено навчальну програму для студентів спеціальності 013 Початкова освіта «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» та навчальний посібник «Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності», що сприяло формуванню медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Опанування майбутніми вчителями змісту навчальної програми стало основою для формування в них історично, теоретично і методично обґрунтованого уявлення про медіаосвіту, медіаосвітні вміння, медіакомпетентність як ефективний засіб розвитку творчої, самостійної особистості, що вміє критично мислити, в умовах інтенсивного збільшення інформаційного потоку.

Із метою реалізації педагогічних умов було розроблено методичку формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи, що передбачає застосування під час проведення навчальних занять, самостійної роботи та практичної підготовки методів, спрямованих на формування в майбутніх учителів початкової школи медіакомпетентності.

6. Аналіз та узагальнення результатів експериментального дослідження дали змогу виявити динаміку кількісно-якісних змін на всіх рівнях сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Експериментально перевірено результативність запропонованих педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

У результаті цілеспрямованого впливу відбулися позитивні зміни в рівнях сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи експериментальних груп. У них збільшилася кількість студентів із високим рівнем сформованості всіх компонентів досліджуваної компетентності (від 7,5 % до 21,8 % відповідно), зменшилася – з початковим.

Статистичний аналіз результатів формувального експерименту підтвердив об'єктивність змін із достовірністю 95 %, що дає підстави для висновку щодо результативності виявлених та обґрунтованих педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Отже, вирішення завдань дослідження забезпечило досягнення його мети – теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Проведене дослідження не претендує на повноту вирішення проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності. Подальшого розвитку та впровадження в закладах вищої педагогічної освіти потребує розроблена авторська модель; опрацювання питання пошуку способів застосування медіаосвітніх технологій у освітньому процесі закладів вищої освіти, зокрема розроблення та впровадження нових теорій, концепцій та принципів щодо можливостей застосування їх у педагогічній діяльності; нагальними є проблеми компаративного аналізу зарубіжного досвіду підготовки майбутніх учителів початкової школи до впровадження медіаосвітніх технологій.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Експертне оцінювання вагомості компонентів медіакомпетентності
майбутніх учителів початкової школи**

Анкета експертного оцінювання вагомості компонентів
медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи

Шановний колего!

Просимо Вас проранжувати за ступенем важливості (від 1 до 7) компоненти медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Цінність результатів дослідження залежить від об'єктивності та відповідальності Вашого оцінювання. Отримана інформація дозволить покращити освітній процес та створити ефективну систему проведення виробничої практики.

№ з/п	Компоненти медіакомпетентності	Ранг	№ з/п	Компоненти медіакомпетентності	Ранг
1.	мотиваційний		11.	операційно-діяльнісний	
2.	мотиваційно-ціннісний		12.	операційно-виконавчий	
3.	мотиваційно-смісловий		13.	процесуальний	
4.	ціле-мотиваційний		14.	діяльнісний	
5.	мотиваційно-вольовий		15.	організаційно-управлінський	
6.	пізнавальний		16.	рефлексивний	
7.	змістовий		17.	оцінювально-результативний	
8.	когнітивний		18.	контрольно-оцінний	
9.	когнітивно-інтелектуальний		19.	оцінний	
10.	теоретико-методологічний		20.	оцінювально-рефлексивний	

Дякуємо за співпрацю!

Додаток Б

АНКЕТА

Шановний колего!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Анкета анонімна. Відповіді будуть використані в узагальненому викладі.

Щиро вдячні за співпрацю!

Ставлення викладачів до медіаосвіти та проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності

1. Ваше ставлення до медіаосвіти та формування медіакомпетентності (тобто навчання за допомогою засобів і на матеріалі медіа: преси, телебачення, кінематографа, інтернету, відео тощо)?

Відмітьте Ваше ставлення «так» чи «ні».

1.	Чи вважаєте Ви, що у медіаосвіті майбутніх учителів початкової школи немає необхідності?	
2.	Чи повинна бути обов'язковою медіаосвіта в педагогічних ЗВО?	
3.	Чи повинно бути обов'язковим формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи?	
4.	Чи вважаєте Ви, що медіаосвіта майбутніх учителів початкової школи має бути тільки факультативною?	
5.	Чи вважаєте Ви необхідним ввести нову педагогічну спеціальність «медіапедагогіка», щоб готувати кваліфікованих медіапедагогів для середніх навчальних закладів та закладів вищої освіти?	
6.	Чи вважаєте Ви, що медіаосвіта майбутніх учителів початкової школи має бути інтегрованою з обов'язковими дисциплінами (літературою, історією, біологією, географією, інформатикою тощо)?	

2. Які, на Вашу думку, основні завдання медіаосвіти?

(Під час відповіді на запитання потрібно вибрати 5 найважливіших, на Вашу думку, варіантів відповіді, відмітьте варіанти знаком «+»)

1.	Виховання естетичного сприйняття, смаку, оцінювання естетичних якостей медіатекстів, розуміння медіатекстів, пропаганда шедеврів медіакультури	
2.	Розвиток критичного мислення	
3.	Захист від шкідливого впливу медіа (наприклад, від впливу сцен насильства на екрані, від пропаганди поганого смаку, від творів низької художньої якості тощо)	
4.	Формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи	
5.	Задоволення різних потреб майбутніх учителів початкової школи в галузі медіа	
6.	Навчання майбутніх учителів початкової школи практичним умінням роботи з медіатехнікою	
7.	Розвиток здібностей майбутніх учителів початкової школи до політичного, ідеологічного аналізу різних аспектів медіа, медіаосвіти	

8.	Розвиток здібностей майбутніх учителів початкової школи до сприйняття, розуміння і аналізу мови медіатекстів (аудіовізуального ряду, композиції, стилістики, символіки тощо)	
9.	Розвиток здібностей майбутніх учителів початкової школи до аналізу медіатекстів у широкому культурологічному, соціокультурному контексті з урахуванням таких понять, як «джерело інформації» (агентство медіа), «категорія медіа» (вид, жанр медіа), «технологія медіа», «мова медіа», «аудиторія медіа», «репрезентація»	
10.	Розвиток умінь самовиражатися за допомогою медіа, створювати медіатексти	
11.	Отримання майбутніми учителями початкової школи знань з історії медіа та медіаосвіти	
12.	Отримання майбутніми учителями початкової школи знань з теорії медіа та медіаосвіти (включаючи такі поняття, як «агентство медіа», «категорія медіа», «мова медіа», «технологія медіа», «репрезентація медіа», «аудиторія медіа» тощо)	
13.	Розвиток здібностей майбутніх учителів початкової школи до морального, етичного, психологічного аналізу різних аспектів медіа, медіаосвіти	

3. Чи використовуєте Ви елементи медіаосвіти на своїх заняттях?

(Під час відповіді на запитання потрібно вибрати 1 варіант відповіді)

1. так,
2. ні,
3. важко відповісти.

4. Якщо Ви використовуєте елементи медіаосвіти на своїх заняттях, то наскільки часто?

(Під час відповіді на запитання потрібно вибрати 1 варіант відповіді)

1. на кожному занятті, факультативі чи гуртку,
2. під час проведення більшості занять, факультативів чи гуртків,
3. дуже рідко або ніколи.

5. Якщо Ви НЕ використовуєте елементи медіаосвіти на своїх заняттях, то що Вам заважає це робити?

(Під час відповіді на запитання можна вибрати від 1 до 3 варіантів відповіді)

1. Бракує знань про теорію і методику медіаосвіти,
2. Немає бажання займатися медіаосвітою студентів,
3. Немає матеріальної зацікавленості в проведенні медіаосвітніх занять,
4. Не знаю, як поводитися з медіатехнікою,
5. Немає рекомендацій щодо медіаосвіти з боку керівництва,
- 6 Інше (що саме?) _____

Дякуємо за співпрацю!

Додаток В**АНКЕТА***Шановний колего!*

Просимо Вас взяти участь у дослідженні сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Анкета анонімна. Відповіді будуть використані в узагальненому викладі.

Щиро вдячні за співпрацю!

Дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи формування в учнів медіакомпетентності

1. Чи є медіакомпетентність однією із необхідних (базових) складових професійного портрета фахівця початкової школи? Чому? Обґрунтуйте_____

2. Які дисципліни навчального плану підготовки майбутніх фахівців із галузі знань «Початкова освіта», на Вашу думку, спрямовані на розвиток медіакомпетентності? Зазначте

3. Чи володіють, на Вашу думку, випускники бакалаврату галузі знань «Початкова освіта» достатнім рівнем медіакомпетентності? (Так. Ні. Не можу відповісти.) Підкресліть.

4. Якщо попередня відповідь була «ні», то які Ви вбачаєте оптимальні шляхи підвищення рівня медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи? Зазначте_____

5. Чи кожен педагог володіє медіакомпетентністю? (Так. Ні. Інша відповідь.) Підкресліть.

6. Оцініть власний рівень медіакомпетентності за шкалою: високий, достатній, середній, початковий. Підкресліть.

Дякуємо за співпрацю!

Додаток Г

Шановний колего!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні визначення рівня сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Анкета анонімна. Відповіді будуть використані в узагальненому викладі.

Щиро вдячні за співпрацю!

Інструкція

експертного опитування на визначення рівня сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи

Як Ви можете охарактеризувати здібності студентів 2-3 курсів під час аудиторних занять? Для нас дуже цінною є Ваша думка з цього питання, тому просимо дотримуватися об'єктивності в оцінюванні студентів. Дайте, будь ласка, відповідь, розподіливши кількісний показник медіакомпетентності (100 %) між нижченаведеними характеристиками:

- не виявляють прагнення до ефективної професійно-педагогічної діяльності із застосуванням медіа. _____%
- поверхово володіють медіаосвітніми вміннями, практичне застосування медіа проходить за завченим алгоритмом або інтуїтивно. _____%
- уміють організувати освітню діяльність для пошуку додаткової інформації, необхідної щодо вирішення навчального завдання (книги, інтернет-ресурси тощо). _____%
- обґрунтовано використовують на заняттях медіаосвітні технології. _____%

Ваш варіант відповіді

Дякуємо за співпрацю!

Додаток Д

Шановний колего!

Просимо Вас взяти участь у оцінюванні вагомості педагогічних умов формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Анкета анонімна. Відповіді будуть використані в узагальненому викладі.

Щиро вдячні за співпрацю!

Інструкція

експертного оцінювання вагомості педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності

Просимо Вас проранжувати за ступенем важливості (від 1 до 9) педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Цінність результатів дослідження залежить від відповідальності та об'єктивності Вашого оцінювання. Отримана інформація дозволить покращити освітній процес.

№ з/п	Педагогічні умови	Ранг
1.	Удосконалення змісту практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи;	
2.	Формування у майбутніх учителів початкової школи позитивної мотивації до застосування медіа в освітньому процесі;	
3.	Встановлення взаємозв'язку теоретичних уявлень щодо застосування медіаосвітніх технологій із набутими практичними вміннями та навичками;	
4.	Створення емоційно-комфортного медіа середовища у закладах вищої освіти;	
5.	Удосконалення змісту та методики фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи медіа освітніми знаннями й уміннями;	
6.	Створення суб'єкт-суб'єктних відносин викладачів і студентів із	

	застосуванням медіаосвітніх технологій з метою формування медіакомпетентності;	
7.	Розроблення та впровадження методики забезпечення інтеграції медіаосвітніх засобів у професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи;	
8.	Залучення майбутніх учителів початкової школи до цілеспрямованої, творчої медійної діяльності та створення власного медіапродукту;	
9.	Активно-діяльнісна організація освітнього процесу, спрямованого на формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи;	
10.	Упровадження медіаосвітніх технологій у практичну підготовку майбутніх учителів початкової школи.	

Дякуємо за співпрацю!

Міністерство освіти і науки України
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Альона Пługіна

Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь

*Навчальна програма курсу за вибором для студентів
спеціальності 013 Початкова освіта*

Глухів
2019

УДК 378.011.3-051:373.3]:07+378.147](073)

П 40

Розробники програми

Плугіна Альона Петрівна – аспірант кафедри педагогіки та психології початкової освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Рекомендовано до друку вченою радою
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
(протокол № 4 від 31.10.2018 р.)

Рецензенти:

Мішеченко В. В. – кандидат педагогічних наук, доцент;

Пінчук І. О. – кандидат педагогічних наук, доцент

Плугіна А.П.

П 40

Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь: навчальна програма курсу за вибором для студентів спеціальності 013 Початкова освіта. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2019. 67 с.

У навчальній програмі курсу за вибором запропоновано зміст та структуру варіативної дисципліни «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» спеціальності 013 Початкова освіта за освітнім ступенем «бакалавр» та вказівки щодо її реалізації в процесі фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Програма має важливе практичне значення для викладачів, студентів, аспірантів, магістрів, та всіх, хто цікавиться проблематикою реалізації медіа-освіти в Україні.

УДК 378.011.3-051:373.3]:07+378.147](073)

© Плугіна А., 2019

© Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2019

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	5
Загальні положення.....	7
Розподіл часу для вивчення навчального матеріалу за розділами та видами занять.....	10
Орієнтовні теми лекцій.....	11
Орієнтовні теми практичних занять.....	12
Зміст курсу.....	13
Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.....	14
Змістовий модуль 1.....	14
Змістовий модуль 2.....	16
Змістовий модуль 3.....	18
Зміст практичної роботи.....	21
До модуля 1. Теоретико-методологічні основи медіа-освіти.....	22
До модуля 2. Медіа-освіта як складова підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників.....	27
До модуля 3. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь.....	31
Зміст самостійної роботи	35
Зміст індивідуальної роботи	39
Система оцінювання навчальних досягнень студентів	40
Перелік питань до підсумкового контролю (залік)	42
Орієнтовна тематика рефератів	44
Діагностичний апарат готовності майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь	46
Список рекомендованої літератури.....	60

Пояснювальна записка

Сьогодні медіа (засоби масової комунікації) є комплексним засобом освоєння людиною навколишнього світу. Потенціал медіа-освіти в сучасному навчальному процесі визначається широким спектром розвитку людської особистості, активізації здатностей, отриманих у процесі вивчення традиційних дисциплін.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні надзвичайно гостро постало питання реалізації медіа-освіти, адже саме від якості отримуваної інформації залежить майбутнє молодого покоління. Невід'ємною складовою нашого життя в медіапросторі є процес отримання інформації. Зрозуміло, що не лише кількість, а й якість інформації, що надходить ззовні має важливе значення, бо саме вона й формує майбутню особистість.

Дослідники визначають такі *основні завдання медіа-освіти*: підготувати нове покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, до сприйняття різної інформації, навчити людину розуміти та усвідомлювати наслідки її впливу на психіку, опанувати способами спілкування на основі невербальних форм комунікації, тобто за допомогою технічних засобів.

Потенційні можливості медіа-освіти в сучасному освітньому та виховному процесі визначаються її широким спектром можливостей для розвитку людської індивідуальності: емоцій, інтелекту, самостійного творчого мислення, світогляду, активізації знань, отриманих студентами в процесі навчання (сприйняття, умінь художнього аналізу тощо). Специфіка контакту аудиторії з аудіовізуальними медіа визначається синтетичною аудіовізуальною, просторово-часовою природою кінематографа, телебачення, відео, що об'єднує характерні особливості майже всіх традиційних мистецтв.

Медіа-освіта майбутніх учителів відкриває можливості інтенсивного впровадження основ аудіовізуальної грамотності в загальноосвітніх навчальних закладах.

У сучасній соціокультурній ситуації медіа-освіта відіграє у житті молоді надзвичайно велику роль, в першу чергу – молоді. Особливе місце в молодіжній аудиторії належить студентам вищих закладів освіти. Від того, наскільки розвиненою буде індивідуальність учителя, його свідомість, самостійне мислення, уміння використовувати засоби масової комунікації в навчальному процесі, багато в чому залежить ефективність навчання в школах, коледжах, ліцеях, закладах вищої освіти. І тут роль та місце медіа-освіти стають усе більш важливими і вагомими, з огляду на розвиток творчих здібностей особистості, формування критичного мислення.

Надзвичайно велику роль у професійній підготовці особистості майбутнього вчителя початкової школи відіграють різнопланові медіа (кіно, телебачення, комп'ютерно-опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія тощо). Учитель повинен уміти підготувати учнів до вмілого, вдумливого спілкування із медіа, а головне – захистити від маніпулювання та навчити декодувати медіа-повідомлення, щоб вони не розгубилися в лавині інформації, що на них обвалюється із різноманітних ЗМІ.

Основними факторами безпеки в нинішньому інформаційному просторі є медіа-освіта, інформаційна культура, тобто формування у майбутніх учителів медіакомпетентності. Це дає можливість використовувати необхідну інформацію, аналізувати її, ототожнювати власні інтереси з нею.

Таким чином, актуальність даної навчальної програми визначається нагальною необхідністю теоретично і методично обґрунтованої системи освіти з використанням медіа-засобів, що сприяє не тільки формуванню медіакомпетентності та індивідуального, творчого мислення студентської молоді, а й готує її до ведення медіа-освітніх факультативів та гуртків, кіно-, відео-клубів у школах, коледжах, ліцеях, вищих закладах. Важливим також є вивчення студентами історії медіа-освіти, що далі стане основою для здобуття ними історично, теоретично і методично обґрунтованого уявлення про медіа-освіту як ефективного засобу розвитку творчої, самостійно й критично мислячої особистості в умовах інтенсивного збільшення інформаційного потоку.

Запровадження в закладах вищої освіти навчальної дисципліни «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» забезпечить реалізацію навчально-виховної мети зазначеного курсу.

Навчальною програмою, обсяг якої розраховано на три кредити (90 годин), передбачається вивчення студентами вищих педагогічних навчальних закладів теоретичного матеріалу, проведення лекційних і практичних занять, виконання завдань самостійної та індивідуальної роботи.

Підсумковий контроль – залік.

1. Загальні положення

1.1 Навчальна програма визначає зміст і обсяг навчання та форми контролю знань із варіативної дисципліни «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь».

Програмою встановлено послідовність тем курсу, що дає можливість під час вивчення кожного з розділів використовувати знання і вміння, набуті під час опанування попередніх розділів.

1.2 Мета вивчення дисципліни полягає в підготовці студентської молоді до життя в сучасних інформаційних умовах тотального впливу аудіовізуальних засобів, розвитку навичок із розуміння та усвідомлення наслідків впливу різних видів медіа на психіку особистості та суспільства в цілому; набутті майбутніми учителями початкової школи медіакомпетентності, зокрема, знань про теоретичні основи, методичні механізми й технології формування, розвитку та корекції зазначеної здатності майбутніх учителів початкової школи, що забезпечує формування в учнів медіа-освітніх умінь; ознайомлення з основними поняттями та сучасними засобами масової комунікації.

1.3 Завдання вивчення дисципліни передбачають:

- сприяння опанування майбутніми фахівцями компетентностями, необхідними для формування медіа-освітніх умінь;
- опанування знаннями, вміннями та навичками вирішувати професійні завдання з урахуванням сучасних вимог до майбутніх учителів початкової школи;
- формування мотивації щодо постійного самовдосконалення й саморозвитку професіонала, здатного грамотно будувати навчальну діяльність;
- вироблення навичок розпізнавання маніпулятивної медіа-інформації;
- формування практичних навичок використання загальноосвітніх медіа-продуктів у професійній діяльності педагогічних і науково-педагогічних працівників, формування у учнівської та студентської молоді полікультурної карти світу;
- визначення сутності медіакомпетентності;
- розкриття дидактичних, психолого-педагогічних і методичних аспектів застосування медіа в освітньому процесі;
- вивчення впливу різних медіа-засобів на навчання й виховання молоді, можливих наслідків їх негативного впливу.

У перебігу вивчення дисципліни «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» майбутні вчителі початкової школи повинні оволодіти предметною компетентністю, сукупністю якої є загальнокультурні та професійні компетентності медіа-освітньої діяльності.

1.4 Очікувані результати:

повинні знати:

- законодавчі та нормативно-правові акти щодо адаптації студентів закладів вищої освіти до сучасних соціально-економічних умов суспільства;
- завдання медіа-освіти;
- ключові поняття курсу («медіа», «медіаосвіта», «медіаграмотність», «медіакомпетентність», «медіакультура», «медіапедагогіка», «медіадидактика», «медіаосвітні технології» та ін.);
- основні тенденції розвитку медіаосвіти в Україні і світі;
- типологію ЗМІ за головними критеріями;
- змістову та матеріальну структуру різних видів медіа-продукції;
- основні етапи історичного розвитку теорій медіа та медіа-освіти в Україні та за рубежом;
- головні риси етапів історичного розвитку медіа-освіти в різні періоди й у різних соціокультурних умовах, у конкретних країнах;
- потенційні можливості розвитку медіаосвіти та медіаосвітніх технологій;
- педагогічні аспекти формування аудіовізуальної грамотності;
- функції і класифікацію засобів масової комунікації щодо способу передавання інформації та каналів сприйняття;
- негативні тенденції, що створюють засоби масової комунікації (дезорієнтація особистості, крайній негативізм, надлишковий оптимізм тощо);
- особливості використання медіа-інформації студентами закладів вищої освіти, мультимедійність та психолого-педагогічні умови сприйняття й засвоєння навчального матеріалу;
- принципи, засоби, методи збору, систематизації, узагальнення і використання аудіовізуальної та друкованої інформації;
- роль комп'ютера в активізації пізнавальної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл та студентів вищих навчальних;
- традиційні та нові види медіа, їх відмінності, переваги і недоліки;
- ключові поняття і жанри медіа;
- способи і наслідки впливу медіа на особистість і суспільство;
- основні елементи технології створення медіа-текстів.

повинні уміти:

- відрізняти типи сучасних ЗМІ;
- орієнтуватися в тенденціях розвитку медіа-освіти в Україні та світі;
- аналізувати тематику, мову та географію медіа-джерел;
- розрізняти завдання педагогічної журналістики та медіа-освіти;
- відрізняти різні види медіа-технологій;
- розрізняти особливості медіа-освітніх технологій у різних видах ЗМІ;
- виокремлювати медіа-освітні технології для різних цільових аудиторій ЗМІ;

- залучати різні медіа-технології для підвищення свого професійного рівня;
- використовувати медіа-технології у самовдосконаленні й саморозвиткові;
- критично аналізувати й обговорювати медіа-тексти;
- самостійно створювати, зберігати й представляти медіа-тексти в різних форматах;
- доречно використовувати медіа-тексти;
- аргументувати власні вислови;
- сприймати альтернативні точки зору і висловлювати обґрунтовані аргументи «за» і «проти» кожної з них;
- встановлювати асоціативні й практично доцільні зв'язки між інформаційними повідомленнями мас-медіа.

1.5 Практична значущість: у результаті опанування курсу студенти не тільки володітимуть запасом знань із теорії медіа та медіа-освіти, а й використовуватимуть ці знання у повсякденному житті, в практиці професійного становлення, самоосвіті.

2. Розподіл часу для вивчення навчального матеріалу за розділами та видами занять

Рекомендований розподіл навчального часу на вивчення дисципліни за видами занять для денної форми навчання наведено у таблиці 1.

Опис навчальної дисципліни

Таблиця 2.1

Характеристика дисципліни	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Академічний календар, види занять
Кількість кредитів ECTS: 3 Кількість модулів: 3 Загальний обсяг дисципліни: 90 год.	Галузь знань: <i>01 Освіта</i> Спеціальність: <i>013 Початкова освіта</i> ОКР: бакалавр	Курс: 3 Семестр: 5 Всього: 90 год. Лекції: 18 год. Практичні заняття: 18 год. СРС: 54 год. ІРС: 36 год. Вид підсумкового контролю: залік

Закладам вищої освіти надається право уточнювати зміст, форми, методику проведення занять, послідовність вивчення окремих тем, а також зміни погодинного навантаження тем відповідно до спеціалізації студентів без скорочення загального та аудиторного часу, передбаченого цією програмою.

Фахівці закладів вищої освіти можуть удосконалювати навчальні плани і програми, проводити семінари-тренінги, вести науково-методичну роботу з різних проблем реалізації медіа-освіти.

3. Орієнтовні теми лекцій

Таблиця 3.1

Номер теми	Назва модуля та теми лекційного заняття	Кількість год.
	Змістовий модуль 1 Теоретико-методологічні основи медіа-освіти	
1	Медіа-освіта як навчальна дисципліна. Основні терміни, ключові концепції, напрямки медіа-освіти.	2
2	Місце та роль медіа й медіа-освіти в сучасному світі. Основні історичні етапи розвитку медіа-освіти в Україні та зарубіжних країнах.	2
3	Медіа-освіта як засіб розвитку критичного мислення. Роль медіа в формуванні сучасної картини світу.	2
	Змістовий модуль 2 Медіа-освіта як складова підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників	
4	Медіакомпетентність педагогічних і науково-педагогічних працівників.	2
5	Проблеми медіа-сприйняття й розвитку аудиторії в сфері медіа-освіти. Профілактика сучасних маніпулятивних технологій мас-медіа.	2
6	Медіа-педагогіка й основи аудіовізуальної грамотності як психолого-педагогічна складова підготовки вчителя.	2
	Змістовий модуль 3 Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь	
7	Використання можливостей засобів масової інформації й комунікації в освітній діяльності закладів вищої освіти.	2
8	Методика формування медіа-освітніх умінь майбутніх учителів початкової школи.	2
9	Медіа в навчально-виховному процесі загальноосвітніх закладів і закладів вищої освіти.	2
	Всього	18

4. Орієнтовні теми практичних занять

Таблиця 4.1

Номер теми	Назва модуля та теми лекційного заняття	Кількість год.
	Модуль 1. Теоретико-методологічні основи медіа-освіти	
1	Медіа-освіта як навчальна дисципліна. Основні терміни, ключові концепції, напрямки медіа-освіти.	2
2	Місце та роль медіа й медіа-освіти в сучасному світі. Основні історичні етапи розвитку медіа-освіти в Україні та зарубіжних країнах.	2
3	Медіа-освіта як засіб розвитку критичного мислення. Роль медіа в формуванні сучасної картини світу.	2
	Модуль 2. Медіа-освіта як складова підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників	
4	Медіакомпетентність педагогічних і науково-педагогічних працівників.	2
5	Проблеми медіа-сприйняття й розвитку аудиторії в сфері медіа-освіти. Профілактика сучасних маніпулятивних технологій мас-медіа.	2
6	Медіа-педагогіка й основи аудіовізуальної грамотності як психолого-педагогічна складова підготовки вчителя.	2
	Модуль 3. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь	
7	Використання можливостей засобів масової інформації й комунікації в освітній діяльності закладів вищої освіти.	2
8	Методика формування медіа-освітніх умінь майбутніх учителів початкової школи.	2
9	Медіа в навчально-виховному процесі загальноосвітніх закладів і закладів вищої освіти.	2
	Всього	18

5. Зміст курсу

Розрахунок навчального часу за темами й видами занять, годин

Таблиця 5.1

№ п/п	Найменування теми	Разом годин	лекції	Практичні і семінарські заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття
1	2	3	4	5	7	8
	Змістовий модуль 1 Теоретико-методологічні основи медіа-освіти					
1	Медіа-освіта як навчальна дисципліна. Основні терміни, ключові концепції, напрямки медіа-освіти.		2	2	5	
2	Місце та роль медіа й медіа-освіти в сучасному світі. Основні історичні етапи розвитку медіа-освіти в Україні та зарубіжних країнах.		2	2	5	6
3	Медіа-освіта як засіб розвитку критичного мислення. Роль медіа в формуванні сучасної картини світу.		2	2	5	4
	Змістовий модуль 2 Медіа-освіта як складова підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників					
4	Медіакомпетентність педагогічних і науково-педагогічних працівників.		2	2	5	
5	Проблеми медіа-сприйняття й розвитку аудиторії в сфері медіа-освіти. Профілактика сучасних маніпулятивних технологій мас-медіа.		2	2	5	8
6	Медіа-педагогіка й основи аудіовізуальної грамотності як психолого-педагогічна складова підготовки вчителя.		2	2	7	
	Змістовий модуль 3 Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь					
7	Використання можливостей засобів масової інформації й комунікації в освітній діяльності закладів вищої освіти.		2	2	6	8
8	Методика формування медіа-освітніх умінь майбутніх учителів початкової школи.		2	2	8	4
9	Медіа в навчально-виховному процесі загальноосвітніх закладів і закладів вищої освіти.		2	2	8	6
	Всього	90	18	18	54	36

**Вдосконалення змісту дисциплін професійної підготовки майбутніх
учителів зі спеціальності 013 Початкова освіта**

№ п/п	Дисципліни	Теми суголосні	Збагачення змісту дисциплін
1.	«Методика навчання інформатики»	1. Застосування програмно-педагогічних засобів на уроках в початковій школі. 2. Створення електронних матеріалів супроводження навчального процесу. 3. Мультимедія. 4. Використання мультимедійних програм у навчальному процесі. 5. Створення електронних дидактичних засобів.	1. Методологічні та світоглядні установки щодо інформатизації освіти. 2. Класифікація та функції сучасних медіа. 3. Вплив аудіовізуальної інформації на навчання і виховання студентів закладів вищої освіти.
2.	«Вступ до спеціальності»	1. Методи і прийоми роботи з інформацією. 2. Організація роботи студента в інформаційному середовищі. 3. Робота з інформаційними ресурсами у мережі інтернет. 4. Загальна інформація про мережу інтернет.	1. Специфіка сучасних засобів масової інформації, особливості використання медіа-інформації студентами закладів вищої освіти. 2. Навчальні ресурси глобальної мережі «Internet». 3. Роль комп'ютера в творчому мисленні, активізації пізнавальної діяльності студентів закладів вищої освіти.
3.	«Сучасні інформаційні технології»	1. Використання ІКТ під час різних форм роботи у освітньому процесі.	1. Сприйняття і перероблення інформації, розвиток критичного мислення і

		2. Поняття про інформаційну безпеку та безпечне використання інформації. 3. Безпечне використання інформації. 4. Сучасні інформаційні технології та їх класифікація.	умінь розуміти сутність повідомлень. 2. Прихований вплив медіа на суспільну свідомість та свідомість особистості. 3. Вплив аудіовізуальної інформації на навчання і виховання студентів закладів вищої освіти.
4.	«Методика викладання у ВНЗ педагогіки початкової освіти»	1. Використання мультимедійного забезпечення у процесі викладання педагогічних дисциплін.	1. Специфіка сучасних засобів масової інформації, приклади їх використання в освітній галузі. 2. Мультимедійність як психолого-педагогічна умова сприйняття і засвоєння навчального матеріалу. 3. Дидактичний і виховний потенціал медіа (інтерактивність, комунікативність, мультимедійність, індивідуалізація навчання тощо).
5.	«Комп'ютерні технології у роботі з дітьми»	1. Використання Web-технологій у освітньому процесі. 2. Теоретичні засади створення освітньо-інформаційного середовища. Особливості застосування ІКТ. 3. Особливості застосування електронних пристроїв.	1. Психолого-педагогічні аспекти застосування медіа-освітніх засобів у освітній галузі. 2. Роль комп'ютера в творчому мисленні, активізації пізнавальної діяльності студентів закладів вищої освіти. 3. Роль медіа в формуванні сучасної картини світу.
6.	«Основи педагогіки»	1. Інновації в освіті. 2. Використання інформаційно-	1. Педагогічні аспекти медіакомпетентності. 2. Психолого-

		комунікаційних технологій у навчальному процесі сучасної вищої школи. 3. Компетентнісний підхід – інноваційна парадигма розвитку вищої освіти	педагогічні аспекти застосування медіа в освітній галузі. 3. Застосування медіа як допоміжних засобів у освітньому процесі.
7.	«Методика і технології навчання інформатики»	1. Презентація, мультиплікація, інтерактивна дошка як засоби ефективної подачі матеріалу. 2. Засоби й методи навчання. 3. Сучасні інформаційні технології(СІТ)	1. Класифікація та функції сучасних медіа. 2. Пошук, оброблення і презентація інформаційного матеріалу за допомогою медіа. 4. Розвиток сприйняття майбутніх учителів на матеріалі медіа-освіти.
8.	«Сучасні технології в початковій освіті»	1. Роль комунікацій у розвитку професійної компетентності майбутніх учителів. 2. Інноваційні технології формування комунікативної компетентності.	1. Психолого-педагогічні аспекти застосування медіа-освітніх засобів в освітній галузі. 2. Сучасна парадигма освіти: запровадження медіа-технологій, створення єдиного інформаційного простору. 3. Медіа як засоби масової інформації й комунікації.
9.	«Педагогічні технології у початковій школі»	1. Особливості професійної діяльності сучасного вчителя в умовах технологізації навчання. 2. Технологізація як одна із основних тенденцій педагогічної підготовки вчителя. 3. Поєднання різних моделей навчання в освіті.	1. Сучасні медіа-освітні технології як психолого-педагогічні складові підготовки вчителя. 2. Найбільш поширені технології підсвідомого впливу студентську молодь. 3. Позитивні і негативні наслідки застосування медіа-технологій у навчанні.

10.	«Проблеми професійно-особистісного становлення викладача»	1. Фахово-педагогічна компетентність як компонент професіоналізму. 2. Роль професійно значущих якостей викладача у ефективному здійсненні інноваційної діяльності ЗВО.	1. Організаційно-методичні аспекти формування основ медіакомпетентності студентів закладів вищої освіти. 2. Поєднання традиційних методів навчання із медіа-освітніми засобами. 3. Використання можливостей медіа в освітній діяльності закладів вищої освіти.

Додаток 3

Взаємозв'язок складників, критеріїв, показників та діагностичного інструментарію для з'ясування рівня медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи

№	Компонент	Критерії	Показники	Діагностичні засоби
1	2	3	4	5
1	мотиваційний	мотиваційно-ціннісний	– потреба в підвищенні власного рівня медіакомпетентності; – сформованість мотивів до застосування медіа-освітніх засобів у професійній діяльності; – ціннісне ставлення майбутніх учителів початкової школи до формування медіакомпетентності.	1. Мотивація професійної діяльності (методика К. Замфір в модифікації А. Реана) 2. Методика діагностики навчальної мотивації майбутніх учителів початкової школи (А. Реан, В. Якунін, модифікація Н. Бадмаєвої) 3. Ціннісні орієнтації (Методика М. Рокича)
2	когнітивний	інформаційно-знанцевий	– знання сучасних тенденцій та дидактичних можливостей розвитку різних медіа та їх функцій; – психолого-педагогічні знання для правильного усвідомлення змісту та способи добування інформації медійними засобами; – методичні знання особливостей використання медіа в педагогічній діяльності.	4. Самооцінювання майбутніми учителями початкової школи знань з теорії формування медіакомпетентності 5. Бесіда. Аналіз продуктів діяльності майбутніх учителів 6. Авторська анкета «Виявлення сформованості когнітивного компонента медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи»
3	діяльнісний	операційно-діяльнісний	– уміння провадити освітню діяльність із застосуванням медіа;	7. Карта спостережень за проявом сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи

			– оволодіння найефективнішими способами використання медіа-засобів та медіа-технологій для вирішення різноманітних освітніх завдань;	8. Спостереження.
			– уміння оригінально вирішувати освітні завдання із створенням власних медіа.	9. Спостереження.
4	рефлексивний	оцінювально-рефлексивний	– здатність аналізувати, систематизувати й оцінювати результати власної діяльності;	10. Методика діагностики рефлексивності за А. Карповим
			– усвідомлення себе як суб'єкта медіа-освітньої діяльності;	11. Тест Є. Рогова «Оцініть свій творчий потенціал»
			– здатність до рефлексії та самоосвітньої діяльності.	12. Методика діагностики креативності за Д. Джонсоном, модифікація Є. Тунік

Додаток К

**Діагностичний інструментарій для з'ясування рівня сформованості
мотиваційного компонента медіакомпетентності майбутніх учителів
початкової школи**

Шановний колего!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь. Анкета анонімна. Відповіді будуть використані в узагальненому викладі.

Щиро вдячні за співпрацю!

**Мотивація професійної діяльності
(методика К. Замфір в модифікації А. Реана)**

Інструкція

Прочитайте нижче перераховані мотиви професійної діяльності та дайте оцінку із значущості для Вас за п'ятибальною шкалою, де 1 – незначною мірою, а 5 – дуже великою мірою.

№ п/п	Мотиви	Дуже незначна	Достатньо незначна	Не велика, але й не мала	Достатньо велика	Дуже велика
1.	Грошове забезпечення					
2.	Прагнення до просування кар'єрними сходинками					
3.	Прагнення уникнути критики з боку керівництва або колег					
4.	Прагнення уникнути можливих покарань або неприємностей.					
5.	Потреба в досягненні соціального престижу й поваги з боку інших					
6.	Задоволення від самого процесу й результату роботи					
7.	Можливість найбільш повної самореалізації саме в даній діяльності					

Дякуємо за співпрацю!

Додаток Л

АНКЕТА

Шановний колего!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь. Анкета анонімна. Відповіді будуть використані в узагальненому викладі.
Щиро вдячні за співпрацю!

**Методика діагностики навчальної мотивації майбутніх учителів початкової школи
(А. Реан, В. Якунін, модифікація Н. Бадмаєвої)**

Оцініть за 5-бальною системою наведені мотиви навчальної діяльності за значущістю для Вас:
1 бал – відповідає мінімальній значущості мотиву, 5 балів – максимальній.

№ п/п	Твердження	Оцінка
1.	Учуся, тому що мені подобається обрана професія.	
2.	Щоб забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності.	
3.	Хочу стати фахівцем.	
4.	Щоб дати відповіді на актуальні питання зі сфери майбутньої професійної діяльності.	
5.	Хочу повною мірою використовувати наявні у мене задатки, здібності і схильності до обраної професії.	
6.	Щоб не відставати від друзів.	
7.	Щоб працювати з людьми, треба мати глибокі й всебічні знання.	
8.	Тому, що хочу бути в числі кращих студентів.	
9.	Тому, що хочу, щоб наша навчальна група стала кращою в інституті.	
10.	Щоб заводити знайомства і спілкуватися з цікавими людьми.	
11.	Тому, що отримані знання дозволять мені досягти всього необхідного.	
12.	Необхідно закінчити університет, щоб у знайомих не змінилася думка про мене, як здібної, перспективної людини.	
13.	Щоб уникнути осуду й покарання за погане навчання.	
14.	Хочу бути шанованою людиною навчального колективу.	
15.	Не хочу відставати від однокурсників, не бажаю опинитися серед відстаючих.	
16.	Тому що від успіхів у навчанні залежить рівень моєї матеріальної забезпеченості в майбутньому.	
17.	Успішно вчитися, складати іспити на «4» і «5».	

18.	Просто подобається вчитися.	
19.	Потрапивши в університет, вимушений вчитися, щоб закінчити його.	
20.	Бути постійно готовим до чергових занять.	
21.	Успішно продовжити навчання на подальших курсах, щоб дати відповіді на конкретні навчальні питання.	
22.	Щоб придбати глибокі й міцні знання.	
23.	Тому, що в майбутньому думаю зайнятися науковою діяльністю за фахом.	
24.	Будь-які знання знадобляться в майбутній професії.	
25.	Тому що хочу принести більше користі суспільству.	
26.	Стати висококваліфікованим фахівцем.	
27.	Щоб дізнаватися нове, займатися творчою діяльністю.	
28.	Щоб дати відповіді на проблеми розвитку суспільства, життєдіяльності людей.	
29.	Мати гарну репутацію у викладачів.	
30.	Домогтися схвалення батьків і оточуючих.	
31.	Учуся заради виконання боргу перед батьками, школою.	
32.	Тому, що знання надають мені впевненість в собі.	
33.	Тому, що від успіхів у навчанні залежить моє майбутнє службове становище.	
34.	Хочу отримати диплом із гарними оцінками, щоб мати перевагу перед іншими.	

Дякуємо за співпрацю!

Обробка та інтерпретація результатів тесту

Шкала 1. Комунікативні мотиви: 7, 10, 14, 32.

Шкала 2. Мотиви уникнення: 6, 12, 13, 15, 19.

Шкала 3. Мотиви престижу: 8, 9, 29, 30, 34.

Шкала 4. Професійні мотиви: 1, 2, 3, 4, 5, 26.

Шкала 5. Мотиви творчої самореалізації: 27, 28.

Шкала 6. Навчально-пізнавальні мотиви: 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24.

Шкала 7. Соціальні мотиви: 11, 16, 25, 31, 33.

У процесі обробки результатів тестування необхідно підрахувати середній показник за кожною шкалою опитувальника.

Джерело

Методика для діагностики учебной мотивации студентов (А. А. Реан и В. А. Якунин, модификация Н. Ц. Бадмаевой) / Бадмаева Н. Ц. Влияние мотивационного фактора на развитие умственных способностей: монография. Улан-Удэ, 2004. С. 151-154.

Додаток М

АНКЕТА

Шановний колего!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь. Анкета анонімна. Відповіді будуть використані в узагальненому викладі.

Щиро вдячні за співпрацю!

Виявлення сформованості мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, рефлексивного компонентів медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи

1. Чи плануєте Ви продовжувати здобувати освіту за обраною спеціальністю «вчитель початкових класів»? Відповіді:

- а) так, тому що це престижно і професія вчителя є шанованою в суспільстві;
- б) так, тому що це гарантує майбутній достаток;
- в) частково так, тому що треба здобути вищу освіту;
- г) ні, тому що я помилилася(вся) у виборі професії;
- д) ні, тому що здобутий рівень освіти мене задовольняє;
- е) Ваш варіант відповіді _____

2. Ви зустрічалися з поняттям «медіа-освітні технології» на заняттях під час навчання в університеті?

Відповіді: (у колонці «так» пишемо назву предмета або в колонці «ні» ставимо «+»)

Види занять	Так	Ні
На лекціях		
На лабораторних заняттях		
На практичних заняттях		
Під час педагогічної практики		
Інші види (вказати)		

3. Чи доводилося Вам ознайомлюватися з науковою психолого-педагогічною літературою про інтерактивні технології навчання? З якою метою і з якого предмета?

Відповіді: (в колонці «так» пишемо предмет або в колонці «ні» ставимо «+»)

Види робіт	Так	Ні
Написання контрольної роботи		
Написання самостійної роботи		
Написання курсової роботи		
Написання ІНДЗ		
Інші види (вказати)		

4. Я аналізую свої почуття і досвід. Відповідь оцініть за п'ятибальною системою _____

(5 – дане твердження повністю відповідає дійсності; 4 – швидше відповідає, ніж ні; 3 – і так, і ні; 2 – швидше не відповідає; 1 – не відповідає)

5. Чи плануєте Ви після закінчення навчання працювати вчителем початкових класів? Відповідь мотивуйте.

Відповіді: а) так; б) ні; в) частково.

6. Як Ви оцінюєте рівень своїх медіа-освітніх знань:

- а) початковий; б) середній; в) достатній; г) високий.

7. Як Ви оцінюєте рівень Вашої готовності до застосування медіа-освітніх технологій?

- а) конструктивний б) продуктивний в) репродуктивний г) не знаю

Ваш варіант (вписати) _____

8. Я рефлексую свою діяльність, виділяючи на це спеціальний час.

Відповідь оцініть за п'ятибальною системою _____

(5 – дане твердження повністю відповідає дійсності; 4 – швидше відповідає, ніж ні; 3 – і так, і ні; 2 – швидше не відповідає; 1 – не відповідає)

9. Чи маєте Ви мету застосовувати медіа-освітні технології на уроках під час проходження педагогічної практики? Відповідь обґрунтуйте.

Відповіді: а) так; б) ні; в) частково.

10. Чи впливає на ефективність роботи вчителя початкової школи розвиток критичного мислення учнів?

Відповіді: а) так; б) ні; в) частково; г) Ваш варіант _____

11. Чи вмієте Ви логічно й аргументовано викладати інформацію?

Відповіді: а) так; б) ні; в) Ваш варіант _____

12. Я займаюся своїм професійним становленням та розвитком і маю позитивні результати.

Відповідь оцініть за п'ятибальною системою _____

(5 – дане твердження повністю відповідає дійсності; 4 – швидше відповідає, ніж ні; 3 – і так, і ні; 2 – швидше не відповідає; 1 – не відповідає)

13. Чи вважаєте Ви застосування медіа-освітніх технологій на уроках такою роботою, що призводить до:

- а) рутинної діяльності; марної витрати часу;
- б) розвитку творчості у професійній діяльності вчителя;
- в) стимулювання інтелектуального розвитку та саморозвитку особистості учнів;
- г) підвищення інтересу до предмета та зростання якості навчання учнів;

Ваш варіант _____

14. Чи вмієте Ви об'єднувати інформацію з різних джерел для застосування у навчанні (роботі)?

Відповіді: а) так; б) ні; в) Ваш варіант _____

15. Я отримую задоволення від засвоєння нового.

Відповідь оцініть за п'ятибальною системою _____

(5 – дане твердження повністю відповідає дійсності; 4 – швидше відповідає, ніж ні; 3 – і так, і ні; 2 – швидше не відповідає; 1 – не відповідає)

16. Чи вважаєте Ви за необхідне збільшення обсягу пропонованого матеріалу про застосування медіа-освітніх технологій навчання на заняттях?

- а) так, це суттєво покращило б мій професійний рівень;
- б) ні, вважаю себе готовою(им) до застосування медіа-освітніх технологій;
- в) Ваш варіант відповіді _____

17. Чи вмієте Ви створювати власні медіа-тексти?

а) так; б) ні; в) Ваш варіант _____

18. Чи вважаєте Ви за необхідне під час майбутньої професійної діяльності застосувати медіа-освітні технології навчання?

- а) так, це є невід'ємною частиною моєї майбутньої професійної діяльності;
- б) частково так, тому що медіа-засоби значно вплинуть на ефективність освітньої діяльності;
- в) ні, тому що наявні посібники і методичні розробки відкидають необхідність у цій діяльності;
- г) Ваш варіант відповіді _____

19. Відповідальність не лякає мене.

Відповідь оцініть за п'ятибальною системою _____

(5 – дане твердження повністю відповідає дійсності; 4 – швидше відповідає, ніж ні; 3 – і так, і ні; 2 – швидше не відповідає; 1 – не відповідає)

Дякуємо за співпрацю!

Пояснення до анкети: питання 1, 5, 9, 13, 17 – мотиваційно-ціннісний критерій; питання 2, 6, 10, 14, 18 – інформаційно-знаннєвий критерій; питання 3, 7, 11, 15, 19 – операційно-діяльнісний критерій; питання 4, 8, 12, 16, 20 – оцінювально-рефлексивний критерій.

Додаток Н

АНКЕТА

Шановний колего!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь. Анкета анонімна. Відповіді будуть використані в узагальненому викладі.

Щиро вдячні за співпрацю!

**Визначення рівня рефлексивності у майбутнього вчителя початкової школи
(методика діагностики рефлексивності за А. Карповим)**

Вам належить дати відповіді на кілька тверджень опитувальника. У бланку відповідей навпроти питання проставте, будь ласка, цифру, яка відповідає варіанту Вашої відповіді: 1 – абсолютно неправильно; 2 – неправильно; 3 – швидше неправильно; 4 – не знаю; 5 – швидше правильно; 6 – правильно; 7 – абсолютно правильно. Не замислюйтеся над відповідями. Пам'ятайте, що правильних або неправильних відповідей у даному випадку бути не може.

№ з/п	Перелік умінь і навичок	Ваша оцінка
	Прочитавши хорошу книгу, я завжди потім довгий час думаю про неї, хочеться її з ким-небудь обговорити.	
2.	Коли мене раптом несподівано про щось запитують, я можу відповісти перше, що спало на думку.	
3.	Перш ніж зняти трубку телефону, щоб подзвонити у справі, я зазвичай подумки планую майбутню розмову.	
4.	Скоївши якийсь промах, я довго потім не можу відволіктися від думок про нього.	
5.	Коли я розмірковую над чимось чи розмовляю з іншою людиною, мені буває цікаво раптом згадати, що стало початком ланцюжка думок.	
6.	Приставаючи до важкого завдання, я намагаюся не думати про майбутні труднощі.	
7.	Головне для мене – уявити кінцеву мету своєї діяльності, а деталі мають другорядне значення.	
8.	Буває, що я не можу зрозуміти, чому будь-хто незадоволений мною.	
9.	Я часто ставлю себе на місце іншої людини.	
10.	Для мене важливо в деталях уявляти собі хід майбутньої роботи.	
11.	Мені було б важко написати серйозний лист, якби я заздалегідь не склав плану.	
12.	Я волію діяти, а не розмірковувати над причинами своїх невдач.	
13.	Я досить легко приймаю рішення щодо дорогої покупки.	
14.	Як правило, щось задумавши, я прокручую в голові свої задуми,	

	уточнюючи деталі, розглядаючи всі варіанти.	
15.	Я турбуюся про своє майбутнє.	
16.	Думаю, що в безлічі ситуацій треба діяти швидко, керуючись думкою, яка з'явилася в голові найперше.	
17.	Часом я приймаю необдумані рішення.	
18.	Закінчивши розмову, я, буває, продовжую вести її подумки, наводячи все нові й нові аргументи на захист своєї точки зору.	
19.	Якщо відбувається конфлікт, то, розмірковуючи над тим, хто в ньому винен, я в першу чергу починаю з себе.	
20.	Перш ніж прийняти рішення, я завжди намагаюся все ретельно обміркувати і зважити.	
21.	У мене бувають конфлікти від того, що я часом не можу передбачити, якої поведінки очікують від мене оточуючі.	
22.	Буває, що, обмірковуючи розмову з іншою людиною, я мовби подумки веду з нею розмову.	
23.	Я намагаюся не замислюватися над тим, які думки і почуття викликають в інших людей мої слова і вчинки.	
24.	Перш ніж зробити зауваження іншій людині, я обов'язково подумаю, якими словами це краще зробити, щоб її не образити.	
25.	Вирішуючи важке завдання, я думаю над ним навіть тоді, коли займаюся іншими справами.	
26.	Якщо я з кимось сварюся, то в більшості випадків не вважаю себе винним.	
27.	Рідко буває так, що я шкодую про сказане.	

Дякуємо за співпрацю!

Ключ та інтерпретація. Із цих 27 тверджень 15 є прямими (номери запитань: 1, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 24, 25). Решта 12 – зворотні твердження, що необхідно враховувати під час оброблення результатів, коли для отримання загального бала 246 підсумовуються в прямих питаннях цифри відповідей респондентів, а в зворотних – значення, замінені на ті, що виходять при інверсії шкали відповідей. При інтерпретації результатів доцільно виходити з диференціації індивідів на три основні категорії. Результати рівні або більші, ніж 7 стенів, свідчать про високорозвинену рефлексивність. Результати в діапазоні від 4 до 7 стенів – індикатори достатнього рівня рефлексивності. Нарешті, показники, які менші від 4-х стенів – є свідченням середнього рівня розвитку рефлексивності.

Стени	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Тестові бали	80 і менше	100	101	108	114	123	131	140	148	157	172 і більше
		100	107	113	122	130	139	147	156	171	

Додаток О

АНКЕТА

Шановний колего!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь. Анкета анонімна. Відповіді будуть використані в узагальненому викладі.

Щиро вдячні за співпрацю!

**Визначення рівня креативності у майбутнього вчителя початкової школи
(методика діагностики креативності за Д. Джонсоном, модифікація Є. Тунік)**

Будь ласка, оцініть, використовуючи п'ятибальну шкалу, ступінь прояву у Вас зазначених нижче характеристик (обрану відповідь виділіть). Можливі бали для оцінювання: 1 – ніколи, 2 – рідко, 3 – іноді, 4 – часто, 5 – постійно.

№ з/п	Показники	Ваш бал
1.	Відчувати тонкі, невизначені, складні особливості навколишнього світу (<i>чутливість до проблеми, перевага складностей</i>).	1 2 3 4 5
2.	Висувати й виражати велику кількість різних ідей у певних умовах (<i>швидкість</i>).	1 2 3 4 5
3.	Пропонувати різні види, типи, категорії ідей (<i>гнучкість</i>).	1 2 3 4 5
4.	Пропонувати додаткові деталі, ідеї, версії або рішення (<i>спритність, винахідливість</i>).	1 2 3 4 5
5.	Проявляти уяву, почуття гумору й розвивати гіпотетичні можливості (<i>уява, здатність до структурування</i>).	1 2 3 4 5
6.	Демонструвати поведінку, яка є несподіваною, оригінальною, але корисною для вирішення проблеми (<i>оригінальність, винахідливість і продуктивність</i>).	1 2 3 4 5
7.	Утримуватися від прийняття першої думки, типової, загальноприйнятої позиції, висувати різні ідеї й вибирати кращу (<i>незалежність, нестандартність</i>).	1 2 3 4 5
8.	Проявляти впевненість у своєму рішенні, незважаючи на труднощі, які виникли, брати на себе відповідальність за нестандартну позицію, думку, що сприяє вирішенню проблеми (<i>упевнений стиль поведінки з опорою на себе, самодостатність</i>).	1 2 3 4 5

Дякуємо за співпрацю!

Залишилося обчислити загальну бальну оцінку і провести інтерпретацію результатів. Зробити це нескладно, розглянемо на конкретному прикладі. Припустимо, варіанти відповіді по блоках опитувальника були такими: 5-4-3-5-5-3-4-3. Склавши ці цифри, ми отримаємо показник 32 бали. Далі необхідно подивитися на наступну таблицю і виявити рівень креативності даного суб'єкта.

Аналіз результатів – кількісні показники

Рівень креативності	Сума балів
Дуже високий	34-40
Високий	27-33
Середній	20-26
Низький	15-19
Дуже низький	8-14

Інтерпретація

Виходячи з даних таблиці, експерт може виявити, який рівень креативності у тієї чи іншої людини. Для інтерпретації результатів використовуються такі відомості:

Дуже високий. Особистість володіє широким колом інтересів, може самостійно пропонувати новаторські ідеї і способи вирішення проблеми, має гнучке мислення, швидко приймає рішення і перемикається з одного виду діяльності на інший. Впевнена у своїх вчинках.

Високий. Вирішує творчі завдання досить швидко, знаходить нестандартні виходи з ситуацій-проблем, але коло інтересів кілька вже, може бути присутнім деяка невпевненість в собі.

Середній. Креативність проявляється лише в певних видах діяльності, в інших же ситуаціях особистість діє стандартно.

Низький. Коло інтересів дуже обмежений, активність і працездатність виборчі, вирішення творчих завдань викликає значні труднощі. Знання і досвід в нестандартній ситуації застосовуються з великими труднощами.

Дуже низький. Навички вирішення завдання-проблеми практично відсутні, інтересів немає, будь-який вид діяльності, як продуктивної, так і навчальної, не спонукає дану особистість до активної роботи.

Додаток П

Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ, Запорізька обл. 71100
E-mail: rector@bdpu.org.ua; http://bdpu.org

Тел. +38(06153) 3-62-44, факс +38(06153) 4-74-68
Код згідно з ЄДРПОУ 02125220

19.03.2020 № 57-28/381

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження в освітній процес Бердянського державного педагогічного університету результатів наукового дослідження **ПЛУГІНОЇ Альони Петрівни «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-компетентності»** на здобуття наукового ступеня докторки філософії за спеціальністю 013 Початкова освіта

Результати дисертаційного дослідження Альони ПЛУГІНОЇ «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-компетентності» впроваджувалися в освітній процес на кафедрі початкової освіти факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету впродовж 2019-2020 н.р.

Альона ПЛУГІНА запропонувала розроблену навчальну програму «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» та навчальний посібник «Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності». Розроблені методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу під час фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи з метою формування медіа-компетентності сприяли більш ефективній роботі в цьому напрямку. Основні положення, матеріали і висновки наукової роботи пройшли апробацію в процесі викладання таких навчальних дисциплін: «Електронні освітні ресурси в початковій школі», «Методика навчання інформатики в початковій школі», «Основи інформології в початковій школі». Запропоновані матеріали використовувалися під час підготовки лекцій та практичних занять.

Загалом, авторські матеріали наукового дослідження Альони ПЛУГІНОЇ отримали позитивну оцінку студентів та викладачів ФППОМ Бердянського державного педагогічного університету та мають практичне значення для розвитку педагогічної науки.

Апробація результатів наукового дослідження Альони ПЛУГІНОЇ дозволяє рекомендувати їх до використання в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Результати дисертаційного дослідження ПЛУГІНОЇ Альони Петрівни на тему «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-компетентності» обговорені та затверджені засіданням кафедри початкової освіти Бердянського державного педагогічного університету (протокол № 11 від 11 березня 2020 року).

Завідувачка кафедри початкової освіти,
докторка педагогічних наук, професорка

Алла КРАМАРЕНКО

Проректорка з науково-педагогічної роботи,
кандидатка філологічних наук, доцентка

Вікторія ЛПІЧ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА

вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100; тел. (0324) 41-04-74, факс (03244) 3-38-77
 e-mail: dspu@dspu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125438

№ 906 від 14/04/2020 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
**Плугіної Альони Петрівни «Підготовка майбутніх учителів початкової
 школи до формування в учнів медіа-компетентності»**
 на здобуття наукового ступеня доктора філософії
 за спеціальністю 013 Початкова освіта

В умовах впровадження Закону України «Про освіту», Концепції «Нова українська школа», Державного стандарту початкової освіти, спрямованих на формування інноваційних компетентностей, результати дисертаційного дослідження Плугіної Альони Петрівни є актуальними, оскільки розроблені нею робоча навчальна програма для студентів спеціальності 013 Початкова освіта «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» та методичні рекомендації, представлені у «Словнику-довіднику з медіа-освітньої діяльності», слугуватимуть ефективним інструментарієм у використанні медіапедагогіки в освітньому процесі сучасної початкової школи.

Результати дисертаційного дослідження «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-компетентності» А. П. Плугіної впроваджувалися упродовж 2019-2020 н. р. в освітній процес професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка в межах викладання навчальних дисциплін «Педагогіка початкової освіти», «Педагогічні технології у початковій школі», «Педагогічні інновації в Україні та за рубежом». Під час проведення лекцій та семінарських занять вище перелічених педагогічних дисциплін використання матеріалів дисертації засвідчило теоретичне та практичне значення, а отже – високий науковий рівень виконаного дослідження. Таким чином, запропонована Плугіною А.П. методика є ефективним засобом формування медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи відповідно до розроблених нею педагогічних умов, критеріїв та показників.

Результати дисертаційного дослідження А. П. Плугіної на тему «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-компетентності» обговорені та затверджені на засіданні кафедри педагогіки та методики початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 12 березня 2020 р.).

Завідувач кафедри педагогіки та методики
 початкової освіти

доц. Л.Г. Стахів

Проректор з наукової роботи Дрогобицького
 педагогічного університету імені Івана Франка

проф. М.П. Пантюк

Міністерство освіти і науки України
 ДЕРЖАВНИЙ ВИЩОЇ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
 «ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
 ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 ІМЕНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»

вул. Сухомлинського, 30,
 м. Переяслав-Хмельницький,
 Київська обл., 08401
 тел.: (04567) 5-63-89
 факс: 5-63-94
 ел. пошта: phdpu.edu@gmail.com

Ministry of Education and Science of Ukraine
 STATE HIGHER EDUCATION INSTITUTION
 «PEREIASLAV-KHMELYNYSKYI
 HRYHORIY SKOVORODA
 STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY»

Sukhomlynsko Str., 30,
 Pereiaslav-Khmelnytskyi,
 Kyiv reg., 08401
 tel.: (04567) 5-63-89
 fax: 5-63-94
 e-mail: phdpu.edu@gmail.com

02.06.2020 № 2994

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня доктора філософії
Плугіної Альони Петрівни
 на тему

«Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-компетентності»

зі спеціальності 013 Початкова освіта

Матеріали дисертаційної роботи Плугіної Альони Петрівни на тему «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-компетентності» упроваджувались в освітній процес кафедри педагогіки, теорії і методики початкової освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» протягом 2018–2020 років.

Основні положення, матеріали і висновки наукової роботи пройшли апробацію у процесі викладання дисциплін психолого-педагогічного та методичного циклів (зокрема використано матеріали розробленого здобувачкою курсу за вибором для студентів спеціальності 013 Початкова освіта «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» та «Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності»).

Результати наукового доробку знайшли застосування у розробленні програм навчальних дисциплін, організації самостійної та індивідуальної роботи студентів, написанні студентських кваліфікаційних робіт, керуванні педагогічною практикою.

Упровадження матеріалів Плугіної А. П. в освітній процес університету позитивно вплинуло на якість підготовки здобувачів за спеціальністю 013 Початкова освіта – сприяло поглибленню фахових знань студентів, успішному формуванню в них професійних умінь та навичок, активізації пізнавальної діяльності здобувачів та підвищенню їх рівня медіа-компетентності.

Результати дисертаційного дослідження є науково значущими, що дає змогу використовувати їх в освітньому процесі закладів вищої освіти. Хід і результати впровадження обговорено і схвалено на засіданні кафедри педагогіки, теорії і методики початкової освіти (протокол №10 від 15 травня 2020 року).

Ректор

В.П.Коцур

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Вул. Києво-Московська, 24, м. Глухів, Сумська обл., 41400, тел.: (05444) 2-34-27, факс: (05444) 2-34-74
E-mail: gdpu@sm.ukrtel.net, gnpuoffice@gmail.com, код ЄДРПОУ 02125527

Від 18.09.2019 № 2204
На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача
наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 013 Початкова освіта
Плугіної Альони Петрівни
на тему «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в
учнів медіа-компетентності»**

Результати дослідження та наукові положення Плугіної А. П. упродовж 2017-2019 н. р. було впроваджено у освітній процес Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Апробація розробленої моделі медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи є актуальною на етапі реалізації Державного стандарту початкової загальної освіти.

Дисертанткою проведено вхідне та вихідне анкетування для визначення рівня сформованості медіа-компетентності майбутніх учителів. Під час вивчення начальних дисциплін «Методика і технології навчання інформатики», «Сучасні технології в початковій освіті» студентами використано програму курсу за вибором для студентів спеціальності 013 Початкова освіта «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» та «Словника-довідника з медіа-освітньої діяльності».

Упровадження матеріалів Плугіної А. П. в освітній процес Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка позитивно вплинуло на якість підготовки студентів за спеціальністю «Початкова освіта», сприяло поглибленню фахових знань, успішному формуванню в них професійних знань та навичок.

Результати дисертаційного дослідження є науково значущими, що дає змогу використовувати їх в освітньому процесі закладів вищої освіти. Хід і результати дослідження Плугіної А. П. обговорено і схвалено на засіданні кафедри педагогіки та психології початкової освіти (протокол № 4 від 20.11.2019 року).

Проректор з наукової роботи
та міжнародних зв'язків

В. П. Зінченко

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А.С. МАКАРЕНКА

вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002, факс (0542) 22-15-17, тел. (0542) 22-14-95
E-mail: rector@sspu.sumy.ua Код ЄДРПОУ 02125510

12.03.2020 № 947 На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
ПЛУГІНОЇ АЛЬОНИ ПЕТРІВНИ**

**«Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів
медіа-компетентності» за спеціальністю 013 Початкова освіта**

У 2017-2019 навчальних роках результати дисертаційного дослідження А. П. Плугіною упроваджено в освітній процес Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Зокрема, розробка та використання навчальної програми для студентів спеціальності 013 Початкова освіта «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» та «Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності» сприяло підвищенню рівня медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи та їх підготовці до формування зазначеної компетентності у молодших школярів.

На заняттях зі «Вступу до спеціальності», «Сучасних інформаційних технологій», «Методики викладання у ВНЗ педагогіки початкової освіти», «Основ педагогіки», «Комп'ютерних технологій у роботі з дітьми» тощо за допомогою запропонованого дослідницею навчально-методичного комплексу майбутні вчителі початкових класів оволоділи медіа-освітніми знаннями. Вивчення навчальної програми «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь», програму до якого розробила дисертантка, мало позитивні наслідки – майбутні вчителі початкових класів досягли вищих рівнів медіа-компетентності.

Практично значущими виявилися розроблені дисертанткою пізнавальні завдання, що мають професійну педагогічну спрямованість, дидактичні матеріали для проведення групової роботи та багаторівневі самостійні і контрольні роботи. Аналіз результатів упровадження засвідчили зростання рівня медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Вважаємо, що матеріали дисертаційного дослідження, представлені науковцем А. П. Плугіною, сприяють формуванню досліджуваної якості та організації професійної підготовки за спеціальністю 013 Початкова освіта.

Результати дисертаційного дослідження Плугіної А. П. на тему «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-компетентності» обговорені та затверджені на засіданні кафедри

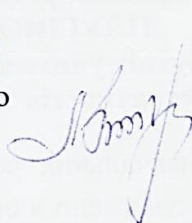
дошкільної та початкової освіти Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 8 від 27 лютого 2020р.).

Завідувач кафедри дошкільної
і початкової освіти

доц. Н. М. Павлуценко

Перший проректор
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

проф. Л. В. Пшенична

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:*Наукові праці, в яких опубліковані основні**наукові результати дисертації:**Монографії*

1. Плугіна А. П. Формування медіакомпетентності як необхідної складової підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: компетентнісний та інтегративний підходи*: монографія / за наук. ред. Л. Я. Бірюк. Суми, Вінниченко М. Д., 2019. С. 198-225.

2. Плугіна А. П. Методична підготовка майбутніх учителів початкової школи до реалізації вимог освітнього процесу на засадах упровадження сучасних медіа-освітніх технологій. *Modern Technologies in Education. Collective Scientific* : monograph. Opole: The Academy of Management and Administration, 2019. С. 386-397.

*Статті в наукових фахових виданнях України**з педагогічних наук*

3. Плугіна А. П. Аналіз європейського та вітчизняного досвіду підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2017. Вип. 35. Глухів. С. 295-303.

4. Плугіна А. П. Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі початкової школи. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2017. Випуск 15 (58). Рівне: РДГУ, С. 5-8.

5. Плугіна А. П. Обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування медіа-освітніх умінь. *Вісник Черкаського університету. Серія: педагогічні науки*. 2019. № 2, С. 123-128.

6. Плугіна А. П. Експериментальна перевірка ефективності моделі формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Випуск 21. Том 3, С. 82-86.

*Статті в наукових періодичних виданнях інших держав, які входять до
Організації економічного співробітництва та розвитку та/або
Європейського Союзу*

7. Плугіна А. П. Методика формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. *Trajectoriâ Nauki= Path of Science*, 2020. Vol. 6. № 9. С. 3034–3045.

*Опубліковані праці, які засвідчують апробацію
матеріалів дисертації:*

8. Плугіна А. П. Формування медіа-освітніх умінь майбутніх учителів початкових класів. *Глухівські наукові читання – 2017. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук: матеріали VII Міжнародної інтернет-конференції молодих учених і студентів (Глухів, 4-6 грудня 2017 р.): у 2 ч. / відп. за випуск Вишник О. О. Суми: Вінниченко М. Д., 2017. Ч. 1. С. 68-71.*

9. Плугіна А. П. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування у молодших школярів елементарних медіа-освітніх умінь. *Компетентнісний підхід в освіті / відп. за випуск Демидчик Г. С. Суми: Видавництво Вінниченко М. Д., 2017. С. 121-125.*

10. Плугіна А. П. Теоретичні передумови підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування елементарних медіа-освітніх умінь у молодших школярів. *Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи* : збірник статей П'ятої міжнародної науково-методичної конференції (Київ, 31.30-01.04.2017). Київ: Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2017. 150-158 с.

11. Pluhina A. Training future primary school teachers for shaping primary school pupils' elementary media educational skills. Матеріали V науково-

педагогічних читань молодих учених, магістрантів, студентів іноземними мовами. (Глухів, 20 квітня 2017 р.). Суми : Вінніченко М. Д. 2017. С. 56–58.

12. Пługіна А. П. Медіа-освіта як процес розвитку особистості за допомогою засобів масової комунікації. *Лідерство – фундаментальний інструмент комунікацій: європейський діалог* : матеріали VIII міжнародна науково-практична конференція (м. Глухів, 14-16 вересня 2018 р.). Суми: ТОВ «ВПП «Фабрика друку», 2018. С. 70-72.

13. Пługина А. П. Применение медиа в процессе подготовки будущих учителей начальной школы. *Содружество наук. Барановичи-2018* : материалы XIV Международной научно-практической конференции молодых исследователей (Барановичи, 17 мая 2018 года). Часть 2. Барановичи БарГУ, 2018. С. 76-78.

14. Pługina A. Peculiarities of media applying in teaching primary school pupils. *The 21st Century Challenges in Education and Science* : матеріали VI науково-педагогічних читань молодих учених, магістрантів, студентів іноземними мовами (Глухів, 18-19 квітня 2018 р.) / за заг. ред. Лавриченко Н. М.: Випуск 6. Суми: Вінніченко М. Д., 2018. С. 56–58.

15. Пługіна А. П. Реалізація методики підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь. *Colloquium-journal*. № 20 (44), Cześć 3. 2019. Warszawa, Polska. С. 50-55.

16. Пługіна А. П. Методика формування медіа-освітніх умінь майбутніх учителів початкової школи. *Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Полтава, 23-24 травня 2018 р.) / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. С. 54–56.

17. Пługіна А. П. Модель формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2019. Vol. 7, Issue 3, P. 11-24.

18. Пługіна А. П. Педагогічна сутність і структурні компоненти медіакомпетентності майбутніх учителів початкових класів.

Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика. Випуск 2. Відп. за випуск Пінчук І. О. Суми: Вінніченко М. Д., 2018. С. 108-113.

19. Пługіна А. П. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь: навчальна програма курсу за вибором для студентів спеціальності 013 Початкова освіта. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2019. 79 с.

20. Пługіна А. П., Бірюк Л. Я. Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності: навчальний посібник. Суми: Вінніченко М. Д., 2018. 152 с.